

CANGANTU IH THUHLA TAWI

Rev. Dr. C.J. Hrang Hmung hi Rev. Charles Hrang Tin Khum le Daw Flavia Voom Thiam teih fapa upabik a si. Unau suahpi mipa 2 le farnu 2 a nei ih USA ram ah an um.

1985 kum ah Maths distinction thawn Phunhra a ong. Cuihsin Yangon University ah phunsang tlawng a kai ih rampi buai thawn kum 3 lai a cawl hnu 1993 kum ah B.Sc (Physics) degree a ngah. 1996 kum ah India ram Serampore khua ih Serampore College (University) ah Baibal tlawng kai a thok ih 1999 kum ah B.D. degree cu felfai le thazetin a thehsuak. 2006 kum ah Myanmar Institute of Theology, Insein le Union Theological Seminary, Philippines kom ih an tuahmi D.Min. Program a kai. 2009 kum March 7 ah UTS/MIT in D.Min. degree a ngah.

1999 kum in Toungphila Baptist Church ah Pastor hna a tuan thok. 2004 kum March 7 ah LBA khawmpi, Sekan ah LBA in Ordination an pe. Cuihsin LBA AGS ah termkhat a tuan. 2006 ihsin tuihni tiang Bethel Theological Seminary ah Vice Principal a tuan rero laifang a si. 1998 kum December 25 ah Deborah Zung Rem (M.Sc., B.R.E) thawn innsang a din. Fapa Rick Hrang Lian Khim an nei. Tuihni tiang rinsantlak le taima zetin Pathian hnatuan sunglawi cu a tuan rero lai a si. Cahram tam nawn a ngan zo ih cabu khal tawkfang a suah zo.

CANGANTU IH SUAH ZOMI CABU PAWL:

1. *Baptist Kaihhruai awk daan le Danglamnak* (2001)
2. *Jeim cakuat simfiangnak* (2002)
3. *Galati cakuat simfiangnak* (2003)
4. *Kawhhran dang pawlih zumdaan le kaihhruai awk daan* (2004)
5. *Kolose cakuat simfiangnak* (2004)
6. *Kawhhran Hruaitu Kutken* (2008)
7. *Baptist Thupom Hleicetnak pawl* (2008)
8. *Thinsaunak ih huham* (Atu- 2009)

Falam
Baptist
Pawlkom

Falam
Baptist
Pawlkom

Thinsaunak ih Huham

C.J. Hrang Hmung

THINSAUNAK IH HUHAM (*The Power of Patient*)

Rev. Dr. C.J. Hrang Hmung

Falam Baptist Pawlkom
2009

Editor tuanvo in pe thotho. Cunah khal cu cahram tawkfang ka ngan rero.

Ka ngan ciami cahram pawl hi hmunkhat ah khawlkhawm in cabu pakhat ah suah thei sehla tihi ka saduhthah tumpi a si. Atu Pathian zaangfahnak in Pathian hna ka tuannak kum (10) a kim. Innsang ka neih khal kum (10) a kim ve. Cule Union Theological Seminary, Philippines le Myanmar Institute of Theology, Insein komkhawm ih tuahmi Doctor of Ministry (D.Min.) course khal kum thum sung ka zir phah ih Pathian zaangfah lamhruainak in tluang le thazetin ka thehsuak thei. March 7, 2009 ni MIT Graduation ni ah D.Min degree in pe. Pathian thatnak parah ka lungawi. Cumi pawl parah Pathian hnenih lungawinak hmingsin phah in ca ka nganmi pawl hmunkhatte ah khawlkhawmin suah a si. Cahram ka nganmi a tamphah zo nan tui tum ah cahram 40 tiang lawng telh a si. A thulu khalah ka duhzetmi le nun insim theutu cahram pakhat ta lakin hmin bunmi a si. In tanpi cio ruangah tampi ka lungawi.

Cabu in suahsaktu FBP le sumpai lam sponsor in petu US um ka nau le parah ka lungawi zet.

A siartu nan zate par khalah ka lungawi. Pathian in hmuifu tam hnenhnen in lo burh cio hram ko seh.

Bawi Khrih ah nan duhdawtmi,

Rev. Dr. CJ. Hrang Hmung
Vice Principal
Bethel Theological Seminary
March 7, 2009

A Sung ummi Thuhla

Thuhmaihruai

1. Lai Mino le Baibal Tlawng	1
2. Harhdam Nunsau Dingah...	11
3. Ziangti'n Ca Kan Siar Ding	14
4. Lungawi Thusim ih Huham	22
5. Lai Mino le Kum Zabi 21 hrang Timtuahnak	28
6. In Kilvengtu Vancung Mi	33
7. "Ziang Lo Tuah Sak Ding So Na Duh?"	39
8. Thinsaunak ih Huham	43
9. Raalpi sungih Khristmas	51
10. Gethsemane Hmuan sungih Thinglamtah	57
11. Ka Unau Nautabik Pakhat khat Hrangah	63
12. Rev. Thang Tsin ih Thuanthu Tawi	67
13. Pastor le Hruaitu dang pawlih neih ding...	75
14. Thuphanper le mi relsiat hmangin um nawn hlah uhsi	83
15. Kum (10) kim ZILTHLI tlunih ka saduhthah	87
16. LAIMI le BAPTIST	93
17. Albert Schweitzer	101
18. Khrih le Riantu	109
19. Mission Hna A Tuantu Kawhhran ...	119
20. Pathian tel lo lennak cu a lak a si	123
21. Kristian Riantu Sinak	129
22. Falam timi hi Zo Bik A Sawh?	135
23. Pathian ih Ralthuam Kim	145
24. Ziangtin Innsang Nuam Kan Dinsuah...	153
25. Christmas ziangtin kan hmang?	159

26. Kan Tikcu Caanṭha ziangtin kan hmang?	165
27. Zumtu le Harsat tuarnak	169
28. Kawhhran sungtel ih neiḥṭulmi sinak pawl	175
29. Zuamsal theinak	181
30. HARSATNAK Kan tong ṭheumi hi...	187
31. KA PA!	193
32. Jesuh Khrih hminin thlacam uhsi.	195
33. Manna: “Ziangso a si?”	199
34. Thi dingih suak, Nung dingih thi	205
35. Tulai Zumnak Thu ah	
Baibal Sirhsan in Thlirnak	215
36. Phundang deuh in zuam aw	221
37. Casiar hi a nuam tuk naan so khaw!	225
38. A thleng aw rero mi san ih nundaan ding	230
39. Pathian thluasuah co timi...	235
40. Moses ih pu cu zo a si?	241

THUHMAIHRUAI

Ca ngan hram ka thok hi 1993 kum in a siih Yangon University ah final year ka zir kum a si. Falam phunsang tlawngta in suahmi **Zilthli Magazine** hi ṭuanvo lakin suah a ṭul. 1988 kum rampi buai in hotu dang kan U pawl le an um nawn silo ruangah rualpi hrekkhat thawn ṭuanvo kan lak tlang. Keimah in a cang thei tawk in ṭuanvo ka lak deuh bik. Culai ah cahram ngan dahmi ka si lo nain ngan a ṭul ve thlang. Cangan theitu pawl hnenah va fehin cahram dil a ṭul. Hnaṭuan harzet ka ṭuan tiah ka ruat aw. Cuti cun harsatnak a phunphun karlak in a vei 3 nak Zilthli Magazine cu 1993 kum July thla ah kan suah thei. Cuih magazine sungah cahram tla tawk fang ka rak ngan dah ve.

Cuihnu ah kum 7 sung ca ngan loin ka um men. 2000 kum ah a hmaisabik cahram ka ngan salmi cu "Lai Mino le Baibal Tlawng" ti a siih **LBA Women Fellowship Tin Jubilee Magazine** hrangah ngan ding in fial ve ruangah ka rak ngan ve mi a si. Cuih hnu 2003 kum ihsi thokin cahram hi ka ngan vivo tikah a tu hi tawkfang ka ngan ve thlang. Kan ngan tam biknak hmun pawl cu **Vankau Arsi Magazine, Manna Magazine, BTS Awkhawk** le **Lairawn Deirel Magazine** le a dangdang ah tla an si. 2004-06 tiang LBA ah AGS ṭuanvo in pek. Thlali dan veikhat LBA ih suahmi **Lairawn Deirel** ah zohfeltu ṭuanvo ka lak. Cahram tawkfang ka rak ngan ve. Cun 2006 kum ihsin thokin kum reinawn a cawlmi **BTS Awkhawk** khal cu V. Principal ṭuan phah, Chief Editor ṭuanvo lakin kan suah tikah cahram tawkfang ka ngan vivo. Cule kan kawhhran Toungphila Baptist Church in **Manna Magazine** kan suah ih cumi khalah Chief

Curuangah nu le pa le Kawhhran hruaitu pawlin kan theih a ṭha ti ih ka ruahmi cu, kan fale tete pawl, kan mino rinsan tlak pawl, Baibal tlawng kai an duh tikah ṭhate in thurel felnak nei tahratin hruaitu upa, Pastor pawl le pawlkompi (*Association*) ih thuhla fiangte'n a theitu hruaitu upa pawl hnenah thuhla umtu daan felzetin suh felnak nei hmaisai cia sehla a ṭha ding. Cuih hnu ah Baibal tlawng kainak ding hmun cu Baptist pawlih pom theimi tlawng a si maw, si lo ti ruat in pompi theimi tlawng ah kai thei dingin zuampi thei sehla a ṭha ding tiah ruahnak pek ka duh a si.

1999 kum ih suahmi ZBC Centenary Magazine sungih cahmai *apendix* kan siar tikah kan Laimi pawlih dinmi Baibal tlawng hi Laitlang, Lairawn (hmunrawn) le Yangon ah tlawng 38 a um. (2004 kum *Yangon Chin Christian Interdenominational Fellowship ih suah mi Magazine cahmai 247-254 sungah cun Yangon lawng hmanah Laimi pawlih din mi Baibal tlawng 70 a um zo.*) Asinain kan Laimi ih thei lar deuh mi Baptist Kawhhran tam sawn ih kan pom theimi tlawng pawl cu a tanglam vekin a si. Cuih tlawng pawl cu Association for Theological Education in South East Asia (ATESEA) ih theihpimi (*recognized*) tlawng pawl an si. Cu pawl cu:

1. Bethel Theological Seminary, Tounghphila, Tahan (18), Kalaymyo.
2. Chin Christian College, Hakha.
3. Kachin Theological Collete, Myitkyina
4. Myanma Institute of Christian Theology, Insein, Yangon.
5. Myanmar Institute of Theology, Insein, Yangon.
6. Tahan Theological College, Tahan, Kalaymyo.

(1)

LAI MINO LE BAIBAL TLAWNG

Tulai kan khua le kan ram kan zoh tikah mino tampi cu leitlun nomnak lam panin, ṭhat lonak tuahtu tampi an um rero. Asinain khat lamah mino tampi khal cu Pathian thu zirin Baibal tlawng tampi ah an lut rero kan hmu tikah lungawiza ngaingai a si. Cuti ih Pathian thu duhnak thinlung an nei ruangah nuncan ziaza lamah thusim an ṭul tuk nawn lo. Cutin an ziaza a ṭha tikah mi huatsuak le mi ṭha lo khal an mal vivo. Kan khua le kan ram le kan miphun an khaisangter thei ding a si, ti'n ka ruat.

Asinain khatlam zawngin kan zoh lala tik ahcun, kan Laimi mino tampi cu Pathian thu an duh taktak ruangah Baibal tlawng kai an si lo. Nu le pa ih khawng thei lo ruangah an ṭha pang pei maw tiah ruahsan in siseh, thudang a phunphun ruangah siseh Baibal tlawng an kai ter. Cuticun caan tampi ah Baibal tlawng pawl hi (ṭhat lo tlawng phurh- raumif;

ausmif; ydkU) timi Kawl ðongðhim bangun mi ðha lo khawlkhawmnak hmunah a rak cang. Pathian thu duh ngaingai an si fawn lo ruangah tuisan mino Baibal tlawng kai tampi hi zumtu le midang pawl hrangah cawn tlak le zohðhim tlak, thazaang ngahnak sisawn loin mi tampi hrangah tluksiatertu men ah an si sawn pang ðheu. Hihi mah le mah Pathian duh taktak ih pum apnak an nei hmajsa lo ruangah a si.

Cuihtlunah Baibal tlawng an ðheh tikah degree sang deuh kai thei ding lawnglawng ruattu tampi an um ih thungai thlak in Pathian hnaðuan ding a ap, a ðuantu an mal zet. Ramdang suah theinak dingah le mai' pumcawmnak hrang lawng a ruattu an tam. Leitlun nomnak ah sum le pai le lennak hawlin, asilole mai' pumcawmnak le mai' hminthannak hawlin Kawhhran thar an din vivo. Ramdang mi hnenih kutdawh dil dingah Baibal tlawng thar an phuan sinsin. Cumi pawl hi khatlam kap in kan zoh a sile a ðha zet le ðhansonak lam pan vek cu a bang nan, khatlam ah kan zoh sal tikah hibang pawl hi a ðha ngaingai maw? kan ðhangso ngaingai kan ti thei ding maw? tihi nasazet in ruat a ðulzet thlang ti'n ka hmu. Ramdang tlawngkai ih a fehtu tampi khal cu mai' khua le ram le Kawhhran ah kirsal an duh sal nawn lo, ramdang ah an um lan cih ta. Cumi cun neta ramdang tlawngkai ding tumtahnak a neitu pawl hrangah dawnkhamnak tumpi a si lala fawn.

Pathian hna kan ðuan tikah biaknak lam hlir ih feh theih a si fawn lo. Leitlun fimthiamnak lam thawn khalin fehkhat a ðul ve. Ziangahtile kan kiangkap ih zum hrih lo mi tampi hrang ahcun Pathian hnaðuantu Pastor pawlin leitlun fimthiamnak lamih degree a nei lotu cu an hmu niam deuh ðheu. Pathian zaangfahnak

in kan Laimi sungah phunhra ong khal tampi kan karhzai vivo ih, secular degree ngahtu khal kan tampi thlang. A hleice in kan Falam miphun sungah zirsang le thiamnak sang a neitu mi tampi kan nei thlang. Curuangah san a manmi le a tum deuhmi Kawhhran tampi ahcun an Kawhhran sungih Pathian hnaðuantu ding ahcun leitlun fimnak lamih seculr degree ngah a si peiuh, biaknak lam khalah B.D./M.Div. level ngahmi a si ding tiah By Law khal an nei zo. Cuvek pawl hi ðhate'n thu kan ruat asile thilðhazet a siih tuah le cawn tlak a si ti'n ka ruat.

Ziangahtile atu kan san hi degree le biaknak lam ih degree sangsang neih hi a thupi zet thlang ruangah a si. A ban thei lo pawl cu zirnak sang neih a thupi lo tiah an rak ti phah konan neta lam ahcun a ðul lo titu pawl riangri hin phun 10 an ong lo na'n Baibal degree sangsang an lak ti kan hmu thei. Cun, Baptist Kawhhran tamsawn pawlin mah le Kawhhran sung hman dingmi le zapi huap ih hman ding By Law kan neihmi cu hitin a si deuh: Mah le Kawhhran sungih pastor ðuantu ding cu Baptist pawlih pom theimi (*recognized*) Baibal tlawng ihsin a ðhehtu pawl lawng hi full time pastor ah san a si ding, tihi a si. Kan Baptist sungtel mi tampi hi theihpi lo le pompi lomi Baibal tlawng tampi ah an kai tikah a poizet tin ka ruat. Rinsan tlakmi mitampi cu tlawng an ðheh tikah Kawhhran sungah pastor si an duh cio fawn, an tlawngkainak hmun le a tlangpi thu in Baptist pawlin kan pompi theimi a si fawn lo tikah Kawhhran sungah nom lonak le buainak tampi a suakter ðheu. Anmah pawl le mi rinsan tlakzet an si tikah hman lo ding ti ah le pamhmai um fawn si, awloksongza ngaingai an si.

Kan Laimi pawl hi ziang ruangah olzawng in tlawng kan kai theu ti'n ka zoh tikah sumpai kan harsat ruangah a tambik. Cuih Baptist pawlih kan pompi thei lomi tlawng pawl pan in an kai theunak tamsawn cu tlawng khuan (*school fees*) pe thei lo ruangah an si bik. Ziangatile cubang *private* tlawng pawlih a kaitu pawl cu tlawng khuan tul loin tlawng an theh thei. Ramdang ihsin tlawngta pakhat hrangah kumkhat cemingmi zate an bomnak tlawng neitu pawlin a hrek hnakih tam sawn an co. Tlawngta cu kan lo cawm ti fangfang in tlawng khuan an liamsak theu. Cuticun mi tamnawn cu tlawng khuan malte pe in maw, a si lole tlawng khuan pe riai loin tlawng a theh ih degree a latu Laimi tampi an um.

Asinain khatlam ih an theih ve lomi thil pakhat a um. Cumi cu Senate of Serampore College tlawng pawl ah tlawng khuan a tam tuk. Kan pe thei lo tiah an hrialsan men theu. A hleice in kan Falam mi an tam. Thungaite kan sim asile Senate of Serampore College tlawng pawl in tlawngta bomnak *Scholarship* tampi an pe ve. Cumi cu mi zate in an thei lo. Tlawng kan kai tikah ca kan thiam, kan nuncan ziaza a that cun scholarship kan ngahmi hi tlawng khuan zate zikzik a si. Keimah khal Serampore College tlawng ih ka kai laiah tlawng khuan fees cu kumkhat ah Rs. 12,000/- a si. Asinain kum thum sung ka kainak ah Rs. 4,000/- hrawng lawng ka pe theu. A dang Rs. 8,000/- lam cu scholarship in pe ih cumi cun pe bet tul loin ka um. A hleice in nunau tlawngta hrangah cun fee a zate zikzik hrangah scholarship an ngah a si mai. Curuang ah tlawng khuan kan pe thei lo ti men hnakin luh ding zuam phot sehla, cuihsin ca kan thiam le kan fel cun private tlawng pawl vek thotho

7. Holy Cross Theological College, Kamayut, Yangon.
8. Union Theological College, Matupi.
9. Zomi Theological College, Falam.
10. Myanmar Theological College, Mandalay.
11. Kayin Baptist Theological Institute, Insein, Yangon.
12. Ko Tha Byu Theological Seminary, Pathein
13. Tedim Theological College, Tedim.

Cuihtlunah a tanglam ih kan tarlangmi tlawng pawl hi Association for Theological Education in Myanmar (ATEM) kuttang ih sungtel tlawng hrekhat pawl an si. Baptist pawlin a zate'n kan pompi thluh lonain kan cohlang sak thei.

1. All Nations Theological Seminary, Thanlyin, Yangon
2. Asho Chin Theological Seminary, Thayet.
3. Bethany Theological Seminary, Insein, Yangon
4. Bethel Theological Seminary, Tounghphila, Tahan (18), Kalaymyo (*LBA ih neihmi*)
5. Chin Christian College, Hakha.
6. Christian Theological Seminary, Tamu.
7. Free Gospel Outreach Bible College, Mingaladon, Yangon.
8. Holy Cross Theological College, Kamayut, Yangon.
9. Kachin Theological College, Naungnan, Myitkyina.
10. Kayin Baptist Theological Seminary, Yangon.
11. Ko Thar Byu Theological College, Pathein.
12. Lahu Baptist Theological Seminary, Kyaintone.
13. Lisu Theological Seminary of Myanmar, Maymyo.
14. Lorrain Theological College, Yangon.
15. Methodist Theological Institute, Dagon, Yangon.
16. Mon Baptist Theological Seminary, Mawlamyaing.
17. Myanmar Institute of Christian Theology, Insein, Yangon.

18. Myanmar Institute of Theology, Insein, Yangon.
19. Myanmar Theological College, Mandalay.
20. Paku Divinity School, Toungoo.
21. Pwo Kayin Theological Seminary, Ahlone, Yangon.
22. School of Officer Training, Tamway, Yangon.
23. Shan State Baptist Theological Seminary, Taunggyi.
24. St. Peter's Theological Seminary, Toungoo.
25. Tahan Institute of Theology, Tahan, Kalaymyo.
26. Tahan Theological College, Tahan, Kalaymyo.
27. Tedim Christian College, Yangon.
28. Tedim Theological College, Tedim.
29. Trinity Theological Seminary, Mogoke.
30. Union Theological School, Matupi.
31. Yangon Kayin Baptist Bible School, Ahlone, Yangon.
32. Zomi Theological College, Falam.

Hih a tlunih a tel lomi tlawng pawl cu Baptist kawhhran pawlih pompi thei lomi an tam sawn. Curuangah Pathian hnaṭuan a duh taktaktu pawl cun buainak le hnaihnoknak um lo dingin Baptist pawlih pom theimi Baibal tlawngah kai hmaisida dingin zuam ṭeṇṭo thei sehla duh a um zet. Cule tlawng dang tampi khal cu an zirh daan le an kaihhruai daan hi a ṭhazetmi tampi a um ve ko ih, amah lawngte cuvek tlawngih a kai duh tengteng an um a si ahcun Kawhhran, Area le Association lamih hruaitu upa pawl hnenah fel zetin thu ron awknak neih hmaisida hnu ah kai thei sehla a ṭha ding. Cutik lawngah tlawng an ṭheh ih Pathian hna an ṭuan duh tikah cohlan awk ding thu ah buainak le harsatnak a um mal thei deuh ngaingai ding.

Cule Laimi cu ramdang fehieh Baibal tlawngkai kan uar nasa. A hleice in feh a ol zetnak India ram panin Baibal tlawng a kai duh zetmi Laimi tampi an um.

India ram sungih Baibal tlawng pawl khalah Baptist pawlih pompi theimi tlawng tampi a um vekin, pompi thei lomi tlawng khal an tam ngaingai. ***Senate of Serampore College thawn pehzommi tlawng pawl hi Baptist pawlih kan pompi mi tlawng an si.*** Culo pawl cu kan pompi thei lo lawlaw a si mai. Tahṭhimnak ah India ram Bangalore khua ih Berean Baptist Bible College, New Life, Calvary, etc., le Coimbatore ih South India Baptist Bible College, Delhi ih Grace Bible College, International Theological Seminary le a dang tlawng tampi pawl hi Laimi tampi kainak hmun pawl an si. Asinain cuih tlawng pawlah kan fale pawl thlah pang lo ding hi a thupizet. Culo kan Laimi kainak tlawng dang tampi khal an um hrih. ATA timi Asia Theological Association kuthnuai khalah tlawng tampi a um. A ṭha zetmi tlawng pakhat pahnih cu an um ve ko. Asinain Baptist pawl ih kan pompi theimi cu an si lo.

Senate of Serampore College timi cu India ram sungih Baibal tlawng 47 lenglo komkhawm a si. A hmin neitu Serampore College cu India ramih missionary a ṭuantu Santhar Missionary pawlih Pa tiah an timi William Carey le a rualpi Joshua Marshman le William Ward te pawlih dinmi a siih 1818 kumah Calcutta khuapi kiang Serampore khua ah an rak dinsuak a si. Cuih tlawng cu leitlun fimthiamnak lam le Biaknak lam tlawng pahnih cu pakhat ah komawmi a siih an degree pekmi hi India Acozah le culai ih India ram uktu Denmark Siangpahrang ih theihpimi tlawng thupi zet a si. Tuihni tiang a hmin a thang ruangah ramdang mi tampi cu India ram an tlawng tikah Serampore College hi palta, zohta lo in an ramah an kirsal dah lem lo tiding khop a si.

Cuih thu pawl hi kannih khal theih ding a ða ngaingai ve ih thlun thei cio sehla a ða zetmi an si. Cu pawl tla cu:

- (1) Kuak fawp hlah, kuak in ðathnemnak zianghman a pe lo.
- (2) Vitamin famkimmi tidai le rawl pawl in-ei ding (*Balance Diet*).
- (3) Siibawi hnenah kumkhat ah veikhat (*a si lole*) veihnih cekfel awknak tuah ding. Cuticun kan sungah natnak a um khal asile tuante'n theihthei a si dingih ðate'n tuamhlawm-awknak caan a um ding.
- (4) Mai' innsang le sungkhat unau, rualpi pawl thawn nuam zetin um ding, tlangleng tlang ding.
- (5) Colhcaan tawkfang um ter ding. Thinlung, taksak colhcaan um ter ding. Khop zetin itthat ding.
- (6) Mai' hnañuannak ahhin lungtho zetin ðuan ding. Khawtlang le Kawhhran hnañuannak pawlah thatho zetin ðuan ding. Zaangzel lo ding.
- (7) Zu in lo ding. Na in pang khalle a tawkfang lawng in ding. Luar tukin in hlah. Zu na in a sile mawñawka, motor cycle le thirleng pawl mawng hrimhrim lo ding.
- (8) Nisa, ni lingzet hnuai ah khamnak (*puan, thawng, kawr*) hmang loin reipi um hlah. (*Taksa parih cancer [khensa] nat a ngah thei ruangah a si*).
- (9) Inn ih um laifangah tuahmawh sualnak um lo dingin ralringte'n um ringring aw. (Tahñimnak ah; kailawn par ihsin naal le tla pang, tidai kholh awknak ah naal pang tivek umlo dingah zial a naal mi pawl cu hnawtfai thlun ringring a ðul. ""gwfvdkuf pang um lo ding ah Electric hri pawl zoh fel a ðul... tvp.)

pe malzet in tlawng kan kai thei ding a si.

Curuangah nu le pa le kawhhran upa pawl ih kan theihñul zetmi cu kan fale pawl hi India ramih Baibal tlawng kai ding an feh tikah **Senate of Serampore College** kut tangih tlawng pawlah kai ter thei tengteng sehla a ða. Culo tlawng dang cu ruat hrimhrim lo ding a ða tiah ka forh duh. Sum le pai thu khal ah harsa tuk ih ruah ding a si lo. Cuticun B.Th., B.D. (*M.Div. tin khal kawh a theih, Senate of Serampore cun B.D. tiah tuihni tiang an hmang*), M.Th le D.Th/Ph.D. degree pawl an ngah tikah an hmai a hngal thei ding. Nitlaknak lam ram pan kan duh khal le an pompi thei lohli mai ding a si. An degree ngahmi pawl hi kan ram sung le ramleng khalah a sunglawi hleice cuang.

Theihternak, Thunetnak

Himi cahram ka ngan tikah Baptist sungtel ka si ruangah Baptist Background in ka nganmi a siih kawhhran dang pawl soiselnak le nautatnak zianghman ka nei lo. Ka tumtah sawnmi cu kannih Baptist kawhhran sungtel tlawngkai a duhtu pawl hi Baptist ih pompimi Baibal tlawng ihsin suakmi kan si tikah Baptist kawhhran sungah siseh, Area le Association sungah siseh, hna kan ðuan tikah kan pom daan, kan zirh daan, kan fehpi daan le kan tuah daan pawl hi an bangrep thei deuh ding. Cuticun Kawhhran sung kaihhruai-awknak thawn peh aw in zumnak thu ah buainak khal a um thei lo ding ti hi ka hmuh daan a si. Casiartu thuruat thei pawl khalin nan hmu cio ve ko ding. Thuhla tampi kan theih tik ahcun Baibal tlawng kaitu ding kan thlah tik khalah bom awk daan ding khal a ol deuh dingih tlawng an ðeh tiki la ding thu khalah buainak a mal deuh

ding. Kannih Laimi pawl hi Pathian in thluasuah tampi in pekih, Amai' hnaṭuan duhtu khal kan tam sinsin ruangah kan Mino pawl Baibal tlawng kai ding kan thlah tikah zapi theihpi, pompimi tlawngah thlah rori thei cio sehla, ti hi ka saduhthah tumbik a si. Cuticun harsa zetih an zirni le an ngahmi degree pawl khal cu man a nei cuang, mithmai a nei cuang dingih Pathian hnaṭuannak khalah buainak le hmuhniam awknak um lo tein Pathian hnaṭuan cia pawl thawn kutkai aw in kan ṭuan tlang thei ding. Phun 10 ong fawn si, mi tampi ih pompi theimi a hleice in Baptist ih kan pompi theimi tlawng ih ṭhehsuak thei ti hi cu a hmai hngal cuang. Pathian thu khalah hmual neizetih a ṭuansuaktu tampi an cang. Tlawng tiṭukṭak ih ṭhehmi pawl cu ziangtluk hminthang vek an va si khalle khatlam ah soisel nautatnak a um thotho. Zohniam phahnak a cem thei lo. Tlawng tete pawl cun phun 10 ong lo khalin Ph. D. khal an pek awk hluahhlo mai. A thiam maw kan ti le thiam fawn si lo. Ningzakza dinhmun ih a umtu Degree sang ngahmi tampi kan um. Mualphonak pakhat a si tiah ka ruat.

Curuangah Baptist kawhhran sungtel pawl cun Baptist zapi ih pompimi tlawngah kai cio in Pathian hna kan ṭuan cio ahcun duh a um lawlaw. A famkim bik a va si lo hmanah an ngahmi degree hi uarpi a tlak lawlaw mai. Cumi pawl cu himi cahram ka ngannak ih ka tumtahmi tla an si.

(1990-2000 kum ih suahmi LBA WF Tin Jubilee Magazine ih ta, tulai kan Baptist By law pawl thawn mil aw dingin betṭulmi pawl bet in BTS Awkhawk Vol. 13, No. 2 ah suahsalmi a si.)

(2)

HARHDAM NUNSAU DINGAH...

Hi leilungtlun ih a ummi ziangvek miphun, zovek minung khalin harhdam ih nunsau ding hi kan duh cio. Curuangah mifim mithiam pawlin milai pawl damcak zet le nunsau theinak dingah thu a phunphun an ruat, thil a phunphun an tuah, sii a phunphun an hawl. Nunsau zet ih nung le mi harhdam pawl hi mi van ṭha, thluasuah a dongtu an si kan ti ṭheu.

Nitlaknak lam ram (*Europe, America*) ih Siibawi mifim tampi pawlin tuisun ah minung pawl kumsau zetih nun theinak dingah ruahnak ṭhaṭha pawl an hawl rero mi sungin an hmuhton mi pawl kha an sim, an aupi rero ṭheu a si. A hnuailam ih thuhla hrekkhat pawlcu a ṭhangso zetmi ram pawlin an ramsungih um mipi hnenih an sim, an rel mi ruahnak ṭha, thuhṭha pawl an si.

theih a si. Ṭhate'n vun ruah tikah cuhnak hman in a luar deuh thei. Mai' hrang ṭhathnempi lem lomi hrangah caanṭha kan heu, kan cemter ṭheh men. Thungaithlak ih ca a siar dah lem lotu pawl cu a dang thuhla pawl khalah hlawhtlinpi ding khop in ziangpipa khal an tuah dah lo.

Cabu tampi kan siar ngah ti cu a dikzet ko. Asinain kan siarmi ca sung ihsin kan nunnak hrangih ṭhahnem dingmi a laimuril kan sar ngah lo ahcun kum ziangmawzat ca kan siar rero khal le ṭhansonak ngaingai a um dah cuang lo ding.

Cuihtlunah mi hrekkhat in ca tampi kan siar a ṭul. Casiar hram kan thok tikah ziangvek ca khal siar ṭheh ding a si ko. A reihlan ah amah te'n cabu ṭhaṭha hril thiam vivo in an siar leh ko ding, an ti ṭheu. A dik ve ko! Kannih Laimi tamsawn hi casiar kan zaangzel deuh ruangah cutiuh forh aw ding khal a si ve ko. A hleice in kan Falam mi pawl hi casiar kan zaangzel ih a lakih ngahmi cabu hman siar ding kan paih dah lo. Curuangah casiar duhnak thinlung kan neih thei ding ruat in an simmi khal a si.

Cabu, calai par duhnak thinlung taktak, upatnak le ṭhanso duhnak thinlung thawn kan siar tik lawngah thungaithlak in ca kan siar thei ding. Cumi cu kan thinlung sungah hngetkhohzet ih thunlut ding a ṭul. Cuti a si lo ahcun ca ziangmawzat kan siar rero khal le theihmi ngai nei cuang lo, ṭhansonak khalah hmang cuang hlah, ziangso kan casiar man a ṭhathnemmi cu?

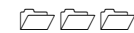
Curuangah casiartu pakhat in kan siarmi cabu ruangih kan tikcu caan cem le heu in kan baangzetmi parah in ṭhathnempi ding ahcun:

* Ca kan siar tikah kan dingfel a ṭul.

- (10) Taksa ruangpum caangvaihnak hmaante'n tuah thei ringring dingin caan pek ding. Leknak caan na nei thei lo hmanah vahcaan (*walking*) tawkfang tal nei theih a ṭha.
- (11) Mawṭaw car, motor cycle le thirleng ih rak khawng pang le tuahmawhnak um pang lo dingah ralring ringring a ṭul.
- (12) Ziang tinkim ah a ṭhatnak lamin (*positive view*) zoh ding, ṭuan ding, ruat ding. Mi ih siatnak lam lawng zoh in ṭhencatnak tuah lohli lo ding.

Cutin kan nun ah ralrin daan kan thiam le minung cu a thi theimi kan si ko na'n nunsau deuh le harhdam deuh in kan nung thei ding. Minung tampi hi kanmah le kanmah kilkhawi ṭhat-awk kan thiam lo ruangah thih cu hrih lo pi khal an thi ṭheu. Cumi cu ralrin hna thiam in Pathian ih pekmi kan nun hi humhim hna kan thiam a ṭul a si. Cuticun Pathian ih caan in pe mi hi kimzet in kan co ngah thei ding a si.

(*Zilthli Magazine*, Vei 3 nak, July -1993,
Falam Phunsang Tlawngta Pawlkom, Yangon)
-Hmaisabik ka nganmi cahram a si.

(3)

ZIANGTI'N CA KAN SIAR DING?

Kum reipi sung ca thate'n a siar ringringtu cu phunsang tlawng ihsin *degree* pakhat tal ngah lo hmansehla *degree* a ngah ih ca a siar lotu hnakin thutheihnak ah siseh, thuruah kauhnak ah siseh a famkim sawn. Cuticun nitin nunnak sungah hmunkip, kakip cangvaihnak ih hotu dinhmun ah a thleng theu. Curuangah casiar timi hi a thupizetmi a si. Ca kan siar ringring ruangah tat ringringmi naam a hriam ringring vekin kan thluak khal a tha, a cak ringring ding a si.

Casiar ringringtu pawl an ton awk tikih an sut awk theumi cu, "Tulai ziangvek cabu na siar?" tihi a si. "Ziangti'n na siar?" tihi suh awk hi a um lem lo. Asinain casiar ciocio ah zo in thathnemnak a ngah sawn timi hi "ziangti'n na siar?" timi thusuhnak parah a um.

Ziangti'n Ca kan siar?

Asi, cabu pakhat siar ruangah mi pakhat hrangah ziangbik thathnemnak a um timi cu cuih casiartu in a siarmi cabu hi ziangti'n a siar timi parah a um. Kan cabu, calai sungih a thabik kan timi khal siseh, leitlun calai tiangih a thabik cabu khal kan siar rero kona'n thinlung lutzet ih kan siar lo ahcun zianghman thathnemnak kan ngah cuang lo ding. Casiartu rualpi dang lakah, "Keicu cumi cabu thabik ka siar zo sokhaw," ti'n kan ti theu men ding. Sihmansehla kan siarmi cabu ruangah kan hrangih thathnemnak a um lo ahcun ziang santlaihna so a neih?

Mi tampi cun tikcu caan heu le cemlak in ca kan siar rero konan kan hrangih ziang thathnemnak um lopi in cabu ziangzat ka siar zo timi uar-awknak men ah ca a siar theutu tampi kan um. Tuih zarh sungah cabu ziangzat ka siar zo. Kan dung thlasung ah ziangzat ka siar ih, tuihthla sung ahcun ziangzat ka siar ding, cuticun kumkhat ah cabu ziangzat ka siar theh thei ding timi tumtah in casiartu kan um theu. Sikhalsehla cabu tamtak relcawk lo kan siar rero hman ah thathnemnak pipa kan ngah cuang lo ahcun ruah a tul lo maw?

Cabu kan siarmi sungih a telmi thu tha tha pawl thate'n kan thei lo, kan cingkeng ngah lo; cangantu ih simduhmi, ruah tulmi pawl khal kan hmu ngah lo, kan ruat ngah lo, kan lak ngah lo asile ca kan siar reromi cu kan hrangah ziang thathnemnak hman a um lo. Phundang in kan sim a sile ca tampi kan siar rero na'n thansonak zianghman a um lo.

Hiti'n kan zoh men a sile cuvek casiartu pawl cu thathnemnak zianghman a um lomi hnatuan pakhat hrangah a lakin caan tha an liamter men ti'n hmuh

in hih cabu cu a ðha timi cabu kha kan siar asile kan palh lem lo ding.

- (3) *Na duh lomi cabu pawl kha siar hlah:* Kan thluakin a ban hrih lo ruangah siseh, kan dinhmun sinak ih a ban thei hrih lo ruangah siseh, ca kan siar rero konan thinlung sung lut lomi, theih a harmi cabu pawl cu ziangtluk in hminthang hmansehla zovek mifim pawlin man a neituk ti hmansehla harsa tuar rero ih siar hnak cun siar lo a ðha sawn. Paih lem lo theifiang thei cuca lo cingin kan siar rero ahcun casiar kan huata pang a olte.

Phundang in kan rel asile cabu ðhaðha tampi sung ihsin fimnak, theihnak le siarduhnak thinlung thawn a mil-awmi cabu pawl lawng hi siar ding tinak a si.

Hih thu pawl hi ðhate'n kan ruah thiam a si ahcun man a neizetmi le ruah ding ðhazetmi pawl an si, ti kan hmu ko ding.

Curuangah casiar tu unau, kan siarmi cabu ruangih kan nunnak hrangah ðhahnem le ðhanso a si thei ding ahcun kan siarmi cabu ih a thupitnak a laimuril kha kan ruh, kan thlik, kan tisa, kan thluak sungah hngetkhohzet ih thunlut dingin laak thiam kan ðul. Kan siarmi cabu ih a simduh sanmi kha tlang ko theih zuamin kan nunnak hrangah atak ih ðhansonak dingin kan hmang thei a sile kanmah pumpak ðhansonak hrangah siseh, kan miphun kan calai le kan ram khaisannak le ðhansonak hrangah siseh in ðhathnempizet ding.

(*Vankau Arsi Magazine*, Vol. 6, No. 2,
September 2003)

* Kan siarmi ca kha kan rinsan a ðul.

* Ca sungih hlawnthil mankhung pawl hi ol-ai te'n laak theih a si lo ih kan bang manzat hlawhtlin dingah duhnak taktak thawn lak thiam kan ðul ti pawl hi theihfel a ðha.

Cabu tampi siar rero a ðul lo. Cuhnak in kan siarsunmi cabu ðha sungih a laimuril kha kan thluak sung le kan ruh kan thlik sung tiang thunlut ih khawl thiam ding a thupi sawn.

A sile, cutin thunlut le khawl thiam dingin ziangti'n kan tuah ding?

"Kan siarmi cabu pawl sung ihsin a laimuril kan khawllut duh ahcun minute 15 ca kan siar ðheh tinte'n minute 45 tluk ruatsalnak le a ðhami lak tum kan ðul," tiah Richard LaBalleon an timi Mirang mifim pa in ruahnak ðha a pek.

Ca kha ðhate'n siar aw. Cangantu in thupizet ih a simduhmi thutlangpi (*point*) kha suah aw. Cuhnu ah kan hrangah ziang zawnte a ðha ruangah ka hrangah ziangti'n ka lak ding ti'n lak thiam aw tinak a si.

John Lock an timi mifim pa khalin, "Ca siarnak in kan hrangah theih ðha thil tampi in hmuh sak. ðhate'n kan ruatfel tik lawngah cuih theih ðha pawl hi kanmai' bultha ah a cang thei ding," a ti ve.

Curuangah casiar aw. Na siarmi kha ðhate'n ruat aw. Cuðheh le nangmah hrangih a ðha ding na timi kha na thluak ah thunlut aw. Cutin ca na siar asile na fimnak, na theihnak a karh ding. Na nun ah danglamnak a thleng ding. Ca kan siarnak hi mah le mah ðhangso dingih tuamhlawm aw rero kan si. Kan siar sunmi ca hi kan nunnak hrangih ðhathnemnak petu si dingah a laak daan khal kan thiam a ðul.

Abraham Lincolh ih nun vun zoh hnik sehla. Casiar

a thiam pek tlangval a hung kimih casiar a haal lai caan ah a hrangah hril ding le siar ding cabu tampi a um lo. A umnak khuate kiangkap ih a tonmi ca pohpoh thei neknek dingin a siar ðeh. Asinain culai ih a siar ngahmi ca pawl hi cabu ðaþa, hmin thangzetmi cabu pawl an rak si. A siarmi cabu pawl hi a tamtuk lem lona'n cabu ða zetzet a siar ngahmi cu a thiisa sungah a luanglut ngah nasa. A ruh a thlik sungah a zuukngah nasa.

Curuangah Abraham Lincoln cu cabu a siarmi pawl sungin a ngahmi hmuhkaunak, fimthiamnak pawl thawngin ðongfang thukzetzet le mawizetzet hman daan a thiam ih an khua kiangkap ah mi hoha theitu dinhmun ah a rak thleng a si. Cuihsin an ram lawngah si loin leitlun ramtin ih hminthang le upat pekmi dinhmun thleng thei dingah a kaiso vivo thei. A tawinak in kan sim a sile Abraham Lincoln cu cabu a siarmipawl sung ih sin a ngahmi fimthiamnak a hman thiam ruangah mihoha theitu dinhmun ah a thleng.

Abraham Lincoln hi a thih tiang casiar ringringtu a si. Ca a siar ringring lawng si loin a siarmi ca parah upatnak thaw n a siar ðheu. A siarmi kha ðate'n a thluak sungah a khum. A ðul tikah a ðuldaan ih zirin a hmang saal. Ca a siarmi sungin a ngahmi hmuhnak, fimthiamnak kha atakin hman hna a thiam ih cuticun thubuai, hlabuai tampi khal a remþa saal thei a si.

A nun sung zate kom in kumkhat tluk lawng tlawngkaimi a rak sina'n *upadi* daanthu lam fimnak le ca thaw n pehpami theihnak lam ahhin thiamhleisang ngahtu pawl thaw n zuam aw thei khop in a hawlmi fimthiamnak thaw n amah le amah a khaisang aw a si. A ðathnempi a si. Abraham Lin-

coln hi casiar nak ih ðathnemnak famkimzet ih congah tu pa a si. Casiar thu thaw n peh aw in mi hmuahhmuah ih cawntlak pa a si.

Cabu tampi siar rero a ðul lo. Kan siarsunmi cabu sungih a laimuril kha kan thluak sung le kan ruh kan thlik sung tiang thunlut in khawl thiam ding lawng a thupi, kan rak ti zo. Ca khal ðate'n kan siar zo. Cangantu ih thupizet ih a simduhmi thutlangpi khal kan suah thiam zo. Cuih hnu ah ka hrangah ziangmi zawnte hi a ða ruangah ka lak ding ti'n laak daan khal kan thiam ve zo a si cu!

Ziangvek Cabu kan siar ding?

Asile ziangvek cabu so kan siar ding? ti'n ruah ding pakhat a um hrih.

Cabu ðaþa siar in mai' nunnak hrangih ðathnemnak laduhtupawl hrangah bawmtu a si theimi ruahnak hrekkhat a um. Asinain a si tengteng ti si sawn loin ruat pah ih hman thiam ding a ðulmi pawl an si.

R. W. Emerson timi pa in casiar tupawl ralrin a ðulmi thu pathum a sim.

- (1) *Kumkhat a kim hrihlomi cabu pawl kha siar hlah:* Thuthangca, Journal pawl sim duhmi a si lo. Kumrei a aw h thei lo dingmi culole man a neizetmi cabu a si leh ding tiih zum um lomi cabu pawl tinak a si (Kan Laimi hrang ahcun cabu suahmi tampi kan nei hrih fawn lo ruangah a diktuk hrih lo men thei).
- (2) *A hminthang lomi cabu pawl kha siar hlah:* Cabu ða pakhat a si ahcun a hmin a thang tengteng ding. A hmin a thang lo na'n cabu ða kan timi khal tampi a um thei. Asinain mi hmuahhmuah

(Isai. 55:8-9). Milai ih kan ruahnak men cun Pathian ih duh daan kan theithiam thei lo ding. Curuangah tangdornak thawm Pathian ih kutsung ah ziang tinkim kan ap a ʔul. Bawipai' duhnak vekin si ko seh! tiah kan nun hlanawk a ʔul a si. Cuih nun neih hi nehtu sinak nun neih a si cu!

Cuticun ziangkim kan hmuhtonmi parah kan lung a kim thei dingih Pathian hnenah lungawi thusim ding khal relcawk loin kan nei ding a si. Nitin kan nun sungih kan comi lungawinak le Pathian ih ʔhatnak hi kaa in sim le rel cawk a si lo.

2. *Lungawi thusimnak ruangah Donharnak le ʔihphannak ihsin humhimnak a um*

ʔihphannak, donharnak le siatsuahnak pawl hi milai pawl hrangah tur thawm a khatmi ʔihnungza raal pawl an si. Milai thlarau a siatsuah ih tlunah taksa thazaang khal a malter ngaingai. Donharnak thinlung in milai taksa a siatsuah ih tlunah pumpi natnak, lungnatnak le a dang thinlung lam natnak a phunphun a suakter, ti hi mifim pawlih hmuhtonmi a si. Donharnak in zianghman ʔhatnak a nei lo. Curuangah Jesuh in, "*Donhar in um hlah uh...cuhnakin Pathian Uknak le tuah ding a lo fialmi hawl sawn uhla thildang hmuahhmuah cu a lo pe pam ding a si,*" tiah in ti (Mat. 6:31-33). Culawng si loin Paul khalin, "*Ziang thuhla hmanah donhar in um hlah uh; thla nan cam poh ah nan ʔulmi cu Pathian hnenah dil uhla lungawi aipuang te'n dil uh. Cuticun minung ruah ban lomi, Pathian ih daihnak in nan thinlung le nan ruahnak cu Khrih Jesuh thawm nan pehzom awknak sungah himte'n a ret ding,*" (Fil. 4:6-7) tiah fiangte'n in forh ve a si.

(4)

LUNGAWI THUSIM IH HUHAM

Leitlun milai hmuahhmuah in lungawi thusim thiam lotu zohman kan um lo men ding. Nunnak a neimi milai hmuahhmuah in kanmah le sinak cio in lungawi thusim daan kan thiam ʔheh. Curuangah "Lungawi thusim" timi ʔongfang hi a nung Pathian a biatu zumtu (Khristian) pawl lawngih hman ʔheu mi si loin, a nung Pathian thei lo le a bia lotu pawl khalih hman vemi a rak si. ʔhate'n kan ruatsal tikah zumtu pawl hnak hmanin zum lotu pawlin, "Lungawi thusim" hi an hmang tam deuh ʔheu. Zumtu mi tampi cun kanmah tlunih thil ʔha a thlen tikah le kan duhthusam (saduhthah) a kim tik lawngah lungawi thu kan sim ʔheu. Cucu mi zovek khalih kan tuahmi a si. Asinain kan duhthusam vekih thil a can lo tikah lungawi thusim ding hi kan ruat dah lem lo.

Sikhalsehla zuamtu kan si hnu cun nitin kan nunnak ah ziangvek thil a thlen hmanah Pathian hnenih lungawi thusim thiam ding hi a thupi zet. Kan duhthusam a kim ah siseh, kim lo ah siseh, ziangvek caan khalah Pathian hnenih lungawi thusim ringring ding hi Baibal ih in zirhmi a si. Zumtu pawlih nitin kan nun ah nei in hman ringring dingmi a si. Curuangah Paul in, "*Cat loin nan lungawi uh*" tiah 1 Thessalon 5:16-18 sungah lungawi thusim ding le thlacam dingah in forh a si. Cuih nun cu zumtui' nun ih kan neih ringring dingmi le nunpi dingah Pathian ih duhmi a si.

Pathian hnen lungawi thusimnak ah huham cahnak tumpi a um ti a theitu zumtu kan mal ngaingai. Ziang hmuahhmuah hrangah Pathian hnenih lungawi thusim in kan nun tikah a tanglam vekin thluasuah hmuifu donnak a si.

1. Lungawi thusimnak ruangah kan comi thluasuah hmuifu kha kan lung in kim ter

Nitin kan comi thluasuah hmuifu parah kan lungkim thei lo ahcun ziangti'n thansonak kan ngah thei ding? Kan neihmi le comi thil pawlih man a neihzia thei loin neih lomi sawn kan beisei rero ahcun lungawi thusim hna kan thiam dah lo ding. Asinain Pathian ih pekmi thluasuah hmuifu pawl hi co ding ka tlak hrimhrim lo ti'n mah le mah kan theihthiam asile cuih thil pawl hi keimah te'n ka tuahtiam lo, ka umter thei lo ti kan theifiang ding. Cutikah thluasuah hmuifu tampi in dong tertu, Pathian ih duhdawtnak a thukzia kha theiin lungawi thu kan simthei ding a

si. Kan ei-mi zaanriah hi milian pa ih zaanriah thawn thim tik ahcun man a nei lo, ziangtlak lote a si ko ding na'n zaanriah eiding nei loin midang tampi a um ti kan ruat a sile lungawi thu sim loin kan um thei hrimhrim lo ding.

Saam cabu kan siar asile Saam hla a ngantu pawlin nitin an hmuhtonmi thil pawl parah Pathian hnenih lungawi thusim ding a tulzia in zirhmi kan hmu thei. Paul khalin, "*Ziang hmuahhmuah hrangah kan Bawipa Jesuh Khrih hminin Pa Pathian hnenah lungawi thu sim ringring uh,*" tiah in forh ve a si (Efe. 5:20).

A si thei lo ding tiih kan ruahmi kha thil tha ah a cansal tikah lungawi thusim ding hi a harsa lo. Asinain thil tha lo kan tonmi par ahcun ziangtin lungawi thu kan sim thei ding? Dam caan ahcun lungawi thusim ding a olzet na'n natnak kan tuar caan tikah ziangti'n lungawi thu kan sim thei ding? Tlawngta pakhat camipuai a ong ruangah lungawi thu a sim thei na'n camipuai sung tikah lungawi thu kan sim thei maw? Harsatnak le buainak a phunphun kan ton tikah siseh, thihhlohnak kan ton tikah siseh, Pathian hnenah lungawi thu kan sim thei pei maw?

Asi! cuih caan ahcun lungawi thusim ding a har ko ding. Asinain Rom 8:28 sungah, "*Ziang tinkim ahhin Pathian cun Amah a duhdawtu le Amah' tumtahmi vekih a kawhmi hrangah cun an thatnak ah hna a tuan a si,*" tiah kan hmu. Cuih tlunah cuvek caanah kan tuartheinak dingah thazaang in pe ih kan luatnak dingah lamzin khal in sialsak a si (1 Kor. 10:12,13). Pathian lamzin le kan lamzin khal a bang lo; Pathian ih ruahnak le milai ih ruahnak khal an bangaw lo

1. Mino le Zalennak.

No lai caan hi leitlun kan nun sungah thazaang cakbik le sunglawibik caan a rak si. Huham a neizet ih thil ti theinak tampi a nei fawn. Mino kan si lai caan ah Pathian in zalennak phun tampi in pekih cumi pawl a hman daan kan thiam lo ahcun siatnak, sualralnak ah kan hman pang theu. Cucu a poi zetmi thil a si. Curuangah a tanglam ih zalennak kan neihmi pawl hi kum zabi 21 ah thaten kilkhawi cio dingah Lai Mino pawlin tuanvo kan nei a si. Mino pawl in:

- a. Mi zovek khal biak-sawn theinak zalennak kan nei.
- b. Kan duhzawng tuah theinak huham le zalennak kan nei.
- c. Kan feh duhnak ih feh theinak zalennak kan nei.
- d. Kan duh vekin khawruat theinak zalennak kan nei.
- e. Kan ruahnak le tumtahmi vekin zuam theinak zalennak kan nei.
- f. Kan duhzawng fala/tlangval hril theinak zalennak kan nei.
- g. Sia le tha duhhril theinak zalennak kan nei.
- h. Rualpi duhduh kan kom thei.
- i. Thiam duhmi pohpoh zir le thiam theinak kan nei.
- j. Mai' duhmi zoh theinak le tuah theinak kan nei.

A tlunih zalennak kan neihmi pawl hi a tulnak vekin hmanthiam ding a thupi zet. Mino zalennak sungah ihsin kan duhzawng tuah theinak huham kan neihmi hi a sunglawi zet. Tar hnu ahcun kan duh vekin kan tuah thei nawn lo ding. Mino in kan zalennak hman kan thiam lo ahcun siatnak le sualnak lamzin ah in hruai pang ding ti hi phan a um zet. Fim le thiam dingin zuam tahratin kan ram, kan miphun dinhmun khaisang dingah Mino pawlin tuanvo tumpi kan nei ti hi cingtha ringring in kan zalennak pawl hi hman thiam dingin zir kan tul. Sualnak lamah zalennak hman sawn loin Pathian ram hrangah le kan ram, kan miphun hrangah hman cio uhsi.

Kan thinlung, kan nunnak in Pathian thatnak kan tep ngah ih, catbang loin lungawi thu kan sim asile Pa Pathian hnenin a cem thei dah lomi daihnak thawn kan thinlung cu a tuam (*fuun*) ding. Cuticun lungawi thu kan sim thei ringring dingih donharnak le tihphannak tla cu kan thinlung sungah in hnainnok thei nawn lo ding.

3. Lungawi thusimnak ruangah cahnak kan nei

A nung Pathian a zum taktak tu cun nitin a hmuhtonmi thil ziangkim parah lungawi thu a sim thei. Cui lungawinak cu Pathian ih pekmi a siih cahnak khal a si fawn (Neh. 8:10). Khrih Jesuh sungah Pathian ih pekmi lungawinak cu a dikmi le a famkimmi a siih kumkhua in a hmun. Pathian faate pawl cu riahsiatnak, harsatnak, donharnak, fualforhnak le tihphannak lak ihsin kan luat cuang lo. Veikhat veihnih ahcun zum lotu pawl hnak hmanin kan ton caan a tam men thei. Asinain kan Bawipa Jesuh in, "*Leilung in harsat tuarnak a lo pe ding. Sikhsehla nan raal tha uh! Leilung cu ka nei zo,*" (Joh. 16:33) tiah a ti. Cumi tongkam cu zumtu pawl hrangah kan cahnak a si.

"*Bawipa thawn nan pehzom awknak ahhin nan lungawi ringring hram uh; ka nolh sal hrih ding; nan lungawi hram uh!*" (Fil. 4:4) tiah zumtu pawl thazaang pekin ca a ngan laiah Paul hi Rom thawnginn sungah harsatnak le mangbang vansangih a um laitak a si. Sikhsehla harsatnak, beidonnak le mangbang aanhar ih umnak pawl tuar cingih lungawi thu sim thei hi, "*Khristian pawlih Zumnak,*" langternak a si.

Curuangah lungawi thu kan sim tikah kaa lawngih sim le rel men si loin kan nunnak taktak in langter ding hi a thupi zetmi a si. Cuti cun Bawipa Pathian cu rinsan in lungawi thu kan sim thei ringring dingih harsat, beidong le tuarnak lawngih kan thazaang a cemmi hmuahhmuah tla cu thazaang cahnak in pe sal ding (Isai. 40:31). Nitin te'n lungawi in kan um thei ringring ding. Saam cangantu cun, "Maw ka nunnak Bawipa cu thangthat aw. Ka sungih ummi hmuahhmuah in, a hmin thianghlim cu thangthat uh. Maw ka nunnak Bawipa cu thangthat awla, a thatnak hmuahhmuah kha hngilh hlah aw," (Saam 103:2) a ti.

Duhdawtmi zumtu unau nang teh!...

(*Thang Tsin Magazine*, Kum 1, Vol. 1,
October 2003)

(5)

LAI MINO LE KUM ZABI 21 HRANG TIMTUAHNAK

A liamcia zomi kum zabi 20 sungah leitlun san thuanthu kan thlirsal tikah raalpi veihnih kan rak hmu thei. Mi tampi cu raal ruangah an thi, an siatsuah ih raalih tihnung rapthlakza khal kan rak hmu. Atu hi kum zabi 21 sung kan lut zo ih ziang thil pawl a cang pei? Hi kum zabi 21 sungah thatnak lamih a hoitertu ding pawl cu zovek pawl so an si pei? Kum zabi thar hi thangthar nonawn pawlih kut sungah a um kan ti le kan palh lo ding. Curuangah a thatnak lamih a hoitertu ding pawl cu santhar mino pawl tuanvo ah a rak cang ta. A hleice in kan Laimi thansonak hrangah santhar Lai Mino pawlin kan neihmi zalennak, fimthiamnak, nun daan mawi le hlawhtlinnak pawl a hman daan thiam hi a thupi zetih a tulzetmi khal an si. Thiltha timi pawl hi fimkhur zetin zir tahratin kan miphun khaisannak hrangah Lai Mino pawlin tuanvo tumpi kan nei.

ZIR ding le timtua ding tampi kan neih mi sungin a tanglam thu pawl hi ruatkawm tlang hnik uhsi.

Ka nu hi Pathian thu zumnak lam ah a hngetkhohzet. Hmansehla ka nu'i zumfeknak in zum lo deuhnak ka neihmi a hlohter thei cuang lo. Tlawng ka kai tikah ka nu in vancung mi pawlih in kilven dingin thla in rak camsak theu. High school ka theh hnu phunsang tlawng ka kai tik khalah ka nu cu a thlacam kel vekin thla in camsak ringring. Lamhlapi ih ka um lai ah siseh, tlawng ka theh hnu inn ah ka nu le ka pa thawn umtlang in innsaknak lam (*construction*) hna ka tuan tik khalah siseh, ka nu cun vancung mi pawlih kilven dingin Pathian hnenah thla in camsak theumi cu a pehzom hrih thotho.

1991 kum January thla sungah ka zum lo deuhnak pawl ruahsalnak ding thu pakhat a rung cang.

A daizetmi zing nikhat ahcun nidang vek thotho in ka hnaṭuan tuan dingin ka tiar aw cia. Cuih ni ih ka tuan dingmi cu leitang ah tidai *pipe* fehnak laih ding kha a si. A dai tuk ruangah angki hlum thuah tampi in hruk a ṭul. A harsa zet ih ṭih khal a ṭihnung zet. Asinain thawnginn thawn a bangmi zungkhan fiakte sungih to ringring hnak cun hiti in a lenglam ah hna va tuan ding cu ka duh sawn.

Thaithawh ka khop hnu inn ihsin ka poksuaq hlan deuhah ka nu'i thlacam aw karak thei: "*Maw Pathian, ka fapa ih hnaṭuannak parah humhim hram aw. Vancung mi pawl thlah in kilveng hram awla, ṭihnungza ral lak in luat ter hram aw,*" ti a si. Cuih thlacam aw ka theih tikah ka hni men.

Ka hnaṭuannak hmun ka thlen tikah ka hnaṭuanpi Terry Carter, Dodd Franklin le Johnny Powel pawl ka rak tong. Johnny cu leilung lai hnak *tank* parah a kaiih leilung lai dingin a

2. Mino le Fimthiamnak.

Kum zabi 21 sungah Lai Mino hrangih zuam ding sawmngiarmi (*challenge*) pawl lakah fimthiamnak hi a thupi zetmi a si. *Fimnak* hi ziang a si? *Thiamnak* teh ziang a siih *fimthiamnak* kan timi cu ziang bik a si? ti pawl hi zoh hmaisai hnik uhsi.

Fimnak timi cu nu ih hrinnak pianpi thluakin khawruah theinak kha a si. *Fimnak* cu thinlung sunglam ihsin khawruah theinak hi a sawh bik. *Thiamnak* kan timi cu thinlung thluakin kan ruatih kan kut, ke le pumsa in cangvai hnak ah hmangin kan nun sung hrang thil tuah theinak kha a si. *Fim* lo cun thiam a har. *Thiamnak* dingah *fim* a ṭul. *Fimnak* a hmaisai ih thiamnak in a thlun a si. *Fimthiamnak* kan ti tikah minung in pum cawm theinak ding hrangah a ṭulmi tlinpi-in a ṭhangso tertu le kimcang theitu famkimter theinak a si. *Fimthiamnak* hi phun tampi in a thekdarh theh. Minung pakhat in fimthiamnak a zate'n thiam thluh a theih lo.

Fimthiamnak hi phun tampi a um ruangah kanmah le zirmi fimthiamnak kha taimak zet in kan zir a ṭul. Bachelor dinhmun lawngah tawpter loin Master, doctorate degree tiang ngah zuam ding kan ṭul zet. Hlan deuh kan u le pawl hnakih sangsin le thiam deuhih zir vivo ding hi a poimawh zet. Phun hra kan ong tik khalah sii lam thiamnak, engineer lam, computer lam le kanmah le zirmi *subject* pawlah thiamzet dingin zir kan ṭul. Zir menmen cu thiam a theih lo. Cafir rero ih camipuui ong khalin zianghman kan thiam ngah thei lo ding. Tulai zirsang tlawngta tampi cu ol-zawng in camipuui ong theinak dingah cafir kan hmang. Baibal tlawng hrekkhak ah khal an hmang ve. Himi hin kan miphun sinak ding in siatsuah zet. Thiam fawn si lo degree hmuah ngah rero hi teh ziang ṭhathnemnak so kan ngah? B.Sc., B.A. ngah men hi cathiam fimthiamnak nei an si theh lo ti hi cin ringring a ṭha. Kan fimthiamnak hi kan miphun, kan ram ṭhansonak hrangah thupi zet in hman kan ṭul.

Curuangah fimthiamnak a zir rerotu Lai Mino tampi in kan ram þansonak ding hrangah þuanvo tampi kan nei timi thu hi theih ringring a þul. Kan fimthiamnak hi a liamcia caan ah ziangti'n kan hmangih, a ra lai ding caan ah teh ziangti'n kan hmang ding ti hi timtuah cia a þul zet. Grik mifim hminthang Plato in, “Fimthiamnak nei ding ahcun mah le mah tampi ka sam lai tiih theih-awk a þul,” a ti. Cuvek thotho in kannih Lai Mino pawl khalin kan ram, kan miphun hrangah a þansoh tertu ding kan si cio hrangah mai' sinak thei aw in fimthiamnak zir sang vivo ding a thupi zet. Fimthiamnak ih a thupibik le a sangbik mi laimuril cu mah le mah felte'n theih (*know thyself*) hi a si.

Mifim, mi thiam malte lawng umnak pawlkomnak hi a þangso thei lo vekin hnget zetih ding thei ding khal ol-ai mi a si lo. Kan Lai miphun þansonak kan pan sinsin theinak dingah mai' sinak vekin theifel in hman a tlakmi fimthiamnak nei thei dingin zuam cio kan þul. Kan kiangkap le miphun hrangah þatnak a pe thei lomi fimthiamnak kan nei pang ahcun zianghmanah hman dingih a tlak lo dingih man khal a nei lo.

Curuangah Lai Mino pawlin kum zabi 21 sung kan feh rero tikah thil poimawh tampi lakim kan zalennak le kan fimthiamnak pawl hi thil thupi zetah kan ruat a þul. Cutiin kan ruat theih kan ram, kan miphun hrangah þatnak thawn kan hmang thiam asile þansonak hrangah tuahsuaktu kan si ve ding. A dang þulsammi tampi khal zir vivo ding a thupi zet tikha theih ringring a þa. Kan miphun khaisan na duh ve asile napi'n thu ruatin þansonak hrangah na ti theitawk suahin hnaþuan ve aw. It lo, siing loin þansohnak hrangah þuan zuam ve aw. Na fimthiamnak, na zalennak hmang thiam aw. Cucu thil thupi tampi lakih timtuah ding a þulzet ve mi tla an si.

(*Lailun Magazine*, 2002-2003,

Falam Phunsang Tlawngta Pawlkom, Kalay)

(6)

IN KILVENGTU VANCUNG MI

Ka sentet laiah ka nu in kan unau hnih hrangah Baibal sungih thuanthu mawi pawl zaan kan ih zawngah in siarsak þeu. Ahleice in vancung mi (*angel*) thuanthu mawi pawl in siarsak þeu. Curuangah vancung mi a um taktak a si tiah ka nauhak lai ahcun ka rak zum dah.

Asinain kumhra tlun lam (*teen age*) ka kimih thuruah theinak ka rak nei thei ve tikah cun vancung mi a um taktak timi parah zum lo deuhnak (*doubt*) ka rak nei. Ziangahtile ka nunsung ah ka nu'i sim þeumi vancung mi hi ka rak hmu dah lo. Curuangah vancung mi timi hi mi pawlih an ruahnak sim le nganmi men a si ko ding, ti'n ka ruat men.

Pathian in A vancung mi pawl a ret ding. An kut in an lo cawi dingih na ke cu lungto ah na khawng lo ding" (Saam 91:9-12).

Netalam ahcun nitin hnaṭuan ka feh hlan ah keimah le ka hnaṭuanpi pawl zate humhimtu dingah Pathian in a vancung mi pawl in thlah sak ringring dingih thla ka cam. Vancung mi pawl ka rak hmu dah lo. Veikhatte hman ka hmu dah lo. Asinain an hnaṭuannak le an kilvennak ka rak co thei. Pathian kutcak cu mangbangza a si.

(Guide posts, Feb, 1993 sungih Chris Merkil nganmi
"Cave-in!" timi cahram a remcang zawng ih lehmi a si.)

*(Vankau Arsi Magazine,
Vol. 7, No. 1, April 2004)*

timtuah aw rero. Culai ah kannih pathum cu ziang thilri hman a phur lomi *truck car* parah kan um.

Johnny cu hnaṭuan a thok. Cuticun pi 17 a sau mi lihongpi kiangah leisen pawl cu a pung liailiai. Kei le Terry cu pi 10 a thukmi lihong kua sungah kan ṭum ih tidai *pipe* pawl kha kan ret vivo. Dodd cun tancia mi *pipe* pawl kha a tlun ihsin in vun thlak rero. Culai fangah Johnny cu laih dingih rinciami vekin leilung a lai vivo. Kan hnaṭuannak cu a tluang rero ko.

Tawkfang a rei cun Terry le kei cu *pipe* pawl pakhat hnu pakhat kan pehsuak vivo. Culai fangah ah leikhal hrekhat ka liang parah a hung tla. Cuihnu ah leikhal tam sinsin a tla sinsin. Terry cun "lei a min thlang," a ti. Kan pahnih cu zianghman ti ngaihnik thei loin lihong taw-ne ah kan rak bok. Ka thin a phang ngaingai. Thawthawt ding khal a har zet. Thli mal lai hawp ding ka ngah na'n mal tete'n thawthawt a har deuhdeuh. Ka thi thlang ding a si, ti'n ka ruat. "Terry" ti'n ka ko na'n in rak awi lo. A thi hrih lo ahcun ka aw a thei ko ding ti'n ka ruat ih ka rak ko sal lala. Culai fangah Terry ih aw ka rak thei. "Terry, ziang na bang?" ka ti tikah anih in, "Thawthawt ding a har tuk a si," in ti. Cutikah kei in, "Kan thi hrih lo a si hi! Kan nung lai hrih a si, ti hi mi ih in theih dingah kan tuah a ṭul," tiah ka vun ti.

Kan biak aw tikah leivut pawl kaa sung an lut. Runnak kan ngah theinak dingah kan au rero na'n kan hrangah thaizing timi hi a um lovek a si. Kan zuam rero mi hi zianghman man a nei lo tluk a si. Kan au deuhdeuh le kaa sungah leivut a lut deuhdeuh. Khua a daizet kona'n kan thinphang tukih ka ruangpum cu thlanhri thawn a khat ṭheh.

"Zianghman ṭhathnemnak a um lo," tiah Terry cun tuar harzet in a ti.

"Cuti'n ṭong hlah," tiah ka rak kaw. Asinain ka ṭongfang pawl hi a fiangtuk lem lo.

"Terry, kannih cu luatnak ding lamzin a um nawn lo. Tulai fang ahcun na nupi le na fapate kha ruat men thlang aw," tiah ka vun ti.

Thawthawt ding a har sinsin ruangah ka tong ka rak cawl lawk. Thawthawt theiding thazang malte ka neihmi a lakih can lonak dingah a si. Kan pahnih te'n caan tawite sung dai thepthep in kan um.

"Chris, Pathian na zum maw?" tiah Terry in thu i sut.

"Zum ee!" ka rak ti.

"Keikhal ka zum ve so khaw!" i ti ve.

"Hnihsuakza ngaingai a si," tiah mah le mah ti aw vekin Terry kha ka sim. "Harsatnak ka ton hlan tiang *zumnak* timi hi thupi ah ka ruat dah lo. Ka nu cun ka hrangah thlacamnak a rak nei ringring nan," ka rak ti.

"Chris, ziangkhal va sisehla Pathian in kan thlacam aw in ngaisak ding ti'n ka zum," a tiih Terry cu thla a cam. "Maw ka Pa, zaangfah te'n in runtun ding pawl kha lamzin hmuh hram aw. Kanmah khal thazang cahnak in pe hram aw," tiin.

Keikhal daite'n ka um ve ih Terry ih thlacamnak ah ka thinlung sungin ka rak telpi ve. Terry ih aw cu a dim deuhdeuh. Cuih hnu ah ziang tinkim a dai thepthep.

"Terry," tiah ka ko sal. Asina'n in awi cuang lo.

Cuihnu ah nasazet in ka vun cang hnik. Asina'n thang kammi sungih a awkmi vekin ziangti'n hman ka cang thei cuang lo.

"Hinah kan um, in run uh law," tiah aw suah theitawp suahin ka vun au.

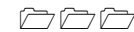
"Bawipa, kum 25 lawng ka si hrih. In thi siang hrih hlah aw, nun ka duh hrih a si. In bawm hram aw...," tiah thla ka cam.

Culaifangah Terry ih thlacam aw ka rak thei. "Maw ka Pa, ka nupi le ka fapate rak kilkhawi hram aw. Ka um lo hnu khalah rak humhim awla kilveng ko aw," tiin.

Terry cu a neihmi caan netabik sungah a nupi le a fapa te ruatin thla a cam rero. Ka hrangah thla in camsak ringring theutu ka nu kha ka vun mang lohli. Ka nu in tulaifang ah teh thla in camsak pei maw!

"Terry, vancung mi a um ti na zum maw?" tiah ka sut na'n in sawn sal lo.

"Pa Pathian, kanmah runtun dingah vancung mi in thlahsak hram aw!" tiah thla ka cam sal. Cuih hnu ah mi pakhat khatin in rak khai vekin ka thei aw. Cuticun zianghman thei nawn lo in ka rak um.

Ka hmin ko aw ka vun thei. Cule ka tlunih in nen rero mi leikhal pawl an hlon theh ih ka thawthawt tla a nuam sal.

"Terry," tiah dimte'n ka ko. "Terry teh khui ah a um," ka rak ti.

"Chris, zianghman phang nawn hlah. Terry khal kan run ngah zo. A dam ko so khaw," tiah mi pakhat in in rak ti.

Cuih hnuah mina phurnak mawtawka parah in vun ret. Cule siizung ah in fehpi. In rak zohtu X'ray Doctor pa cu zum thei lo zetin a lu kha a thing ih,

"Nan pahnih nan thi lo hi mangbangza ngaingai a si. Pakhat khat in an lo humhim a si hi!" in rak ti.

"Bawipa cu a lofantu ah na tuah ih, Cungnungbik cu a lo humtu ih na hman ruangah, siatsuahnak zianghman na tong lo ding; Na inn kiangah thisen luannak a thleng lo ding. Na fehnak hmunkip ih a lo humtu dingah le a lo kilveng tu dingah

lam hmuhnak (lole) tleunak dil hi kan hrangah a tul bikmi le a thupi bikmi a si thei.

Pathian hmaiah kan sinak cekci kan hmu awkthei le kan nun in danglam ter ko ding. Paul khalin amai' sinak le a tulmi pawl a hmufiang tikah, "*Thin nuamlo minung ka va si so! Thihnak lamih i khortu hi taksa pum ihsi hin zoso i ruunsuak ding*" tiah a ai-hram ruangro a si (Rom 7:24).

Cutin a hmuh awk hi Paul ih nun thlengnak hrangah hramthoknak a si. Kannih khal nitin kan nunnak sungah kan sinak le harsat kan tuarnak pawl in kanmah le kanmah hmu awk ding a tul. Cuticun Pathian lam ah in hruaitu a si ding. Baibal siarnak le thlacamnak thawn cat bang loin Pathian kan pan a tul.

Kan nun sungah kan duhmi a kim tikah Paul in, "*Khrih ih i pek mi cahnak thawn ziang bangtuk hman neh theinak thazaang ka nei zo*" (Fil. 4:13) a ti thei vekin kan ti thei ve ding. Cuticun Pathian Thuthangtha phuannak hrangah thazaang cahnak kim kan nei dingih nehnak sui lukhuh kan co ding a si.

Hlanlai kum thawngnih ah kan Bawipa Jesuh Khrih in mitcaw Bartimia a bawm vekin tuini nang le kei khal in bawm ringring a si. Harsatnak le mangbang vansannak phunphun karlak ih nungmi kan si konain amai' hnañuan thei dingah kanmah le sinak cio in hmang duh. Kan tulmi thei aw Bawipai' pekmi huham cahnak ringin thlarau hlo tampi a hnen hruaisuak dinghi zumtu nang le kei ih ñuanvo a si. Tangdornak thawn kan tulnak thei in Bawipa a riantu pakhat cio kan si theinak dingah Pathian in thazaang thar in pek ringring cio hram seh!

*(Lairawn Deirel Magazine, Vol. , No. ,
2004)*

(7)

ZIANG LO TUAH SAK DING SO NA DUH?

Canghril:-

"*Ziang lo tuah sak ding so na duh?*" tiah Jesuh in a sut. Mitcaw pa in, "*Sayapa khua hmuh thei sal ka duh,*" tiah a ti. (Marka 10:51-52).

Kan Bawipa Jesuh Khrih cu Judah peng le Galilee peng sungah Thuthangtha sim le phuang in a um laiah mangbangza tampi a tuah. Minung sung ihsin khawsia a dawi sak, Mitcaw pawl khua a hmu ter, Kut le Ke a zengmi pawl a dam ter, mithi pawl a tho ter. Cumi pawl a tuah tikah tumtahnak nei cia ih tuahmi a si lem lo. Khuatlawn phah ah a tulnak vekin a rak tuahmi tla a si. Mi harsa a bawm tikah mipi theih dingah sunglawi zetin a tuah dah lo. Amai' ñuan kel vekin a rak tuah men ñheu.

Kan nitin nunnak sungah Bawipai' zaangfahnak co dingin sunglawi ropi zet le phundang zetin timtuh ciamco a tul theu lo. Hlanlai kum thawngnih lai ih Jericho lamzin parah a fehtu Jesuh cu tuisun nang le kei kan fehnak lamzin tlun ah kan tong thei ve. Kan mit in hmu thei lo khal le kan kiang nai ah catbang loin in umpi ringring. Hmuntin ah le ziangvek caan ih thla kan cam tik khalah Pathian thawn kan pehzom thei ringring. Kan thei le thei lo lawng a siih kan nunnak thawn pehzomnak nei thei ringring dingin in tuahsak ringring. Kan hnen a um ringringtu *Immanuel Pathian* a si. Hmun hlapi ah a um lo.

“*Ziang lo tuah sak ding so na duh?*” timi thusutnak thawn Bawi Jesuh in mitcaw Bartimia hnenah a pan vekin kan hnen khalah Bawipa in tuini ah in rak pan ve a si.

1. “David Fapa Jesuh! I zaangfah hram aw” (Mar. 10:47).

Bartimia in Bawi Jesuh kha mi sunglawizet pakhat ah a cohlang. Curuangah “*David Fapa Jesuh*” tiah a rak ko a si. Jesuh ratnak lam kha thlir in a rak au rero ti kan hmu thei. Mi tampi in daiten um dingah an kaw. Asinain a dai cuang lo, ring sinsin in a au.

Jesuh Khrih cu milai pawlih kan thlacamnak aw a ngaisang ringringtu Bawi a si. A dungthluntu mi burpi ih awn-thawm tampi lakih mitcaw pakhat ih au aw a thei sak.

2. “Ziang lo tuah sak ding so na duh?” (Mar. 10:51).

Bawipa Jesuh cu midang ih theihtham lomi mitcaw Bartimia hnenah a rat bangin kan hnen khalah a ra ve a si. Kan hnenih a rat tikah ter kan duhmi pawl simthiam ding a thupi. Jesuh in, “*Ka hminin mi pahnih siseh, pathum siseh, nan pumkhawm tikah nan hnenah ka um ve a si,*” a ti (Mat. 18:20).

Jesuh Khrih cu thihnak neh in a thosal zo ih mizan, tuisun le ziangtik khalah thleng aw dah lo ih kumkhua in a hmun

ringring (Heb. 13:8). Kumkhua nung a siih hlanlai kum thawngnih lai lawngah a cangvai lo. Tuisun khalah a cangvai hrih. Nitin kan nunnak sungah kan tulnak vekih tanpi dingin in umpi ringring.

Nitin kan nunnak sungah harnak a phunphun kan tong theu. Mangbang vansang pittawp caan a um theu. Asinain cuih caan khalah zumnak thawn A hnen a pantu pawl cu ziangtik hman ah a hnung dah lo. Tuah ter kan duhmi poh cu Amai' tha a tidaan daan vekin in tuahsak ringring. Bawipai' huham cahnak le zaangfahnak khal nitin kan nun ah in co ter ringring a si.

3. “Khua hmuh thei sal ka duh” (Mar. 10:51).

Mitcaw Bartimia cun a duhmi dil theinak a ngah tikah thil ziangdang pawl hnakin amai' hrangih a tul bikmi hmuh thei salnak kha a dil.

Ziangruangah a dil ti khal kan thei cio. Kum reipi sung thim lakih tlanglengmi a si ruangah a nu le pa siseh, sungkhat unau siseh a hmu duh ve ko ding. Pangpar ih mawinak le Pathian kutcak sersiammi pawl khal hmuh a duh ve. Mitcaw a si vekin a feh duhnak a um tikah midang rinsan ringring a tul.

Mit hmu thei sehla midang rinsan a tul lo ding. Curuangah a hrangih a tul bikmi cu mit hmuh hi a si.

Tuisun ah kan Bawipa Jesuh Khrih in, “*Ziang lo tuah sak ding so na duh?*” tiah in sut hnik sehla, ziang so kan dil pei? Kan tulsammi ziang a si ti theithiam in a dil hna teh kan thiam pei maw? Thuphuan 3:17-18 sungah, “*Nangmah cun, ‘Ka lian ih mi neinung ka si; zianghman tlaksam mi ka nei lo,’ na ti aw. Sikhalsehla mizonzai le zaangfakza na sizia na thei aw lo. Na farah, lawngfangkheh in na um ih na mit a caw. Thu ka lo sim duhmi cu, sui ngaingai ka hnen ihsin lei awla cuticun na lian ding. Na thuam awknak ah hnipuan rang lei awla, ningzakza lawngfangkheh ih na um kha hup aw. Na mit hrangah mitna sii khal lei awla cuticun khua na hmu ding,*” tiah a um. Thlarau

Thinsau loin thintawinak ruangih riahsiat ninghanza thil tampi kan hmu, kan tong dah ko ding.

Innsang thubuai ruangih ka hnen a ra dahtu Siibawi mino te nupa ih thu ka mang sal. Siibawi pa cu tumtahnak tumzet a nei. Sii lam thawn peh par mi zingzoinak lam (*research* tuah) ah a paih zet. Asinain a nupi cu zianghman paihmi a nei cuca lo. Atu rori hrangah ziang a tha ding ti lawng a ruat theutu a si. A pasal in a fimthiamnak thawn paisa hawl loin ziang a bang leh ding ti fiang hnai lemlo mi hnatuan sungah caan a cemter men mi kha a lungkim pi thei hrimhrim lo. Curuangah nitin te'n a phunzai ringring.

Cutikah kei in thinsau zet in hngak hrih in a pasal ih zingzoi rero mi cu tuah ko seh, tiah ruahnak ka pek. Caan a hung rei deuhdeuh dingih cuti te'n an um thei asile an innsang cu a hngetkhoh ko ding tiah ka ruat ruangah a si. Asinain a nupi cun a ngai duh hrimhrim lo. Then-aw ding lawnglawng a dil. A netnak ah an then aw.

Cuihnu kumthum tluk a rei tikah cui Siibawi pa cu Acozah lamin siilam zingzoinak pakhat ah hotu dingah tuanvo an pek. A nupi ih ruahsanmi thilri sumsaw le a duhmi pawl cu kimte'n a co ngah thei a si. Asinain a nupi cu thinsau in a hngak duh lo ruangah zianghman co ngah loin a rak um a si.

Minung pawl hi ziang ruangah kan thin a sau thei theu lo a si pei?

Thil thupi zet pathum ruangah ti'n ka ruat.

Pakhatnak ah "A cang thei nawn lo ding" tiah kan thin tha a nau tikah kan thazang a cem theu. Ziangti'n hlawhtlinnak ka ngah thei ding tiah zuam tento duh loin dung kan sip lohli theu ruangah a si.

(8)

THINSAUNAK IH HUHAM

*Ziangtluk na buai rero khal hmanseh,
a tikcu caan kim tikah
amah te'n a cangsuak leh ding.
Tipi thuanthum tithang (tide) khal
a thang tikcu a thleng tikah
kham theilo in tidai a thang theu.*

Kum tamnawn a rak rei zo.

Ka rak no deuh lai, Pathian hna ka tuan pek ah New York khuapi ih ummi Biakinn pi pakhat ah Pastor tuan thei dingah tuanvo in pek.

Pastor tuan pekte le ka si fawn, ka thinlung, ka ruahnak le ka thluak sungah thansonak hrangah tuah duhmi tampi tuah thei dingin ka timtuah aw nasa. Pathian hnatuannak ah thleng a tul timi tampi khal ka hmu ruangah thleng thei ding ka rak

tum rero. Asinain vansiat ah cuih Biakinn ih thu a neitheitu bik pahnih cu thansonak uar lem lo, feh kelnak ihsin pial duh hrimhrim lotu, zinhlun zawh duh ringring pawl an si. Mi soisel hmangzet khal an si. Thansonak hrangih thleng awknak hmuahhmuah a dotu tla an si. Amah kel-awh ringring duhtu an si. Ka tumtah vekih thleng-awnak ding ka tuahmi hmuahhmuah tlun khalah sual in hmu vivo.

Bawipai' ni nikhat ah tuini ih Thuthangtha ka simmi cu ka diriam zet tiah mah le mah lungkim awzet in ka rak um. Culai fangah cuih mi soisel a hmangtu pahnih lakin mi pakhat cu ka hmai ah a rak thleng. "Hi biakinn ah Thuthangtha sim hi minutes 25 hnak rei lo ding tiah daan a um. Sayapa, tuizing na thusim hi minutes pahnih na lan a si" tiah tongkam hraang zet in i rak ti.

Mino ka si fawn, ka thin a heng zet. Asinain ka sup tonto ih innlam panin ka tlung. Inn ka thlen tikah ka thinhennak cu nasazet in a puak dumdo. Hi biakinn ih sungtel pawl hril hnik uh, keimah maw hi mi soisel hmangmi pahnih hi nan hril sawn ding. Nan duhmi hril sawn uh, tiah ka thinheng in ka au ciamco.

Cuih sunah ka pa khal kan innah suncaw ei dingah in rak leng ve. Ka thinhengin ka au rero mi cu daite'n a rak ngai hnu ah hiti'n thu in sim;

"Ka fapa, cu mi pawl thawn hmaiton in hi thu na rel pi duh asile a ngah ko. Asinain cutin na tuah asile ni nikhat ni ah na thin a har tengteng ding. Cuih mi pahnih khal na ral ngaingai an hung cang ding. Cule Biakinn khal thenhnhah ah a then dingih Pastor na tuannak khal tampi a lo hnaihok ding".

Ka pa in a tong a cawl lawkih ka mithmai thate'n i rak zoh.

"Ka fapa, ka lo sim ding. Leitlun ah hlawhtling tisuak theitu si dingah a tulmi hrekhat a um. Cumi pawl famkimte'n kan neih lawngah kan hlawhtling thei ding. Kei ka lo hmu daan ah cumi sungih thil pakhatte na sam a si. Cumi cu thinsau ngaithiamnak a si. Hi thu hi mi tampi cun zianghman an siar theu lo. Asinain himi thinsau ngaithiamnak in thathnemnak tampi a suah ter. Atu ka fapa, himi cu na hman ah a tha ding. Na tul lai fang a si" tiah i ti.

Cutikah kei in, "Cutin a sile atu ziangso ka tuah ding?" ti ah ka rak sut.

Ka pa in, "Hmaisabik na tuah dingmi cu himi thu parah caan tawkfang na pek a tul. Thate'n na ruatfel hnu ah timtuahnak nei in hna na tuan ding. Himi pahnih pawl hi ziang an si, ziangvek dinhmun an si ti hi felte'n na zingzoi hmaisad ding. Ziangruangah hivek lungput an nei ti na theihsak a tul. Anmai' dinhmun ah na lut dingih an hmuh daan kha na hmu thiam ve a tul. Cuihhnu ah midang parah duhdawt zaangfahnak na neih vekin an tlun khal ah va nei awla an theih thei dingin na tuah ding. Cutikah an lo zum deuhdeuh ding. An lo nel deuhdeuh ding. Cuticun nan kom aw thei dingih na ruahmi le na duh daan khal na relpi thei ding. *Thinsaunak in huham tum zet a nei*. Cuih huham cu hmang loin na um ding maw si?", tiah i ti.

Ka pai' ruahnak i pek vekin ka thlun. Cuih ni lawng si loin tuini tiang ka thlun rero lai a si. Ziangruangah tile ka pai' simmi pawl hi tuini tiang a dik tuk lawmmam ruangah a si. Ziangvek harnak kan ton khalle thinsau zet in thu kan ruat ih hna kan tuan, kan tuah a si ahcun cuih harnak le thubuai tampi sung ihsin ziangtin kan tawrel ding timi kan hmu ngah tengteng ding cu a fiang a si.

ka nei vivo thlangih cuti vek thil harsa tampi ka ton tikah thinlung daite'n tuah a ʔul tihi ka theifiang sinsin a si” a ti.

Ziangvek thil a thleng tik khalah siseh thinlung ʔhukʔhunak nei loding a ʔul. Cun olte'n dungsip mai loin thinsau zet le fimkhur zetin kan nun theinak dingah mah hnakin hmuhtonmi tampi a neizotu pawl hnen ihsin cawnding, zir ding tampi kan nei. Cumi cu thu tampi ruatin thlun thei zuam a ʔul. Cutik ah kan hmuhtonmi a tam ve dingih rinsan a tlak ve mi kan si thei ding. Kan thin a sau thei vivo ding. Kan tlanlennak leilungpi ah ziangkim hi kanmai' duhnak vekin a kim ʔheh thei lo ti hi fiangte'n theifel a ʔul. Ziang hmuahhmuah in anmah le tikcu caan vekin a feh rero ti theithiam mai sehla thintawi, thinhennak a reh thei ding.

Ziangtluk manhmawh in kan um khalle nisuah caan hi amah kelin a suak thotho. Kan duhcaan ah kan suak ter thei lo. Ziang tinkim in anmah le tikcu caan keel vekin a cang vivo. Cucu Pathian ih remruat cia le tawlrel cia mi a si.

Thinsup theitu cu an thin a tawi lo. An thinlung sungah a thianghlim ih a fai. Curuangah midang hnakin an thin a dai thei. Cuihtlunah ol-te'n dung an sip dah lo, Thindai in thu an ruatih a si theiding zawn an hmu ngahmi parah dungsip loin hmai an nor sinsin thei. Cumi cu nehnak hrangah a thupi zetmi a muril, a tawhfung a si.

(Norman Vincent Peale ih “**The Power of Patient**” a remdaan ih lehmi a si)

(Vankau Arsi *Magazine*, Vol. 7, No. 2, October 2004)

Pahnihnak ah “Zianghman a remcang thei lo tikah thin a tawi ʔheu”. Mi zovek khal va sisehla thintawi caan ih kan ʔhencatmi thu pawl le kan ruahmi pawl hi palhnak lam ah in fehpi vivo. Cuticun beidonnak a thleng ter sinsin.

Pathumnak ah “Thubuai kan neihmi parah luar tukin kan lehrul ʔheu”. Thinpit vansang in kan um tikah a ʔulnak hnakh luar sawnin kan rak tuah ʔheu. Malte thinphang dingmi kha luar tuk le nasazet in kan phang ʔheu.

Thinsaunak kan neih thei lo dingih in siatsuahtu cuih kan ralpi pathum thu cu ka theifiang tuk. Nasazet in ka tuar dah ruangah a si. Cutin ka tuar tuk ruangah do theinak ding lamzin a phunphun in ka rak hawl. Cumi pawl lakah mipi hman theih ding tiin ka ruahmi hrekkhat ka sim tum ve hnik pei.

Pakhatnak:

Ka ti thei tawk nasazet in ka zuam rero cingin ruahsanmi vek a cangsuak loih beidonnak a thok thlang tikah mi thupi, mi ropi zet pawlih thu ka mitthlam in ka cuan ter ʔheu.

Mi hnakh hleifuan mifim pawl hi midang hmuahhmuah hnakin an thinsau zetih thinlung hngetkhoh zet le tuar theinak a neizettu pawl an si timi ʔongfang hi ka ruat sal.

Thilthar siamtu Thomas Edison cu thilthar pakhat siam ding vei thawngkhat tiang a zuam rero na'n a hlawhtling thei lo. Cuih thu cu a hnaʔuanpi pakhat in ziangruangah na hlawhtling thei lo tiah a rak sut tikah Edison in “Aw, a tu ahcun hlawhtling thei lo daan phun thawngkhat ka thei zo sisi?” tiah a rak sawn dah.

Hivek mi ropi pawl hin atu rori an tuah rero mi a hlawhtling hrih lo khalle ziang an siar, a poisa lohli lem lo. Ol te'n an beidong mai lo. A netnak ah ka hlawhtling leh tengteng ding

tiah hmuitinmi lam pan in an feh vivo. Cuvek thinlung hi kan nun ah nei thei ve ding zuam a ʔul zet.

Pahnihnak:

Ka duh thusam vekin a kim lo ruangih ka lungkim lonak pawl tam vivo in ka thin a tawi tikah Winston Churchill ih ʔongfang ka hun mang sal lohli ʔheu. Leitlun ralpi veihnihnak laiah Britist ram ukto a ʔuan laiah thintawi thei zetmi a ralbawi pa pakhat kha Winston Churchill in, “Ralbawipa, na thinlung na neh lo, na thinlung in a lo uk so khaw”, tiah ralrinnak a pek dah. Cuih ralbawipa cu a thintawi tuk ʔheu ruangah a si.

Thintawi reh theinak dingah kan hmanmi ʔongfang pawl khal hi a thupi zet. ʔongkam nem pawl tampi hril in aw suah in kan siar dingih, a sullam khal ʔhate'n kan ruat thei asile kan thinhennak a dai ter thei, tiah Swiss mifim pakhat in a rak ti dah.

Thlacamsak awk khal hi thinsaunak hrangah a ʔhathnem ter zetmi pakhat a si. Thinhennak timi hi keimah timi mai' zawnlawng ruatin mai' duhnak a kim thei lo tikah a cang ʔheumi thinlung um daan a si. Curuangah mai' hrang lawng ruat loin midang hrang thlacamsak in kan um tikah kan thinlung a dai deuh ih kan thintawinak khal a hlo thei. Himi hi ol zetin kan tuah thei ciomi a si ko. Tahʔhimnak ah, hmunkhat ah thupoizet a um ruangah zamrang zetih kan feh duh. Cuih lamzin kan fehnak cu lamfiak zet a siih kian aw thei lo khop in kan hmai ah mawʔaw car a siat ih kan lamzin ah dawnkhamtu a um ti hnik bang sehla. Cuih caan ah ziang tidng thei lo thinheng rero hnakin midang khal an feh duhzet na'n an feh thei ve lo a si tikha theihthiam a ʔul. Cuticun fehsuak theinak dingah a cang thei tawkin ʔanpi ve sehla asilole an hrangah thinlungte'n thlacam sak rero sehla thinsau zirnak pakhat a si.

Pathumnak:

Hmuntin kiltin in harsatnak in kulhvel tikah a si lo zawng tuah loin ʔhate le dingfelte'n a tuahsuak theitu pawlih nun hi cawn tlak an si.

Florida ramʔhen Pensacola ih Navy camp ah raalʔha zetmi Tilam Raalbawi pakhat a rak um. Amah a upat zettu raalbawi pakhat in hitin a ti: “Hih Raalbawipa hi kahpa thiir (*steel*) thawn tuahmi a si. Ziangvek harnak a tong khal le a khur dah hrimhrim lo” tiin.

Veikhat ah cuih raalbawi pa cu raal vanzam phurnak longpi pakhat ah hotubik (*captain*) a rak ʔuan dah. Nikhat ni ah Longcolhnak hmun an pan rero laiah Zinan phurnak longpi pakhat cu an long hmaiah a kalh-awpi in a thleng. An taih aw zik ngaingai thlang tikah a kuthnuai raalbawi pakhat a rak tlan ih a hnenah, “Captain, vanzam pawl retnak hmun meisa a kang a si,” tiah thinphang zetin thu a rak than.

Vanzam phurnak longpi hrangah meisa kang timi hi ʔih a nung bikmi a si. Asinain a hmailam ih zinan phurnak longpi lam lawng a zoh ʔul tikah zianghman a ʔong man lo. “Vanzam retnak ah meisa a kang rero” tiah raalbawipate in a au sal lala. Captain pa cun a zoh man cuang lo. Asinain thindai zetin “*Veikhatnak na sim ibsin ka thei zo. Va feh aw la cuih meisa cu va mit aw*” tiah thu a pek.

Neta lam ah cuih thu thawn peh aw in Raalbawi pa (Captain) in, “Culai ahcun cumi raalbawipate hnak hmanin kan thinlung sung a buai sawn nasa ko. Asinain keimah le keimah neh aw thei dingin ka zuam. Zinan phurnak longpi thawn pah-aw ngah lo dinghi a thupi deuh, hmaisau tuah ʔulmi a si. Ka thin kha cuih hmun lawngah ka ret tikah ka thindaite'n ka tuah theinak a si. Kum reipi a rei vivo, hmuhtonak tampi

1944 kum raalpi veihnihnakah a si. Britist le Japan pawl cu ramkhat le ramkhat raal an rak do aw rero.

Nisa lingzet hnuai ah a satzetnak ram New Guinea ram hramlak tupisung hmunkhat ah *Construction* lam English raalkap 200 lai cu mah le *mukaa* ciar khuhin an sakmi thlam bukte sungah an rak um. Raal hriamnaam phunkim bun cia mi *tank* pawl thawn an raal Japan pawl kha raal do dingin an hngak. A netabik raal rak do dingah a si. Cuih hmun an thlen hi a rei phah zo ruangah an ramih an tanta mi innsungsang pawl an ngai zet thlang.

A sazetnak hmun le ram a si ruangah hmundang ih thlatang vekin khua a dai ve lo. Cuih ram hrangah cun thal vek a si ko. Jesuh Khrih suahcam Khristmas a hung thleng vete'n zohman in puai tuah ding khal an tum lo. A hotu ding Pastor khal a um lo. Mi zohman thlen lonak hmun tupi sung a si ruangah umhar le zaangzelza ngaingai a si. Zianghman tuah ding le a um fawn si lo. Cutin an tikcu caan cu a lakin an cem ter rero men.

Ramsung um minung (*luzaing*)pawl cun cuih English raalkap pawl kha thingnah le hrambur lak ihsin an rak bihthup theu. Cuih *luzaing* pawlcu an hmai a per, an taksa a dum, an sanlam khal pili tluk fang lawng an si. An ruangpum zate ah zahmawh lawng an hup awmi siarlo ziangdang hnipuan khal an hruk lo. Cuih *luzaing* pawl cu Khristmas ni ah Mirang raalkap pawl hnenah an ra thleng lala.

Culaifangah Mirang raalkap pawl cu in le ei an theh pekte a siih an thlam bukte kiangah an rak ding tlang. Cutin an rak um lai ah rinlopi'n *luzaing* pawl cu kiangkap thingbur, hrambur sungin an suakih raalkap pawl thlam bukte kiang tual ah an rak suak. Nidang ahcun cuti vekin an rak suak dah hrimhrim lo. Mirang

(9)

RAALPI SUNGIH KHRISTMAS

A caan cu 1914 kum raalpi veikhatnak ah a si. Britist raalkap pawl le German raalkap pawl an do aw rero hnu thla malte sunglawng a rei hrih. France ram sungah Britist raalkap le German raalkap pawl khatlam le khatlam leikhur an lai ih pukpi tank thawn an do aw rero laifang a si.

Leikhur pawl sungah cun zinghnam khal an tam zet. Ciarbek khal a khat. Raalkap bur pahnih karlak ah thingkung khal mal lai cu a kho. Leikhur sung khalah pukpi tank ih a kah ngahmi lei kuar khal tampi a um. Thil cangvai an hmu vete'n an kap aw cingcing. Raalkap bur pahnih cu an naih aw ngaingai.

Jesuh Khrih suah ni Khristmas a thlenhlan nikhat duh ahcun raal an do-awknak hi mallai cu a dai thepthep.

Britist raalkap pawl cun an siangpahrang hrangah Khrih suah cam laksawng ah hmun hlapi ihsin thla an

cam rero. German raalkap pawl khal an siangpahrang hnen ihsin Khrisimas cibai bukmi cakuat kha an siar tlang rero. Cuti ih dai ziarzi zaan ahcun Brihtist raalkap siseh, German raalkap siseh, an zate'n anmah le innsungsang cio ih thuhla ruat phah in innlam an ngai nasa. Sungkim te'n Khrisimas hman tlang thei sehla tihi an ruat nasa.

Meithal kap-awknak thawngvang a dai vivo. Raalkap bur pahnih umnak cu an naih awtuk ruangah an rawlsuan tiki an bungbel awn thawm khal khatlam le khatlam ihsin an thei aw thei. Khrisimas ding zaankhat lawng a duh thlang ruangah vur pawl khal tam ngaipi an tla rero. Culaifangah Britist raalkap Jimmy cu an raal German raalkap bu pawl hnenlam ihsin German tong ih sakmi hlasak aw a vun thei. German tong cu a theilo nan an sakmi hla aw tecu a thei tuk mi a si.

*“Dai ziarzaan, thianghlim zaan,
Zeizong dai, zeizong tleu;
Ni thianghlim le a Fapa,
Duhnungza le thianghlim Fa;
Daite in a it maw!*

Daite in a it maw!” timi hla te a si (KH. 89).

Jimmy cu cuih hla aw te a theih tikah a thinlung sungah thlangam zetin a nuam aw ngaingai. Curuangah nuam tete'n a raksak ve. Cuticun a thinlung sungah a luttuk lawmmam ih a aw khal a ring deuhdeuh ih khatlam German raalkap pate thawn kopzai (*duet*) an hung sak pan lo maw.

Britist raalkap dang pakhat khal Jimmy hnenah bokphah fehin a hei naih vivo ih hmunkhat ah hla an sak tlang. Cuticun an do awknak karlak ih hmun lawng ahcun thathozet in hla an sak tlang. Mai' innsang unau

sungza pawl thawn ton-awk tlang vekin nuamzetin an hmang tlang, an lek tlang, bawhlung khal an sit tlang.

A thaizing ahcun Khrisimas ni a si thlang. Khrisimas ni ahcun khatlam le khatlam raalkap pawlcu pakhat le pakhat “Merry Christmas” tiah cibai an buk awk. An pom aw. An zatei' an thinlung sungah Pathian thangthat duhnak lawnglawng in a khatih an meithal pawl cu an taanta. An karlak ih tual ahcun pakhat le pakhat an biak aw. Kuak, muthai (*sweet*) le ei tha an neihmi tete pawl an zem aw. Khrisimas laksawng an pe aw.

Khrisimas ni sunlaifang a thlen tikah khatlam khatlam hotu raalbawi pawl an thin a phang ngaingai. Curuangah an raalkap pawl kha mah le umnak ciar ah kir dingin thu an pek. Cutikah a laangte'n an cawl lawkmi raal donak cu a cemih pakhat le pakhat an do aw, an kap aw saal lala.

An raalbawi pawlin an raalkap pawl hnenah “Hinah kan ratnak hi raal do aw dingin kan ra. Rualpi hawl aw dingin a si lo,” tiah an ti. Raalkap pawl khal cu thungai le mi zawnlung an si vekin raal do ding an fial vekin nasazetin an do aw ciammam. Neta ahcun Britist lam siseh, German lam siseh an pahnih ih raalkap tampi an thi tiah hmnsin mi cabu pawl ah an ngankhum. Raalpi sungah thi loin a taangtu pawlih thinlung sungah cuih Khrisimas ni ih an hmuhtonmi pawl cu an nunsung hmuahhmuah ah an hngilh thei nawn ta lo.

Lungawi ai-puang zet le thathozetih a um tlangmi raalkap pawlih an ton awknak hi anmai' siangpahrang pawl hrangah a si lo, lei le van a sersiam ih a uktu a nung Pathian pakhat hrang lawng a rak si.

Remnak in neitertu... Aw... Khrisimas, a va sunglawi em!

thinglamtah cu "*thinlung, taksa le thlarau a pathum in hmunkhatih tuarnak thinglamtah*" a si.

Kalvari tlang parih Jesuh ih nehnak cu Gethsemane hmuan sungih ngahmi nehnak ruangah a si, tihi pom thei phot sehla a ða dingin ka ruat.

Gethsemane hmuan sungih thinglamtah cu Pa ih duhnak kha ralþa huaisenzetin a cohlannak Thinglamtah a siih Kalvari tlang parih thinglamtah cu "Ka ðeh zo," tiah leilungpi hnin dumdo ko ih a phuan awknak Thinglamtah a si.

Gethsemane hmuan sungah Bawipa ih thlanhri pawl cu thiisen bangin a for hnu ah kan Bawipa Jesuh Khrih in ziangti'n a ðong? Ziangti'n a um? ti hi fiangdeuh in zoh hnik sehla. Pai' duhnak vekih a thlun hnu-ah thinharnak le beidongzetih a ummi Jesuh Khrih cu a thleng aw vuarvi. A thinbangnak hmuahhmuah cu a hlo thluh. Ama' sinak khal a thleng aw ðeh. Dungsip duhnak, ðihphannak pawl a nei hrimhrim nawn lo. A ralþhatzia fiangzetin kan hmu thei a si.

Gethsemane hmuan sung ihsein an suah tikah Bawipai' hrangah ðhencatnak a dang tuah betding zianghman a nei nawn lo. Curuangah Gethsemane hmuan cu "*Þhencatnak tuahtertu Thinglamtah*," (the Cross of Making a Decision) tiah ko sehla ka duh. Kalvari thinglamtah cu "*Hnaþuan ðehtertu Thinglamtah*," (the Cross of Finishing Work) tiah ko sehla a ða ka ti.

1. **Gethsemane Hmuan sungah Jesuh ih Minung sinak kan hmu thei.**

Gethsemane hmuan sungih Jesuh'i tuarnak hi amai' nun sungah a veihnihnak tukforh a tuarnak a si, ti sehla kan palh lo ding. Hnaþuan a thok hlan

raalkap pawl cun hriamnam zianghman a keng lotu cuih *luzaing* pawl cu phaan ding a um lo tiah an hnen lam panin tual ah an feh ve.

Asinan an ðong an thei aw lo ruangah ziang an sim duh ti an thei aw veve lo. Cutikah cuih ramsungmi (*luzaing*) pawl cun Mirang raalkap pawl kha an kulh. Cuih hnu ah *luzaing* pawl cun aw mawi lo zet thawn anmai' ðongin hla a sak. An ðong mi cu Mirang raalkap pawlin an theisak lo. Asinan a awthluk an theih tikah ziang hla an sak ti an thei lohli mai.

"Maw khua fate nang Bethlehem,

Daite in na um maw!

Na ruah lo sungah na tlunin,

Daite in arsi an liam,

A thimmi na lam tlunah,

Kumkhua tleunak a tlang,

Kumkhua ðihmi le ruahsannak,

An tong aw na hnen ah" (KH. 76).

Mirang raalkap pawl khal an mitthli thawn cuih hla cu an rak sak ve. Cuih pawl hnenah a hlanah Pathian Thuthangþa simtu pawl an rak ra dah a si hmang. Hi ti ih Khristian hla an sak thei ve hi... Nazi pakhat sung hrawng hla finkhat hnu finkhat an sak tlang. Nuam zetin an tikcu an cem ter.

Cuih *luzaing* pawl an tlun hnu ah Mirang raalkap pawl cu a saa, a lingtuk ruangih an zeetnak pawl kha a hlo thluh. An thinlung sungah cuih ramsung mi pawlih zawn ruahnak thawn hla an saktlangmi cu a caamta ringring. An hna sung khalah an aw a remlozet nan an saktlangmi hla aw cu a caam ringring.

Aw... thei aw dah lomi pawlin hramlak tupi sungih ziang tuah ding a theilo pawl hnenah Pathian thu thawn hnemnak an pek hi Khrih ih duhdawtnak ruangah a si.

A va sunglawi ve..

Aw... Khrismas! a va sunglawi em.

*(Vankau Arsi Magazine,
Vol. 7, No. 3, December 2004)*

(10)

GETHSEMANE HMUAN SUNGIH THINGLAMTAH

(Luk. 22:44; cf. Mat. 26:36-46)

Gethsemane hmuan sungih Khrih tuarnak thu siseh, Amai' duhnak le a Pai' duhnak karlak ih an buainak thu siseh Khristian zate ih kan theih ciomi a si. Asinain Gethsemane hmuan sungah Khrih thlacam phahin harsat a tuarnak thuhla hi Kalvari tlang parih thinglamtah parah thahnak a tuarnak thuhla thawn an bangrep a si, ti hi cu zohman ih an ruah, an zum lem hrih lomi a si men ding.

Thungaite kan tile Tlawngkai nili zan Gethsemane hmuan sungih Khrih a tuarnak hi Good Friday ni Kalvari tlang thinglamtah parah Khrih tuarnak thawn bangrep ih ret ding a tha ti'n ka ruat. Gethsemane hmuan sungih a cangmi cu "*thinlung le thlarau lam tuarnak thinglamtah*" a siih Kalvari tlangih

tong sinsin lai ding. Cutikah mah le mah el-awk tahrat in thinglamtah lamzin thlun phah in tuarnak thawn Pathian duhnak theih ꜥuansuaktu kan si cio ding hi a thupi zet. Kanmai' duhnak hnakin Pathian duhnak kha hril sawn uhsi. Kan duhnak hnakin Pathian duhnak in in uk sawn seh. Cumi nun cu Gethsemane hmuan ih in zirhmi nun thuthuk a si.

(Vankau Arsi Magazine,
Vol. 8, No. 1, May 2005)

deuh ah satan ih sualforhnak a tuar vekin Gethsemane ih a tonmi hi a veihnihnak sualforh a tuarnak a rak si. Khrih ih milai sinak ahcun thinglamtah parih a tuar dingmi le Pathian ih hnonnak tuar ding hi cu a duh hrimhrimmi a si lo ding. Asinain Khrih cu thla a cam. Hinah hin thih a ꜥih ruangah thlacam a si lo ti hi thei cio sehla a ꜥha. Messiah asinan thinglamtah parah a nunliam in a Pa ih dungtunnak a tuar dingmi a theih ruangah thazaang laknakah thla a cam sawn mi a si.

Kan ruatsaal tikah Jesuh Khrih ih hnaꜥuan cu Pathian Uknak dinsuak ding a si ruangah Pathian Uknak hrangah a nung, a phuang, a ꜥuan ti kan hmu thei. A ꜥuanmi hmuahhmuah in Pathian Uknak thawn a pehzom aw thluh.

Asinain Kalvari tlang thinglamtah cu a hmai ah ꜥihnungza in a rung lang thlang. Milai sinak in a zohsal tikah a tuah, a ꜥuanmi pawl a zate'n a lakah a cangꜥheh vek a bang. Hling lukhum kan hmu. Cuih lukhum cu siangpahrang sinak lukhum si sawn loin thinglamtah par kainak ding a si riangri. Curuangah milai sinak ahhin nasazetin a thinlung a kuai, a tuarnak a si. Jesuh Khrih in, "Ka Pa, na lungkim mi a si ahcun hih tuarnak hai hi i lak hlo sak hram aw," (Luk. 22:42a) ti tiangin thla a cam kha kan hmu.

Hitawk ahhin milai duhnak le Pathian duhnak pahnih karlakah soal awknak kan hmu thei. Asinan a netnak ah, "Sikhalsehla keimai' duhnak si loin nangmai' duhnak vekin si ko seh," (Luk. 22:42b) tiah Pathian duhnak cun a nehsuak a si. Cuticun minung sinak ih a sua hpimi donharnak le tuarnak pawl khal zianghman um nawn loin a hlo ꜥheh.

Cuihsin thokin ral̄thazet in amah kaitu pawl hngak rero nawn loin an thlen hlan ah an hnenah a va feh sawn theinak a si.

Kan hrangah thu in zirhmi cu: Pathian duhnak thlun lawngah kan donharnak le tuarnak hmuahhmuah a hlo ðheh thei tihi fiangzetin in khiihmuh a si.

2. **Mi hmuahhmuah hrangah "Nunnak ih Gethsemane" timi a um ringring kha thei cio uhsi.**

Milai kan sinak ah vei tampi kan ton ðheumi cu "Milai duhnak le Pathian duhnak do awk" hi a si. Asile ziang sawn thupi ah kan ret ding? Midang pawl thawn kan pawlkom awk tik khalah mi pakhat ih duhnak le a dang pakhat ih duhnak a bang aw thei lo. Minung kan nun sungah kanmah le kanmah lala khal hi kan duhnak a vaivuan ðheu. Pathian duhnak sawn kan ti ko nan milai kan sinak sawn ah a tlu thotho. Mi pakhat le pakhat pawlkom awknakah duh daan bang aw lonak a um ringring ðheu.

Pathian in milai hrangah duhhril theinak in pe ti cu kan thei cio mi a si. Mai' duhnak sawn sim le rel lawng si loin cuih kan duhhrilnak parah dinpi theitu khal kan si. Cumi cu Pathian ih in pekmi duhhril theinak kan ti. Cutikah do-awknak (*conflict*) a um ðheu. Asinain milai kan duhnak hnakin Pathian duhnak lam kha thlir sawnin kan nunnak kha Pathian hnenah ap aw ringring thei ding hi a thupi. Pathian duhnak vekin kan thlun thei ahcun do-awknak ti hi a um thei ve lo. Pathian duhnak sawn in kan nun in uk tikah buainak khal a reh thluh. Curuangah Bawipa cu bel tuahtu a siih, kannih hi sentlung kan si ti kha thei ringring ding a thupi.

3. **Gethsemane hmuan ih in zirhmi hi zir ve cio uhsi.**

Kan Bawipa Jesuh Khrih hmanin amai' duhnak taanta in Pathian duhnak sawn a thlun ti kan hmu thei. Jesuh Khrih cu Pathian sinak a nei ringring ko. Sikhalsehla Pathian bang dingah hramhram in a tum dah lo ti kan hmu (Fil. 2:6). Asile amai' duhnak ziangti'n a hlon thei a si pei? Dilnak, hawlak, kingnak kan timi thlacamnak thawngin a hmufiang ngah thei a si. Kan dilmi cu pek a si ding; kan hawl ah cun kan tong dingih sangka kan king poh cun on a si ko. Cumi cu Jesuh Khrih ih a rak zirh cia mi khal a si (Mat. 7:7-11).

Gethsemane hmuan ih in zirhmi thu cu duhhiarnak pakhat le pakhat karlakah buainak, tawh awknak a um ahcun mai' duhnak sawn kan hlon thei tik lawngah a famkim thei ding timi thu a si. Cuticun a sunglawimi Pathian duhnak kan hmu thei ding. Cutikah Pathian ih duhnak sawnin kan nunnak sungah in uk ding a si.

Pathian duhnak thlun ding ahcun (a) Kan nun sungah kan tuar a ðul (*suffer*), (b) Mah le mah el-awk a ðul (*self denial*), (c) In fialmi hnañuan cu ðuansuak tengteng a ðul (*serving*). Cuti ih a nunpitu Jesuh Khrih in Gethsemane hmuan sungah nehnak a ngah tihi hngilh hlah uhsi. Cuih nehnak a ngah theinak thuthup cu mai' duhnak hnakin Pathian duhnak sawn a thupi ah a ret ruangah a si. Cumi nun kan neih thei ahcun nehnak cotu kan si ve.

Nitin kan nunnak sungah Gethsemane hmuan sungih Jesuh Khrih a tuarnak thawn a bang aw mi tuarnak tampi kan tong zo. Kan tong rero lai. Kan

sungih a nungtu tampi an um. Cumi pawl zawnruah ih a tanpi, a tuamhlawmtu le a kilkhawitu pawl hi upat pek tlak ngaingai an si. Mai' hrang lawng ruat loin midang hrangih a nungtu mi tampi kan ram in kan tul ngaingai a si.

Mai' minungpi hman kan duhdawt lo ih bom an tulnak ah kan tanpi lo ahcun Pathian kan duhdawt kan ti rero mi hi thuphan per kan si ko lo maw? Mit ih hmuh theimi minungpi pawl hman zawnruah loin kan duhdawt fawn silo, mit ih hmuh thei lomi Pathian ka duhdawt kan ti rero hi teh a dik taktak pei maw? Pathian kan duhdawt taktak asile kan kaa lawngih sim le rel men lawng si loin kan nunnak taktak in langter thlang uhsi. Kanmah rori in kan tuan thei lo hman ah pumpe ih a tuantu pawl hrangah sum le pai in siseh, thlacamnak in siseh, ruahnak le thazang peknak in siseh tanpi cio uhsi.

Curuanghai casiaru unau, kan Bawipa Jesuh Khrih ih in simmi vekin kan unau nautabik pakhat khat parih kan tuahmi cu Jesuh parah kan tuahmi a si. Ziangvek thil fate kan tuahmi khal hi kan Bawipa Jesuh parih kan tuahmi a si. Mithmuh ahcun fihnungza le ningsinza harsa zetmi a si ko ding. Asinain cumi kan tuahmi hi Pathian sunlawinak hrangah a si ti kan thei cio ahcun...

*(Nazareth Children Home Tin Jubilee Magazine,
June 2005)*

(11)

KA UNAU NAUTABIK PAKHAT KHAL HRANGAH

*Thu ngaiin ka lo sim: hi ka unau nautabik pakhat khat parih
nan tuah mi cu ka parah nan tuah a si.
(Matthai 25:40).*

Himi Baibal caang kan siar tikah Jesuh Khrih ih thuthangtha a simmi thu a si, ti kan thei. A thuhla famkim cu Matthai 25 sungah kimzetin siar a theih. Nitin kan nunnak sungah Pathian in amai' duhnak bangtukin lam in hruai. Harnak a phunphun kan tong, nomnak caan khal tampi kan co. Thlihraan a phunphun lakih nungmi kan si. Cumi pawl cu an zate'n Pathian ih lairelcia mi an si thluh. Cuih harsat tuarnak leitlun ahhin kumkhua umding in siang lo. Curuanghai Vancung Uknak thawn a peh aw mi nunnak thu tampi Jesuh Khrih in in sim. A hleice in a sunlawinak thawn vancung ihsin a rung tum sal tikah minung zapi lak ihsin tuu le mee thennak caan a thleng ding. Cutik caan ah tuu le mee ih sinnak a cotu dingpawl cu zovek pawl an si ding ti thu khal simfiangnak a nei.

Pathian ih remruat cia mi Vancung Uknak a luttu ding pawl cu: (1) Bawipa ril a rawng tikah rawl a petu, (2) Ti a haal tikah in ding tidai a petu, (3) Mikhual a si lai ah inn ah tlung ter in thate'n a tuamhlawmtu, (4) Hnipuan nei lo ih a um tikah hnipuan a petu, (5) Natnak a tuar tikah thate'n a tuamhlawmtu le (6) Thawng a tlak lai ah a vehtu pawl tla an si. Jesuh Khrih ih a simmi pawl cu dungthluntu pawlin an theifiang thei lo ruangah thu an sut sal tikah Jesuh Khrih in fiangzetin a let sal: "Thu ngaiin ka lo sim: hi ka unau nautabik pakhat khat parih nan tuahmi cu ka parah nan tuah a si." (Matthai 25:40). "Ka unau nautabik pakhat khat" a ti tikah leitlun thilri ah siseh, thlarau thuhla ah siseh zianghman a nei lomi, a farah zetmi pawl kha a sim duhmi a si. Tongdang in kan sim asile an taksa le nunnak hrangah zianghman an tuan, an hawl thei lo ruangah bomnak a tul zetmi pawl ti khal in sim a theih.

Thuanthu pakhat sungah Solomon siangpahrang bawipa le Sheba siangpahrang bawinu te pahnih cu nikhat ni ah a mawizetmi rangleng to in an khuapi heel in an feh. Hmunkhat an thlen tikah lamzin laifang ah sihte bu pakhat an tong. Solomon bawipa in a rangleng mawngtu pa hnenah cuih sihte bu kha kian dingin thu a pek. Cutikah Sheba bawinu in hitluk a fate zetmi sihte bu ruangah zin keel ih feh rero a tul lo, tiah a ti. Cutikah Solomon in "Thazaang a cakmi cun thazaang a nei lomi pawl zawnruah thiam a tul a si," a ti. Sim duhmi cu hivek ih thazaang a nei lomi, mi harsa vansang pawl kha nitin kan hmuh ton theumi a si. Asinain Solomon bangin kan ruat dah lem lo men ding. Veikhat veihnih cu cubangtuk mi pawl bawm ding cu va sim hlah, an tlun ah kan pal bet theu. Thate'n kan ruat sal a si ahcun cuti ih nun ding kan si lo. Ziangah tile Pathian ih sersiammi kan si theh. Mi zovek khalin kanmah te'n kan tuah theimi thil pakhat te hman a um hrimhrim lo. Curuangah a nautabik pawl kha hnong loin an tulnak ah kan ti thei tawp suahin tanpi cio ding hi kan tuanvo a si. Kan tanpi thei lo hmanah va hmuhsuam ding a si hrimhrim lo.

Ka theih dahmi thu pakhat te ka vun taarlang duh. Falam khua ah a um dahmi pawl le a tlawng dahtu pawlin Pa Sia theilo cu kan um lemlo ding. Pa Sia hi mi banglo, mi aa pakhat a rak si. Amai' hmuihmel zoh tikah cun cak zet ding a bang. Asinain mi aa ti na nana cu hnañuan ding khal a paih lo ih tuan khal a thiam lo. Mi inn tinah fehin rawl ei ding a dil theu ih rawl a ei ngahmi innsang ah tu le tu rawl ei dingin a thleng theu. Veikhat cu mi pakhat in an inn ah Pa Sia a thleng lala ruangah "Pa Sia khal hi Jesuh a si cawk lo ding," a ti, timi thute ka rak thei dah. Baibal ca tarlangmi kan zoh sal tikah Pa Sia hi Jesuh ih simmi "ka unau nautabik pakhat khat" sungah a tel ve ko ding. Pa Sia lawng si loin cubang mi tampi an um ko. Mi aa siseh, nu le pa neilo, bawmtu neilo, mi harsa tampi an um ko.

1998 kum, India ram Calcutta khuapi kiang Serampore College ih tlawng ka kai laiah week-end ministry feh dingin in fial theu. Veikhat cu Serampore khua sungih a ummi "Chershere Home" timi harsa mi banglo pawl umkhawmnak hmun ah fehin hnañuan va tuan sak ding in fial. Kan rualpi pawl thawn kan va feh. Cuih hmun kan thlen tikah minung a phunphun kan tong. Nepal ramih a ra mi nute cu kut le ke nei lo nan tong cu an tong thei. A dang pahra lai cu ke zengmi an si. A dang paruk lai cu mi aa tongthiam lo tla an si. Cuti'n mibang lo a phunphun an um khawm. Cuih ni ih kan tuahsakmi cu an umnak innpi sung le leng thianfai sak le an ek-inn pawl thianfai sak hi a si. A dang cu har kan ti lem lo. Asinain an ek-inn thianfai ding hi cu har kan ti ngaingai. Zo khalin kan tuah paih lo. Asinain tuah lo theih lo a si ruangah malte fingfing cu kan rak tuan tonto cio.

Tlawngih kan tlunphah kan reltlangmi cu hitluk thil har hi malte sung tuan hman har kan ti zet si khawh, nitin a tuantu, a tuamhlawmtu le a kilkhawitu pawl hi upat pek tlak ngaingai an si, tiah kan rel tlang rero. Nu le pa nei lo ngaktah pawl, kut le ke a famkim lo pawl, rilrawng pawl, tihal pawl, hnipuan sinfen ding nei lo pawl, riahnak hmun nei lo mikhual vansang pawl, bawmtu nei lo thawngtla pawl tiin harsatnak phun zakip

Cazirnak

Culaiah Lumbang ram uktu cu Pu Naih Vum (Pu Hlur Hmung pa) a si. Thang Tsin a tlangval pek ah Pu Naih Vum in acozah ih tlawngkai ding nauhak an khuai (*Himi laiah tlawngkai ding hi an duh lo ruangah farah nauta pawl kha hramhram in an fial*) tikah Falam acozah tlawngah a thlah ih cazir a fial. Lumbang nauhak dang tla thawn an kai tlang. Asinain thla thum a kai hnu ah rualpi Sai Lo timi pa thawn an soal awk ruangah cathiam man lo in Zipeng bawipa cun tlawng kai siang nawn loin a suakter. Falam khua sungah vakvai in a um rero lai ah Falam khua um Laizo khua mi Zahup hrin Palik bawi Pu Tha Hnok in a hnen ah um ding in a ko. Cuticun Pu Tha Hnok hnen ah a um. Cunah cun rang a khal. Pu Tha Hnok in Thang Tsin cu ca thiam pakhat si ter a duhsak tuk ruangah zantin mei-inn te a vangter ih Kawl ca a zirh ringring. Ca a thiam ol zet ruangah Pu Tha Hnok cun, “Thang Tsin khawzing in a lo bawm ngaingai. Neta ahcun mi menmen na si hrimhrim lo ding. Mi hminthang le mi hotu na si tengteng leh ding,” a rak ti dah.

Tawkhawng a tuannak.

Falam ih a bawipa Pu Tha Hnok hnen ihsin Lumbang khua ah a tlung sal ih a nu le a nau tla thawn an um tlang. Culai ah Acozah in Farthing er ding milai an hawl laifang a si. Cutikah amah a duhdawt le a zaangfahzettu Lumbang ram uk Pu Naih Vum in Thang Tsin cu Farthling er-tu *Tawkhawng* hnañuan a tuanter. Cuih Farthling cu Acozah lamin Yangon khuapi ah an kuat ih sii ah an tuah ðheumi a si.

Thang Tsin Lumbang mi a cannak.

Tlangval a si thlangih “Kan khuahlun Khawlei ah ka kir pei ih inn ka sak ding. Cule lothlo in ka pum ka cawm aw ding” a tih innsaknak thingrua pawl a tawlrel rero. Culaifangah

(12)

REV. THANG TSIN IH THUANTHU TAWI**Thuhmaihruai**

Rev. Thang Tsin hi ka pu a siih kei hi a cithlah ah san thumnak ka si. Rev. Thang Tsin in fapa (2) le fanu (6) a nei. Cumi sungin a fanu Pi Sung Hnia in fapa Rev. C. Hrang Tin Khum a neih keimah hi Rev. C. Hrang Tin Khum ih fapa ka si. A thuhla thawn pehpar aw in ngan theinak ding caanña ka ngah ve hi ka lungawizet nan a thu ka theihmi hi in simsinmi a si ve ruangah ka ngan ngahmi a mal zet. Asinain ka theihban tawk, a thu hla nganmi cabu ka siar bantawk le ka zingzoi bantawk te ka rak ngan ve ding. Thuanthu tawi ti a si ruangah a famkim lomi tamp a um pah ko ding.

A Suahkehnak

Rev. Thang Tsin hi Zanniat phun Laizo hrin a si. A suahnak khua cu Falam peng Khawlei khua a siih 1882 kum ah a suak.

Zanniat fasuan ah Laizo hrin cun unau mipa 8 an suak. Rev. Thang Tsin cithlahtu cu Laizo fapa upabik Zahup a si. Zahup in fapa Sawn Ngial le Hlin Sang a nei. Sawn Ngial in fapa 4 a nei ih an upabik hmin cu Sawn Rel a si. Sawn Rel fapa Bawi Lian a si ih a unau dang pawl ih hmin cu cing ban a si nawn lo. Bawi Lian in fapa Kap Hluan lawng a nei. Kap Hluan cu san thlengtu bik ah ruah a si.

Pu Kap Hluan cu mi ruangraai tha tungtai tumpi a si. Khawlei mi a si ih, Khawlei cer hlanah a nupi Pi Kip Ber thawn fapa Tluang Kar le Thah Det an nei ta. Khawlei mual 8 a cer hnu in Khuangli ram Hawilo hmun ah Sun Thang Sai Lung tlai ram an um laiah a nupi hmasa Kip Ber in a thlunthei ve lo ruangah Pi Hlawn Thiam a thit ih fapa 2 an nei fawn. Fate zate'n fanu thawn 10 lai an nei. Fapa upa Pu Con Khup cu Dihai khua an um lai ah a suak. A nau Lian Duh cu Dihai ihsin Khumhmun ah an cer hnu in Khumhmun khuahlun ah a suak. Tluang Kar cun Khumhmun khua tiang a thlun ve ih cuih hmun ah a thi. Hi tei unau sungsuak hrinza hmuahhmuah cu an pa Kap Hluan tei pa faza thawn an suahkehnak Khawlei khua pankir leh nawn lo in Sim ram, Zahau le Hualngo ram pawl ah an thekdarh thlun ih Mizo ram tiang an karhzai vivo.

Pu Kap Hluan tei pa faza cu suaipi hrekhat pawl thawn an khuahlun Khawlei khua an pan kir sal ih khuathar an to tlang. Pu Kap Hluan in khuabawi a tuan. Pu Kap Hluan a thih hnu in a fapa Pu Con Khup in Lumbang fala Nai Tlang a thit ih fapa 3 an nei. A nau pawl cu Pu Ci Lian (Rev. Za Duh, Lumbang Pastor ih pa) le Pu Za Lian (Rev. Kip Voom, Toungphila Pastor ih pa) tla an si. A nauhak te lai ihsin a pa in a thihsan. A nu in Lumbang khua mi pasal dang a run nei sal. Curuangah a tlangval pekte ah Khawlei khua ihsin penghnih tluk a hlatmi Lumbang khua ah an thawn. Mi nun harzet an si ih hmun thar

khua thar ah an thlen tikah harsazet in a nau pa thawn an innsang cu nun khua an sa. Asinan fimthiamnak a duhtuk ruangah mi inn ah hnen-um tuan phah in fimthiamnak a hawl, a zirh phah theu.

A hmin saknak

Kum 1880 hrawngah Pu Con Khup te nupa cu inn tlei in an um ih Khawlei khuataw ramtha hmun Laipui vengah an um. Zan khat cu Pu Con Khup in mang a man. Cuih san laiah Laitlang ah Mirang pawl an rak thleng hrih lo. Asinan cuih a mang ahcun, puan rang verver an sin ih, an taksa hmuah khal a rang thlun mi mirang pathum cu nisuah lam an hmuancar lamzin zawhin an ra ih an hmuansak lamzin a pheilam an zawh vivo. An inntual an thlen tikah cuih mi pathum lakih pakhat in, “Con Khup aw, Con Khup!” tiah a hmin a rak ko. Cule Con Khup hnen ahcun, “Na nupi in fa a von pei ih, fapa nan hring ding. A hminah Thang Tsin nan sak pei,” tiah a ti. Ni le thla a kim ih a mang manmi vekin naute a hrin tikah fapa an nei ngaingai. Pu Con Khup cun a fapa hmin cu, “Van mi pawl ih saktami hmin kan khawl ko pei cu, a ti ih *Thang Tsin*,” tiah a sak. Pu Con Khup cu fapa nautabik an neih hnu reilote ah a thi.

Lumbang ah an thawn

Pu Con Khup a thih tikah an nufaza cu harsazet in an um. Pi Nai Tlang cu Lumbang mi a si vekin Lumbang kir sal dingin a rak timtuh. Lumbang pahmei pa Pu Hmun Hlum khal cu a nupi a thi ve thawn a deng aw ve ih nuhmei Pi Nai Tlang cu a thit. Faate nei loin a pasal Pu Hmun Hlum a thi lala. Cuticun Lumbang ah ngakthah in an rak um tlang.

A Thihnak

1932 kum March thla ah Tedim khuapi ah Chin Hills Baptist Association kumtin khawmpi um ding a rak si. Dr. Cope le Rev. Thang Tsin te pahnih cu hmunrawn Khristian pawl khawmpi an tuahnak amai' khua tohnak Toungphila khua ah an feh. Cumi cu February hrawngah a si. Meeting an theh hnu Laitlang an tlun hlan ah Nahnuai khua ah thu har deuh rel ding a um ruangah Rev. Cope thawn feh a tum. Cuticun Rang thar a lei mi par a kai zawngah rinlopi in Rang cu a pet, a khir ciamco ih Rev. Thang Tsin cu Rang parin lamzin laifang ah a tla. A tai ah Thunkawng Namte a pai ringring theu ih cuih namhlok in a hnak neem ah nasazetin a sawh. A pemlo nan sunglam a khawng nasa ngah ruangah tuar harzet in a naa. Tahan-Toungphila khuabawi (le khua sattu) Pu Hlei Hmung inn ah an ret ih sii phunkim thawn ni 11 sung an tuamhlawm. A tha thei cuanglo ih Kalaymyo Acozah siizung ah an ret. Asinan a dam thei cuang nawn lo ih March 7, 1932 sunah Rev. Thang Tsin cu Pathian in vanram nuam hmun ah a ko ta a si. A ruak cu Toungphila ih zumtu Khristian pawlin Kalaymyo siizung ihsin an phur ih Pu Hlei Hmung inn ah an ret. Cuih sin Toungphila Baptist Thlanmual ah an phum. Cuticun kan Falam peng ih zumtu hmaisabik Rev. Thang Tsin cu *preacher* kum 26 a tuan hnu ah a pa Pathian hnenah in fehsan ta a si.

Rev. Thang Tsin thlan cu Toungphila Baptist Thlanmual ah kum tawkfang a um hnu 2005 kum May 11 zingah Thang Tsin Memorial Baptist Church pastor Rev. F. Thiam Uk le Upa le Mino pawl in Toungphila Baptist Church hruaitu pawl ih lungkimnak vekin a ruh an phorhsal. Cuihsin Lumbang khua amah Rev. Thang Tsin hmuandum hmunah an phumsal a si. Falam Christian Centenary Central Committee hminin phumnak program tuah a si.

(*Vankau Arsi Magazine*, Vol. 8, No. 2, August, 2005,

Falam Christian Centenary Magazine, 2005)

amah tlun ih a thazet theutu Pu Naih Vum in, “Thang Tsin, Khawlei ah kir nawn hlah. Keimah hnenah um ko awla ka lo bawm dingih Loram tla na thlawh duhnak ah ka lo thloter ding,” tiah thu a kam. Curuangah Lumbang khua ah a taangta dahdah ih Lumbang mi ah a cangta.

Tong lettu a tuannak

1889 kum March 15 ni ah Rev. A. E. Carson tei' nupa cu Hakha khua ah an rak thleng. Cuih hnu rei lo ah Karen saya pawl khal Laitlang hmunpi deuh pawlah an thleng ve ih Cazirnak tlawng (*Mission School*) pawl an phuan vivo. Lumbang khua ah 1906 kum thokpek hrawng-ah *Mission School* an phuan ve. *Pathein* ram nitlknak saklam *Shwemintin* khua mi tlangval Karen Saya Po Aye cu Lumbang ah an um ter. Tlawng thokpek a si ruangah Saya pakhat lawng an umter hrih.

Lumbang ram ukto Pu Naih Vum in, “Thang Tsin, himi Karen saya pawl ih tong kan thei lo. Annih khal kan tong a thiam ve lo. Nangmah in tong lettu tuan awla Sayapa kha va um pi aw. A tul-poinak le a duhnak thuhla in sim ringring pei,” tiah tuanvo a pek.

Nupi a thitnak

Saya Po Aye hnenah um in tong lettu a tuan pek hrawngah Sumthang hrin Pu Det Thang ih fanu neihsun Nai Men thawn an duh aw ih rei lote ah an rak thit aw.

A Nun Thleng-awknak le Tihnimnak

Saya Po Aye thawn an rual-rem awzet ih Saya Po Aye cun sun ah ca a zirh, zantinte'n Pathian thu a sim ringring. Cutikah Thang Tsin cu a thinlung a thleng aw vivo ih Bawi Jesuh ih rundamnak thuhla a ruat tikah a duhzet. Saya Po Aye ih

thusimnak a theih ngahnak thawng in a nung Pathian zumtu ah a rak cang. Cuticun 1906 kum September thla ni 5 sun ah Rev. A.E. Carson kut in tihnimnak a lak. A tihnimnak hmun cu Singsih tupi kaphi amah Thang Tsih ih laih copmi tikhur ah a si.

Preacher a tuannak

Ti a hnim ihsin thokin Siang-bawi Rev. A. E. Carson le Dr. E. H. East te pawlin Thang Tsin cu *lakha* malte an pekih Lumbang le khua dangdang hrangah Pathian thusimtu (*Preacher*) an tuan ter cih. Culai ah Rev. Thang Tsin cu kum 25 hrawng a si. Saya Po Aye cu Lumbang khua ah 1908 kum tiang a rak um. Saya Thang Tsin khal Pathian thu a sim ringring ih Pathian thu a theihnak a tam vivo. Cuticun amai' thusimnak thawngin rah tawkfang a rak um ve thlang. Cupawl cu 1907 kum March 31 ni ah Hakha khua ah Chin Hills Baptist Association khawmpi ah a nupi Pi Nai Men, a naupa pahnih Ci Lian le Za Lian, Bualkhua mi Pu Cong Kham le a dang Laimi pali thawn zatekom in mi (8) cu ti an rak hnim. Cuticun a nupi Pi Nai Men cu Falam mipahun nunau hmuahhmuah lakah a hmaisabik zumtu NU a rak cangta. Cuih Khawmpi ihsin thokin Saya Thang Tsin cu Siyin mi Saya Thuam Hang le Saya Pau Suan te pawl thawn Pathian thusimtu (*Preacher*) sinak tuanvo an ngah tlang.

Mission Tlawnginn Colhsalnak

A hmaisabik phuan mi tlawnginn hi mihrek khat hrangah ca malte an thiam ngah zo. Asinan khua mi pawl hrangah thuhar a suak. Khua upa le khua mi pawl in culai san ih dan vekin tlawnginn sak nihlawh heunak, fangfai khuan tul ringring nak, zanthing khon, tihang phunkim khawm ringring a tulnak thu pawl ruangah tlawnginn kan duh nawn lo. Kan nihlawh a heu tuk an ti ih kum 1908 kum ah Tlawnginn an

cawl sal. Tlawnginn a um nawn lo tikah Saya Po Aye cu Lumbang tong khal a thiam ngah hnu an khua lam ah a kir sal. Culai ah Saya Po Aye cu tlangval a si hrih thotho. Cuihsin thokin Saya Po Aye ih thuhla theihbannak a um nawn lo.

Ordination a ngahnak.

Saya Thang Tsin hi Falam peng le Lairawn (*hmunrawn*) lam tiang tuanvo lakin a kilkhawi hngaitu a si. Kum tawkfang a rei tikah Laimi sung ihsin *Ordination* ngah tlak saya an um vivo tikah Dr. J.H. Cope sanah Laimi *Preacher* tuancia Saya Thuam Hang le Saya Vial Nang te pahnih cu 1925 kum ah a hmaisabik *Ordination* an rak ngah zo. A tum hnihnak ah Zokhua mi Saya Sang Fen (Rev. Dr. S. Hre Kio ih pa) le Sihhmuh khua mi Saya Van Lo te pahnih cu 1926 kum November 7 sunah Dr. C. U. Strait le Dr. J. H. Cope te pawlin *Ordination* an pek. Saya Thang Cin cu Pathian thusimtu (*Preacher*) dinhmun in kum 22 tluk a rei hnu 1928 kum March thla 25 ni ah Laitlang pumpuluk "Chin Hills Baptist Association" kumtin khawmpi tuahnak Hakha ah Siangbawi te pahnih le Laimi *Ordination* ngah cia pawl in *Ordination* an pek. Falam mi lakah *ordination* ngah hmaisabik a si. Cuih *Ordination* a ngah tum ah Laimi 64 tla cu nikhat sungah ti an hnim. Cumi lakah Bualkhua mi an tam bik. Siangbawi Cope in Laitlang sungah tihnim tambik a hmaisabik a si tiah a lungawi tuk hrangah America ram ah ca a kuat. Leitlun Khristian Thuthang ca sung khalah an rak suah a si.

Rev. Thang Tsin teih san laiah tuih san vekin Area ramri then a um hrih lo. Curuangah Rev. Thang Tsin cu Falam peng Darkhai, Bapi ihsin Zahau ram, Sim ram, Laizo ram, Phautluan ram in hmunrawn Angteng, Thiamthi, Tounghphila le a kiangkap, Nahnuai tiang, Tedim peng le Hakha peng khua hrek khat, Lusei ram Aizawl tiang a va tlawng vivo theu.

7. Tha tho te'n hna a ÷uan theitu a si ding.
8. Midang thawn pawlkom a thiammi a si ding.
9. Miding, mifel le mi ih rinsan tlakmi a si ding.
10. Taimak zet ih hna a ÷uantu a si ding.
11. Midang ih ruahnak pekmi khal a la theitu a si ding.
12. A ÷uanvo kha taansan loin a thihpi cih ngamtu a si ding.

Himi thu hleihnih hi mi pakhat in nei ÷heh dingcu a harzet ko. Asinain hruaitu (Pastor) cun mah le mah cuaikhai awknak le cekfel awknak ah kan hmang le a ÷hahnem zet ding. Mi hrekkhat in hruaitu cu "nu'i hrin thluak fimnak thawn hrin cih" a si an ti. A hrekkhat pawl cun 'zir theihmi' a si a titu khal bo lo. Hi thil pahnih hi minung pakhat parah a kim thei. Hruaitu hrekkhat cu nu'i hrin thluak khal a ÷ha ih zuam khal an zuam ih ruangah hruaitu ÷ha ah an cang. A hrek cu nu'i hrin thluak fimnak an nei na'n an zuam lo ruangah hruaitu ÷ha an cang thei lo. Cun a hrekkhat cu an nu'i hrin thluak a ÷ha lonan an zuamzet ruangah rinsan tlak hruaitu ÷ha ah an cang thei ve.

Dr. Howard Hendricks in hitin a sim dah: "*Thlarau lamih hruaitu pawlcu hrin (born) le tuahmi (made) an si. Annih cu Pathian Thlarau in a hrinsal hai ih, Pathian Thlarau in a tuahsal hai. Ziangah tile annih cu Jesuh'i hmuihmel thawn bang aw dingih khaukhih mi an si*". C.S. Lewis khal cun "*The Great Divorce*" timi cabu sungah, "*Minung phunhnih lawng kan um a si. Pathian hnenah 'Na duhnak vekin si ko seh', tiah a titheitu le Pathian in 'Na duhnak vekin si ko seh' a ti dingmi lawng an si,*" tiah a ti. Hruaitu ÷ha cun anmah le mah an

(13)

PASTOR LE HRUAITU DANG PAWLIH NEIH DINGMI SINAK

Pathian in a sersiammi mi zovek khal mah le tawgzawn ciar thil ti theinak (*talent*) in pe cio (Rom 12:6-8; 1 Kor. 7:7; 12:4; Efe. 4:12). Pek lomi pakhat hman an um lo. Kan sinak le thil kan ti theinak khal a dang cio. Zirnak lam ih fimthiamnak khal tampi in pek. Cule kan nunnak le sinak ih a langtermi thil tampi kan hmuhtonmi khalin kan zir vivo. Mi hruaitu ding timi hi mikip ih ti thei a si thluh lo. Cumi pawl hi sim thluh ding cun a har ding. Asinain a tlangpi thu in hruaitu pawlin kan siding mi pawl Ca Thianghlim in ziangti'n a sim ti kan zoh hnik pei.

A. **Baibal ih simmi Kaihhruainak** (*Biblical Leadership*).

Baibal Ca Thianghlim kan siar tikah kaihhruai awknak thawn pehpar aw in a simmi tampi a um. Cu pawl lak ihsin a tanglam thu pawl hi tarlang sehla ka duh.

1. Pathian ah zumfeknak a neimi a si ding (2 Kor. 4:7).
2. Thlacam nun a neimi a si ding (Luk. 22:24).
3. Rinsantlak le zum tlakmi a si ding (2 Kor. 3:4-5).
4. Zirh theimi (*teachable*) a si ding (Mat. 13:16; 1 Tim. 3:2).
5. A tha lam zawngih thil a hmu, a ruat theimi (*positive attitude*) a si ding (Fil. 4:8).
6. Dinmun fek a neimi, zohthim tlakmi a si ding (1 Kor. 11:1).
7. Ziaza tha, mifel, pum a pemi a si ding (Rom 12:1).
8. Tuar theinak a neimi, mi taima a si ding (Heb. 12:1-2).
9. Beidong loin a tuan ringring theimi a si ding (1 Pit. 2:20).

Cuihtlun ah 1 Timote 3:2-6 sungah hitin kan hmu thei:

"Kawhhran hruaitu cu mawh nei lomi a si ding. Nupi pakhat lawng a nei mi, zu a in lo mi, a uk aw thei mi, zoh rem in a nung mi, mikhual a zohthiam tu le mi zirh a thiamtu a si ding. Zurit hmang mi a si lo dingih, thin sup aw thei lo, mi nekrawk hmang khal a si lo ding. Sikhsehla mi lungneem mi le daihnak a duhtu a si ding. Tangka duhtu a si lo ding. A innsang thaten a ho theitu a si dingih a faate pawl in an thu an ngai dingih an upatmi a si ding. Amai innsang hman thaten a kilkhawi thei lo

ahcun ziangtinso Pathian Kawhhran a kilkhawi thei ding. Zumnak ah a pacang mi a si ding".

Cuvek thotho vekin Titas 1:7-9 sung khalah, *"Kawhhran hruaitu cu Pathian hna tuanvo neitu a si ruangah mawhthluknak um lomi a si pei. Mi puarthau le mi thintawi, zuri mi le mi helhlong le paisa duh-aam mi a si lo pei. Mikhual le mileng a duhdaw peih thiltha a ngaina pei. A uk aw theitu a si pei, miding, mithiang le ziaza tha mi a si pei. Kan zumnak hrampi thawn a kaih aw mi le rintlak a simi kan thuthang kha hnget zetin a pomtu a si ding. Cuti cun midang pawl kha kan zirh awk mi thuhman thawn thazaang a pe thei dingih cuih thudik a el tu pawlih palhnak khal a langter thei ding,"* tiah kan hmu.

B. **Pastor kaihhruainak** (*Pastoral Leadership*)

Pastor le hruaitu pawl hi ziang tinkim ah tlamtling theh ding ti hi cu a harzetmi a si. Asinain hruaitu tha cun Baibal ih simmi dinmun vekih ding thei dingin a zuam a tul. Cuihtlunah Thlaraulam sinak lawng si loin minung tisalam sinak ah a tulmi finnak le hruaitu si theinak thil dangdang a um hrih. Hi thu ah Pastor hna tuannak le kaihhruaiawknak lamih hmin thangzetmi Dr. Vortel Weldom in hruaitu pawlih neih ding a tulmi pawl phun 12 in a sim. Cupawl cu a tanglam vekin an si.

1. A dikmi ruahnak lungput a nei ding.
2. Taksa lamah harhdammi a si ding.
3. Midang ih duh dingin a um thiam ding.
4. Tumtahmi vekin mi a hruai ding.
5. Ziangtinkim ah thil thei ol mi a si ding.
6. Fimthiamnak lamah zirnak tawkfang tal a nei ding.

1. Pakhat le pakhat zum aw le rinsan aw thei dingin zuam ding.
2. Midang ih ruahnak le tuarnak kha theithiam sak ding.
3. Thungaitu si awla midang kha hnaihnoknak um lote'n lang ter ding.
4. Thu duhtukmi si lo ding ah ralring ding. Theiher an duh lomi kha ve thei tum tengteng ding a si lo.
5. Mi hmuahhmuah hi kanmah vek an silo tikha theithiam in mi mawhthluk le relsiat hmang lo ding.
6. Ding le tluangtlamte'n kan um ahcun olte'n in cohlang ve mai ding.

Kan Lairam ah rinsantlak mi Pastor le Hruaitu ða tapi suak thei dingin Pathian in thluasuah hmuifu in pe cio hram seh! Amen.

*(Vankau Arsi Magazine,
Vol. 8, No. 2, August 2005)*

hmuh-awk daan le an zuamnak hnakin an hruai dingmi mipi pawlih in hmuh daan le kan parih an neihmi lungput kha theih a ðul zet a si.

C. *Dingfelnak* (Faithfulness)

Hruaitu ða cu an hruai dingmi mipi in an parah rinsannak le zumnak an neih theiding a ðul a si. Annih in an hruaitu cu rinsantlak le zumtlak a siih a hruainak sungah himzetin kan um a si, tiah an ruah awk thei a ðul. Cuti ih a si theinak ding ahcun dingfelnak kha hruaitu'i nundaan le a tuahnak in langter ih a simvek in a nun a ðul. Mi hrek cun hruaitu si an duh konan an nun daan le an ðong mi hi a bang aw ðheu lo. Cumi cu hruaitu ða pawl in ralrin ding a ðul. Hruaitu nun ihsin hrial ðheh ding a ða.

D. *Mai' sinak thupitter.*

Hruaitu ih a hnañuan thupibik pakhat cu a hruaimi minung pawl kha zirh le ðhanso ter tahrat in hmailam ih hmantlakmi siter kha a si. Cuih tumtahnak hlawhtlin thei dingah hruaitu in a tanglam thu pawl hi a tuah a ðul a si.

1. A hruaimi pawlih an thil ti theinak le an thiamnak zawn cio kha theih a ðul. Cutiin anmah le zawn cio ah lungthozetin an hmang hngai thei ding.
2. Pawlkom ih tumtahmi hnañuan ah tel ter cio ding a si; cuticun an hmuitin cu Kawhhran ih hmuitin ah a cang thei ding.
3. An hnañuan ðhanso vivonak ruangih an ngah dingmi ðathnemnak pawl khal ðhate'n theih terih co ter fingfing ding.

4. Mi lungtho ter daan kha thate'n zir ih pumpek cio kha anmah le zawn ciar ah lungtho dingin forh ding.
5. Pawlkom hrangih a thabik a suahter dingmi zuam awknak tla tuah ding.
6. Mipi pawl kha an hnañuan cio mi par lawngah siloin pawlkom ih tumtah mi ah hruailut ding.
7. Pehzomawknak hrangih a thahnem dingmi pawlkom cangvaihnak tla tuahsak ding. Cuticun pawlkom ih taksa then an sizia an thei aw ding.
8. Mipi pawl kha an hnañuan ah thiam vivo le hmuh tonnak tha an neih theinak dingah kaihhruai ding.

Zumtu nitin kan nun ih kan hmuhton theumi harsatnak le buainak pawl ih zatek sawmkua le panga (95%) cu pumpak thawn a pehpar aw-mi an si theu. Curuangah pumpak ciar thawn kan pehzom-awk tikah a tanglam pawl hi theihding a ÷ul a si.

1. Pumpak in an harsatnak an rakthlen tikah khulfung loin remthat sak a ÷ul.
2. Lungkim lomi thu a si khal le thu an simmi pawl kha thinsau tein ngai sak ding.
3. Midang pawl in an thatnak le an zuamnak pawl kha cohlan le theisak an si kha theihter ding.
4. Ziangvek thu khal felfai teih theihfiang hlan ah thuthennak tuah lo ding.
5. Khristian duhdawtnak le zawnruahnak neihmi kha langter ding. Hnañuanpi pawl thawn thlacamnak nei tlang ringring ding.
6. Ziangvek hna khal raltha zet ih ÷uan thei dingin ralrinnak neih cia ding.
7. Mi ih an phunzainak hi an harsatnak ngaingai an si thei vekin a si lo tla a si thei.

8. Harsatnak pawl kha mit ih hmuh thei dingin tarlang ding. (Cahnah par tivek ah ngan ding).
9. Duhdawttu le rinsantlak pawl hnenah a ÷ulnak vekin thuronnak nei ding.
10. Harsatnak remthatnak dingih thukammi neih asile ÷uansuak tengteng ding.

E. **Palhnak ihsin zir ding.**

Thiltuah palh mi kan neih tikah zamrang zetin kan ruatsuak ding. Cule nehhnu ahcun cuvek palhnak cu kan hrial theih ding. Palhnak kha phuang aw ngamin remthatnak neih a ÷ul. Cuih palhnak sung ihsin zirsuak in hmailam ahcun that sinsin ding zuam ding a thupi.

F. **A thleng-aw theimi si ding.**

Hnañuanding *program* neihmi pawl kha a laangte hrangah a si lo. Thleng theimi asilole kum tawkfang hnu ih cemthei dingin ruat ding a tha. Thil zamrang zetin a thlengaw ro ruangah *program* kan tuah reromi pawl hi thahnem nawn lem lomi le san thawn a mil aw lomi ah a cang thei. Curuangah himi fekfek ti ih thil pakhat lawng kaihnet ringring loin a ÷ul daan le a thathnem sawn dingmi a si ahcun kan thil ÷uanmi kan lungput pawl khal thlengtheih a ÷ul. Cutin a si lo ahcun thanso thei loin mi dungah kan taang ringring ding a si.

G. **Mipi hnenih telnak.**

Hruaitu cun mipi thawn theihthiam aw zetih pawlkom awk le hna kan ÷uantlang theinak dingah a tanglam pawl hi kan tuah a ÷ul.

hmang hi kan ram ah a ciah thluh zo. Thuphan kan per ih mi kan relsiat ruangah kan hrangah ziang thathnemnak a um? Thukham (10) sungah, “A dik loin midang soal na puh lo pei,” (Suah. 20:16) ti’n a um. That lonak in in uk nawn hlah seh. That lonak kha thatnak in neh sawn uhsi (Rom 12:21).

Kan ram, kan miphun in rintlak sinak laak tumsaal uhsi. Pathian hmai ah siir aw in thinlung duhnak taktak thawn nun hlan aw sal uhsi. Kan ram, kan miphun lakah Pathian sunlawinak langsawn thlang seh!.....Amen.

*(FBP Cakuat, Vol. 4, May-June, 2004
Falam Christian Centenary Magazine,
November, 2005)*

(14)

THUPHANPER LE MIRELSIAT
hmangin um nawn hlah uhsi

Kan Lairam ah Pathian Thuthangtha a thlen hnu kum 100 kan lan zo ih Khristian kan sinak khal kum 100 a kim zo. Hlanlai ah kan Laimi ih kan uar awknak bik cu miphun dang lakah rintlak sinak kan neihmi hi a si. Hlan ih Laimi pawl cu dingfel zetin an nung ih rinsan a tlakmi, thuphanper lomi, mirelsiat hmang lomi tiah miphun dangih theih mi kan si. Curuangah kan Laimi hminsinnak khalah “**Vapual**” hi kan rak cuangter.

A sile atu Khristian kan si hnu kum 100 a kim hnu ah ziangvek kan bang? Miphun dang pawl in teh rintlak miphun ah in hmu hrih maw? Kan thei cio vekin tuisun ah Laimi pawl hi khuihmun khalah zovek

miphun hman in rintlak ah in hmu nawn lo. Cucu poi ka ti zetmi a si. Pathian thu sungah kan um deuhdeuh kan tinan'n thuphan rel hmang le mi relsiat a hmangtu kan si riangri theu. Pathian fa ka si, kan ti aw kona'n satan fa lehlam maw kan rak si ziar. Kan ram, kan miphun ih nun daan hi bum-awknak lawngin a khat thluh zo, tihi kan hmuh ciomi a si ko. Poi na ti ve lo maw?

Cucu ziangruangah a si pei? Nun tel loin hmurka lawngih piangthar kan tamtuk ruangah a si. Baibal sungah thuphan per hmaisabiktu cu satan a si tiah a um (Seem. 3:13). Satan cu thuphan bawipa a si. Curuangah kan Bawipa Jesuh Khrih in thuphan sim hmang pawl hnenah, "Nannih cu satan nan pa ih faate nan si..." (Joh. 8:44) a ti.

Ṭhate'n kan ruat asile thuphanper, mibum hmang le relsiat awknak in kanmah le kanmah khal kan thin kan har ter. Nikhat khat ah a langsal dingih kan tuar leh ding tiah thinphang in in umter sawn a si. Thufim sungah, "Thuphan in nunnak caantawite a nei. Thudik cu kumkhua in a nung ringring" (Thuf. 12:19) a ti. Cuih tlunah, "A dik lomi theihpitu cu hremnak in a luat lo ding. Thuphan a simtu cu a siatral ding," ti kan hmu (Thuf. 19:9).

Thuphanper le mirelsiat hi mi hmuahhmuah in olte'n kan hmang theu. Poi kan ti lem lo. Pastor siseh, saya siseh, sumdawng le acozah hnaṭuan pawl khal in siseh, kan hmang theu ih nuam kan ti men. A dik lomi thu parah kanmai' ruahnak vekin sim le rel hi thawzet in kan thei.

Cutihi kan ṭong, kan rel theu ruangah midang hrangah ziangtluk thinnatnak a thleng, ziangvek a cang ti khal kan ruat lem lo. Kan "lei" hi kan ralring thiam lo. "Lei" hi a fatezet na'n mi a siatsuah theinak cu a tum zet (Jeim 3:1-12). Kan Lai ṭongṭhimnak ah, "Ṭong kamkht sepi man" tihi a um kha thei ringring a ṭul.

Ṭongkam ralring loin a dik lomi thuphan simnak ruangah thihnak tiang a thlenpi thei. Khua pakhat ah nu le pa nei lo ngakṭah unau hnih te an um. A ṭapa cu kut-ke ṭha lomi a si. A unu in an pumcawmnak hrangah dawr tumpi pakhat ah hna a ṭuan. Nikhat ni ah a unu cu a hnaṭuannak ah rin lopi'n dam loin a um ih a thazaang cem in zianghman tuah thei, ṭuan thei lo in a um. Cutikah a hnaṭuanpi mipa pahnih in an bawm ih inn ah an tlunpi. Midang in an hmu tikah zianghman suthlam le zingzoinak nei hmaisai lopi in thu a phunphun in an relsat ih sual an puh. Cuih thu cu a ṭapa in a theih tikah a ningzak tukah zianghman ruat thei nawn loin amah le amah a that aw. A farnu khal cuih thu a theih tikah thin na le riahsia in a that aw ve.

Cuih unau hnih te ruak vuinak khawm an tuah tikah an Pastor pa in hiti'n thu a sim: "Vancung ah Pa Pathian in na tuu pawl khui ah an um tiah thu in sut tikah ka sawn duh lo ding. A vei thumnak in sut tik lawngah, 'Bawipa tuu pakhat hman ka nei ual lo, cinghnia rual lawng ka nei so khaw,' ka ti ding" ti in.

Curuangah duhdawtmi zumtu u le nau, kan nun daan hi tuu rual vek maw kan si? cinghnia rual sawn so? Pathian ih duh lomi thuphanper, sualpuh le relsiat

Falam mi kan si cio ko na'n kan ðhangliannak hmun le khua a bang lo ruangah a si deuh hmang. Kum reipi sung LAI CANGAN daan a hmang pawl cu an dang cuang lo nan hrekkhat hrangah Mizo *influence* a um ruangah a si thei men. Mizo pawl hi calam ah an cak zet. Cabu tampi an suah. Casiar khal an paih zet. Cumi pawl hi kannih LAIMI pawl cun kan bang thei hrimhrim lo. An hmanmi calai hin in ciahpi tum hi a dik vek a bang.

Sikhalsehla thuruat thiamtu cun thu saupi ruatin khua kan ruat a ðul. Kan LAIMI in kum tampi kan hmang zo mi hi palhna a um lo. Kan LAIMI ih hman daan a si. ðong aw zirnak (Phonetics) lam kan zoh khal le a dik thocho. Cucingin midang an ðhangso deuh ti men in va cawng tum ciamco hi teh a dik pei maw? Kan dinhmun hi a hnget lo, a sawn ngualngo hmang maw tiah ruah ding a um. Mizo cun "tawng" tiah 'aw' hi thupi deuh ah an hmang nan kannih LAIMI cun "tong" ti in 'o' hman a rak si. "O" lawng uar tuk khal a si cuang lo, 'o' le 'aw' hi anmah le hmanna ding zawnte a um. Asile cawng kan tum rero mi Mizo pawl sungin santhar Mizo mino pawlih thuhla mal lai ruat tlang hnik uhsi. Anmah Mizo lakah an calai thuhla thusuhna a tampi a suak zo. 2003 kum ah Mizo mino sungin tong aw zirnak (*phonetics*) lam a thiam deuh pawlin an hman rero mi cafang kom le cangan daan hrekkhat rem an tum. Thuthang ca hrekkhat khalah ca in an rak suah. A tlangpi ih an suahpi mi cu "o" le "aw" hman daan thu a si. An suahpi mi cu Mizo upa pawlin an rak phit sak ruangah tampi a karh man lo. Asinain "o" le "aw" hman daan thu ruah ding tampi a rak suak. "Tong" timi hi a dik sawnih "tawng" timi cu sambaunak a nei, an ti. Cuih

(15)

KUM (10) KIM ZILTHLI TLUNIH KA SADUHTHAH

A. *Dunglam Thuhla Tawi.*

A vei (10) nak ZILTHLI MAGAZINE suah thei dingin caanþha in petu kan Pathian cu thanðhat si ko seh! Falam Phunsang Tlawngta Pawlkom, Yangon hi dinhmun hngetkhoh nei in tuih ni tiang ram le miphun hrangah hna a ðuan rero thei hi lungawiza ngaingai a si. FPTP hi ziang tikah a thok ticu ka theifel lo. A vei (1) nak ZILTHLI MAGAZINE hi kan rualpi Salai Ni Li Lian le Salai Tawk Lian Thang te ih hohatnak in 1987 kum March thla an an suah. Cuih hlan deuh kan U le pawl san ahcun Chin Literature and Culture (Kha-Sah-Yah) ah caan an pek tam deuh a si hmang. Curuangah Falam tong in Magazine suah ding hi an

rak tum dah lemlo a si thei men. Cuticun cangan dah lem lo thangthar nonawn pawlin ram le miphun hrang ruatin tumtahnak tumpi nei ih suahmi a rak si. A vei (2) nak ZILTHLI cu 1988 kum April thla ah kan rualpi siibawi a zirtu Salai Chan Tin Lal in a suah ih Salai Ni Li Lian, Salai Tawk Lian Thang, Salai Dar Ro Khuai, Salai Lal Lawm Tluang pawl in zohfel ih suah a si. Kumtinte in suah vivo ding tumtahmi asinain 1988 kum August thla rampi buainak ruangah tlawng pawl a pit theh. Kan rualpi tlawngta tampi cu tlawng theh man loin hmundang, ramdangah an thleng theh. Suah peh thei loin a rak cawlta.

Cuticun 1992 kum tlawng kan kaipeh thei sal tikah Falam mi phunsang tlawngta hi kan rak mal ngaingai. Pawlkom khal thate'n kan cangvai thei lem lo. A umsun tlawngta pawlin nasazetin tan kan lak. Kan thuken khal cu "Tanrual cu cahnak a si," timi kan hmang. Kum 4 lenglo a cawl zo mi ZILTHLI MAGAZINE suah sal dingin kan rak tawlrel. Suahsaktu ding kan hawl ih Phunsang tlawng zirhtu sungin Saya Salai Riag Vel hnenah zaangfah kan dil. Anih khalin ram le miphun hrangah duhsaknak tumpi thawn in rak bawm. Tuanvo pek ding midang a um cuang lo ruangah keimah Salai C.J. Hrang Hmung, Salai Tuak Nai Uk le Salai Tha Nei Sum pawl cu zohfeltu dingah tuanvo in pek. Asinain ton awk ding a harsa ruangah a hleice ih tuanvo laktu cu keimah thotho ka rak si. Cahram dil le hlam ah siseh, cangan type cuk siseh, cabu suah tiang siseh tuanvo ka rak lak thluh. Rualpi pawl khalin tuanvo in ap ve ruangah a si.

Cuti ih tuanvo ka lak theinak cu 1989-1992 tlawngpit

sung Falam Christian Literature Society ah cazi ka rak tuan. Curuangah type cuk ka thiam ih cabu tuah daan khal rualpi pawl hnak cun ka rak ti thei deuh. Culai ahcun atu san vekin computer le a um hrih si lo. Rev. Dr. Robert Thawng Hlei in amai' Portable Typewriter te hman in siang. Culai ah tu vekin Computer tvp. le a um hrih fawn si lo. Cuticun a vei (3) nak ZILTHLI MAGAZINE cu 1993 kum July thla ah kan rak suah teno thei. Duhthusam le tlamtlingzet a si lo na'n kum (4) leng lo a thi zo hnu a thar in thaw kan khum thei sal ruangah kan lung a awi ngaingai. Cuihsin thokin tuih ni tiang a suak thei ringring ruangah sulzomtu tuanvo nei miphun le calai duhdawttu Falam Phunsang tlawngta pawl parah lungawinak tumpi ka nei. Hruaitu hmaisai pawlih saduhthah khal a kim tiah ka ruat.

B. *Hmailam hrang ka saduhthah.*

A hmaisalam ZILTHLI MAGAZINE kan suah lai ahcun cangan daan le cafang kom daan thu ah thuhla dang zianghman a um lo. Culai ih kan cangan daan le cafang kom hman daan a tlangpi cu Laimi zate (Falam, Hakha, Tedim tvp.) ih hmankhawm mi hi bangrep in kan rak hmang. Kan theih cio vekin LAIMI pawl kan cangan daan hi American mi missionary pawlih in tuahsakmi a si. Curuangah LAIMI zate zikzik in kan hmanmi cangan le cafang kom hman daan khal a tlangpi thu in a bang aw thluh.

Asinain caan a rei deuhdeuh ih mifim thiamsang khal kan karhzai deuh tikah cangan daan le cafang kom hman daan kan bang aw nawn lo. Fimdaan bang lo khal hi a poi ti aw. Cuti ih kan bang awk lonak cu

Kan Kawlram ah Pathian Thuthangtha a thlen hnu kum 86 tluk a rei hnu kan Lairam khalah America ram ihsin Rev. Arthur E. Carson le a nupi Laura Carson te cu Hakha khuapi ah 1899 kum March 15 ni ah an rak thleng. Annih hi Baptist Missionary an rak si. Curuangah an dinsuakmi Kawhhran khal cu Baptist Kawhhran ah a cang. Lairam ah a hmaisabik dinsuakmi Kawhhran cu Baptist Kawhhran tiah kan ti theinak a si. An nun liam le luphum in Lairam hrangah Pathian ih Thuthangtha ruangah pum an pek. Cuticun Baptist Kawhran thuanthu le Lairam Khristian thuanthu hi then thei lomi ah a cang ta.

Cuih hnuah 1906 kum September 5 ni ah Karen Saya Po Aye ih Pathian thusimnak thawngin Falam peng Lumbang khuami Pa Thang Tsin cu zumtu Khristian ah a cang. Anih khal hi Baptist sungtel a si ruangah Falam peng ih dinsuakmi Kawhhran cu Baptist Kawhhran a rak si thotho. Curuangah Pathian hnen in fehsan zotu Zomi Baptist Convention ih General Secretary hlun le Myanmar Baptist Convention ih Associate General Secretary hlun Rev. Charles Hrang Tin Khum cun "*Baptist le Laimi, Laimi le Baptist hi then a theih lo,*" tiah a rak sim theu.

Leitlun ah biaknak tampi a rak um. Nunphung a phunphun thawn minung pawl hin nunkhua kan sa. Kan Laimi dinhmun kan zohkir sal tikah Pupa pawlih an simsinmi kan theih vek a si ahcun ramsa vek fangfang dinhmun ah a ummi kan rak si. Kan sinak le kan dinhmun hi a niam ngaingai. Cutiuh dinhmun niam le sinak niamzet ih kan um lai ah kan Laimi hrangah khaisang dingin kan kiangkap ih miphun dang pawlin zianghman in rak tawlrel sak lo. Minung

thu pawl hi atu ahcun an phit thei hrih konan a rei hlanah a suak cing lala ko ding. An phit thei ringring lo ding.

Tulai kan Falam mino tampi in calai lamah hlan deuh hnakin napi in tan kan lak thei hi lungawiza a si. Asinain thusaupi ruat hmaisal ding tampi a um. Ca kan nganmi ziangkim hi "AW" lawnglawng kan hmang a bang. "Tong" timi lawng "O" kan hmangih a dang pawl cu "AW" hlirin kan ngan vek a bang. Cutin kan hmang ringring le kan calai hi a thangso ding tluk a thangso thei lo ding. Kan LAICA ah 'O' le 'AW' hi anmah le hmanna ding zawnah hman a rak si. Tahthimnak ah, 'fa pawl', a poi tuk', 'bokbawn', 'pawlkom', 'zawng', 'Zongte khua', 'kawhhran', tivek pawl hi anmah le hmanna ding hmunah hman a rak si. Curuangah FPTP tlawngta pawlih suahmi cabu pawlah 'O' le 'AW' hi anmah le sinak hman kel vekih hmang loin 'AW' lawnglawng kan hman ahcun a poizet ding. Kan suahmi cabu pawl hi mipi in kan siar nan kan theifiang lo ding. Kan theifiang lo ruangah kan lei nawn lo ding, timi tong khal ka thei tam nawn thlang. Cuvek thu pawl ruat lem loin kannih Phunsang Tlawngta in kan duhduh in kan suah ding. Kan thu in thlun ko ding tiih ruahnak cu um hram hlah seh. Biaknak lam umdaan kan hngilh lo ding hi a thupi zet. Kan mipi dinhmun khal kan theifiang a tul. Tlawngta timi khal biaknak le mipi sung ta kan si. Ca tampi kan suah nan a siartu in siar paih lomi si ding hi phan a um. Thathnemnak khal a um lo. A siar thiam lomi le a thei thiam lomi cabu cu an lei khal le ziangso a thathnem?

Curuangah kum tampi fumfe zetih kan hman zomi cangan daan le cafang kom hman daan pawl hi kan theih a tul. Tlawngta pawl in 'O' le 'AW' hman daan hi felte'n theifiang ding zuam uhsi. Kan Lai calai thansonak hrangah kan fimthiamnak hmang cio uhsi. A tha sawn tiih kan ruahmi khal mipi lunglut dingin zirh hmaisai in hmainorpi uhsi. Cuticun kan mipihun le kan calai ah lungrual in a cak dingih a thangso thei ding.

(A vei (10) nak
Zilthli Magazine,
October 2005)

(16)

LAIMI le BAPTIST

KAWLRAM KHRISTIAN THUAN THU KAN ZOH TIKAH BAPTIST KAWHHRAN hi dinsuak hmaisabik lam a si. Baptist Missionary pawl an ra thlen hlanah Roman Catholic Missionary pawl an ra thleng hmaisai nan rem an ti deuh lo ruangah Kawlram cu an rak taansan saal. Cuih hnuah America ram ihsin Rev. Dr. Adoniram Judson le a nupi Ann Judson cu 1813 kum July 13 ni ah Kawlram khuapi Rangoon (atu Yangon) an rak thleng. Anmah hi Baptist Missionary an si. Pathian Thuthangtha sim le phuang in zumnak thlaici an tuhnak thawngin Baptist Kawhhran hi dinsuak in a rak um. Judson ih thokin Baptist Missionary pawl ih Pathian Thuthangtha phuan le Pathian ram hrangih hna an tuannak thawngin a thim bembemmi kan Kawlram hi Jesuh Khrih ih tleunak sungah in hruailut. Baptist hi a hram tohtu PA dinhmun ah tuini tiang a rak cangta.

Cucu Baptist Kawhhran pawl an bang thei lo ruangah a si, ti a langfiang. Baptist Kawhhran cun amai' ÷uan ding a timi hi a ÷uan rero. Miin an soisel in an do deuhdeuh le a ÷hangso deuhdeuh. Thu le hla ah siseh, Calai lam ah siseh, Thuthang÷ha karhzainak hna÷uan ah siseh napi'n a ÷uan rero. Cutiuh a ÷uan tikah Pathian ih kutcak rinsan in a ÷uan. Curuangah Pathian in thluasuah hmuifu tam sinsin in a burh ti kan hmu. Calai lam ah dodaltu tampi an rak um rero lai khalah Baptist cun Laimi a sinak zawn ihsin amai' dinhmun parah hngetkhoh zetin a ding thotho. "O" le "Aw" fumfe zetih neih cia mi parah a thlun, a ding. Miphun dang, hnam dang cawngcop in a um lo. Thuruat thiamtu hrangah cun Baptist hi dodal rero loin ÷anpi sawn sehla a hrangah a ÷hathnem sawn ding. Atuhcun Baptist ih hna÷uannak parah dodalnak a um rero tikah milai sinak lam in kan zoh asile mu le mal neih lo lam an langter rero ti'n ka ruat. Kan simzo vekin Baptist hi Laimi kan dinhmun le sinak in khaisangtu ngaingai an si. Curuangah dodal rero loin rem a ÷ulmi pawl kha a ÷hatnak dingin hmaiton aw ih relremnak a um thei ahcun kan Laimi dinhmun le sinak hi atu hnakin kan ÷hangso sinsin ding. Biaknak lam khalah lungrualnak a um ding. Baptist timi hi Laimi hrangah cun PA a si ringring ti hi thei cio sehla.

Laimi le Baptist ÷hen a thei lo ti in thuanthu mawi zet kan nei nan tuisun ah ruahsal ÷ulmi tampi a um ti'n ka hmu. Kawlram sungih Baptist pawl cu midang, ramdang mi ring in hna kan ÷uan dah kel lo ticu kan sim zo. Asinain tui ni ah Baptist hruaitu tampi cu

khalah in siar lo. Asinain Pathian ih duhdawtnak cu a mak tuk. Ramsa tluk fangih an hmu mi Laimi pawl hi in rak duhdawt. Pathian ih sersiammi kan rak si ve ruangah a si.

Curuangah miphun dang nitlaknak ram lam ihsin Mirang pawl a run thlah. Cuih Mirang pawl cun ramsa vek minung pawl tiah tansan men ding in siang lo. Thuthang÷ha phuan lawng si loin hnipuan hrukdaan in zirh; umtu khuasak daan in zirh; calai khal in tuahsak; fimthiamnak ding hrangah a phunphun in rak tawrel sak. Cutiuh dinhmun sang, leitlun mifim, mithiam pawl dinhmun thleng thei ve dingin in tawrelsak le in khaisangtu pawl cu Pathian mihman Baptist Missionary pawl an rak si. Cuih Baptist Missionary pawl um lo sehla tuini kan Laimi dinhmun hi ziang kan bang pei? Atuh kan dinhmun kan rak thleng ban thei pei maw? Ramsa hnakh sang deuh dinhmun fang lawng kan si hrih men thei. Curuangah Baptist timi hi Laimi hrang ahcun kan aus; Zl; & Sif taktak an si. Baptist le Laimi hi ÷hen theih hrimhrim lo mi a si. Baptist Kawhhran um lo sehla kan Laimi dinhmun hi tuini ah ziang kan bang hrih pei tihi ruah tlak a si. Pathian remruat le lamhruainak thawngin Laimi hrangah Baptist Kawhhran khal hi PA dinhmun ah tuisun ni tiang a rak dingih a ÷hangso sinsin.

1970 hnu lam ihsin tuini tiang kan Laimi sungah pawl ÷hennak tumpi a rak thleng. Asinain Baptist Kawhhran hi PA dinhmun ah a um thotho. A sungah ÷hen÷heknak tampi a um. PA hnenih um duh lo fapa tlanhlo tampi an rak um. PA hi an rak do, an relsia;

asinain Pathian ih khawkhan lairel cia mi Baptist hi PA dinhmun ah a um thotho. Midang pawlin mithi an ti lai ah midang pawl hmai ah hmahruaitu a si thotho. A nung ringringmi asizia a langter. Pathian in a cawisang thotho. Thlarau lam thu khalah a ðhangso sinsin. Midang ih ban theih a si cuanglo. Amahte'n a ke parah hnget khoh zetih a ding thotho.

1983 kum ah Laimi Baptist pawlkompi a simi Zomi Baptist Convention General Secretary Rev. Charles Hrang Tin Khum ih a rak thawhpi mi *Chins for Christ in One Century* (CCOC) mission hnañuannak hi leitlun khuazakip tiang a hmin a thang. Himi hnañuannak kan zohsal tikah Baptist pawlin Pathian thu thei hrih lo hrangih zawnruahnak an neih zia kan hmu thei. CCOC hnañuannak hi 1999 kumah a cawl. Kum 16 sung mission hnañuannak sungah Baptist pawl cun ramdang bomnak zianghman ring loin hna an ðuan suak. Ramdang mi tampi in bawm an duhzet na'n Pathian kutcak lawng rinsan in hna a ðuan tikah thlarau hlo relcawk lo tla Pathian duhdawtnak ðaang sungah hruai lut sal in a um ti kan hmu thei. Hi Mission hnañuannak ah CCOC palai 7 pawl cun an nunnak liamin Pathian ram hrangah an pum an pek. 1999 kum ihsin thokin Centenary Mission for Christ tiin Laimi sung lawngah si nawn loin Kawlram sungah Pathian Thuthangtha karhzai ding hnañuan tumpi a ðuan rero laifang a si. Himi CMC hnañuannak ah palai 2 in an nunnak an pek zo. Cuticun Baptist Kawhhran hin PA sinak a dinhmun cu a langter. Cucu Baptist pawl hi khuahlan zumtu hmaisa pawlih keneh thlunin Jesuh Khrih ih taanta mi Ro Thucuh tumbik cu

dungsip loin hmajnor phahin an ðuansuak vivo ti a lang.

Curuangah Baptist Kawhhran timi cu midang hnenah le ramdang miphun dang hnenah kutdawh dil rero khalin a nung dah lo. Pathian Thuthangtha phuannak ah mah ke parah dingin ram kau zetzet lakin hna a ðuan thei thotho. Cucu Pathian kutcak lo cun a cang theimi a si hrimhrim lo, ti a fiang. Pathian ih umpinak a hleice in a co, ti hi mit rori ih hmuh theihmi a si. Calai lam hnañuannak ah siseh, Thuthangtha karhzainak hnañuan ah siseh ziang tinkim ah ðumsuk rero mi a si dah lo. Amah tawk zawn te'n a ðhangso rero ti ka hmu tikah Pathian ka thangthat ngaingai. Baptist Kawhhran sungtel pakhat si ve hi cu porh le uar aw tlak ngaingai a si tiah ka ruat.

Baptist Kawhhran ih hnañuannak ah siseh, a hnañuantu pawl siseh soiselnak tampi an tong. An tuah thatmi pawl hi midang ih ruah ban dah lomi a siih an tuahsuak tikah midang in an rak dodal. Baptist Kawhhran pawl hnañuannak ih a rah suakmi thlarau faate pawl fir ding lawnglawng an tum. Ziangbangtuk a va si khalle Baptist Kawhhran timi cu Laimi karlakah tuini tiang hmahruaitu a rak si ringring. Tulai ah Baptist sungtel sungin a suak zomi pawl lakih ka thei ve, ka thiam ve a ti awtu pawlin Baptist hruaitu pawl mualpho theinak dingin nasazetin an rak relsiat rero. Ca khal an suah ih a phunphun in midang ih zohniam theinak dingin an cangvai nasa. Hihi riahsiatza ngaingai a si.

Schweitzer cu leitlun thuanthu hmuahhmuah sungih hminthang bik siibawi pakhat a si. Cuihtlun ah mai' zawn ruat loin duhsaknak le zawnruahnak neizet ih nun a hlan-aw theitu ding sibawi tampi rak suah thei dingah hmahruaitu upat tlak mi hminthang pakhat a si.

Schweitzer hi midang hrangah duhsaknak neizetmi siibawi lawng a si lo. Milai kan thuanthu sung hmuahhmuah ih mi thupi bik pawl lakah ret dingmi mi ropi pakhat khal a si. Anih hi Italy miphun zukuai le science lam hminthang zetmi Leonado Da Venchi vekin ziangkim ah thiamhleicetnak a neitu a si.

Schweitzer in thiamhleice mi fimthiamnak pali a nei. Cumi pawl hi pakhat le pakhat olte'n peh tlaih aw lohli dingah a har zetmi Khuaruahnak lam (*Philosophy*), Sii lam (*Medical*), Biaknak lam (*Theology*) le Awnmawi lam (*Music*) pawl tla an si.

Schweitzer in Awnmawi a thiamzetmi Bach ih thuhla siseh, Jesuh Khrih ih thuhla siseh, thupi zet le famkim zet in a ngan. Milai kan nunphung thuanthu soiselnak lam ca khal a ngan. Amah hi anmai' san ah a hminthang bikmi awnmawi (*organ*) tum thiam pakhat a si. Cuihtlun ah *organ* rem le tuah daan thiamnak lam khalah leitlun a thiambik dinhmun ah a tel thei ve mi a si.

A thiamnak pawl kan sim vivo asile ramsa thu lam zirnak ah siseh, milai thu lam zirnak ah siseh, lothlawh lam thuhla zirnak ah siseh thiamnak sang neimi a si. Cuihtlun ah kutzung thiamnak, innsak thiamnak, long tuah thiamnak, cet thilri rem thiamnak pawl khal thiamzetmi a si. Siibawi a si vekin minung lawng damter thei si loin rannung ramsa pawl khal damter theimi siibawi thiam sang pakhat a si.

hlan vek si nawn loin um daan thleng vivo kan hmang. Mah te ke par ah ding tum nawn loin midang hnar thawn thawthawt kan tum. Curuangah rintlak kan sinak khal a hlo deuhdeuh. Miphun dang tampi in zianghman in siar lo vivo thlang.

Kan Lairam ah Pathian Thuthangtha a thlen hnu kum 100 kan lan zo ih Khristian kan sinak khal kum 100 a kim zo. Atu Falam mi khal Khristian kan sinak kum 100 kan kim ve thlang. Hlanlai ah kan Laimi ih kan uar awknak bik cu miphun dang lakah rintlak sinak kan neihmi hi a si. Hlan ih Laimi pawl cu dingfel zetin an nung ih rinsan a tlakmi, thuphanper lomi, mi relsiat hmang lomi tiah miphun dangih theihmi kan si. Curuangah kan Laimi hmainsinnak khalah "Vapual" hi kan rak cuangter.

Asile atu Khristian kan si hnu kum 100 a kim hnu ah ziangvek kan bang? Miphun dang pawl in teh rintlak miphun ah in hmu hrih maw? Kan thei cio vekin tuisun ah Laimi pawl hi khuihmun khalah zovek miphun hman in rintlak ah in hmu nawn lo. Cucu poi ka ti zetmi a si. Pathian thu sungah kan um deuhdeuh kan ti na'n thuphan rel hmang le mirelsiat a hmangtu kan si riangri. Pathian fa ka si, kan ti aw ko na'n satan fa lehlam maw kan rak si ziar. Kan ram, kan miphun ih nun daan hi bumawknak lawngin a khat thluh zo, tihi kan hmuh ciomi a si ko. Poi na ti ve lo maw? Thate'n ruat cio kan tul.

Cucu ziangruangah a si pei? Nun tel loin hmurka lawngih piangthar kan tamtuk ruangah a si. Baibal sungah thuphan per hmaisabiktu cu satan a si tiah a

um (Seem. 3:13). Satan cu thuphan bawipa a si. Curuangah kan Bawipa Jesuh Khrih in thuphan sim hmang pawl hnenah, “Nannih cu satan nan pa ih faate nan si...” (Joh. 8:44) a ti. Ramdang mi pawl hnen ah a phunphun in kan bum. Mai' hlawknak hrangah neta ah ziangvek va cang khal le atu ka thathnem tak ah kan ti. Nitlaknak ram lam ah Pathian thu zir ding kan feh khal le tlunkir sal kan tum nawn lo. Mai' zawn lawng kan ruat. Baptist ih kan ro tha bik cu mai ke parah dingin Pathian hrangah rinsan tlak ih hnañuan, harnak um khal le hmainor vivo a si. Cucu kan hngilh san men maw?

Hlanlai ih kan thuanthu kha zohkir sal in a tha lomi pawl cu hnong in a tha mi pawl phorhsuah sal a cu thlang. Pathian thuthangtha phuannak ah mai' ke parah dingin Baptist rotha hi finkhawi cio uhsi. Kan ram, kan miphun in rintlak sinak laak tumsaal uhsi. Pathian hmai ah siir aw in thinlung duhnak taktak thawn nun hlan aw sal uhsi. Kan ram, kan miphun lakah minung hminthannak hnakin Pathian sunlawinak langsawn thlang seh!.....Amen.

(Thuphurtu, 2005;
Falam Christian Centenary Magazine,
November, 2005)

(17)

ALBERT SCHWEITZER

(1875-1965)

*Albert Schweitzer hi leitlun mi hminthang zet tampi lakah
 a tel ve mi hminthang pakhat a si.*

Anih hi leitlun fimthiamnak phunli ah

Doctorate degree tiang a ngah theitu pa a si.

*A nun kan zoh tikah tuisun zumtu tampi,
 a hleice in nonawn pawl hrangah cawn a tlakmi, zir ding le
 theih ding tha tampi a um ruangah mi tampi in thei ve hai seh,
 ti duhsaknak thawn a thuhila a tawinak in ka ngannak a si.*

-Cangantu

France kuthnuai um Equatorial Africa (neta ah Gabon ram tiah an ko) ih Lambarene khuate cu leitlun pumpuluk ih um mi tampi in an thei. Africa tupi lakih a ummi cuih khuate kha leitlun ih a theih theinak cu Dr. Albert Schweitzer ruangah a si.

timi hnaṭuan pawl a zate'n a ṭanceem thoṭho. Curuangah tikcu caan a neihsun cu harzet in a hmang.

Kum 1912 ah nupi a ṭhit. A nupi hmin cu hminthang zetmi mithiam (*historian*) pakhat ih fanu Helene Bresslau a si. Helene khal cu a pasal Schweitzer vek thinlung a nei ve mi a si. Curuangah a pasal a bawm thei ve dingin sii lam thiamnak (*nurse*) a zir ve.

1913 kum ah an nupa in Africa nitlaknak ih hramlak tupi lak ih a ummi Lambarene khuate an rak thleng. Lambarene khua ih an tonmi khuami pawlih sinak pawl hi a besia nasa. Kiangkap zate'n thingkung hramrul in a khat. Tupi lak a siih sahrang a phunphun, rul le turnei rannung tampi tla a khat zetnak hmun a si. Tiva pawl khalah tisartam pawl an khat. Nikhua le a sa fawn ih Zurup mi hrangah cun umding a harzet.

Lambarene ah umnak inn an neinan sizung hrang inn a um hrih lo. Curuangah amah rori in sizung a sak. Siizung ti khalcu thlam tumpi pakhat men fang a si ko. Mina an karh vivo tikah thlam khal an kauh vivo. Neta lam ahcun a hlun le a sia mi thlam pawl kha an bal vivo sal ih a ṭshadeuhmi thlam pawl thawn a ai-rawl vivo.

Africa ah a thupi bik a tuamhlawmmi natnak pawlcu: Khurnat, itthat nat (*sleeping sickness*), pumnat le pharnat pawl tla an si. Lambarene khua ah sibawi pakhat a ra thleng a si ti thu an thei tikah kiangkap ihsin mina tampi a ra. A hrekkhat pawlcu peng 200 tluk a hlatnak hmun ihsin long to in siseh, ke ih feh in siseh an ra pan vualvo.

Mina tampi an tuamhlawm rero nan a ṭuantu cu a mal ngaingai. Siizung hrangah ṭuanbawmtu a ṭul vekin, siibawi, nurse le ṭong letsaktu khal a ṭul. Curuangah Schweitzer cun cuvek hna a ṭuan theitu ding khuasung mi pawl a hawl ih harsazet in a sawm ngah.

Cutivekin ziangkim thiamhleisang a neitu Albert Schweitzer cu German Alsace ramṭhen Kaysersberg khua ah 1875 kum January 14 ni ah a suak. A nauhak lai ahcun mi damcak lo mi ṭawnṭai zet a rak sina'n neta lam ahcun mi harhdam zet ah a cang sal. Cuihtlun ah ca zirnak lam khalah thiam olzetmi a si lo. Asinain harsat a tonmi hi tisuak ngah hlanlo cawl lo, bang loin zuam paihnak thinlung neitu a si. Cuih thinlung cun fimthiamnak a zir sungih harsatnak a tonmi hmuahhmuah a nehsuak theiim fimthiamnak le thu theihnak thawn a famkimmi ah a rak cang.

Awnmawi lam ahcun sentet lai ihsin a thiam deuh cia. A kum sarikh ah Pathian thangṭhat hla pakhat a phuah thei. Organ cu ke palnak a ban thei hnu kum riat a kim in tum daan a thiamih kum kua a kim tikah cun biakinn ah organ tum ringringtu dingah ṭuanvo an pek.

A nauhak lai Alsace ram ih phunsang tlawng a kai laiah *natural science* lam thu zir hi nuam a ti zet. Cuti ih zirphah in France organ tum hminthang *Shal Mariwidow* hnenah organ tum a zir phahphah. Kum 18 a kim tikah Alsace ramṭhen khuapi Strassburg University ah a kaiih biaknak lam le awnmawi lam thu a zir. Cuih tikcu lai ah Jesuh Khrih le Awnmawi tumthiam Bach tei' parah upat pek duhnak thinlung a nei. Kum 4 a reihnu France ram Paris khuapi ah a fehik Solvon University ah Philosophy thu a zir. Cuitlun ah Awnmawi tumthiam Widow timi pa hnen khalah organ tum a zir thoṭho.

Schweitzer hi German khuaruat thiam hminthang Immanuel Kant ih thuruahdaan thu thawn doctrate degree a ngah. Cuihnu ah Strassburg khua St. Nicholas biakinn ah bawmtu Saya ah a cang. Bawmtu Saya ṭuan phahin University khalah biaknak lam thu zirhtu (*lecturer*) a ṭanceem.

Cuihcaan laiah biaknak lam thu, kharuahnak lam thu le awnmawi lam thu thawn peh aw mi cabu pawl ngan a thok. Khatlam ah organ tumthiam a si vekin organ hlun pawl a tuah, a rem phah vivo ih organ pungsan thar khal a tuah phah ruangah awnmawi lamah a hmin a thang zet. A mankhung zetmi hlanlai ro thil organ tum pipi pawl tuahsal le remtu dingah hmuntin ramtin in a hnenah bomnak an dil theu.

Cuticun Schweitzer cu a kum 30 a kim tikah Philosophy, biaknak le awnmawi pawlah a hminthang ngaingai. Asinain cuih caan ah Schweitzer in a nun sung hmuahhmuah nasazet ih a thleng aw dingmi thu thencatnak pakhat a rak tuah. Cumi cu Africa ram ih san a manmi sii tuamhlawmnak a co ngah lotu midum pawl hnenah siibawi pakhat sinak dinhmun ih va bom thei dingin sii lam zirnak ka nei ding timi thencatnak kha a si.

Cuih a thencatmi parah a rualpi pawl le a sungkhat unau pawl cu an mangbang nasa. Cuih a thencatmi vekih tuah lo dingin nasazet in an rak dawnkham.

Thungaite'n kan tile Schweitzer ih thinlung sungah sibawi tuan ding a duhnak a reipi zo. A kiangkap ah siseh, hmundang ramdang ah siseh, retheih harsa a tuar rero tu pawl an um laiah anmah vek milai pakhat a sive mi anih cun cuih milai pawl zianghman siar lo le rel loin umsan men hi a dik maw timi ruahnak thinlung hi a tlawngta nauhak lai ihsin a rak nei zo mi a si.

Cuihtlun ah a kiangkap ih a ummi zumtu Khristian tampi cun Jesuh Khrih ih duhdawtnak thu an thei, midang khal an sim, an phuang rero nan anmah rori cun cuih thu vekin an nun lo zia a hmu. Curuangah anih cun kaa in sim le rel rero men si loin amai' nunnak thawn rori in tuahsuak tengteng ding hi a duhmi a si.

A hmais a hcun Africa lam feh ding tumtahnak a nei lo. Nu le pa nei lo ngakthah pawl tuamhlawm in, fimthiamnak zirter sehla a tha pei maw, tiah a ruat lawk. Asinain cuih hnañuan a tuan rero tu pawlkom pawl thawn an reltlang tikah a remcaang thiam lo.

Cuihnu ah ruahsannak a nei lomi thawngsuak pawl nunthar an dinsuah theinak ding bawm ding a ruat lala. Hi thu khalah tuahsuak ding ngaingai hi a rak ol lo. Nikhat ni hcun Paris khuasung biaknak lam pawlkom pakhat ih an rak suahmi Magazine pakhat ah Africa ram Garbon ram ah sibawi an tul zet timi cahram kha a rak siar ngah. Cumi a siar theh vete'n a tuan dingmi hnañuan cu siibawi hnañuan a si tiah a rak thencat awk.

Kum 30 kim hnu ih a hlawhtling rero mi hnañuan pawl taanta in sibawi zirnak neih a tum cu unau sungkhat pawlin an rak kham hi mangbangza a si lem lo. Schweitzer khalin an duhsaknak kha a theithiam sak ve ko: Curuangah, "*Annih in in duhdawt taktak ruangah duhsaknak thawn in sim ti ka thei ko. Asinain annih cun ka thinlung sung kha zob an tum lo pi. Curuangah in theithiampi ve lo a si cu. Annih cu mino fimthiamnak sangzet nei nacing in thluak nei lem lo ah in ruat. Zianghman sibnai lo mi a ruahnak vekih tuah tum rerotu mi aa tiah in ruat. Curuangah duhsaknak thawn in rak simmi cu a si ko*", tiah a ti.

1905 kum ihsin 1912 kum tiang kum 7 sung sii lam thu a zirih a kum 38 a kim tikah siibawi (*Doctor of Medicine*) degree a ngah. Cuih caan lai hin amai' hrangah a zonjai rethei zet caan a si. Siibawi zir lawng si loin Philosophy zirhtu saya hna khal a tuan thotho. St. Nicholas biakinn ah bawmtu saya hnañuan a tuan. Cule Bach ih organ tum daan kha fel deuh in a khawlkhawm fawn. Awnmawi group pawl ah organ tumtu

Culaifangah a simbet hrihmi cu: “*Cumi University ah camipuai nikhat lawng a um. Cuih camipuai nikhat sungah thusuhmi pakhat lawng a um. Asinain thusuhmi cu a har ngaingai. ‘Nunnak timi hi ziang a si?’ ti a si. Asile nannih teh cuih thusuhnak cu rak sawn ve cio hnik uh law,*” a ti.

Tlawngta pawlcu dai theptheh in an rak um sal. Nasazet in thu an ruat. Ziang a si ding ti an ruat ban thei lohli lo. Rei nawn tikah an sayapa in: “*Kei ka hrang ahcun himi thusuhnak ih a sawnnak cu hminthang zetmi mi pakhat hnenin ka ngah. Cu pa ih a zirhmi cu ‘Nunnak timi cu midang va rian hi a si,’ ti a si,*” a ti.

Cuih Nunnak timi cu midang va rian hi a si, a titu cu kan zate’n kan thei cio. Nazareth khuami Jesuh Khrih a si. Thuthangtha Matthai 20:28 sungah Jesuh Khrih in, “*Mi Fapa hi renmi si dingah a ra lo, mi riantu si dingah le mi tampi tlen dingah a nunnak pe dingin a ra a si,*” a ti.

Himi Baibal caang kan siar tikah fiangzetih kan hmu theimi a um: Mi riantu si hi Jesuh Khrih ih zawhmi lamzin a si. Jesuh Khrih ih hmanmi “Mi riantu si dingah” timi tongfang hi Grik tong in “diakonein” (v), “diakonos” (n) ti a siih a sullam cu “Cawmdawltu (*Deacon*) lole sal (*Servant*),” ti a si.

Jesuh Khrih ih Rundamnak Feh daan.

“*Mi riantu si dingah ka ra*” a ti ruangah Jesuh Khrih in rundamnak hna hi a tuan nawn lo ding maw si? tiah ruahsual ding a si lo. Jesuh Khrih leitlun a ratsan cu mi hmuahhmuah Rundamnak an ngah theinak ding hrangah a si bik. Cuih rundamnak hna a tuan ding daan cu “Mi riantu” sinak dinhmun in a tuan ding tinak a si sawn.

Tong lam harsatnak le san a man lo tukmi Africa mi pawl hnenih siibawi tuan hi a ol lo zetmi a si. An pupa daan hlon in san a manmi harhdamnak thu zirh khal hi thil thupi zet a si. Sii in ding zarh khat hrang timi khal veikhat in ah an in theh theu. Anmai' hrangih pekmi sii pawl kha tur ah an neih ih midang khal thah an tum lai.

Cutin harsatnak a phunphun tong ko hman sehla Schweitzer cu Lambarene khua taan ding hi a siang hrimhrim lo. A um rei deuhdeuh, Africa mi pawl parah a duhdawt zaangfahnak a tum deuhdeuh. Africa mi pawl ih harhdamnak hrangah a phunphun in hna a tuan. Thansohnak an neih theinak dingah thu a phunphun a ruat. Sumsaw a tulmi ngah theinak dingah a tawlrel. Cutin kum reipi hna a rak tuan rero.

Africa mi pawl ih aat-zia khal mak a ti tuk. Zirh rero khal le an theithiam thei lo, an hngilh cingcing. An taksa thansohnak ding hrangah ei-in lam khal ah an tlasam tuk. Tiva sungah nga tampi a um konan an sio thiam lo ruangah an ei ngah lomi pawl khal nga sio daan a zirh. Hanghnah hangrah tampi ciing thei ding a si konan ciin daan khal an thiam lo. Ciindaan ding zirh rero khalle an lung duh cuang lo. Nunzirh le sim an har ngaingai. Asinain Schweitzer cu ol-ten a beidong mai dah lo. Ngah hlan lo amah rori in a tuah, a zirh. Thingrah le hanghnan hangrah tampi an hmu tikah an lungawi sal. Harhdamnak hrang lawng si loin ei-in hrangah lothlawhdaan khal tampi a rak zirh hngai a si.

Albert Schweizert cu Lambarene khua ah kum 40 lenglo hna a tuan. Himi kum 40 a tuan sungah sumsaw hawl in le a tulmi dang tawlrel dingah Zurup (*Europe*) ram tampi ah khual a tlawng theu. A thiammi Organ tum thiamnak hmuh in siseh, thusimnak in siseh a phunphun in sumsaw ngah thei ding a tawlrel. 1950 hrawng ahcun leitlun ah a hmin

thang zet thlang. Ram 18 kom ih zuksuai thiam pawl, awnmawi tum thiam pawl, ca lam hminthang pawl in Albert Schweitzer kha kum zabi kul ih mi sunglawi, mi ropi bik lakih pakhat ah an hril a si.

Ram thangso zet pawl ah um ih hnatuan dingah a phunphun in an sawm rero nan a umnak hmun Lambarene leilung hi a taan siang hrimhrim lo. A tar zet zo ih siibawi hna thate'n a tnan thei nawn lo nan, siibawi mino tete pawl kha ruahnak thatha pekin, a ti thei tawk tete a tuah thotho. Cuticun kum zabi 20 ih tahthim ding umsun misunglawi tiih kawh tuarmi Albert Schweitzer cu 1965 kum amai' kum 90 a kim tikah leitlun a nunnak cem in Pa Pathian hnen a fehkir sal ta a si. A nunnak liam ko hman sehla mi zawnruahnak thinlung a neihmi le midang hrang thatnak hna a tnanmi pawl cu dai ti a um dah nawn lo ding. Nonawn thangthar pawl hrangah cawntlak ah kumkhua in a hmun ringring ding a si.

*(Vankau Arsi Magazine,
Vol. 8, No. 3, December 2005)*

(18)

KHRIH LE RIANTU

1. Jesuh Khrih ih lamzin

Veikhat laiah Yale University ah Professor Charles R. Brown in a tlawngta pawl hnenah hitin thu a sim rero: “*Kei hi University pi pakhat ihsin tlawng theh mi ka si. Cuih University hi ziangtluk a tum kan ti le atu nan kainak Yale University hnakin a tum sawn. Columbia University hnak khal in a tum sawn. Ziangtluk a tum tile USA ram sungih a ummi University pawl komkhawm thluhh hman sehla cuih University cu an tluk hrimhrim cuang lo ding,*” a ti.

Cutiuh thupi tukih a tongmi ruangah a tlawngta pawlcu an sayapa ih tlawngkainak kha an thei hiar zet. Dai theptheh in a thusim ngaitu a tlawngta pawl zohin a simbetmi cu: “*Cuih University cu NUNNAK UNIVERSITY (Life University) a si,*” tiah a ti. Cutikah a tlawngta pawlcu an thawpi an suah, an hnih a suak.

thei, a cawm aw theimi dinhmun ah a thleng thei.

Asinain Bawipai' ram hrangih riantu cu a nunnak ap aw phah, ap aw phah rero cingin a nunnak khal amai' ta a si nawn lo ih zianghman nei thei nawn lo dinhmun ah va thleng khi a si. Jesuh Khrih khal thinglamtah parah zianghman nei loin a nun a liam kha ruat sal sehla.

Tongdang in kan sim asile midang pawl thathnem ngahnak dingah mai' nunnak kha thaap in netabik ah nun va liam khi a si. Baibal thiam hminthang Adam Clarke timi pa ih thlan parah phazawngden (za,mif;wdkif) zuk le hitin ca nganmi a um:- “*Midang hrang tleunak an ngah theinak dingah keimah cu kang tuar in ka cem vivo a si*”. Asiko, riantui' nun hi phazawngden (za,mif;wdkif) ih sinak vek a si. Riantu ih pianzia pakhat cu mai' nunnak thap awk hi a si.

(b) **Rundam hnaṭuannak a si.**

Mi pakhat cu tidai sungah a pil (a tla) ti hnik sehla. Tiva kapah to in fiangte'n kan hmu tikah ziang kan tuah pei? Daite'n um in kan to ringring men ding maw? Mi tamsawn cu kan ummen thei hrimhrim lo ding. Run thei dingin a phunphun in kan zuam cio ko ding. A cang thei bik kan tuah dingmi pahnih a um: Ti leuh kan thiam lole kan **au** ding; ti leuh kan thiam le tidai sung va dawp in mi kan va run ko ding. Hi kan leilung pi thawn zianghman an dang aw lo. Thukam Hlun san kan zoh tikah Pathian in a **au** rero hi ti leuh thiam lo thawn a bang a si. Amah te'n ṭumin run a tum dah lo. A hrilmi Judah miphun pawl soal an tuah ruangih a hrem hngai tikah anmah runsalnak dingah midang runtut ding a thlah vivo hngai mi khi ti leuh thiam lo **au** rero vek a si. Cuticun

Zonzaihnak le harsatnak a tuartu Sal (Isai. 53)

Jesuh Khrih rundamnak hna a ṭuannak ah a hmanmi *pungsan* cu a nuamzetmi sal vek in a si lo. “Zonzaihnak le harsatnak a tuartu sal” vekin a cang ih hna a ṭuan a si. Pathian Fapa neihsun timi hmin kengin leitlun ah a ra. Asinan a fehnak lamzin cu “**Zonzaihnak le harsatnak a tuartu sal**” dinhmun in a si. Hihi kan zoh tikah Jesuh ih lamzin cu harsatnak, retheihnak, zonzaihnak le hmasi thawn a khatmi lamzin a si ti a fiang. Cuih lamzin cu Jesuh Khrih ih a zawhmi zin a si.

2. Riantu (Sal) le Khristian.
Ṭuanvo neitu bik.

Zumlotu mi zakhat hnenah leilung semsuahnak thuanthu sut hnik sehla, a hrekhat in anmai' ruah daan an sim, an rel siarlo bak mi tamsawn cu kan theilo, an ti ko ding. Leitlun mi tampi in kan leilungpi ih a thawhkehna an thei ban lo. Theih ding khal an zuam (paih) lo. Asinain kannih zumtu pawl cun kan thei: “Hi leilungpi a sersiamtu cu Pathian a si” tiin. Curuangah “Ka Pai' Ram” (*This is my Father world*) kan ti theinak a si kha.

'Ka Pai' Ram' kan ti tikah cuih ram a nomnak ding le a ṭhatnak ding tuahtu ding cu Pa ih faate pawl a simi kanmah hi ṭuanvo neitu bik kan si. Asil Pai' ram hrangah faate rori a simi kannih zumtu Khristian pawlin kan ṭuan thok lo ih midang va thlir rero hnik sehla a dik pei maw? Midang sawn ṭuanvo ve pe hnik bang sehla ziangtluk ningzakza a si pei? Curuangah midang Pathian a thei duh lotu pawlin ziang siar loin um khal hai sehla kannih cu Pai' neihi sungah inntek kan rak si. A nuam thei bik le a ṭha

thei bikih tuah dingah ÷uanvo kan nei. Cuih ÷uanvo ÷uansuak theinak dingah lamzin dang a um lo. Kan thlundung lamzin cu Khrih ih zawh cia mi “riantu sinak” lamzin lawng a um.

Riantu fatete pawl.

Jesuh Khrih in, “*Kei hi leilung tlun ih i thlah vekin annih khal ka thlah ve a si,*” a ti (Joh. 17:18).

Pa Pathian in Jesuh Khrih leitlun ih a thlah tikah Zonzaihnak le harsatnak a tuartu riantu (*sal*) sinak dinhmun a keng ter. Curuangah Jesuh in kannih pawl a hnañuan dingih thlah kan si tikah zonzaihnak le harsatnak a tuartu riantu (*sal*) kan si ve ding. Asinain kan sinak hi Khrih ih sinak hnak cun a niam deuh ko ding.

Ṭongdang in kan sim asile Khristian timi cu Leilung tlunah rundamnak hnañuan ÷uantu, phuangtu dingah riantu (*sal*) hotu bik Jesuh Khrih ih thlahmi pawl kan siih zonzai harsat tuar dingmi riantu (*sal*) tete pawl kan si.

Mah le mah el-awknak.

Jesuh Khrih ih fialmi thil thupi ÷uan dingih thlah mi riantu tete pawl kan si ruangah a hmais a bikah kanmah le kanmah kan sinak le duhnak pawl hmuahhmuah el-awk in taanta ding kan ÷ul. Kanmah thuthu in nun theih a si nawn lo. Cuih hnu ah A thinglamtah phur phahin Khrih ih fehnak lamzin zawh vivo dingmi kan si. Leilung tlunah a hmais a bik kan tuah dingmi hi kan innhnen ihsin thok ding kan si. Cutikah kan thinlung sungih kan cinken ringring dingmi cu Luka 4:47: “*A bawipa in tuahter a duhmi hnañuan a thei na in tiimlaam a tuah lotu hnen-um cu*

nasa zetih vuak a tong ding,” timi Baibal caang hi a si. Himi Baibal caang kan zoh tikah *sualnak* thu lamin kan zoh asile a bawipai' tuahter a duhmi tuah lo hi *sual* tiah lak theih a si.

3. Riantu ih pianzia pawl

(a) Mai' nunnak thaap awk hi a si.

Leitlun milian pakhat khat ih innah sumpai tampi ngah ding beisei in hna kan ÷uan rero khalle mai' duhvek in ngah a theih cuang lo. Hnen-um (*sal*) hnañuan hi sum ngah tammi hnañuan a si lo. Zunglam ih hnañuantu pawl vekin nikhat nazi 8 sung lawng hna a ÷uan ding, ti a um lo. Zing a thawh ihsin zaan a itthat tiang ÷uan ding ummi hmuahhmuah ÷uan rero kha a si. Culawng si loin a bawipai' duhzawng ÷uan thei ringring ding a thupi zet fawn. A nunnak a that aw vek khi a si. Ziangtluk harsa le zonzai in a va um khalle zianghman a nei lo ruangah mi hnen-um ah a cang a si thei. Fimthiamnak a nei lo ruangah khal a si thei. Sungkhat unau nei loin a farah tuk ruang khalah a si thei. Cucu a hrangah a ti zia deuh hrih lai.

BAWIPAI' ram hrangah riantu dinhmun ih va pek aw hi ruah tikah cun a phundang zet. Midang pawl parah thu neih thei ve konan, a saangbik dinhmun khal thleng thei ve konan, cu pawl hmuahhmuah tanta in sinak niamzet ah thlak aw in, niam awk ih mi va rian ti hi milian inn ih hnen-um hnakin a let tampi in a har sawn ko ding, a niam sawn ko ding.

Milian inn ih riantu hnen-um ih dinhmun cu cuhnakin a niam nawn lo ding. Sumsaw khal tawkfang a khawl ngah ih amah te'n a cawm aw thei tikah milian inn ihsin a suak thei. Amahte'n a nung

cu cu mi pawl hrangah a ra zo ih Isaiiah ih sim cia mi kim tertu a si (Is. 61:3; Zohthim: Luk. 4:18-19). Kan hnen ih a um ringringtu Immanuel Pathian khal a si (Mat. 1:23). Cumi hnañuan cu rundam fa a simi zumtu nang le kei ih pehzoh vivo dingmi a si.

Zumtu kan zate'n Khrih ih sal, Khrih riantu kan si lam kha thei ringring in Jesuh Khrih ih fialmi hnañuan a ñuantu kan si cio theinak dingah Pathian in hmuifu tam hnenhnenin in burh cio ringring hram ko seh! Amen.

*(Lairawn Deirel Magazine,
Vol. 11, No. 2, December, 2004
(Vankau Arsi Magazine,
Vol. 8, No. 3, December, 2005)*

Thuñentu san ah Othniel (Thuñentu 3:9); Ehud (Thuñentu 3:15); Gideon (Thuñentu 6:11-16); Jefthah (Thuñentu 11:29); Samson (Thuñentu 13:1-5) pawl pakhat hnu pakhat a thlah vivo hngai.

A tlunih Thuñentu pawl hi hlawhlang (*part time*) ih a fial hngai mi an siih ðathnem tawk a um nan a ðathnem famkim thei thluh lo. Curuangah hlawhlang (*full time*) riantu dingah Profet pawl a thlah hngai: Isaiiah, Jeremiah, Daniel, Amos, Jonah, Zekhariah, Malakhi pawl a rak hril hngai. ðathnemnak tawkfang a um ve ko. Asinain duhthusam vekin hlawhtlinnak a um cuang lo. Curuangah Thukam Thar san lam kan zoh tikah Pathian cu au rero ih midang va thlah kha si nawn loin rundamnak hnañuan cu amah rori leitlun minung hnenah ðumin runsuak a tum. Kan theih cia vekin Jesuh Khrih sinak in a rung lang kha.

Curuangah Jesuh Khrih in Rundamnak hna a ðuan daan ding a sim tikah san thuanthu ih sinak pawl a hmufiang tuk. Cuticun “*Mi Fapa hi ren mi si dingah a ra lo, mi riantu si dingah le mi tampi tlen dingah a nunnak pe dingin a ra a si,*” tiah fiangzetin a sim. Culawng si loin midang parah thuneihnak thawn mi a uktu pawl hnenah, hi vekin midang parah thu va nei ciamco duh hlah uh. Keimah in kum thawng tampi sung duhduh in mi ka fial zo. A netnak ah midang va fial rero hnakin mi tang ah umin va rian hi a ðhabik a si, tiah nun zirh a duh a si thei (Zohthim: Mat. 20:25-26).

Pathian cu tlun lam ihsin “au” rero nawn loin leitlun ah a ðum ruangah (tongdang in) renmi si nawn loin mi riantu sinak a keng tikah Pathian ih hmuihmel cu a fiang, a famkim ih a mawizetmi ah a cang. Riantu si loin midang parah thu neiin mi fial rero hrih sehla

rundamnak thu ih a thukzia kan hmu thei lo dingih, Pathian ih duhdawtnak hman hi rin a tlak pei maw? tiah ruah ding a um men thei. Atu ahcun amah rori milai sinak kengin a rung tum ih riantu dinhmun a va si tikah Pathian ih duhdawtnak cu ziangtluk a tum, a cak tihi tahthim theih a si nawn lo.

Kan nunnak cio hi zoh hnik uhsi. Rundamcia mi kan si zo. Rundamnak hna kan tuannak ah au rerotu men maw kan si? Cuti a si ahcun ti leuh thiam lo bangtuk kan si. Ti leuh a thiamtu cu au rero a tul nawn maw si! Tidai sungah dawpin mai' zawn ruat nawn loin harsat a tuartu pai zawn kan ruat peih harsatnak, retheihnak tuarin mi va rian in runtu si kan tul. "Au" timi hi runtu ding (*riantu*) a thlen hlan lo harsatnak a tong ding a si. Midang hnenih bomnak ngah dingih tawlreitu men fang a si. A thupi lo cu a si lo nan a famkim thei lo. Riantu cun "au" nawn loin tidai sung va dawp ih mi va run khi a si. Curuangah riantu ih pianzia cu mah rori in midang rundam hna kan tuan khi a si.

(c) **Jesuh Khrih tuamhlawm kha a rak si.**

Mi ziangtluk a rian thei timi hi mi farah parah ziangtluk a bawm timi thawn tah a rak si theu. Mi farah parih kan tuahmi parah zoh a si theu. Mi farah kan ti tikah sumsaw lam a tlasammi lawng sim duhmi a si lo. Leitlun thilri parah maw, thlarau lam thu ah maw pakhat khat ih a tlasammi tinak a si deuh. Ziangtluk a famkim kan timi khal hin a zate'n a famkim thluh ti hi a um thei lo. A famkim lonak zawnte pakhat tal cu a um ringring.

Thlarau nun ah soisel ding a um lo kan timi pawl hi thilri lam ah an tlasam thei. A harhdam zetmi hin

innsang nun ah harnak a um thei. Fimthiamnak sangzet nei khalle midang thawn pawlkomnak ah thazaang a mal thei. Fimthiamnak, harhdamnak le neih le siah ah a famkim konan Thlarau lam thu ah zianghman si lo tla a um thei. Minung pakhat cio in tlasam mi farahnak zawnte kan nei thluh. "Riannak" timi cu hivek ih tlasam farahnak zawn ih colh hahdam ngah theinak dingah va bawm khi a si.

Jesuh Khrih in rilrawnnak, tihalnak, mikhual sinak, hnipuan nei lo ih umnak, thawngtlak ih natnak pawl a tuartu ka unau nautabik pakhat khat parih nan tuah mi cu ka parah nan tuah a si, tiah fiangte'n a sim (Mat. 25:31-46). Curuangah nautabik dinhmun ih a ummi mi harsa pawl hrangah bawm le tanpi in mi va rian hi Jesuh Khrih kan rak tuamhlawm khi a rak si ri ai.

4. **Riantu'i Hmuitin**

Asile "Ziangruangah midang kan va rian rero?" tiah thusuhnak um sehla ziangti'n kan sawn cio pei? Paul cun amai' sinak a tarlang awk tikah "Khrih Jesuh ih sal...", "Khrih Jesuh ih sal a si mi Paul", "Pathian riantu le Jesuh Khrih ih palai keimah Paul" tiah riantu a sinak thu a phunphun in a langter theu. Cucu ziangruangah a si kan ti tikah Jesuh Khrih in, "Curuangah miphun hmuahhmuah hnenah va feh uhla, ka dungthluntu va si ter uh; Pa le Fapa le Thiang Thlarau hminin tihnimnak va pe uh," (Mat. 28:19) tiah in fial ruangah a si. Curuangah rundam nun a nei zo mi riantu pawlih kan hmuitin dingmi cu satan uknak, thu neihnak hnuaiih temtawnnak a phunphun tuarin farah, zonzai, rethei zetih a ummi pawl rundamnak an co theinak ding kha a si. Ziangah tile Jesuh Khrih

ah mission kan tuan duh leh ding. Cutik caan ih a tuansawngtu dingah kan kaih ngah mi thlarau pawl kha hmanrua tha an si theinak dingah cawmdawl vivo ding a tul.

A tlun ih kan tarlang mi thupi (10) pawl hi thlauthla lo tein mission hna kan tuan dingmi hi ruahfel, relfel cia a tul. Cuticun a hlawhtling mi mission hna a tuantu Kawhhran ah kan cang thei ding. Kan LBA ram sungah le kan Lairam ah thlarau hlo hawlsuak a duh ih Mission hna a tuantu Kawhhran tampi suak sinsin ko seh! Amen.

*(Lairawn Deirel Magazine, Vol. 11, No. 2,
December, 2004;
LBA Mission Tin Jubilee Magazine,
February, 2006)*

(19)

MISSION HNA A TUANTU KAWHHRAN SI DINGAH...

KAWHHRAN TIMI IH SULLAM CU "*kawhsuakmi*" lole "*kawhkhawm mi*" tinak a si. Jesuh Khrih in a dungthluntu pawl kha hi leitlun thil le nunnak ah buai loin Pathian thil a simi sawnih buai dingah a kokhawm. Cuih kawhkhawmnak cu a hrante ih va um a siih leitlun thil a si nawn lo ruangah *KAWHHRAN* tiah kan tinak a si. Jesuh Khrih in hiti ih *Kawhhran* a dinnak thu hi Matthai 16:18 ah a phuangmi thu kan hmu thei. Cuih Kawhhran sungih a ummi zumtu pawl hi to men loin hi leitlun khuazakip ah rundamnak Thuthangtha sim le phuang dingah Bawipa Jesuh in in fial (Mat. 28:19-20).

Mission hna a tuantu Kawhhran si dingah Baibal thawn mil awmi zirhnak, kawhnak le thapeknak um a tul. Mission hna a tuan ciami missionary le kawhhran tampi hnen ihsin an hmuhtonmi pawl khal tha tein sut le zingzoinak nei ciamciam a tul. Culo ahcun mission hna kan tuan tikah tikcu caan le sumsaw tampi a cem lak men dingih thathnemnak a tam lo pang ding. Kan tuanmi vekin a hlawhtlin theinak ding ahcun kan tuah tummi hrangah a tulmi pawl cu timtuah cia in thatein tawrel cia ding hi a thupi ngaingai. Curuangah a tanglam thu pawl hi Kawhhran in Mission hna a tuan theinak dingah a tulmi pawl an si tiah ka ruat ve ih thazang petu a si thei ve ruangah mallai in tarlang ka duh.

1. Khawbul Kawhhran kha mission hna tuan duhnak nei dingin tha pek ding. (*Motivate the Local Church for mission*)
2. Kawhhran cu Thlarau Thianghlim ih lamhruainak dong a tul. (*The Church is to seek the guidance of the Holy Spirit*)
3. Kawhhran dinsuah hna tuannak ding Committee hrilnak nei ding. (*Organization the Church Planting Committee*)
4. Timtuahnak feltein tuah theh hnu ah hmuitin mi fumfe neiin tuannak ding hmun hril fel ding. (*Write plans, set goal and select targets*)
5. Hna tuan dingih tumtahnak hmun ah va feh in zingzoinak felte'n neih hmaisai ding. (*Go to the unreached and work the research*)

6. Hna tuannak ding hmunthar ah Thuthangtha kha zirh le phuannak nei ding. (*Teach and preach the Gospel to the new field*)
7. Zumtu thar tete pawl kha thate'n fingkhawi cawmdawl ding. (*Nurture the new believers*)
8. Kawhhran thar dinsak vivo ding. (*Organize the new Church*)
9. Hotu tampi suak thei dingin zirhnak nei ter ding. (*Train the leaders*)
10. Rinsan a tlakmi pawl lawng thlah ding. (*The criteria of the Church Planters*)

Kan LBA pi khalin Pathian ram karhzainak ding hrangah mission hna kan tuan hi kum 10 a kim ve thlang. Cumi kan tuanmi sungah ziang pawl hi kan thathnempi ve ih ziang pawl hi kan tlasam hrih timi ruat nasa kan tul thlang. Thlarau hlo kai hi a thupi zet. Thlarau zawnruahnak a neitu pawlcun kan minungpi pakhat a thlarau hlo tahrat in hell feh ding hi kan siang hrimhrim lo ding. Cumi cu a dikzetmi a si ko. Asinain cuih kaih ngahmi thlarau pakhat a thangso vivo dingih cawmdawl ding khal a thupi sinsin. Culo ahcun ziangso a thathnem ding? An hrangah ngasa pek ringring hnakin anmah tein nga an kaih theinak dingah nga kaihdaan khal thiam ko in zirh a tul.

Mission hna kan tuanmi hi kanmah lam lawngin tuan rero hi a tha zetnak zawn tampi a um ko ding. Asinain kan ti thei nawn lo ni khua a ra thleng leh ding. Hmundang atui' hnakih harsa deuhnak hmun

hrangah a retnak ding hmun a nei nawn lo. Cutikah ziang ka tuah le a tha ding tiah khua a ruat. A ruat ngahmi cu a neihcia rawl inn pawl bal tahratin rawl inn tum zet pakhat sak ding khi a si. Cuih rawl inn ahcun a neihmi zate ret ding in a tum. A khawruah parah a lung a hmui zet. Cule amah le amah a ti aw hrihmi cu: “Mi vannei pa! Kum tampi sung na tul dingmi thilri tha na nei zo. Na duhduh in nung huahho aw; ei aw, in awla, nuamzetin nung aw, ka ti aw ding,” ti a si. A ruat ngah lomi thil pakhat te cu amai’ tul dingmi tawkfang hei khawl sehla, cumi a hleimi pawl kha a nei lo mifarah pawl va zem sawn sehla. Cuticun mi in an upat dingih a thin a nuam zet ding, cule hngam thinnuam zetin a um thei ding nan. Asilole cuih a neihmi sumsaw in thlarau hlo tampi khal a kai ngah thei ding nan. A theih lo ruangah a poi zet a si cu! Ambrose timi Khawhhran hruaitu hmaisai pa cun “*Mi farah pawl ih taang, nuhmei pawlih inn, nauhak pawl ih kaa pawl hi a hmun ringring mi rawl inn pawl an si*” a ti dah. Curuangah mi farah, mi harsa pawl va pek hi thinlung, thlarau thlangamnak hrangah a thupi zetmi a si ti kan hmu thei.

Hi milianpai' ruahnak ahcun rawl inn sak theh vete'n nuam zet in nung huahho a tum. Ka rawl inn, ka rawl, ka thilri, tiah “ka” timi hlir in a khat. Midang hrang ziang rel loin, a minungpi pawl ziang siar loin amai’ zawn lawng a ruat ti a lang. Asinain a ruah rero laifangah Pathian in, “Mi aa pa! Tuizan rori ah na nunnak hi a cem ding; cule na hrangih na khawlcia mi na thil hmuahhmuah hi zo in so a co ding?” tiah thu a sut. Thilri ziangtluk nei in len hman hai sehla kan nunnak a cem cun kan neihmi hmuahhmuah cu a lak men an si. Cupa ih khawruah cu thlanmual ah a cemnet ve ko lo pei maw? Mi aa ngaingai a si ko cu teh ti aw!

Na khawlcia mi na thil hmuahhmuah hi zo in so a co ding

(20)

PATHIAN TEL LO LENNAK CU A LAK A SI

(Luk 12:16-21)

Hi leitlun kan nunnak hi caan tawite sung lawng a si. Himi caan tawite sungah hin minung pawl hi nitin kan tulpoi zetmi pawl a simi ei le in, hnipuan sin le fen hrangah a phunphun in kan buai rero theu. Nitin kan pumcawmnak hrangah kan duhkim theinak dingah a phunphun in kan hawl. Pathian Thuthangtha hman ruat man nawn loin leitlun thil ah kan pil hlo theu. Asinain kan duhmi a kim thluh ti a um thei dah cuang lo.

Thuthangtha Luka 12:16-21 kan siar tikah Milian mi aa pa ih thuthimnak thu kan hmu thei. Minung pawl ih kan duhham zia kan hmu thei. Mi zovek kan si khal le lennak a duh lotu kan um hrimhrim lo ding. Cumi cu a fiangzet ko. Cuih lennak cu mi farah pawl in kan duh ahcun duh ding hrimhrim a si ko. Asinain hi Baibal caang sungah milian cia in an duhham sinnak thu kan

hmu thei. Cuti ih lennak kan duh ciamco ih heh tiah hna kan tuan, kan hawl rero na'n kan hngilhmi thil pakhatte a um. Cumi kan hngilhmi te cu *kan nunnak hrangah lennak kan duhzetna'n minung nunnak hi lennak ah a um lo* ti hi a si. Kan Bawipa Jesuh Khrih in lennak ruangih a tihnung rapthlak a thlen theimi pawl, kan thlarau nunnak a sunter zia pawl a sim ringring theu. Asinain zumtu tampi in a thupi a si tiah kan ret dah lem lo. Len theinak ding lawnglawng kan ruat. Cuti ih kan len theinak ding hrangah thla kan cam. Kan ngah tikah pek sal ding hi ziang tik hmanah kan siang dah lo. Ngah ding lawnglawng in kan dil rero theu.

Pathian in in pek tikah a hnen ah lungawi thusim in pek sal ding hi ziangtik hman ah kan tum dah lem lo. Kan hngilh aw ter theu. Kan hngilh hrim maw cu thei hlah. Kan Baibal sung hmun tampi ah Pathian in "*Nan ngahmi hmuahhmuah sungin then hra ah then khat cu ka ta a si,*" tiah Pathian in a ti kona'n cuih then khat te hman kan pe siang dah lo. Curuangah kan pe siang lomi then khat kha kanmah in kan lak peiuh a dang then kua lam sawn kha Pathian pek ding ti sehla teh ziang kan bang pei? Kan pe siang pei maw? Kan siang lamlam lo ding. Kan siang lo sinsin ko ding. Curuangah then hra sung ihsin then khat te cu Pathian hnen kan pek hrimhrim a tul. Pathian ta a si. Pathian in ziangkim in pek. Sumsaw lawng sim duhmi a si lo ih ziangkim parah kan sim duhmi sawn a si. Kan pe lo ahcun rukru kan si. Paisa duhham tuk cu sualnak ih hram a si tiah Baibal in a ti. Paisa duh lo zohman kan um lo, asinain kan tulmi hnak ih tam kan duhham tuk ahcun sual hram thoknak a si. Duhham tuk tinak a si. Ziangvek nun kan nei ti hi ruatthat sal kan tul.

Minung kan nunnak hi leitlun sum le pai, thil le ri lennak ah a hmun lo. Hlawnthil neih le siah pawl zoh in kan thin a

nuam zet men ding. Kan paisa neihmi pawl kan zoh tikah kan di a riam zet tla a si men thei. Kan porh aw men thei. Cutiang cu a poi hrih lo. Asinain kan nunnak hi paisa thawn, lennak thawn tah theih a si lo. Ziangvek minung ka si timi theihnak thawn tah ding a si sawn ti hi thei cio sehla. Matthai 10:8 sungah "*Man lo in nan ngah mi kha man loin va pe uh*" tiah kan Bawipa Jesuh in a ti. Hithu kan siarsal tikah Pathian in kan nunnak hrangah ziangtinkim a lakin in pe ti a fiang. Thli a lakin in pe, tleunak a lakin in pe, umnak leilung a lakin in pe. Cuhmuahnak ih sunglawi sawn kumkhua nunnak khal kanmai' tuah le tuan tul loin a lakin in pe. Jesuh in kan hrangah a man in liam sak thluh zo. Cuih rundamnak a lakih kan comi kha midang a thei hrihlo pawl hnen pe sin ding kan si. Cuti ih Pathian thu kan phuan tikah a thlahtu um a tul vekin a fehtu khal um a tul.

Rom 8:14-15 sungah "*A zum lomi pawl cun ziangti'nso a hmin an hlam thei ding? A thuhla an theih lo ahcun ziangti'nso an zum thei ding? A thu phuan a si lo ahcun ziangti'nso an theih ding? Palai thlahmi an um lo ahcun ziangti'nso thu an phuan thei ding?*" tiah a um. Zumtu tampi in a lakih kan comi rundamnak Thuthangtha siseh, thil le ri, neih le siah pawl hi midang hrang ah kan hman ding a tul. A tulnak zawn tampi a um. Kanmai' pumpak pakhat thatnemnak hrang lawng ruat dingmi kan si lo. 'Khristian Nun' timi cu 'midang hrang ih nun' hi a si. Kan feh thei lo ahcun sum le saw in kan thlah a tul. Sum le saw kan nei lo ahcun thlacamnak tal in kan tel a tul. Tel lo um theih ding rual kan si lo, ti hi zumtu pawl in theih ringring ding a thupi zet. To men ih kan um ahcun a poi zet ding.

Milian mi aa pa ih thuthimnak kan zoh tikah minung kan nunnak hi thilri neihmi parah a hmun lo zia kan hmu thei. Cuih milian mi aa pa cu a loram sung ihsin rawl tampi a suak ruangah a lian ngaingai. Cutikah cuih losuak rawl pawl khumnak ding

riantu a si. Thukam Thar sung ahcun 'riantu' timi tongfang hi hlawh man a nei lomi, temtawn a tuarmi sal dinhmun in a lang. Jesuh Khrih ih sinak kan zoh tikah hlawh man zianghman a ngah lo tihi kan hmu cio mi a si. Curuangah kannih pawl khalin midang riantu kan si kan ti tikah mai' thathnemnak ding le hlawknak ding ruah a theih nawn lo. Kanmai' covo hmuahhmuah a zate'n taanta in Bawipai hna fialmi vekih riantu ding kan si. Jesuh Khrih cu Pathian sinak a nei ringring, asinain Pathian bang dingah hramhramin a tum dah lo. Cu ai-ah Amai' lungtho te in asinak hmuahhmuah a tlansan ih, hnen-um vekin a um. Minung ah a cangih minung pianzia in a piang (Fil. 2:7).

Cubangin Jesuh Khrih in amai' huhman cahnak le sinak pawl a taanta ih hnen-um sinak a cohlang vekin Jesuh Khrih ih rundamnak a co zotu zumtu kannih khal cubangtuk sinak nun ih nungtu ding kan si.

Paul in, *“Kan sim mi hi kanmai thuhla a si lo; Jesuh Khrih cu Bawipa a si ih Jesuh ih hrangah kannih hi nan hnen-um kan si, ti sawn hi kan sim mi a si,”* (2 Kor. 4:5) a ti. Himi Baibal caang kan zoh tikah Jesuh Khrih cu riantu (sal) sinak dinhmun a lak konan zumtu pawlih kan zohthim tlak, biaktlak a si thotho ti a langfiang tuk. 'Jesuh cu kan Bawipa a si'. Amah a theitu le a thu a phuangtu pawl cu amai' riantu (sal) kan rak si. Curuangah zumtu pawl karlak khalah Jesuh in hmuh mi tangdornak thawn pakhat le pakhat rian-awk ding kan si.

Luka 17:7-10 kan siar tikah Khristian pawl hi sal vekin fialmi hmuahhmuah a zate'n felzetih tuahtu ding kan si. Cuti ih kan tuan ruangah lungawinak tongkam ngah tlak cu kan si lo men ding. Kanmah le kan sinak hi a tling lo, a phu lo mi kan si konan

tiah Pathian in thu a sut, ti kan hmu. Cubangtuk thiamthiam in kannih pawl khal hi mah le mah thu sut aw ding kan si. Tuisun ah Jesuh Khrih kan hnen ah rung tumta bang sehla cuih kan neihmi pawl hi zo in so a co pei? Thaisun timi ah satan kut, midang kut ih a thlen ding hnak cun Pathian ram hrangah tuisun ah kan hmang asile a tha sawn lo pei maw? Thlarau hlo pakhat tal kaihnak ah a thahnem lo pei maw? Pathian ram hrang kan ti tikah ramhla hlir zoh ding a si cuang lo. Kan kiangnai te ih a ummi mi farah, harsa, nuhmei, ngakth pawl hi zoh ding a tul ngaingai ko lo maw? Pek siang loin kan um ringring ahcun kan neihmi pawl hi a lak an si leh pang ding so khaw!

Ve khat lai ah nuhmei nu te pa khat a um. Cumi nuhmei nu te cun nitin a tuan, a hawlmi sungih sin then hra then khat cu Pathian hnenah siang zetin a pe ringring theu. A caancaan le inn ah ei ding nei lo khop in a pe thluh theu. A innhnen hrekkhat pawl cu mak an ti ngaingai. Nikhat ni ahcun nuhmei nu ih innhnen a simi pakhat pa cu rin lopi in a na ih zianghman thei loin a um. Mithi vek a siih a thlarau cu van ah a kai. Vancung ah vanmi pawl in inn mawi zetzet an hmuh. Inn thazetzet tampi a um. Inn sia khal a um phahphah. Cumi lakah inn mawizet le thazet pakhat a um. Cupa cun vanmi hnenah cuih inn mawizet cu zo ih inn so a si, tiah a sut. Cutikah vanmi in cuih inn mawizet cu leitlun ih na innhnen nuhmei nu ih inn a si, a ti. Cutikah cupa cun ziangti'n cuvek inn tha a nei thei. Leitlun ah mi farahzet a si si, a ti. Cutikah vanmi in anih cu a neihmi hmuahhmuah Pathian a pe theu si si. Then hra then khat khal hmanzet in a pe ringring si si, a ti. Cupa cu a damsalsal tikah a hmu mi thu hmuahhmuah cu mi tampi hnenah a sim, ti a si. Cuih thu kan ruat tikah Pathian hnenah siangzet ih kan pekmi pawl hi a lak a si hrimhrim lo, kan hrangah Pathian in a thabik in buah, in rem

sak a si ti kan hmu thei. Pathian cu a pe siangtui' hrangah uimi zianghman a nei lo, a Fapa neihsun tianghman in pe zo. Cutluk duhdawtnak cu a va mak lawmmam ve!

Pathian in a neih lo ruangah in dil a si lo. Thluasuah hmuifu tampi ka pe hai mi hi ka minung pawl in ka hnen ah in pe siang sal maw tiah kan thinlung siannak kha a duh ruang ah a si sawn. Pathian in kan thinlung sungih siannak thawn kan pekmi a duh. Siangzet ih a nungtu mi tampi thu hla thawn tahthim ding tampi khal a um ko nan kan tarlang nawn lo mai ding.

Jesuh in, "Anmai' hrangah thilri an khawl ih an lian zet na in Pathian mithmuh ah a lian lomi cu himi pa bangtuk an si," tiah a netnak ah a simmi thu kan hmu thei. Minung mithmuh ah lianzet hman sehla Pathian mithmuh ih kan lian lo ahcun a lak a si. Kan lennak ah Pathian a tel lo ahcun a lak men a si ko. Milian tampi hi an nuamzet ding tiah kan ruat men ding. Asinain milian tampi ka hmuhtonmi sungin tamsawn cu an hna a ngam dah lo. Zaan khal an it tha thei dah lemlo. Thinharnak pakhat tal cu an nei ringring. A nei deuh pawl in an pe siang lo. Lungawi hngamnak khal an nei lo. Asinain a nei lo pawl cun an neihsunte pek ding an siang. An peknak ruangah an lungawi thei thotho. Jesuh Khrih thawn a umkhawm ringringtu ih nun cu lungawinak thawn a khat ringring. Kan duhmi pohpoh ngah rungah lungawi a si dah lo. Thilri parah si loin thil petu par sawnah kan bun aw a si ahcun lungawi hnagamnak a um ringring. Curuangah a famkimmi lungawinak timi cu duhmi pohpoh ngah khi a si lo. Ngahmi pohpoh parah lungkim theinak parah a um. Kan zate in ngahlam lawnglawng si loin peknak lamah a pe siangtu kan si cionak dingah Pathian in thluasuah in burh cio hram seh. Amen.

(LBA Mission Tin Jubilee Magazine , November, 2006)

(21)

KRISTIAN RIANTU SINAK

Kan Bawipa Jesuh in, "*Nanmah lakah pakhat khat in hmaisa bik si a duh asile nan sal a si hmaisa a tul*," (Mat. 20:27) a ti. Curuangah Jesuh Khrih ih dungthluntu kannih zumtu pawlin tangdor nun kan neih a tul hrimhrim tihi Baibal sung hmunkip ah in simmi a si. Kanmahte'n zianghman kan tuah thei hrimhrim lo ti hi kan theih ringring a tul. Cutik lawngah tangdor nun kan nei thei ding. Kan Bawipa Jesuh Khrih cu nautabik dinhmunin a piang. Tangdor nun in a nungih thinglamtah parah hmuhsuam le nauta zet in thihnak a tuar. Cuih thu thate'n kan theifel ih kan pom thei tik lawngah kanmai' sinak dik khal kan hmu aw thei ding.

Thukam Hlun cabu kan siar tikah riantu thawn a peh aw mi thu phunhnih in kan hmu thei. A pakhatnak cu hlawh man a ngahmi riantu a siih a dang pakhat cu hlawh man a nei hrimhrim lomi

pawl cun mai' zawn lawng ruat nawn loin midang hrangah nung thlang uhsi.

A netnak ah riantu sinak cu tangdorte'n mai' ÷uanvo theih ringring hi a si. Piter cun “*Nan zate'n tangdornak thawn tuam aw uhla pakhat le pakhat bawm aw uh. Ziangah tile Ca Thianghlim in, 'Mi hngal pawl cu Pathian in a dodal ih tangdor mi cu mithmai tha a pek a si,' tiah a ti. Curuangah a cakmi Pathian ih kut hnuaiah tangdorte'n um uhla amah in caan a kim a ti tikah a lo khaisang leh ding,*” a ti (1 Pit. 5:5-6; **zohþim**: Thufim 3:34).

Kan Bawipa Jesuh Khrih in, “*Ka pa cu hna a ÷uan ringring ih kei khal hna ka ÷uan ve a ÷ul a si,*” a ti (Joh. 5:17). Pathian cu tuini tiang milai pawl hrangah sersiamnak hna÷uan a ÷uan rero thotho. Jesuh Khrih khal PA ih fial ruangah si loin amai' lungtho tein ka ÷uanvo a si ti thei in a netnak tiang minung pawl hrangah hna a ÷uan a si.

Kannah minung pawl hi Pathian ih sersiammi kan si ruangah Pathian ih duhdawtnak thawn a ÷emþawnmi riantu pawl kan si. Misual kan si kona'n Pathian in in duhdawt thotho. A duhdawtnak a theitu cun ka ÷uanvo a si tiah mai' lungtho tein theithiam in Pathian ram hrangah rian cio ding kan si. Kan minung pi pawl hrang khalah khat le khat kan rian-aw cio vivo ding a ÷ul.

(*Vankau Arsi Magazine*,
Vol. 9, No. 2, August, 2006)

Pathian ih fialnak vekin a ÷uantu kan si ti hi theih ringring ding kan ÷ul.

Riantu (sal) kan ti tikah sim duhsannak pa (4) a um.

1. **Thungainak pumhlum (Absolute Obedience)**

Riantu (Sal) cun a bawipai' ÷ongkam vekih thlun ding siar lo a dang daan a nei hrimhrim lo. Amahte'n ziangdang hman a tuah thei lo; amah a neitu pai' ta hrimhrim a si ta mai. A nunnak cu zawnlung thungai lawlaw (*unquestioning obedience*) hi a si. Cuvekin Riantu khal cu Pathian thuthu in a nung, tinak a si.

2. **A famkimmi tangdornak (Absolute Humility)**

Riantu cun amah hrangah ÷atnak zianghman a ruat lo ih a tuah dingmi lawng a ruat sawn a si. Amah le amah a hngilh aw ih Pathian lawnglawng a ruat. Ziangtinkim ah Pathian lawng thupi ah a ret. Amai' hrang ÷athnemnak zianghman ruat nawn lo ih mi upatnak ngah ding tawlrel loin tangdorte'n a nung.

3. **A famkim mi rintlak sinak (Absolute Loyalty)**

Riantu cun amai' hrangah zianghman a ruat lo; amai' hrangah a ÷uan lo; amai' hrangah a sim, a rel lo. A tuahmi le a ÷uanmi zate in a bawipai' hrang lawng ah a si. Ziang hmuahhmuah cu Pathian ah a ap thluh. Amai' ÷athnemnak ding zianghman a tawlrel lo. Rintlak a sinak cu a famkim lawlaw, rinhlelh ding zianghman a um hrimhrim lo.

4. **Porh awknak (Pride)**

Riantu khal hi an puarthau thei ve. An bawipai' sinak thawngin an puarthau ve ÷heu. Thukam Hlun sungih Pathian mi hman, mi thianghlim pawl hi riantu (siahhlawh) tiih theih an si. Moses cu Pathian ih siahhlawh a si (1 Siang. 8:53; Dan. 9:11; Mal. 4:4).

Cuvekin Joshua, Kaleb (Joshua 24:29; Mipum. 14:24), Abraham, Isaak le Jakob pawl tla siahhlawh tiih theih an si (Daan. 9:27). Profet pawl khal siahhlawh an si (Amos 3:7; Zek. 1:6; Jer. 7:25). Khristian pawlin kanmah le mah mi thupi, mi ropi tiih kan porhaw theinak cu “Pathian le Jesuh Khrih ih riantu” kan sinak ruangah a si. Leitlun bawibik ih riantu kan va si hmanah kan porhaw theu sisi. Zumtu diktak cu lei tlun, van tlun ih um ziangkim neitu le sersiamtu PA a si. Mi zovekih nautat le hmuhsuam mi va si hman sehla Pathian le Jesuh Khrih ih riantu si hi cu hmin thupi, sinak thupi le Pathian hmai ih dinhmun sangzet a si ko.

Cuihtlun ah tuan man sumpai zianghman ngah lonan temtawnak a tuartu riantu kan sinak thu pa (4) in tarlangmi kan zoh hrih hnik pei:-

A pakhatnak ah riantu sinak cun tuan dingih fialmi tuanvo pawl thate'n buah theh a tul.

Marka 14:12-26 (**Zohthim**: Mat. 26:17-25; Luk. 22:7-14; Joh. 13:21-30) kan siar tikah khui hmunah Lantak puai zaanriah kan timtuah ding? tiah dungthluntu pawlin an sut tikah Jesuh Khrih in khua sungih inn pakhat kha a khiih hmuh. Cutikah dungthluntu pawl khalin Bawipai' fialnak vekin felzetin an tuahsuak a si. Cutin fel zetih tuahsuak theinak dingah cun zawnlungnak le thungainak an nei ti kan hmu thei. Cumi cu zumtu nang le kei ih neih ding a tul hrimhrim mi a si. A dikmi zawnlungnak cu Pathian ih duhnak vek cekci ih thlun khi a si. Mai' duhdaan vekih a si tik lawngah buah le thlun khi a si lo. Buah lo theih lo ti ruangih buah ding khal a si lo. Tuan paih lem lo pi'n paih zet vekih tuan tonto ding khal a si cuang lo.

Pathian in in duhdawt a si ti fiangte'n kan theih ruangah kannih khalin Pathian hnenah lungawinak thinlung tak kan neih zia kha kan tuahnak thawn langter ding mi kan si. Pathian ka duhdawt ve a si ti langter dingah riantu sinak in kan langter ding tinak a si. Kan Bawipa Jesuh Khrih khal a Pa ih thu pelh lote'n a ngaiih a thlun. Pathian duh lo zawng pakhatte hman a buah hrimhrim lo. Pa ih duhnak thawn a kalh awmi cu buah hrimhrim lo ding kan tul. Pathian ih sersiammi a faate pawl kan si ruangah Pathian duhnak vekih a nungtu ding kan si.

A pahnihnak ah riantu sinak cun mi in kan parah in pekir sal seh timi lungput neih lo hi a si.

Johah 13:1-6 kan siar tikah Jesuh Khrih in a dungthluntu pawl an ke a kholhsak tikah in kholhsak sal ve seh ti ruahsanin a buahmi a si lo zia kan hmu. Midang parah thil kan buah tikah in buahkir sal tengteng seh, in lawm seh timi lungput thawn buah ding a si lo. Riantui' dinhmun cu man a nei lo, a niam bikmi kan si tiin Khrih riantu kan si ruangih kan comi sinak parah lungkim a tul.

A pathumnak ah riantu sinak hin mai' zawn lawng a ruat dah lo. Mi va rian kan ti tikah mai' thathnemnak hrangah si sawn loin midang thathnemnak hrang va buah khi a si. Midang hrang kan buah, kan tuan tikah thinlung thianghlim zetin midang ih thinlung, taksa, thlarau thanlen pitlinnak hrangah duhsaknak thawn va rian ding a tul. Mai' hrangih va nung si nawn loin midang hrangih nun kha a thupi sawn thlang. Thinglamtah parih Jesuh Khrih a thihnak hi mai' zawn a ruat riai lo, misual nang le kei hrangah rundam kan si theinak dingah a si tihi kan thei cio mi a si. Curuangah kannih Jesuh Khrih zumtu rundam fa

suah tik khalah cin le daan fumfe thlun lemlo in mah le duh daan in kan rak ngan ruri. Kum reipi hman zomi ca ngandaan ih a ciah aw zomi hrangah cabu hrekkhat hi siar a har ngaingai. Cafang hmanmi khal sullam theih sak awk a thei lo. Asinain a thatnak tampi a um ve ko ka ti. Cumi cu kan tongin ca siar ding a tamphahnak a si.

Sikhalsehla Falam kan si, tong neitu kan si, a ti-awtu hrekkhat pawlin Falam tong le calai thu ah kan buai rero hi ka hmu tikah thungai thlak in thu kan ruat dah lo maw si, tiah ka khawruah a har ih ka mang khal a bang. A ngaingai in kan ti ahcun Falam calai le tong timi hi Falam peng sungih ummi kan zate ih ta a si. Zo ih bul ta khal a si bik cuang lo, ticu kan sim zo. Falam calai fehdaan fumfe zetih a cansuah theinak dingah a zuamtu pawlin Falam calai thansonak hrangah le Falam mi zate lungruah ih um tlang thei ding ruahsan in Falam Calai Pawlkom khal hi dinsuah a rak si. An tumtahmi cu kan Falam calai kilkim in a thansonak ding hrangah a si {Falam Christian Literature Society (FCLS) an dinsuahnak hi ziangruangah le zo pawlin an si tihi zoh sal a tha. 2008 kum ihsin FCLS cu Falam Baptist Pawlkom (FBP) tiah pawlkom kau deuh neiin hmin thleng sal a si zo}.

FALAM TAPPI TONG

Asile casiartu unau, tu ih thu ka lo ruah duhmi cu: Kan dung May 23, 2004 zing Kalaymyo, Tahan Neemi (17) ah mithi inn pakhat ih ka theihmi, thaw zetih an titi rero mi tong in ka lung i khoih zet. Cuih an titi rero mi tong pawl hmangin ruat tlang hnik sehla ka duh. Ziangah tile an hman mi tongfang pawl hin kan Falam peng sungah remnak le lungruahnak suahpi ih thansonak lam pan tertu si sawn loin thekdarhnak a suah ter theimi tongfang a si ruangah ka lung a khoih zetnak a si. Cuticun thinnuam lo zet in mithi inn in ka tlungsal. Aw! kan unau pi pawlin hivek ruahnak le lungput an nei lai si maw! tiah thuruahnak

(22)

FALAM TIMI HI ZO BIK A SAWH?

THUHMAIHRAI

AD Kum 2000 kiangkap, kan Falam miphun sungah Calai lam ih kan buaipibikmi cu “o” le “aw” thu hi a si. Hiti ih thu kan buai rero hi kan zoh tikah khatlam kapah a thatnak zawn tampi a um veki a thatlonak khal tampi a um ve. A thatnak ti'n ka hmuhmi cu kan Falam mi pawl in hi hlan deuh hnakin kan *Laica le Calai* kan duh deuhmi hi a si. A thatlonak cu hiti in Calai lamah kan thilung kan pe-aw deuh tikah kanmah le tappi sungih hmanmi hi midang zapi in hmang ve seh tiah hramhram in kan thunlut tummi le kanmai' cangan daan lawng a dik bik, kan tappi tong, kannih Falam cit kan si tihi ruahnak fiak a suahpi mi hi a si.

FALAM TIMI CU

Laimi pawl hi kanmah le kanmah Laimi, Zomi, Khumi, Khami, Asho, Mizo... tiah a phunphunin kan ko aw. Cumi lakah kannih Falam mi pawl cu kanmah le mah *Laimi* tiah kan ti aw. Hiti'n Laimi a ti-aw mi Falam peng sungah hin miphun 12 tluk rawi in kan um tlang, tihi kan theih cio mi a siko (Cu pawl cu: Sim, Zahau, Laizo, Hlawnceu, Taishun, Zanniat, Ngawn, Khualsim, Tapong, Lente, Hualngo le Lunghawh tla an si). Hi pawl zate hi Falam mi kan rak si theh ko. Kan hman cio mi tong a bang-aw theh lo ruangah a phunphun in then-awk a rak si. Kan umnak tlang saang pawl ih a dan-awknak ruang khalah a si ve.

Tahthimnak kan sim asile "Zanniat" timi sung khalah Saklam Zanniat, Thlanglam Zanniat tiah then le kawh awknak a rak um. Cumi cu mah le umnak khua le tlang a bang-aw lo ruangah hmanmi tongfang le awthluk khal hi mal tete in bang-aw lonak a um hnuaihni ruangah a si. Asinain "Zanniat" timi hnam pakhat sungah Saklam Zanniat le Thlanglam Zanniat pawl cu an pahnih in an tel cih thotho.

Cuvek thiamthiamin Falam mi kan ti tikah himi pawl hi Falam miphun an si ti ding cekci a um lo. Himi Falam miphun kan timi sungah hin tong a phunphun, nunphung a dangdang rawi in a um. Curuangah mi pakhat khatin ziangvek tongin kan tong khal le Falam peng sung ummi khua pakhat khat ihsin ra piangmi kan si hnuhnu cun kan tongmi khal *Falam tong* a si, kan ti le a palh lo ding tiah ka ruat. Ziangah tile *Falam tong* timi cu Zahau tong, Laizo tong, Hlawnceu tong ti a si bik lo ih Falam peng sungah a ummi kan zate ih kan theihpi tlang mi **Tlang tong** khi a si sawn. Falam in amai' bul khua a nei lo ih tong khal a nei cuang lo. Kan theih cio veki Falam hi Mirang pawlin 1892 kumih rak dinmi a si. Curuangah hlanlaih Mirang pawlin

Falam peng sung ummi pawl hmunkhat ih an biak-aw ton theinak dingah *bazaar* tong an buah sak. Cucu Laizo tong, Zahau tong le Sim, Hlawnceu tong thluk deuh a siih Falam peng sungah ummi zate hman theih mi *kah-pia* tong a rak si. (Hlan deuh ahcun atu Falam tong kan timi hi Laizo tong tiah hman a si deuh).

Curuangah *Falam* timi hi a zo ih bulce ta a si lo ih Falam peng sungah a ummi miphun hmuahhmuah cu Falam mi kan si theh. Cuvek thotho in Falam tong le calai khal hi kan zate hrangah a huaptel thehmi a si. Falam peng sung ummi kan zate ih Calai le tong hi a rak si ko. Amah belte a aw-thluk fehdaan cu Zahau tong, Sim tong le Laizo tong thawn a nai-aw bik ti cu zokhal ih el theihmi a si lo. Cawn ding a ol ruangah a si ko. Asinain Falam tong le Calai kan timi hi Zahau tong le calai a si lo; Sim tong le calai khal a si lo; Laizo tong le calai khal a si cuang lo. Falam miphun kan zate'n a huap thluh mi Falam tong le Calai a si ko lo maw si?

FALAM CALAI

Mirang Siangbawi pawlih in rak zuamsaknak thawngin calai, cangan daan hi kan rak nei thei sal, timi cu kan theih cio mi a si. Cumi cu kum reipi sung kan Falam mi pawlin zalen zetin kan rak hmang rero. Cangan daan le kan hmanmi tong thu khalah buainak a um dah lo. Sikhalsehla 1990 kum hnu lamah Falam tongfang hmadaan le Cangandaan thu ah buainak mal tete a rak um pah. Hi hlan kum hnihthum laiah a ngan daan thu ahhin tong lam (*linguistic*) thiam pawl thawn kan buaipi rero mi tongfang pawl hman daan/ ngan daan ding thu lungkim tlangnak tla neih zomi a si. Asinain ngan daan a phunphun hman thotho a si ih pakhat le pakhat kan thlun sak-awk cuang lo. Hi thu hi kan calai le tong thansonak hrangah dawnkhamtu a si ih kan thlun duh lomi hi poi ka tizet. Culawng si loin cabu kan

sinsin ding tiah napi'n thu ruatin, an tawlrel rero laifangah mai' bulta vekih hmuhnak fiakzet neiin kan hruai-aw sual pang a si ahcun kan Falam miphun hi hmailam ah ziang kan bang pei? Khaam lakah kan tla pang ding phan a um lo maw? Hiti vekin mah le mah kan ti aw rero asile kan Falam miphun hi rem le thansolam pan thei loin tumsuklam kan pan vivo ding, ticu sim tul loin a fiang. Cutikah kan sinak le kan dinhmun hi a tla niam vivo dingih kan unau miphun dang pawlih hmuhsuam nautatmi kan si pang ding hi phan a um nasa. A poizet ding tiah na ruat ve lo maw? Netabik ah kan Falam tong le calai khal a hlo ta ding so khaw. Nang le kei Falam mi miphun duhdawtu pawlin humhim ding tuanvo kan nei so khaw.

Curuangah kan Falam tong le calai thu ahhin Falam miphun veve sung ihsin kannih cu tappi tong neitu kan si. Kanmai' ca, kanmai' tong, annih ih tappi tong a si lo, annih ih ca a si lo tivek thu pawl in soisel-awk le hnam tan bulnak hi a tha loin ka thei. Ziangah tile mi zovek khalin tanding hrinhman kan nei cio (Cuti kan feh vivo tum hrih asile *Leitlun raalpi veihnihnak* hi ziangruang ah a suak ti kha kan ruatkir sal a tul ding. Atu rem le nuam ih kan um thei laiah soisel le mawhpuh awk le hnam tan bul neihnak in hna tuan nawn hlah uhsi. Hivek hi ruahnak thalo le kuainak a suah tertu a si ruangah hlonhlo thlang uhsi.) Buai rero kan tum ahcun zo hrang khalah thathnemnak a um lo. Siatralnak lawnglawng a thlenpi ding.

RUAHSAK-AWK THIAM KAN TUL

Atu Falam tlang tong le calai kan hman rero mi hi zo phunhnam bik ih tappi tong le calai bulce khal a si cuang lo ruangah cumi tlun ih buainak kan tuah rero mi hi baang thlang sehla a tha ding. Baan hna thiam loin kan um asile atu lungruah ih kan hmang tlangmi Falam tong le calai hi a hloral tengteng ding. Cutikah Falam miphun timi khal kan hlo thluh pang ding so khaw! (Thungai thlak ih ruat kan tul. Ziang siar aw loih hnon

aw rero hin mi thinlung a siatsuah ter. Mah le hrinhram tong le calai cio hi a thupi sawn a si, tiih tanlaknak le tawlrelnak a suahpi pang ding. Cuih caan le dinhmun a thleng pang ahcun ziangti hmanin Falam miphun sungah remsal theih a si nawn lo ding). Curuangah atu lungruahle ih in funkhawm mi kan hman keelmi Falam tong le Calai ah lungruah in hmang tlang sawn uhsi. Kan Falam Calai thanso lam a pan rero mi kha siatsuah tum nawn hlah uhsi. (Cuvek a tumtu pawl cu Falam peng miphun hmuahhmuah ih raal tumpi a si ruangah tanruahnak thawn do cio ding kan tul. Nehnak cu kan hmaite ah a um ko. Lam hlatpi ah a si lo. Kan hman thiam le thiam lo lawng a si).

THUNETNAK

Asile casiartu unau, tui' sun ihsin thokin Falam peng sungih ummi khua pakhat khat ah a ummi na si le na tong hmanmi hi Falam tong a si. Kan Zanniat tong, kan Zahau tong, kan Ngawn tong,... ti ding a si nawn lo. Falam mi kan si theh ti kha cing ringring uhsi. Kan hmanmi calai khal hi Falam Calai a si. (Kan tappi tong le calai a si lo tiah buai rero ding a si nawn lo. A cu nawn lo. Baansan a cu zo. A titu a um ahcun Falam mi kan zate ih raal a si. In siatsuahtu a si ruangah hlo pet ko in do tlang ding kan tul). Kum reipi sung kan hman rero zomi ca ngan daan kan neih ciami hi ziangruangah thleng kan tum rero? Cuhnak in tha sin, thangso sin, cak sin le famkim sinsin dingin thinsau le tangdor-awton te'n zuampi ding a si sawn. Kan neih cia mi kha thate'n zingzoi sal in hmunkhat le bangrep te ih hmangkhawm tlang thei ding sawn zuam cio a tul. *Linguistic* lam khalah thazaang pe in mi tampi feh theinak dingah thapek le tawlrel sak kan tul. (Kan unau Mizo mino cathiam sang pawl hmanin tong le calai thu ah an feh kel hi a palh deuh a si, an ti rero zo. An cangan daan hman ah "tawng" timi ah "aw" hi a dik lo, "tong" ti ih hmanmi "o" hman hi a dik sawn a si, an ti rero zo. Kan Laica ngan daan ah "o" ih hmanna hmun a umih "aw"

(1) Thudik (Taikhap)

Raal donak dingah a hmaisai bik ah thudik timi taikhap hi khap a ʔul. Rom raalkap pawl raalthuam an hruk tikah taikhap kha hnget zetin an khap hmaisai ʔheu. Cuih taikhap cu savun ih tuahmi a si. Taikhap hi hnipuan hrukmi hngetkhoh dingah le an ken mi raalnam retnak dingah a si. Taikhap khap hi ka man zo, ka tiar aw zo ti lang ternak a si. Thudik (thutak) lawng hi kan luatnak a si (Joh. 8:31-36; 43-45). Thudik sungah Pathian ih huham cahnak a um (Efe. 4:21; 5:6, 9). Zumtu cu Pathian parah thutak ih nun ding a thupi zet. Thudik lamah ʔang in ding hnget a ʔul.

Thuphan le thup awknak, ʔat lonak pawl hi satan ih hnaʔuan a si. Satan hnen ah thudik a um thei lo. Ziangah tile satan cu thuphan bawipa a si. Tleunak a hua ih thimnak a duh. Thudik simnak in felnak a langter, asinain thuphan in fel lonak lamah a hruai. Thuphan in nunnak caan tawite a nei, asinain thudik cu kumkhua in a nung ringring (Thufim 12:19). Thlarau lam ʔhanglian pitling dingah le thinlung thiang kan neih theinak dingah thudik hi a thupi zetmi raalthuam a si.

2. Dingnak (Taangphaw)

Raalkap pakhat hrangah ʔaangphaw hi a thupi zet. Raalthuam an hruk tikah minung ih lung umnak zawn ah ʔaangphaw song a si ʔheu. Lung a cawl ahcun mithi a si. Minung nunnak hrangah lung hi a thupi ngaingai. Cubangtuk ʔhiamʔhiam in dingnak timi hi Khristian nun ah a thupi zet. Isaiah 59:17 ah dingnak timi raal donak thir angki thu a sim. Amos 5:24 ah, “Thuding cu tiva bangin luang sawn sehla dingnak cu a kaang dah lomi tiva bangin luang ringring seh,” tiah a um. Dingnak cu Pathian thawn naih awknak le dik zetih pehzom awknak in neih tertu a si.

(23)**PATHIAN IH RALTHUAM KIM**

Zumtu hmuahhmuah hrangah Jesuh Khrih cu kan ziangkim a si tiah Paul in Efesa cakuat sungah a ngan. Khristian nun hi raal tampi in a kimveel ruangah ralringte'n nung ding ah a forh hngai. Kawhhran in a raalpa satan ih sualfornak phunkim a tuar ʔheu. Zumtu pawl ih kan raal hi tisa nei minung an si lo, hmuh theih milai khal an si lo. Khristian pawl ih raal tum bik cu satan, minung ih tisa hiarnak le duh hiarnak pawl tla an si. Jesuh Khrih thawngin nehtu dinhmun ah kan um zo ko nan satan cu in ra do thei thocho. Kawhhran sungah zumfeknak a nei mi siseh, zumnak thazaang a mal pawl siseh mi zovek khalin satan ih tukforhnak a tuarlo kan um lo. Cutikah zumtu cun do lo theih lo in satan raal cu do a ʔul.

Cuih satan raal kan do tikah kanmai' thazaang thawn do ding kan si lo. Pathian ih timtuah cia mi ralthuam kha hruk in do ding kan tul. "A hleice in cuti ih raal kan do tikah kan raal pawlih dinhmun le an thazaang theih hmaisai a tul. Cumi cu a thupi zet. Nautat men ding a si lo. Kan raal pawlih sinak pawl ziang a bang kan thei cia lo ruangah ralthuam hruk a tul hrimhrih. Cuti a si lo ahcun raal pawl thawn kan ton awk tikah sunnak kan tong ding," tiah John Stott in a rak sim dah.

Efesa 6:10-18 kan siar tikah Paul in zumtu pawl hman ding a tulmi "Pathian ih ralthuam" phun (6) thu a sim. Cumi ralthuam pawl hi raaldonak ih a fehtu ding raalkap pakhat ciar hrangah um lo theih lo a tulmi pawl an si. Cu pawl cu *taikhap, taangphaw, kedam, thirphaw, lukhum le raalnam* pawl tla an si. Baibal tongfang kan hmang asile *thudik, dingnak, daihnak thuthangtha, zumnak, runnak le Pathian tongkam* tla an si. Cuih thil pawl hi minung pawl ih hriamhrei an si lo. Pathian ih timtuahmi ralthuam pawl an si sawn. Cumi ralthuam hruk ringring dingah Pathian in a duh. Ralthuam timi hi a mawi a si tiah zoh men dingmi a si lo. Cuih ralthuam kha hruk in raal pawl do nehnak ding ah a si. Curuangah Zumtu pawl raal kan do tikah Pathian ih pekmi ralthuam kha lak in hruk ding kan tul. Kanmah te tuahcop mi ralthuam thawn raal do a theih lo. Zumtu hrekkhat cu an theithiam lo ruangah Pathian pekmi ralthuam kha hruk tum loin anmah te tuahcopmi ralthuam sawn hruk an tum theu. Mahte'n ziangkim tuah thei ding vekin mai' thazaang ringin do an tum theu. An tawntaihzia an theithiam lo ruangah a si.

Curuangah Paul in, "A netnak ah, Bawipa thawn nan pehzom awknak le amai' cahnak thawngin nan thazaang cu cakter sin

uh," tiah ralrin ding a sim (Efe. 6:10). Zumtu cun satan raal kan neh thei. Cumi cu kanmai' thazaang cahnak thawngin a si lo. Pathian ih cahnak thawngin a si, tihi Paul in a simfiang duhmi a si. Mi pakhat in Jesuh Khrih cu i ruundamtu le ka Bawipa a si tiin rundannak a co ngah vete'n satan raal do a thok a si. Cuti ih do tikah Pathian ih ralthuam hi phoih loin hruk ringring a tul. Ziangah tile "Khristian nun timi cu nitin satan thawi do awk ringring mi nun" a si. Pathian in Amai' pek mi ralthuam kha hruk ringring tahrat in satan tlunah nehtu dinhmun ih kan um ringring dingah a duh.

William Gurnall timi pa in Efesa 6:10-20 kha lakin "**Ralthuam Kim**" timi cabu a ngan. Cumi cabu ah bung 261, cahmai 1472 a um ih cabu sah pi pathum ah a then. Baibal ca sungih caang 11 hi cutluk a thupi mi cabu pi can dingih a rak ngan thei hi mangbangza a si. Cuih cabu sungah hitin a ngan: "Vancung ram kan thlen tikah a sunglawi zetmi korfual kan hruk leh ding. Asinain hi leitlun kan nun sungah Pathian ih ralthuam kim hi phoih a theih lo. Nazi 24 sung (cat loin) hruk ringring a tul. Cuih ralthuam hruk phah in *Khrih sungah to aw, feh aw, hnget zetin ding aw*. Cuti a si lo ahcun Khrih ih raalkap tha na si thei lo ding," a ti.

Zumtu pawl itthat ih kan um caan hi dodaltu ih thupte hnañuan caan a si ti kha thei ringring a tul. Samson a itthat lai ah a sam an met sak thluh (Thuthentu 16:16-21). Saul siangpahrang a itthat laifangah David in Saul ih korfual zimte a tan sak ih a feipi le tithawl a lak sak thei (1 Samuel 24:1-7; 26:1-25). Curuangah nunnak a nei hrih mi minung (zumtu) kan si hrih ruangah ziangtik lai caan khalah ralring zet le timtuah cia in um ringring kan tul.

ngaingai. Rundam cia zumtu kan zate'n thuthangṭha karhzai sinnak ding hrangah Pathian ih raalthuam kim kha hruk ringring uhsi. Cun satan raal cu ziang siar loin kan do asile nehtu kan sinak a lang thei ding. Pathian ih raalthuam kim hrukin nehtu kan sinak langter uhsi.

(*Cirhti Magazine*, 2006)

Pathian thawn naih aw in amah thawn kan pehzom awk ringring lawngah satan kan neh ding. Jesuh Khrih cu ṭaangphaw bangin kan lak tik lawngah satan cu ṭih ding a tlak nawn lo. G.G. Findlay in, “Sual siirnak nei in sual ngaidamnak a cotu cu Jesuh Khrih thawngin Pathian thawn naih zetih a nun tikah a nuncan ziaza a ṭha zet. Dingnak thawn a khat ruangah satan in a do neh thei nawn lo,” a ti.

3. Daihnak Thuthangṭha (Kedam).

Thuthangṭha phuan tikah kedam hrukin hnget zetih ding thei ding a thupi zet. Rom raalkap pawl hrukmi kedam hi savun thawn tuahmi a si. Ke zim lam an ong ih kephei kha heel in an ṭeem ruangah a hnget zet. Kedam hnuai ah thirbo tete an khen ruangah ol-ai te'n a naal thei lo. A zaangkhai zetih khua hlapi feh khal le ke a na lo.

Hminthang zet Pathian thusimtu pakhat in, thuthangṭha phuan hi kedam thawn a bang. Kawhhran pawlin Pathian hrangah pum a pe aw mi cuih kedam hruktu pawl kha lamzin kip parah cawl loin feh thei dingah an thlah. Cutikah Jesuh Khrih ih thuthangṭha hi mikip in an thei ih an zum thei a si, tiah a sim dah. Zumtu ih nunnak ah daihnak thuthangṭha hnget zetin hram a bun tikah satan in ziangtik hmanah a do neh thei lo ding. Cuih thuthangṭha phuang sinnak khalah a do thei lo. Cucing in Satan cun Khrih ah hnget zetih a nungtu, thuthangṭha sungah a ciah awtu pawl kha a hnaihok duh zet. Satan in daihnak thuthangṭha a phuangtu pawl a hua ngaingai. Curuangah a phunphun in a do. Mi hrekkhat cu an tlu, an ril. Asinain mi tampi cun Pathian cahnak ringin an nunnak liam tiangin an ṭanpi.

4. Zumnak (Thirphaw)

Zumnak hi Khristian nun ah a thupi zet. Paul ih simmi thirphaw timi hi a fate zetmi thirphaw menmen a si lo. Minung pumpuluk huap in a kham theimi thirphaw tumpi a si. Satan ih donak le siatsuhnak tampi a thlen tikah cuih thirphaw tumpi bangtuk a simi zumnak thawn kham a ʔul. Zumnak thazaang mal a theih lo. Ziangtinkim cu Jesuh Khrih ah ap aw in zumfeknak timi thirphaw kha raal khamnak ah hman ringring dingmi a si. Pathian thu ngai duh lo, awloksongnak, dodalnak le zumnak thazaang mal tivek pawl hi ralring zetin kan kham ding a ʔul.

Ziangah tile "Pathian cu a thukammi hmuahhmuah a pelh dah lo. Amah cu humhimnak a hawltu hmuahhmuah hrangah raalphaw vek a si" (Thufim 31:5). Pathian ih thukam mi hmuahhmuah parah zumfeknak nei in harsatnak a phunphun kan ton tikah a dikmi zumfeknak thawn satan raal kan neh thei. "Zumnak lo cun zohman in Pathian lungawiter a theih lo; ziangah tile Pathian a pantu in Pathian a um a si, ti le amah a hawltu hnenah laksawng a pe a si, ti an zum a ʔul a si" (Hebru 11:6).

5. Rundamnak (Lukhum)

Zumnak le duhdawtnak cu ʔaangphaw ai ah hmangin kan ruahsanmi runnak cu thirlukhum ai ah hmang uhsi, tiah Paul in 1 Thessalon 5:8 ah a sim. Rom raalkap ih khummi lukhum cu thir lole dar thawn tuahmi a si ruangah a fek zet. A sungah puannem thawn a tuam ruangah reipi khum theih khal a si. Lu timi cu minung nunnak ah a thupi zet ruangah ʔhate'n kilveng a ʔul. Zumtu pawlih kan nunnak sung khalah rundamnak kan co ngah fel lo ahcun ʔihnungza a si. Rundam cia kan sinak kan tep taktak lawngah ziangkim a famkim thei. Cuih rundamnak cu Pathian in kan hrangah in timtuah sak zo ih Jesuh Khrih thawngin a famkim ʔheh zo.

6. Pathian ʔongkam (Raalnam)

Thlarau raalnam timi cu Pathian ʔongkam a si. Raalkap pakhat cu raalnam thawn raal a do, amah le amah a humhim aw. Thlarau cu zumtui' nun sungah a um tikah satan lam a ʔangtu pawl kha thlarau raalnam a simi Pathian ʔongkam thawn a do hngai. Thimnak neh in tleunak a suah ter. Misual pawl an sualnak an hmu ih siirnak thinlung nei in lungthlengnak a nei tertu cu Pathian ʔongkam ruangah a si. Natnak a phunphun khal Pathian ʔongkam (thu) in a dam ter. Pathian ih thu cu a nung ih a cak fawn. Kaphnih ih a hriammi raalnam hnakin a hriam sawn. Nunnak le thlarau an ton awknak le hlikhlok le thlik an peh awknak tiang tlang ko in a sun thlek thei. Milai thinlung ih duhnak le ruahnak tla a thei thluh a si (Heb. 4:12). Curuangah Pathian ʔongkam (thu) bangin nung in kan pitling theinak dingah thlarau raalnam keng ringring a ʔul. Cuih raalnam lawngin ziangkim a neh thluh thei. Midang khal nei thei ve dingin zem sin a ʔul.

Pathian ih raalthuamkim hruk in raal kan do tikah cat bang loin thlacam a ʔul. Thlarau raal donak ah thlacamnak tel lo cun zianghman a cangsuaik thei hrimhrim lo ding. Thlacamnak hi zumtu pawl hrangah raalnam hriamhrei ʔhabik a si. Kan thinlung sungah Pathian ʔongkam cu caam ter ringring in thlacamnak thawn kan do ahcun ziangtluk ih a hraangzetmi raal khal kan neh thei ding. Paul in cuih Pathian thu cu raalʔha zet ih a sim ringring thei dingah thlacam sak dingah a dil.

Tuih ni Kawhhran pawl khalin Pathian thu a phuangtu le ramthar a nortu pawl hrangah thlacamnak neih sak ringring a ʔul. Zumtu kan zate'n Pathian ih raalthuam kim kha hruk ringring phah in thuthangʔha hrangah thlacam nun neitu si cio ding hi a thupi

hmaiah ka um si khawh, tiah ziangdang tihphan ding le thinnau thinhar ding khal a ruat cuang lo. Amai' tlangkel in a rak tlang men. Siangpahrang bawi khal cun nomnak a ngah theinak dingah cui kutdawt pai' zaan ihnak angki kawrfual cu hlang dingin a sut. Cutikah kutdawh pa in, "zaan ihnak angki kawr ka nei dah lo," tiah a rak sawn. Cuih kutdawh pa cu a farah zetih leitlun hlawnthil dang zianghman nei lo mi a si konan an ram sung ahhin mi thinnuam bik a rak si ziarzi.

Cubangtuk tiamthiam in innsang nuam a can theinak dingah sumsaw hi a thupi bik a si lo vekin thilri tha zetzet pawl khal an si cuang lo. Cutin kan ti tikah sumsaw le thilri zianghman neih a t̄ul lo tinak cu a si lo. Sumsaw, thilri tampi kan nei tikah duhhamnak a tam sinsin ih diriamnak cu a t̄umsuk vivo. Kan thin khal a sau thei lo. Mi tampi cun mai' innsang ih duhdawtnak kha thupi ah ret nawn loin thilri sawn thupi ah an ret. Innsang ah thilri tha thawn mawi zet te'n kan ret tikah zohnuam kan ti. Asinain a famkimmi nomnak ngaingai cu a hlo le a siat theimi thilri parah a um lo. Leitlun ah diriamza zetmi thil pakhat a um sunmi cu lungawinak, duhdawtnak le thinnomnak thawn a khatmi innsungsang sungih rak piang hi a si.

Nu le pa in t̄uanvo tumpi kan nei.

Faate pawl t̄hanglian dingin kiangkap nuam tawltreksak hi an hmailam hrangah timtuah saknak a si. Cuvek innsang ih a t̄hanglianmi faate pawl hi an upat tikah anmah thawn pehparmi pawl parah an t̄hatnak thawn an huap thei. Cuti ih an cansuah theinak dingah nu le pa hnenah t̄uanvo tumpi a um. Nu le pa pawl in faate pawl an neih t̄ulmi nitin nuncan ziaza tha thawn ziangti'n t̄hanglian ding timi thu pawl zirh thiam a t̄ul. Cuticun anmah thawn a pehzommi pawl hrangah

(24)

ZIANGTIN INNSANG NUAM KAN DINSUAH THEI DING?

"Mai' inn le lo" timi t̄ongfang hnakih ngai a nuammi t̄ongthlum a um nawn pei maw? Mi pakhat hrangah mai' inn hnakih duhdeuh le nom deuhnak hmun a um thei pei maw? Mi pakhat khat cu khuivek hmun khal a va tlawng, a va leng hman ah amai' inn le lo te khi a hngilh thei hrimhrim dah lo ding. Midang hrangah a famkim lo hman ah inn neitu'i hrangah cun amai' innsia te hi duh-um biknak hmun a si. Inn timi cu san a man mi thilri tampi thawn a khah tik lawngah inn tiih kawh a si cuang lo. A mawizet le t̄hazet ih sakmi inn lawng hi inn a si cuang lo. Cuvek inn pawlcu a duh-um zet konan innsang nomnak hrangah hin um lo theih lo pawl an si bik lo.

Hla phuahtu ih phuah mi , “*Inn, inn nunnuam inn, Mai’ innsang nuamnak bang hmundang a um lo,*” a ti vekin midang ih ziang siar lomi inn a va si khalle mai’ innsang sungih nomnak bang hi khuihmun hman ah a um lo.

Inn timi cu thlisia a hnan tikah beunak, innsungsang mi pawl zalen zet le nuam zetih tlangleng theinak hmun a si. Inn timi cu kan ruahdaan, kan tlanlen daan le kan tong daan pawl ih hramthoknak hmun a si. Innsang nuam sung ihsin a thanglianmi fanau pawl cu leitlun hrangih thatnak tuahtu an si tengteng ko ding.

Innsang nuam dinsuah ding hi thil-ol a si lo. Innsang nuam a cansuak thei dingah innsang ih ummi zate'n mah le tuanvo ciar an nei. That'e'n timtuahnak nei cia a tul. Tuisan ah inntha zet le mawi zetzet tampi nitin te'n a karh vivo. Asinain cuih inn tamsawn ah a famkim le a dikmi nomnak a um lo.

Cuih inntha zet pawlih zial an phahmi cu a fai a tha tuk ruangah pal ngam ding rual hman an si lo. A phar le sangka pawl khal an mawi tuk, tham ngam ding ci an si lo. Asinain cumi thilri pawlin thinnomnak hrangah *aa-mah-khan* an pe thei lo. Cuih thilri pawl hnakh man a nei sawnmi cu innsung ih a umtu minung an si. Ziangah tile inntha zet tampi sungah a um nan mi tampi cu an thin a nuam thei thluh lo. Saduhthah a kim thluh cuang lo. A khatlam ah inn siava te sungih um ko hman sehla thinnuam le hngam zetih a umtu mifarah tampi an um ve.

Curuangah innsungsang nomnak hi innsung ih a umtu milai ruangah sawn a si. Innsung ih a ummi thilri parah hrambunmi a si lo. Innsang ah thatnak lam thilir in khat le khat hmuhton awk thiam ahcun a sung ummi zate hrangah thinnom za a si ding. Cuvek thiamthiam in khat le khat hmuhton aw thiam loin le, khat le khat lungkim-awk lonak

hlir in a khat asile cuih innsang cu nom lonak lawngin a khat ve ding. Cu a si ruangah a famkimmi nomnak cu thilri neihnak parah hrambum a si lozia a fiang; Mai' sinak vekin lungkim ih diriam in um thiammi lungput parah a um sawn. Innsang nomnak taktak cu duhmi hmuahhmuah ngah kha a si lo. A neihmi le a ngahmi pawl a duh ih diriam theinak lungput a neihmi parah a um a si.

Sumsaw parah a um lo.

Hlanlai ah siangpahrang milianzet pakhat a um. Cuih siangpahrang bawipa cu thilri, hnipuan, sinfen le ziangtikim tampi a nei konan ziangtik hmanah a thin a nuam thei dah lo. A thinlung a rethei ringring. Curuangah luna, pumna le natnak a phunphun a rak nei. Siibawi tha le thiamzet pawlin an tuamhlawm rero nan a natnak cu a dam thei cuang lo.

Veikhat cu siangpahrang bawipa hnenah mi pakhat in ruahnak phundang zet pakhat a pek. Cuih ruahnak a pekmi cu hitin a si: Siangpahrang bawipa in a ram sung ummi hmuahhmuah lak sungah zoso a thinnuam bik timi kha zingzoi hmaisaw. Cuihnu ah cumi mi thinnuam bik ih zaan iahnak angki kawrfual kha zaankhat sung hlang (sang) awla hruk aw. Cutin na tuah a si le na thin a nuam dingih na natnak zate khal na dam thluh ding, ti a si. Siangpahrang bawipa in cuih tongkam cu a zumtuk lem lo. Asinain ruah ding dang a thei ve si lo ruangah a ram sungah mi a thlah ih mi thinnuam bik kha hawl dingah a feh ter.

Cuti cun a hawltu pawlin ziangtik caan khal ah a nuam aw thei ringringmi pa pakhat an tong. Cupa cu mi kutdawh pakhat a si. Siangpahrang bawih hmai an hruai tik khalah hni siamso le nuam huahhi in a um thotho. Siangpahrang

Leilung tlun huapin Christmas kan hman daan khal a phunphun in a um. Mi hrekkhat cun mi thianghlim pakhat ih suahcam a si tiin thupi tuk lem loin caan a hmangtu an um. Mi hrekkhat cun anmah le hnaʔuan hlawhtlinnak ding hrangah thilri khawngnak ding fangah an hmang. Nitlaknak ram ahcun Christmas caan ah an thilri pawl man olte'n an zuar laiah kannih zumtu mi hrekkhat cun thil man khung zetzet in kan zuar ih kanmah hlawnak hrangah Christmas kan hmang. Mi hrekkhat pawl cun ziangkhal kan siar lem lo. Khai Judah mi pa suahnak men tiah a titu khal an um. Asile a hmaisabik Christmas caan lai ah teh cuih san laih minung pawlin Christmas ziangtin an hmang ve a si pei? Zoh tlang hnik uhsi.

1. **Sumdawngnak ah an hmang** (Luk. 2:1-6).

A hmaisabik Christmas caan lai ah Siangpahrang Augustus (Awkastas) in a ukmi Rom ram sung hmuahhmuah ah mipum siarih hminlak thluh dingin thu a pek. Himi mipum siarnak hmaisabik caan ahhin Quirinius (Kuirinias) cu Siria ram uktu a si. Curuangah zozo khal mipum siarih hminkhum dingah anmai' suahnak khua ciarah an feh.

Cutiin mah le suahnak khua ciarah an tlung cio tikah rawldawr le riahbuk neitu pawl hrangah cun caan ʔha, caan remcang ngaingai a si. Ziangah tile khua hla pipi ah nuntu khawsaknak hawlin a umtu pawl khal mah le suahnak khua ciar ah tlun a ʔul thlang. Innsungsang kimte in an tlung cio tikah an suahnak khua ciarah rawldawr le riahbuk pawl ah mi an khat ih an tam ngaingai. Cuticun rawldawr le riahbuk neitu pawl cu an hlawk zet. Curuangah a si, kan Bawipa

ʔhatnak tuahtu khal an cang cih thei.

Nu le pa tampi cun leitlun ah paisa lawng hi thupi bik ah an ruat ʔheu. Paisa hawlnak ah faate pawl zianghman an zoh ʔha man lo. Nunzirh ding khal an tloih. Cucu nu le pa tampi ih an palh ʔheumi a si. Leitlun ah paisa hi a ʔulzet. Paisa umlo cun a poi kan ti ko. Asinain paisa tampi a neimi innsang tampi cu innsang nuam an si ʔheu lo. Nom lo ih tlunah sumsaw tampi a neimi innsang tam sawn cu thinlung retheiza innsang ah an cang ʔheu.

Ralrin ding ʔul pakhat a ummi cu milian innsang sung ihsin a ʔhanglianmi faate pawl hin leitlun ah sumsaw lawng a thupi bik tiah an thinlungah a caamta ʔheumi hi a si. Kan nun san hi paisa ngah dingah a si, ti'n an ruat. Curuangah paisa lawng tampi ngah sinsin ding an hawl ih an lian zet. Asinain an nun sungah a dikmi nomnak le diriamnak thawn an hlat aw zet. Ziangah tile a hmunmi thu ah an buai lo ih, a hmun lomi, a thleng aw ringringmi leitlun thilri thu ah an buai pi ruangah a si. Thupi sawn ih ret dingmi kha ret hna thiam lo'n an um ruangah nomnak an nei thei lonak a si.

Nauhak pakhat hrangih a ʔul bikmi le a ʔhathnem bikmi cu nomnak thawi a khatmi innsang a si. Innsang nuam sungin an ʔhanglian tikah an ziaza a mawi. Hmailam hrangah ʔih lo le ralʔhazet in an nor ngam. A nun hrang khalah ʔhathnemnak tampi a um. An hung upat tikah a dikmi thu ʔhencatnak an tuah thiam. Mi pakhat khatin amai' tumtahmi vekin a hlawhtling lo tikah a innsang lole a tlawngkainak hmunih a hmuhtonmi harnak pawl ruangah a si thei. Misualzet kan timi pawlih an ʔhanglian daan kan zohsal tikah a tam sawn cu innlam nu le pa, upa pawlih nun zirh daan a diklo ruangah a si ʔheu. Duhdawtnak thawn ʔhate'n nunzirhmi innsang ihsin a ʔhanglianmi faate pawl hi mi upat daan tla an

thiam ih mi pakhat hnih siar lo a tam sawn cu mi huatsuak ah an cang dah lem lo.

Beidonglo dingah.

Tuisan mi tampi hi kan beidong lohli theu. Ziangah tile kan thangliannak innsang hi innsangnuam a rak si theu lem lo ruangah a si. Innsang ah nu le pa an rem aw lo tikah vei tamsawn cu faate pawlin an tuar theu. Cuih dinhmun thleng lo dingin nu le pa in thate'n thuruatin innsang din ding a thupi zet. Innsang nuam ih a thanglianmi faate pawl hi ol te'n an beidong lohli dah lo. Thu thate'n an ruat thiamih an thinlung khal pitlingin a hngetkhoh nasa.

Nu le pa pawl hi faate pawlih duhdawt le rinsan a tlakmi si ding a thupi zet. Kan faate pawl thawn hmuh daan a bang aw lo khalle ka nu le ka pa in i duhdawt ringring a si tiah an thinlung sungah camter ringring ding a tul. Innah nuam zetih um thei ringring dinghi a thupi zet. An duhdawtmi thawn um tlang hi nuam an tiih nunzirh khal a ol zet.

Casiartu nan zate'n nan innsang cio hi duhning le cawntlak innsang nuam si cio theinak dingah Pathian in hmuifu tampi lo burh cio ko seh!

(Nu ih Aanka Thlum Magazine , FBA WF,
December, 2006)

(25)

CHRISTMAS ZIANGTI'N KAN HMANG?

Pathian zaangfah lamhruainak in Runtu Jesuh Khrih suahcam Christmas kan thlengsal lala thlang. Kumtin tein Christmas caan ah rundamtu Bawi Khrih cu hmuak in lungawizet in caan kan hmang theu. Mi tampi cun keimah misual in rundam dingah Pathian cu tisa nei minung ah a rungchang ih keimah in hawl dingah a ra tiin sunglawizet in caan kan hmang. A remchang dandan zoh in ei-in thawn suahni lomnak a phunphun in kan hmang. Mi hrekhat cun zu le sa thawn nomnak men in caan kan hmang. Mi hrek cun December 25 ni hi Christmas ni taktak a si lo tiin thupi ah a rel lomi khal tampi kan um. Asinain a tlangpi thu in mi tamsawn cun kan thupitter. Kan caan hman daan a bang aw cio lo men ding.

Curuangah cafang pakhat cio ih a sullam zate kan kom sal asile 'Jesuh Khrih cu Herod siangpahrang san laiah leitlun misual pawl luatter le rundam dingin Israel miphun sinak kengin cawkuang sungah a suak. A suah zan ah vancung mi le tuukhal pawl khal in an biak'. Amah cu leilung rundamtu Bawi a si.

Asile duhdawstmi unau, Christmas ziangtin kan hmang!

(Vankau Arsi Magazine,
Vol. 9, No. 3, December 2006)

Jesuh Khrih a suah tikah riabhukah riahnak khaan a co ve nawn lo ih cawkuang sungah a suahnak cu!

Tuisan khalah cuvek thiamthiam a si ko lo maw? A hleice in kan Lairam ah Christmas a nai deuhdeuh tikah thilri man a khung deuhdeuh. Mi hmuahhmuah in kumkhat sung zianghman lei loin kan um khalle Christmas caan ahcun thilri thar le mawi tete kan lei cio. Cutikah dawr neitu pawl cu thil an khawng zet. Thilman tampipi in an zuar ruangah an miat ngaingai. Nitlalnak lam ram pawl ahcun *discount* an ti ih thilri man mal thei bik ih an thum laiah Khristian tapi umnak kan Lairam ahcun thilri man a khung sinsin. Christmas timi cu thilri khawng caan a si, nomceennak caan a si tiah leitlun lam hlawnak ah caan kan hmang men hrih pang maw?

2. **Thineng le huatnak in an hmang** (Mat. 2:16-18; Mikah 5:2-4).

Siangpahrang Herod cu nisuahnak lam mifim pawl a hnenah an ra thleng tikah a thin a phang ngaingai. Mifim pawl cun "Judah mi pawl ih siangpahrang ding a suakmi naute khui ah so a um? A arsi nisuahnak lam ah kan hmu ih amah biak dingah kan ra a si, tiah an ti tikah a thin a phang sinsin. Ziangah tile ka tonak in longtu ding a si tiin a thinlung thupte in a ruatih iksiknak a suak. A thin khal a heng ngaingai. Cuihtlun ah puithiam upa pawl le Daanthiam pawl a kokhawm tikah cuih thu cu a dik a si tiin Profet Mikah ih simciami thu an sim tikah a thin a phang sinsin. Culawng hman a si hrih lo, mifim pawl a hnenah kirsal loin lamzin dangin an tlungsal zo ti thu a thei tikah in bum a si tiin a thin a heng sinsin. Curuangah Bethlehem le a kiangkap khua ih a ummi mipa nauhak

kum hnih le a thuailam hmuahhmuah cu that theh dingin thu a pek hngai. A hmaisabik Christmas caan ah thinnatza thil a hung cang kan ti thei.

Jesuh Khrih ka hnenah a rat ahcun atui' ka nun daan, ka sinak pawl in thleng theh pang ding ti phangah lunghak mi tampi kan um thei hrih men. Kanmah duhnak bangih nung ding kan duhsawn ih kan nun ah Jesuh in uk pang ding ti a phangtu khal kan um thei men. Ziangah tile Jesuh Khrih cu in rundamtu le ka Bawipa a si tiah a nunnak taktak in a cohlangtu cun amai' duhnak vekin nun a theih nawn lo. Khrih ih duhnak vekin nung ding sawn a si thlang. Herod bangih a hmuaktu teh kan um soal pang maw? Kanmah le kan nun cio cekfel awk kan tul ngaingai.

3. *Khukbil in an biakih laksawng a petu khal an um* (Mat. 2:9-10; Luk. 2:16-20).

Ni suahnak lam Mifim pawl siseh, mi nauta tiin mi zohman ih ziang an siar lomi tuukhal pawl cu naute Jesuh suahnak caw rawl einak kuang ah an ra thleng ih khukbil in an biak. Mifim pawl in an kenmi laksawng mankhung: sui, frnkincense rimhmui le mura zihmui pawl an suah in an pek. Tuukhal pawl cun pekding dang zianghman an nei ve lo ruangah an neihmi an thinlung cu an pek. Cuih hnu ah Pathian thangthatnak hla sak phah in an kir sal.

Pathian duhdawtnak cu hi leitlun minung umnak ah a rung tum a si tiah thu in sim rero mi Christmas ih laimuril a hmu ngah, a co ngahtu pawl cun thinlung tangdornak thawn khukbil in, kan neihmi laksawng

pekin, kan thinlung pekin hmuak cio ding kan si. Christmas timi naute Jesuh a suahnak ruangah mi tampi nun a thleng ter. Lungawinak le cemthei lomi thlangamnak in co ter a si.

Curuangah zumtu u le nau, Jesuh Khrih suahcaan Christmas hi ziangtin kan hmang ve? Kanmah le mah kan cekfel awk a tul ngaingai. Nomnak men ah maw kan hmang, thinhennak, iksiknak, huatnak ah so kan hmang? Asilole kan hlawknak, kan miatnak men ah maw kan hmang. **“Christmas”** timi hi rundamtu Jesuh Khrih suah ni hminsinnak a si. Christmas timi cu mirang tongfang pahnih kommi a si. A pakhatnak tongfang cu 'Christ' a siih 'Khrih Jesuh' tinak a siih neta cu 'Mas' ti a siih 'mass' timi ihsin a ra. A sullam cu a bur, a hlom, pumkhawm tinak a si. Curuangah Chirst le Mas a pahnih komkhawm ih a tican cu “Khrih Jesuh suahnak thawn a pehpar aw mi burpi, pumkhawm” ti a si.

Christmas timi tongfang ih cafang pakhat cio khalin sullam pakhat ciar an nei ve. Cafang pakhat ciar ih sullam in Christmas ih sinak fiangte'n a langter.

C- Christ	-Khrih Jesuh
H- Herod	-Herod siangpahrang
R- Redeemer	-Sual ihsin luattertu
I- Israel	-Israel mipahun
S- Savior	-Rundamtu
T- Trust	-Zumnak
M- Manger	-Caw kuang
A- Angel	-Vancung mi
S- Shepherd	-Tuukhal

fimkhurzet in hman hna kan thiam a ʔul ngaingai. Caan a liam hnu ah siir aw sal lo dingin kan tikcu caan ʔhazetih kan hman thei ding a ʔul ngaingai. Tikcu Caan timi hi sun caan vekin a tleu ringring lo ding. A thimmi zaan caan khal a ra thleng cing ding. Cuih caan ah a liamciam i kan tikcu caanʔha pawl ngai in, pamhmai in kan tisualmi pawl parah kan siirsalmi tampi a um ʔheu. Ziangti vek in kan tikcu caan kan hmangzo va si khal le kan hmailam kan tikcu caan kan neih hrihmi hi a tawi vivo ti hi theihthiam ding a ʔul ngaingai.

Kan nunnak tikcu caan a netnak lam pan vivo in khua a tlai vivo tikah tuah dingmi, tuah duhmi, tuah ʔulmi pawl ka tuah ngah lo, ka tuahsuak lo tiin kan siir aw leh ding. Tikcu caan a tawizia hi a liamcia kumhlun pawl kan zohkir tikah in khiihmuh ringring.

Curuangah kan tikcu caan neihsunte, Pathian in caanʔha in peek hrihmi kumthar sungah Bawipai' ram hrangah le amai' sunlawinak hrangah kan tikcu caan kan hmang cio pei. Cumi cu a thupizetmi a si. Kumthar a hungsuak sal vekin hi kumthar sungah kan minungpi pawlih ʔhathnemnak ding hrangah kan tikcu caan pawl kan hmang cio hram pei. Hi khal hi thil thupi pakhat a si ve. Saam cangantu cun "Nunnak a tawizia hi in zirh awla Mifim ah kan cang ding," a ti (Saam 90:12). Atu hi kan tikcu caanʔha kan neihmi a si.

Asile duhdawtmi zumtu u le nau, "Kan tikcu caanʔha ziangtin kan hmang?" ti na ruat ve dah maw?

Dec. 8, 2006; 00:30 a.m. BTS.

(*Lairawn Magazine*, December, 2006)

(26)

KAN TIKCU CAANʔHA ZIANGTIN KAN HMANG?

Pathian zaangfah lamhruainak in 2006 timi kumpi kumkhat cu kan liam thlangih 2007 kumthar sungah kan lutsal lala. Kumkhat sung in umpinak, lam in hruainak pawl ruat sal in a zaangfahnak pakhat hnu pakhat siar phah in Pathian hnenah lungawi thusim in caan a si. Ziangtluk caan remcang lo, caan harsa kan ti khalle kumpi kumkhat sungah khopkham te in kan ei, harsatnak tampi kan tong konan kan pahsuak, kan lansuak thei, himdam te in kan um, damcahnak caan tamsawn kan ngah. Ni 365 sung a thla hnuai ah in kilkhawi ih dam le him in kan um thei hi lungawi thusim ding hrimhrim kan si.

Kumpi kumkhat kan liam tikah cun “tikcu caan” timi hi thate’n ruatsal cio sehla ka duh. Kan nunnak sungah caan tha, caan sunglawi tampi kan co ngah ih a liamzo caan sungah ziangtin kan hmang? Atu ah teh ziangtin kan hmang rero lai? Hmailam ah Pathian zaangfahnak kan co vivo ih kan dam cak vivo hrih ah teh ziangtin hman kan tum? Kan duh lo zawng tikcu caan khal tampi kan pahsuak vivo zo. Kan ruah ban lomi caan tha, caan sunglawi khal kan co. Cumi sungah “Tikcu Caan” timi cu amah te’n a herliam vivo. Kumkhat hnu kumkhat a liam rero. Kan kum khal kumkhat hnu kumkhat kan tar vivo. Asinain kan caantha ziangtin kan hmang theu? Kan co rero hrih mi “Tikcu Caan” timi thuhla hi daithlanpi men loin thupi takih ruah ding a tul ve mi pakhat a si tiin ka ruat.

1. “Tikcu Caan” timi hi a tawi ngaingai.

Ca Thianghlim a zate’n kan siar tikah tikcu caan thuhla a phunphun ih nganmi kan hmu thei. Job cangantu cun, “Ka tikcu thatnak um loin an liam vivo, Zualkotu hnakin a zamrang sawn. Ka nunnak cu a lan vivo, a rangzetmi long bangun, Ar a namtu khaupi bangun a zamrang a si” a ti (Job 9:25-26). Kan Bawipa Jesuh Khrih khalin, “Sun a si sung ahcun i thlahtu ih hnañuan kan ñuan rero a tul a si. Zaan a ra thleng cing dingih zohman hna an ñuan thei nawn lo ding,” tiah tikcu caan a tawizia le a thupitzia simphah in ralrinnak in pek a si (Joh. 9:4). Jeim cangantu khalin, “Nan nunnak cu caan tawite sung a zaam ih a hlo salmi mero bangtuk a si,” tiah nunnak le mero tahthimnak thawn ralrinnak in pek ve (Jeim 4:14). Curuangah kan theih cio veki kan tikcu caan hi mitthep kar lakte ah a liam cingcing. Mitute timi khal kan ngah thei sal nawn lo.

Kirsal kan duh khalah kir theih a si nawn lo. Tikcu caan timi hi a tawi ngaingai a si.

2. “Tikcu Caan” timi hi man a neizet ruangah a lakin liamter ding a si lo.

Paul in, “Caantha nan neih mi kip kha felte’n hmang uh; ziangah tile kan san hi sansia a si. Mi aa si hlah uh; Bawipa in tuahter a lo duhmi kha hawl tum sawn uh,” tiah forhnak a nei (Efe. 5:16-17). Kan nunnak sungah Pathian ih duhnak ziang a siih nunnak ih sullam khal thate’n ruat phah in kan comi thikcu caan ih man a neihzia fiangte’n in simmi a si. Curuangah nitin kan comii tikcu caan tha hi a lakih liam ter men si loin kanmah le bulpak cio parah in pek fingfingmi thil ti theinak kan hmang cio ding a thupi ngaingai. Kumkhat hnu kumkhat, nikhat hnu nikhat kan liam rero ko nan kan tikcu caan hmanmi hi ziangvekin kan hmang timi thate’n ruat kan tulzet. Tikcu caan kan hman rero mi hi ka hrangah ziang thathnemnak ka tuah? Midang hrangah teh ziang ka thathnempi ve? Pathian ram hrangah le Pathian hnañuannak hrangah teh ziangvek in ka tikcu caan ka hmang? tiin kanmah le mah felzette’n kan cekfel awk ringring a tul.

Kan Bawipa Jesuh Khrih khal cu tikcu caan ih man a neihzia a thei ruangah a nunnak sungah man neizet in a hmang ti kan hmu. Amah a dodaltu pawl parah thinsaunak in a lehrul, mi tampi hnenah thuthangtha a phuang, mina a phunphun a damter, mi zovek khal hnong loin a cohlang, nauhak pawl khal thluasuah a pek, mopuai tiang hman man neizet in a feh, a tel ti pawl kan hmu thei.

Psychologist pawlin kan tikcu caan ziangtin kan hmang ti zoh in kan nuncan ziaza ziangvek a si tiah sim a theih, an ti. Kan tikcu caan hi olte’n a liam cingcing ruangah

harsatnak, hremtuarnak le thiisen lamzin a si. Piter in, “Khristian nan si ruangih nan tuar a si ahcun nan ningzak hlah uh; Khrih hmin a kengtu nan si ruangah Pathian hnen ah nan lungawi sawn uh” tiah thazaang in pek (1 Pit. 4:16). Paul khal in, “Kan riah in siatter theu nan lungawi ringring in kan um thotho. Kanmah cu kan farah zet a bang nan mi tampi milian kan si ter. Zianghman nei lo kan bang nan ziang hmuahhmuah neitu kan si,” (1 Kor. 6:10) a ti. Cuihtlun ah, “Harsat mangbangnak kan ton khalah hin ruahsannak ka nei thotho. Ka lungawinak hi a liam hluahhlo!” (2 Kor. 7:4b) a ti hrih. Cuih nun cu Jesuh Khrih ih in tuahsak mi rundamnak famkim a cotu pawl ih nun a si. Zumtu hmaisai pawl lak ihsin *Tertullian* in hitin a sim: “Martar tuar pawl ih thiisen cu thlaici ah an cang” (*The blood of the martyr is seed*) ti a si. Martar a tuar ngamtu zumtu tampi ruangah Khristian zumnak hi dinpi tlak a si tiah mi tampi in an hmusuak ih Khristian an karhzai sinsin ti hi Kawhhran thuanthu sungah kan hmu thei.

Khuahlan kan pipu pawl ih zumnak

Khuahlan kan pipu pawl ih nunnak thuhla pawl kan zohkir sal tikah zohthimtlak zet zumnak an neihzia kan hmu thei. An zumnak cu a fek zet ih Saam cangantu ih sim bangin zianghman ih thawn theih le hnin theih ding khal a si lo. Hremnak le harsatnak a phunphun karlak ah an nung ko nan an zumnak cu an thia hrimhrim lo. An zumnak parah an thihpi ngam. Tuisun kan san ahhin zumtu tampi cun kan Bawipa Jesuh cu sumsaw thawn kan thleng theu. Lennak, hminthannak, mai’ thatnak ding hrang ruatin kan hlon theu. Jesuh Khrih tangka (30) in a thlengtu Ju-

(27)

ZUMTU LE HARSAT TUARNAK

Lungawithu

A hmaisabik ah hiti vekin Pa Cong Khaam Christian Centenary puai tuah thei dingin caan tha in petu a nung Pathian ka thangthat. Himi kum zakim puai hrangah cahram ngan dingin in fial ve tikah ka lungawi ngaingai. Keimah hi Falam pengah Khristian hmaisabik a simi Rev. Thang Tsin ih tupa ka si. Pa Cong Khaam hi Rev. Thang Tsin ih thlaici tuh ngahmi thlairah hmaisabik a si. Ka pu Rev. Thang Tsin hi ka hmu dah lo. Pa Cong Khaam khal ka hmu dah lo. Asinain an thuhla pawl hi hlanlai zumtu hmaisai pawlih an ngankhummi pawl zohin tawkfang kan thei thei. A thuhla a theifiangtu pawl hnen khalin kan theingahmi tampi a um. An thuhla pawl kan theingahmi pawl hin tuisun nonawn kannih pawl hrangah cawn dingmi thu tampi a um. Pathian an

zumnak ruangah harsatnak an tuarzia, hnon an tuarzia pawlhi zohthim tlak ngaingai an si.

Hlanlai Pathian thu lamih lamhmuhtu raaltha pawl cu in liamsan zo hman sehla tuini ah kannih nonawn pawl hrangah ro tha sunglawi tampi in tanta mi a um. Khuahlan zumtu hmaisais pawlih an tuarnak ruangah kannih pawl tuini ah hngam in Pathian kan biak, kan thangthat theinak cu a si. Curuangah atu Pa Cong Khaam Christian Centenary magazine ah ca ngan thei ve dingin caan tha ka ngah ruangah ka lungawi ngaingai. Hi cahram sungah Khristian pawlih harsat kan tuarnak thuhla mal lai ngan ka tum ve. Cahram ngan dingin in sawmtu tawreltu upa zate par khalah lungawi thu ka sim. Atu Pa Cong Khaam Christian Centenary Jubilee (Ngawn Christian Centenary tiah hmin thleng sal) puai ihsin hmailam kum tampi tiang Pathian in a tefa zate parah thluasuah hmuifu burh camcin ko seh!

Harsat tuarnak lamzin

Khristian kawhhran thuanthu kan zoh tikah kawhhran a dinthok pek lai zumtu hmaisais pawl ihsin thokin hremnak le harsatnak phunkim an tuar. Kan Bawipa Jesuh Khrih amah rori khal hi leitlun a tlanlen laiah harnak phunphun a tuar. Mawthluknak le relsiatnak a phunphun a tong. Khristian thuanthu kan zoh tikah tuarnak nun a si ticu el theih loin a fiangmi a si. An zawhmi lamzin cu harsatnak lamzin a si. Jesuh Khrih ih hmunmi lamzin cu harsatnak lamzin, tuarnak lamzin a si. Curuangah Khristian a simi pohpoh cu tuarnak in an luat thei lo. Thinglamtah lamzin cu kan thlun, kan zawh ciomi lamzin a si.

Jeim cakuat kan siar tikah Khristian nun hi a ol lozia kan hmu thei (Jeim 1:12ff). Thlisia hrangzet lakih khualtlawng vek kan si. Harsat mangbangnak phunkim tuarmi nun a si. Zohman ih hrial theih ding khal a si lo. Jesuh Khrih kan zumfek theinak dingah harsatnak tuar hrimhrim a tul. Ninghan riahsiatnak tuar tengteng a tul. Kan zumnak tiang hman cem zik cuahco in tuar a tul. Profet Jeremiah ih nun kan zoh tikah Pathian ih fial ruangah profet a tuannan a mipun pawlin thah an tum tikah Pathian hnenah thu a sut: “Ziangahso ka tuarnak hi a reh dah lo?” (Jere. 15:18a). Job ih nun khal ah tuarnak a nasat tuk ruangah a nupi hmanin, “A hlan vek thotho in na zumnak a fek lai mawsi? Ziangahso Pathian cu cam tahratin na thih sawn lo!” (Job 2:9) ti tiang in a ti. Asinain Job cun, “Nunau aa vekin na tong. Pathian in thiltha in peek tikah kan lung a awi zet. Harsatnak kan hnenih a thlenter tikah ziangahso kan phunzai rero ding” (Job 2:10) tiah a ti.

Zumtu hmaisais pawl ih tuarnak

Kan sim zo vekin Khristian nun hi ol-ai mi lamzin parah a feh lo. Harsatnak le hremnak a phunphun tuarin a rung dingmi a si. Kawhhran thuanthu kan zoh tikah zumtu hmaisais pawl in an nunnak liam in, an pum an pe ngamnak ruangah tuini ah zumtu hihmuah leitlun ah kan karhzai theinak a si. Hremnak an tong ko nan Pathian ih sunlawinak an co ngahmi thawn an thleng siang hrimhrim lo. Hremnak lamzin an zawh vivo thei thotho. An taksa ruangpi khal meifar vannak ding urkhang an tuar konan an zumnak an hlon cuang lo. Curuangah Khristian pawl ih kan lamzin cu

1. Zumnak thawn khah ringringmi nun neih a ɸul.

Tulai ah zumtu Khristian tampi in zumnak thu thawn peh aw in zirhna a phunphun a um. Anmah le ɸansanmi le sirhsanmi Baibal bung-caang kap khat lawng lakin zirhna tampi an nei ɸeu. A dikna zawn khal tampi a um thei ve ko. Asinain khatlam kap lawng zoh ih zirh awk ding cu a si lo men ding. A dang khatlam kap ah teh ziang a um pei ti hi theih ding a ɸulzet ding. Mihrek cun 'zumnak' a si lo, 'rinnak' sawn a si a titu khal a um. Cubang pawl cu kan ɸongfang hmanmi a bang awlo ruangah a si ko ding. Zumnak thawn pehpar aw in Baibal Thianghlim in a simmi hrekhat kan zoh asile:

- (a) *Zumnak* locun zohman in Pathian lungawiter a theih lo (Hebru 11:6).
- (b) Pathian in ɸuan haiseh ti a lo duhsakmi cu a thlahmi *zum* ding kha a si (Joh. 6:29).
- (c) ...ka Pa ih duhmi cu Fapa kha a hmu ih a *zumtu* hmuahmuah cu kumkhua nunnak an ngahnak ding kha a si. (Joh. 6:40).
- (d) Ziangkhal *zumnak* um lo ih tuah cu *sual* a si (Rom 14:23b).

2. Sungtel zate Thlarau Thianghlim khahmi nun neih a ɸul.

Vei tampi ah zumtu Khristian tampi in Thlarau Thianghlim hi kan hngilh ɸeu, lole zianghman ah kan siar lemlo caankhal a um ɸeu. Thlarau timi cu a rau mi a si ih a fiang taktak lomi a si. Curuangah a thupi tuk lo a titu tampi an um. Asinain Thlarau Thianghlim hi Khristian thupom sungah a thupizetmi a siih Thumkom Pathian sinak sung khalah pakhat a si ve ti hi kan theih a ɸul. Thlarau Thianghlim thawn khahmi nun neih hi a

das Iscariot ih dungthlun tampi kan um. Riahsiatza ngaingai a si.

Zumfeknak a neitu dungthlun taktak pawl cun ziangvek an harsa hmanah tuartheinak thazaang an nei. Kan pipu pawl khal cuih nun an neihmi parah an nung. Ziang ruangah a si pei? Jesuh Khrih an duhdawt ih an theihmi a mal te ko. Asinain an theih veki an nung. An nunnak tiang an pek ngam. Kan Falam peng ih zumtu hmaisabik Rev. Thang Tsin le zumtu dangdang pawl khal tuisan kan Pathian theih daan thawn tahɸhim cu an theih a mal zetnan an nunpi ti kan hmu. Pu Cong Khaam khal khawsia biatu le raithawitu a si konan Jesuh a neih hnu cu hremnak le thawinak tiang tuarin a zumnak a ɸanpi ngam. Tuisan kannih pawl cu Pathian thu kan theihmi hi van a ban zo. Sim le rel thiam khal tampi kan nei. Asinain kan zumnak a der ngaingai, a ɸawntai zet. Culak lai ah minung in kan **zum thei lo**, tiin kan zumnak siatsuah tummi zirhna a um lala fawn. Riahsiatza ngaingai na ti ve lo maw? Kan fim deuhdeuh khal hi vei tampi ah thu lolak in thlenpi pang ding ti phan a um ka ti. Khuahlan kan pipu pawlin an zumnak ɸanpi in thihna a tuartu, *martar* a tuartu tampi an um lakah zum thei lo tiin kan ti lala le kan pipu pawlih an tuarnak cu a lak men a cang ding ual. Kan cinken ringring ding a thupi mi cu cuih pipu pawl ih an theihsunte parah zumnak thawn an ɸanpi ngam ruangah tuisun nang le kei nonawn pawl hrangah thlaici nung veki a ɸhanglian vivo. Cuihsin nonawn pawl leitlun mipun dang pawl kan bang thei ve ih kan hlawnak a si ti hi theih ringring ding a thupi ngaingai.

Thunetnak

Tuini ah zumtu Khristian kan karhzai theinak hi khuahlan zumtu hmaisapawlih tuarnak ruangah a si. Riahsiatnak a um vekin lungawinak a um. Tuarnak a um vekin sunlawinak khal a um. Tuarnak tel lo cun sunlawinak a lang thei lo. Tuarnak thawngin a tuartu pawl an tuarlai ahcun harnak tampi a um konan neta nonawn hrangah hlawnak tampi a suaahpi. Kan Laimiphunte khal tuisun hitivek leitlun mipun zate hmaiah hmaihngalih kan um thei ve khalhi kan pipu pawl tuarnak ih rahsuakmi pawl kan si. Mi tampi cun khuahlan kan pipu pawl ih tuarnak hi ziang siar loin kan um men ding. Asinain Pathian thluasuah hmuifu hi cuih kan pipu pawlih an tuar theinak ruangih rah tampi a rahnak a si, ti hi kan hngilh lo ding a thupizet. Kan pipu pawl an zawhmi thiisen keneh cu rinsantlak zetin thlun in zawh cio uhsi. Thlauthla lo dingin fingshawio uhsi... Amen.

*(Ngawn Christian Centenary Magazine,
February, 2007)*

(28)

**KAWHHRAN SUNGTEL IH
NEIHṬULMI SINAK PAWL**

(Qualifications of church members)

Ziangvek kawhhran sung khalah sungtel pakhat ih kan um hnuhnu cun kanmah le umnak kawhhran sungah tuah ṭulmi le neih ṭulmi sinak pawl a um thluh. Kawhhran ih tuahdaan le tidaan tete a um. Kan Bawipa Jesuh in zumtu pumpak cio nun ah si ter duhmi sinak tampi a sim ih cumi pawl cu Baibal Ca Thianghlim sungah kan hmu thei. Kawhhran sungtel zate in a tanglam sinak pawl hi kimzetih neih ṭulmi pawl an si ti thei ringring sehla a ṭha ding ti'n ka ruat. A famkim thluh tinak cu a si lo.

ah siseh, kan neih lo khalah siseh, thuthangtha phuang ding tuanvo kan nei. Ca Thianghlim sungah Dungthluntu pawl khal in an phuang (Tirh. 5:24; 8:1), ti'n kan hmu thei. Hlanlai zumtu pawl khalin an phuang. Tuisan zumtu tampi khal in an phuang sinsin. Hmailam khalah leilung sandeng tiang phuang sinsin a si hrih lai ding.

(BTS Awkhawk, Vol. 13. No. 1,
March-June, 2007)

thupizet a si, timi thu hi kawhhran sungtel pawl in ciing tha ringring dingah a tulzet ding. Ca Thianghlim cun:

- (a) Thlarau Thianghlim a thlen tik lawngah huham thawn kan khat dingih *tetti* kan *khaan* thei ding (Tirh. 1:8).
- (b) Thlarau Thianghlim in a khat tik lawngah Pathian thu cu ralthazet in sim ngamnak a um (Tirh. 4:31).
- (c) Thlarau Thianghlim in a khat tik lawngah mangbangza thil tuah theih a si (Tirh. 6:7).

3. **Sungtel zate Thlacam taima ding a tul.**

Thlacam timi hi zumtui' nun ah um lo theih lomi a si. Nitin kan taksa nunnak ah rawl loin kan um thei lo vekin kan thlarau nunnak hrang khalah thlacam ding hi a thupizetmi a si. Thlacam timi cu tongdang in kan sim asile Pathian thawn biak awk hi a si. Innsang sungah nu le pa le faate pawl karlak ah pehzomnak kan neihmi cu pakhat le pakhat kan biak-awknak in a lang. Innsangkhat sungah biak-awk riai lo ahcun cuih innsang ih dinhmun cu ruah ding tampi a um. A nuam lozetmi innsang a si tengteng ding. Cuvek in thlacam lo sungtel kan si ahcun Pathian thawn kan pehzom-awknak hi a famkim lo tiah ti theih a si.

- (a) Kan lungawinak a kim theinak dingah dil ding kan tul (Joh. 16:24).
- (b) Elijah cu teimak suahin thla a cam ruangah huham cahnak a ngah (Jeim 5:17).
- (c) Jonah cu ngapi pum sungin thla a camih luatnak a ngah (Jonah 2:9-10).

4. Sungtel zate Bawipai Daan thluntu (Pathian thu sungih umtu) si cio kan ʔul.

Daan timi cu minung kan nunnak ah tahfung pakhat a si. Cin le daan timi cu minung kan nunnak sungah um ringring ʔulmi a si. Daan um tikah ʔhansonak a siih daan um loin mai' duhduh um men hi cu ʔhathnemnak zianghman a suaipi thei lo. Khristian kan si tik khalah Bawipai' daan a um ve. Daan in in uk ti cu a si lo nan daan hnuai ih um cu humhimnak ʔhabik pakhat a si ve.

- (a) Pathian thu sungih um cu mi thluasuak tiih kawhmi kan si (Saam 1:1b).
- (b) Lungawi le thinuam in an um (Job. 21:22-24).
- (c) Baibal a sun a zaan ih siar ringring cu hlawhtlinnak a si (Josh. 1:8).

5. Sungtel zate lungawi thusim nun nei a ʔul.

Kan nunnak sungih kan comi pawl hi kanmah te'n kan ti theimi zianghman a um lo. Kan duh ah siseh, duh lo khalah siseh, Pathian ih khuakhan lairelcia vekin kan nun cu a feh rero. Kan nun sungih kan hmuhtonmi pawl hi Pathian ih peekmi laksawng caanʔha kan ngahmi sungin kan hmanmi an si. Curuangah cuvekih caanʔha in cotertu hnenah lungawi thusim ringring ding hi a thupizet. Lungawi thusim nun neih cu kan thin a nuam zet a si tihi a teptu pawl cun kan thei.

- (a) Pathian duhnak bangin thawinak kan pekmi cu lungawi thusimnak hi a si (Saam 50:23).
- (b) Cat loin lungawi thu sim ding (Hab. 3:17-19; Fil. 4:4; 1 Thess. 5:18).

- (c) Lungawi thusimnak ruangah ʔemʔawnnak sungin luatnak ngah theih a si
 - Paul thawnginn sungin (Tirh. 16:25-34).
 - Jonah tipi sung ngapi pumsung in lungawi thu a sim (Jonah 2:9-10).

6. Sungtel zate pakhat le pakhat pawlkom awk a ʔul.

Minung hi mah lawng um a theih lo. Kiang le kap thawn kan um ih midang tampi thawn um tlang kan si. Curuangah pakhat le pakhat pawlkom-awk ding hi a thupizet. Midang hrang hmuhsak thiamnak (Fil. 2:4), pakhat le pakhat tuamhlawm-awknak (1 Kor. 12:14-20); pakhat le pakhat duhdaw-awknak (Joh. 13:34); ngaidam-awknak (Efe. 4:32) zaangfah thimpem awknak (Efe. 4:32) pawl ih midang thawn pawlkomnak kan nei tam tikah kan nunah a hung lang ʔheu.

7. Sungtel zate dungthluntu dik sinak ding ʔuan a ʔul (Mat. 28:19-20).

Jesuh ka zum, ti in kaa lawngin dungthluntu si a ol te. Kaa lawng ih phuang rero nan nun ih a langter lo ahcun dungthluntu dik kan si thei lo ding. Zumtu zate dungthluntu diktak si cio theinak dingah zirhnak hi a thupi ngaingai. Rah tampi a rahmi zumtu diktak si ding hi zumtu ih nun ah a thupi ngaingai mi a si (Joh. 15:8).

8. Sungtel zate thuthangʔha phuang cio a ʔul.

Sungel 200 kan um asile cumi sungtel zumtu 200 pawlin mah le si thei daan ding a phunphun in thuthangʔha phuangcio ding a ʔul. Ziangah tile thuthangʔha phuang dinghi kan Bawipai' thupek tumbik pakhat a si (Mat. 28:19-20). Tikcu caan kan neih

tlunlam upa pawl hnenah ka sim ding ih himi Nurse nu hi a hnaṭuan ihsin suah dingah ka tawlrel ding tiin ka ṭhencat aw.

Zaanlam a thlen tikah a nasazetmi report ca ka ngan. Ca sungah Nurse nu ih ti palhnaṅ hmuahhmuah ka telh thluh. Cu hnu ah Nurse nu cu ka ko ih cuih ka nganmi ca cu aw-hraangzet in ka siar sak. Ka siarmi ca cu zaangfakza zet in a ngai ve.

Cuih Nurse cu Wales mi a si. Mi thinlung ṭhazet le dingfelzetmi a si ko. A ṭawl nawn, thazaang nei lem lo vek a bang. Cuih tlunah a tisualmi thil ruangah a ningzak thawn, a ṭih thawn, a riahsia thawn kom tikah cu lungmit in ril hlo ding vekiin a um. A hnen in ziang thuhla hman a sawn mi ka thei lo tikah kei khal ka thin a heng sinsin. Thungaithlak in sim sehla, ka hnaṭuan a tam deuh ih ka zonzai deuh ruangah ruah lopi in hi vek ka cannak a si, tiah phuahlam in a rel thei. Asinain zianghman a ṭong lo tik ah, zianghman rel ding na nei lo maw si? tiah thinheng aw thawn nasa zet in ka hro, ka kawṅ.

Cutik ah Nurse nu te cun ngam lozet aw te thawn, “Zuamsal theinak caan in pe hram aw, Doctor” a ti.

Rin lo pi'n ziang sawn sal ding ka thei lohli ve lo. Cuvek a ṭong ding timi ruahnak khal ka rak nei cia riain lo. Ka thinlung sungih a um rero mi cu himi Nurse hi ziangtin cawhkuan ka pek ngah thei pei, ziangvek cawhkuan nasami ka pek thei pei? ti lawng hi a si. Curuangah va feh mai thlang aw, ti ah ka dawih ih ka feh ter. Cuih hnu ah report ka nganmi parah ka hmin ka ṭhu, zung seal khal ka khen. Thaizing ahcun tlunlam ṭuanvo nei pawl

(29)

ZUAMSAL THEINAK

Mi zovek khal sualpalhnaṅ kan tuah pang a si ahcun cuih sualnaṅ ih man kan co tengteng ding timi daan hnuai ih ṭhanglianmi ka si. Cuih daan cu nitin kan nunnak sungah neih ding ih a ṭul tengtengmi a si tiah mi tampi in kan pom ve cio ding ka zum.

1921 kum Siibawi ka rak can pek te laiah Northern Verlin timi England rampawn lamih a ummi siizung pakhat ah hna ka ṭuan. Ka thlen pek zankhatnak ahcun ṭaang(awm)nat a neimi mina pakhat a rak thleng. Kum 6 nauhak pate pakhat a si. ṭaangpitnat a neih ruangah thaw-thawtnak lamzin cu khak in a pit ruangah cuih nauhak te hrangah thawthawt a harsa ngaingai. A hngawng ihsin thawthawt theinak ding thlikua ongte zamrang zet in kan

vit thei ahcun a vanṭha le a nung thei pang men ding, timi dinhmun ah a um a si.

Cuih caan lai ahcun keikhal hmuhtonmi ka rak nei mal tuk hrih ve. Hngawng ihsin thaw thawtnak thlikua vit-ong ding timi hi tuah olzetmi a siih a ṭhathnem thei zetmi rainak (*operation*) a si. Asinan kei cun veikhat te hman ka rak tuah ve dah hrihlo mi a si.

Thlalang mei-inn tleu tengah a tarzetmi sister nu le hnaṭuan a zir rero laimi nurse pakhat an um. Nurse nu cun rai-nak dingih a ṭulmi pawl hmuahhmuah kha cabuai tlunah a ret cia ṭheh. Cuih mina nauhak pate cu harsazet in thaw a thawt rero. Nauhak pate kha a rai thok thlang. Siibawi dang pawlih an raih-daan zoh phahin ka kutzim, ka kezim pawl a dai ṭheh ih ka khur zok rero.

Thinphang zet phah cingin a hngawng fatete cu ka hei at thok. Ka thiamtuk hrih lo ti ka thei aw-tuk ruangah ka kut cu ngamdok, ngam lodok in a um. Asinan cuti phah cingin hi nauhak pa cu ka runsuak ngah tengteng a ṭul, timi ruahnak kan thinlung sungah a rung lut tikah ka ti thei tengteng ding tiah mah le mah rin awknak a hungsuak sal.

Thinphan tuk ruangih a for-mi thlan hrekkhat ka mit sungah an lut. Cumi karlak in mei-inn tleu tengah nauhak pai' thlikua cu fiangte'n ka hmu ngah. Cumi cu malte ka vun at sak tikah thli a hal zetmi nauhak patei' ṭaang sungah thli tampi a hung lut.

Thazang cem le bangzet ih a um reromi a taksa cu thazang thar thawn a hung khat ka hmu tikah ka thin a nuam ngaingai. Ka thin bangnak hmuahhmuah khal a reh ṭheh. Keimah lawng um bang sehla napi'n au-ding ka hiar nasa. Cuih hnu ah thlikua kha ka ṭhitsak sal. ṭhate'n thaw a thawt thei rero hnu ah ka colhnak khaan sungah ka kir sal. Hlawhtlinnak ka ngah ruangah ka taksa khal a zaangih ka tha khal a tho zet.

Nazi pali tlun a rei hnu, zan laifang nazi pahnih hrawngah ka khaan sangka king aw ka thei. Nauhak kil dingih kan retmi Nurse nute a rak si. Amah cu nauhak mina kil phah in a rak sing (itthat) pang. A ṭhang tikah thli hawpnak pipe bunmi te a pit kha a hmu. Cutikah ziangti'n ti ding ti thei lo mangbangzet in ka hnen ah a ra tlan. 'Siibawipa, zamrangzet in ra aw,' tiah ṭhate'n hman ṭong suak thei loin a um. A mithmai khal tihphannak in a khat.

Keikhal ka va tlan lohli. Thungaite sim ahcun cuih Nurse ih tuah ṭulmi hi tuah ding harsa zianghman a um lo. Nauhak pa sunglam ihsin a suakmi khak pawl kha hlou ding lawngte a si ko. Cumi cu Nurse zovek khalih thiammi a si. A harsa ciamco mi a si cuang lo. Atu ah cuih Nurse nu in a tuahdingmi kha tuah loin thinphang in a um tikah sunralnak tumpi a rak cang. Cucu mina pate hnen ka thlen tikah a thaw a cem zo.

Minung pakhat nunnak a lakin na cem ter tiah nasazet in mawhthluk le kawc ciamco ka duh. Harsazet ih ka ngahmi hlawhtlinnak pakhat cu daithlang le ṭihphantuknak ruangah a cemral ta maw! Ka thin a heng tuk lawmmam. Curuangah

Minung kan sualnak ruangah a si:

Minung pawl harsatnak kan tuar theumi hi kan sualnak ruangah a si; A dik thluh lo tiah a eltu khal kan um ko ding. Pathian ih thupekmi kha ngai loin kanmai' duhduh in kan nung. Curuangah a netabik ahcun harsatnak kan tong. David in Uriah nupi Bethsheba a sualpi ruangah a innsungsaang ah harsatnak a tong (2 Sam. 11:1-26). A fapa Amnon in a farnu Tamar a sualpi (2 Sam. 13:12-14). A fapa Absalom in a fapa Amnon a that (2 Sam. 13:26-29). A fapa Absalom in a siangpahrang tohkham a long ih amah thah ding in a do (2 Sam 15). David harsatnak hi amai' sualnak ruangah a si.

Kannih khal sual ruangah vei tampi harsatnak kan tong theu ding. Sualnak man cu thihnak a siih cumi cu kan aat a tul hrimhrim mi a si. Kan Baibal ca sung khalah fiangte'n a simmi a si. Hrial a theih lo. Asinain kan tuar dingmi nasatuk lo dingin David vekin sirnak thinlung thawn Pathian hnen ah ngaihthiam kan dil ding. Pathian cun ngaithiam thei lomi a nei lo. Mi ngaithiam theitu Pathian a si. Sualman harsatnak in tuarter khal asile Amai' thazang peknak in kan tuar thei ding.

Kan umnak hi leitlun hi harsatnak ram a si.

A laangte'n kum tawkfang sung kan umnak hi leitlun hi harsatnak ram a si. Pathian sersiammi minung hi sualnak sungah an tluksia hnu ah Pathian in hi leitlun cu a siatcam ruangah harsatnak ram ah a cang (Seem. 3:14-20). Leitlun hi Amah (Pathian) thei ding le a duhzawng ih um thiam theinak ding zirnak ram a si. Curuangah harsatnak hi a um ringring

hnenah ka kuat ding ti'n ka ret.

Cuih zaan cu zaanvar in ka itthat a thaw thei hrimhrim lo. "Zuamsal theinak caan in pe hram aw, Doctor", timi a tongfang te cu ka hna sungah a caam ringring, zaanvar in hnaihok. Ka thecatmi thu hi a dik maw, dik lo; lehrul duhnak thinlung thawn ka thecat pang maw tiah nasazet in thu ka ruat ih ka thin in hnaihok ter nasa. Hi thu ruangah ka itthat thei lo tikah ka thin a tawi sinsin. Asinan zing ka tho tikah cun report ka nganmi ca kha ka laksal ih ka thlek theh sal tamai.

Cuih thu hi a liamciami kum 20 lai ih thilcangmi a si. Culai ah mina nauhak pa te thi ko ih a ti palhmi Nurse te hi atu ahcun Wales ramthen ih a tumbik nauhak kilkhawinak inn ah Nurse tumbik hnatuan tuan in hlawhtlingzetin a um thlang. Nurse a tuannak kum tampi sung kan zohsal asile a hnatuannak sungah thinlung pek awzet ih hna tuantu a si. Zohthimtlakzet pakhat ah a cang.

Kan dung zarh ah thlazuk pakhat ka ngah. Nurse tumbik thilthuam thawn a thuam aw mi kum tawkfang nupi nu pakhat ih zuk a si. A kiimvel ah nauhak rual tampi in an kulh. Raal relhnak kua sungih zukmi a si. Cuih nupi nu ih mithmai ah thinlung retheizet mithmai a cuang. Asinain a mithmai a zohtu nauhak pawlih mithmai par ahcun duhdawtnak le rinsannak tumpi a um, ti a langfiang nasa.

“Midang mawhnak kan ngaithiam bangin, kanmai’ mawhnak in ngaithiam ve aw” tiah Bawipa Thlacamnak ah thla kan cam theu. Cuih thlacamnak hi a olzet a bang nan nunpi dingah a harzetmi a si. Asinain kan nunnak taktak ah kan hmang thei ih kan nunpi ngaingai ahcun hlawhtlinnak tumpi a pe thei ti cu ka zum rori mi a siih ka tepsuakmi khal a si.

(A.J. Cronin ih nganmi “**Reward of Mercy**”
a remcang zawngih lehmi a si

(*Vankau Arsi Magazine*, Vol 10, No. 2;
August, 2007).

(30)

HARSATNAK KAN TONG THEUMI HI..

Leitlun minung hmuahhmuah cu harsatnak a tong lomi zohman kan um lo ding. Harsatnak cu a tam le a mal kan tuar daan a bang awlo nan kan tuar ciomi a si. Harsatnak kan tong theunak thu kan zoh tik khalah pakhat le pakhat an bang aw lo dingih thuhla a phunphun in a um ko ding. Mi hrekkhat cun nasazet ih a tuartu an um ih, mi hrekkhat hrangah cun mallai an tuar luklak men, mi hrekkhat tla cu zianghman reltlak lemlo khal a um theu. Asile ziang ruangah harsatnak kan tong theu timi thu hi ruah ding a tlakzetmi thu pakhat a si, ti’n ka ruat. Khristian nun kan pitlinnak ding ah in zirhtu, dinhmun khoh ih ding hnget theinak dingah in remtu a si ti hi ka hmuh daan a si.

Curuangkah harsatnak kan tong tinte'n hi leitlun ta kan si lo. Vanlam lam zoh le hoi dingmi kan si ti kha ciing sal theu uhsi. Asinain leilung ah um hrihmi kan si ti cu kan hngilh hram lo pei. Harsatnak kan ton tinte'n ruahsannak in nei thar sal theu. Jesuh Khrih thawngin nehnak kan neihmi kha thei ringring in, Pathian in thlangamnak le tuar theinak le ruahsannak in pe ringring hram seh! Amen.

(*Manna Magazine*, Vol. 1, No. 1, June, 2007;
Vankau Arsi Magazine, Vol. 11, No. 1,
 June, 2008)

ding. Khuahlan ihsin a um zo, atu khal a um ih neta a ralai ding caan khalah a um vivo hrih dingmi a si. Hlan ih zumtu pawl in hi leitlun hi umtlak in an ruat lo. Pathian in an hrang dingih a sersiammi vanram lam lawng an thlir ringring (Heb. 11:16, 38).

Mi zovek khal tlawngta a si hnu hnu cun camipuai tuah ding hi a tuanvo hrimhrim a si vekin leitlun ih kan um cun harsatnak a um tengteng ding. Cumi cu nitin kan ton dingmi camipuai a si. Hrial theihmi a si lo. Pathian thu thuksin kan theih theinak dingah le kan nunpi theinak dingah in zirh theumi a si. Kan Bawipa Jesuh Khrih hman harsatnak a phunphun a tuar. Sualnak zianghman nei lomi a si ko nain kan soal hmuahmuah a phur thluh. Sikhalsehla Jesuh in cuih harsatnak hmuah-hmuah cu a neh. Kannih zumtu pawl khal Khrih ih pekmi cahnak thawngin nehtheinak thazaang kan nei ve (Filipi 4:13). Tuar theinak thazaang khal in pe (1 Pit. 1:3-9; 4:12-19).

Pathian in kan dinhmun khaisan in duh.

A hmaisai ah Josef cu a u le pawl in an that tum. Asinain an that ngam ngaingai sal lo ih a netnak ahcun sal ah an zuar. Izip ram ih a um lai ah Potifar nupi in a uar ih a soal-pi dingin a sawm nan a duh lo ruangah thawng thlaknak khal a tuar. Josef ih nun kan zoh tikah a tuarmi harsatnak pawl cu amai' soal ruangah a si lo. Pathian in a cawisang duh ruangah a si. Izip ram ah a u le pawl in zuar lo ta sehla ziangtin Izip ram siangpahrang sangtu ah a cang thei ding? Cuih tlunah thawngtla lo ta bang sehla teh ziangtinso Faro ih mang cu a

let thei ding? Faro ih mang manmi cu a thei ngah lo ding. Josef in cuih harsatnak pawl cu phunzai lo le thanau lote'n a tuar thei ruangah a netnak ahcun Faro sangtu bawibik ah a cang a si kha!

Kannah zumtu pawl khal Pathian in in cawisang duh tikah harsatnak kan tong theu men ding. Cutikah thinsau lo le thinheng in midang parah lole Pathian kan mawhthluk asile ziangtinso Pathian in cawisang thei ding? A siat theimi sui hman khi meisa in hnicksak a si theu (1 Pit. 1:7). Cuticun suiṭha ah a rak cang. Tlawngta pakhat cu camipuai tuahnak khaan sungah camipuai tuah duh loin Saya pawl sawn kan va kawk, va to ciamco le ziangtinso camipuai kan tuah thei ding? Camipuai tuah loin ziangtinso camipuai kan ong thei ding? Camipuai ong loin ziangtinso Saya pawlin in cawisaang thei ding?

Curuangah atu ihsin harsatnak kan tong tinte'n camipuai ka tuah a si. Pathian in in cawisang tum thlang a si tiin kan ruat asile lungawizet le thinnuamzet in kan tuar thei ding a si. Harsatnak tong loin pitlinnak ah kan thleng thei lo ding. Harsatnak tel loin Pathian ih kutcak le mangbangza a lang thei lo. Jesuh Khrih ih mangbangza a tuahmi pohpoh khal hi harsatnak a um hmaisai ruangah a si. Mithi a thawhter theinak dingah mithi um hmaisai a ṭul. Tisuar a daiter theinak dingah thlisia a hraang hmaisai a ṭul. Curuangah Pathian ih kutcak a lang theinak dingah harsatnak kan tong hmaisai a ṭul hrimhrim ti hi cing ṭha ringring uhsi.

Satan ih iksiknak ruangah.

Harsatnak kan tonmi hi Satan ih iksiknak ruangah khal a si theu. Pathian in Job thu ah a zumhngat zia thu a sim tikah satan ih iksiknak thu kan hmu thei. Job cu a soal lo nan Pathian hnenah a heek ih Pathian in a salpa Job dinhmun a rin ruangah Satan hnenah harsatnak pe ding in khuan a pek hngai (Job 1:1-22; 2).

Cuvekin kannah khal Pathian in in rin ruangah Satan hnenah hnaihok thei dingin khuan a pek theu caan a um thei a si. Asinain beidong ding zianghman a um lo. Job ih thuanthu kan siar asile a netnak ah Pathian in Job cu thluasuah tampi a pek sal ti kan hmu thei. Cuvekin kannah khal harsatnak tampi kan ton hnu ah Pathian in kan ruah ban lomi thluasuahnak sim le relcawk lo in pe ve ding.

Curuangah kannah zumtu pawl hrangah cun Pathian in harsatnak um lonak hmun vanram in sersiam sak cia a si. Cuih ram kan thlen hlan ah a hmaisai in hi leitlun harsatnak ram ah a laangte'n kum ziangmaw zat sung kan um lawk. Hi leilungpi hi atu ahcun Satan ram a si ti sehla kan palh lo ding. Himi Satan ramah nuam tuk in kan um pang asile kan umnak ding hmun ngaingai vancung ram kan ngai lo pang thei. Mi tamsawn cu hi lei Satan ram ah nuam kan duh tuk. Curuangah vanram lam an thlir duh lo, hi lei nun ah nuam kan ti tuk. Thih ding hman kan paih lo, kan ngam lo. Asinain in duhdawttu kan Pathian in harsatnak hmanngin leitlun kan hua theinak dingah a tuah ih vancung ram kan ngai theinak dingah in timtuah sak a si.

1. Thlacamnak hi ziang a si?

Kan thei cio vekin thlacam-nak timi cu a tawinak in kan sim asile “Pathian hnenah kan dil duhmi le sim duhmi pawl thlen” tih a si. Minung le sersiamtu Pathian karlak ih a sangbik pehzom awknak, biak-sawn awknak a si. Khristian nun ahhin thlacamnak hi Pathian thawn a sangbik le a thukbik pehzom awknak, khat le khat biak-sawn awknak le tulsammi hmuahhmuah sim le rel in dilnak caan a si. Pathian hmuihmel keng ih sersiammi minung in a sersiamtu Pathian thawn pawlkomnak nei in biak-sawn aw ih pehzomnak nei ding hi kan Khristian nun ah a thupibik maingmo caan a si. Thlacam timi ah a dotdot in a um. A hmaisabik ah Pathian hi biaktlak le huham cahnak thawn a khatmi ziangkim ti thei a nung Pathian a sinak kha thangthat ding. Cule kan sinak le kan dinhmun parih a hnatuannak kha kan theifel, kan hmufiang a si ti kan sim dingih Pathian hnenah lungawi thu kan sim ding a si. Cuih hnu ah ziangkim ti theitu a nungmi kan Pathian cun Amai' duhdaan vekin kan tulum pawl parah thluasuah hmufu in pe hram dingah kan dil ding hi a thupizet a si. Curuangah a dil lawnglawng si loin Pathian in kan hrangih in tuhsakmi pohpoh lungkimte'n a cohlang thiammi zumtu si kan tulum a si.

2. Zo hnen ah zo ih hminin thla kan cam ding?

Vei tampi kan thlacamnak kan ngai tikah “Zo hnenah thla kan cam ti hi kan theifel theu lo a bang. Pathian cu sersiamtu, ziangkim ti theitu le in pe theitu a si ti kan thei. Curuangah kan hman tam theumi cu “In duhdawt biktu kan Pa Pathian,” “Ziangkim a ti thei le huham nei Pathian, Vancung ih um kan biakmi kan Pathian... tivek in a phunphun in hram kan thok theu. Asi, amah Pathian hnenah kan dil

(31)**KA PA!**

Ka pa hi hiti'n ka rak hmu:

Kum 4 ka si laiah Ka pa in ziangkim a tuah thei, thiam lomi a nei lo.

Kum 5... ka pa in thei lomi zianghman a nei lo.

Kum 6... ka pa hi na pa hnakin a thiam sawn.

Kum 8... ka pa in ziangtinkim hi fiangzetin a thei thluh lo.

Kum 10... ka pa tei' nauhak lai san le atu san cu an dang-aw tuk zo.

Kum 12... Hmm...cumi cu ka pa khal in ziangtin a thei cawk ding. Anih khal a kum upa vivo thlangih nauhak lai thuhla cu a hngilh pahphah thlang ding sisi.

Kum 14... ka pa thu cu sim nawn hlah, ka thei paih lo. Hlan minung rori a si hi.

Kum 20... aw.. hi putar maw... ret men aw, san a man nawn lo. Hman a theih nawn lo.

Kum 25... ka pa khal mal lai cu a thei ve. A thei lo cu a cang lo ding ual, upa a sisi.

Kum 30... ka pa kha mal lai sut sehla a tha ding. Ziangziang a va si khal le hmuhtonmi tampi a nei ve sisi.

Kum 35... ka pa thu ka ron theh tik lawngah himi thu thawn peh aw in thil pakhat khat ka tuah thei ding.

Kum 40... ka pa sisehla hi thu hi ziangti'n a tawlrel pei? Ka pa cu hmuhtonmi tampi a nei, thu saupi a ruat thei.

Kum 50...himi thu hi atu caan ah ka pa thawn ruat tlang in tawlrel thei sehla ziangzat a cem khal le ka pe ngam. Ka pai' um lai ah ziangtluk mi tangkai a si ti ka theih lo cu a poizet. Pamhmaiza a si. Thungaite ka sim asile ka pa hnen ihsin zir ding tampi ka nei ta nan si! Atu cu a um nawn si lo, a va poi ve...

(Ann Landers nganmi "My Father When I was..."
remcang zawngih lehmi a si)

(**Manna Magazine**, Vol. 1, No. 1, June, 2007)

(32)

JESUH KHRIH HMININ THLACAM UHSI

Himi thulu thawn peh awin ka ngan duhmi ziang a si ding tihi casiartu in nan theithiam ko ding ka zum. Pathian hna ka tñan hi kum tamnawn a si ve thlang. Cumi sungah ka hmuhtonmi thil tampi a um ve thlangih cuih hmuhtonmi tampi sungah kan thlacamnak thuhla thawn peh aw-in ruahthatsal a tñulmi tampi a um ti'n ka ruat. Rinsantlak kawhhran hruaitu upa hrekkhat siseh, Pastor le Saya thenkhat khal in siseh mipi lakih thla kan cam tikah remtñulmi pawl a um ti'n ka hmu. Thlacam thuhla ah famkimzet cun kan ngan thei lo ding nan seherh deuhmi thuhla pawl mal lai tarlang ding ka duh.

Manna sang thawn peh aw in san thuanthu ih a langmi pawl le an cohlan daan pawl tawkfang kan zoh tlang hnik pei.

a. Manna ih a sullam cu “Ziangso a si?” ti a si.

Israel pawl nelrawn ramdai ih an um laiah an riahnak thlam kiangah zing tinte'n mangbangza in Manna an hmu theu. An hmu dah lomi le an ei dah lomi rawl a si ruangah “ziangso a si” tiah pakhat le pakhat an sut aw. Cuih thusuhnak cu Hebru tong in “*Mann hu*” ti a si (Suah. 16:15). Hebru tong “*Mann*” ih sullam cu “Ziangso” tinak a si. *Mann* timi tongfang hmangin “Manna” sang tiah an ko. Himi tongfang hi Syriac tong in “Ziangso” ti a si ve ih *Aramaic* tong cun, “Zo so” tiah sullam a nei. “Mann” timi tongfang cu Grik tong ih lehmi Baibal *Septuagint (LXX)* sungah “Manna” tiah hman thok a siih cuihsin Baibal lehmi hmuah hmuah sungah “Manna” tiah an hmang lan vivo.

“Manna” timi cu Israel mi pawl in kum sawmli sung Sinai nelrawn ah an eimi rawl a si. Mangbangza thil Pathian ih pekmi a si. A raang ih a paate, a hlomtete in a um. Hiti zoh ahcun thlaici phun khat a bang. Israel mi pawl in an hmuh tikah ziang a si ti an theih lo ruangah an suh-awknak tong kha a hminah a cangta (Suah. 16:14-31; Mipum. 11:7-9). A thawtnak cu sangkio vekin a si (Mipum. 11:8). Manna hi a suang in siseh, a rawh in siseh, a kio in siseh mah le duh dandan in ei theih a si.

b. Thukam Hlun le Manna

Izipt kuttang sal ihsin Moses ih hruainak bangin a suakmi Israel mipi ting 6 pawl cu kum 40 sung Kanaan ram lam panin nelrawn ah khual an tlawng. An feh vivo ih nelrawn hram thoknak hmun a simi Elim le Sinai tlang karlak ih ummi Sin

duhmi pawl sim ding kan si ruangah zo hnenah timi hmin bun a tul hrimhrim ko. Asinain mi hrek ih thlacam daan ah cuvek in hram thok lo in “*Jesuh kan Pathian*”, “*Kan biakmi Pathian le Jesuh Khrih*”, tivek in hram an thok theu. Thate'n kan ruat asile thla kan cam tikah zo hnenah kan dil timi hi a thupizetmi a si. Ziangah tile kan thlacam netnak ah “*Na fapa Jesuh Khrih hminin thla kan cam, Amen*”, “*In rundamtu kan Bawipa Jesuh hminin thla kan cam, Amen*” ti ah kan net ter theu ruangah a si. Cutik ah kan thlacam hram thoknak ih kan bunmi le a netnak ih kan bunmi hi amah lala a siih a kalh awk a si. Thu ruat lemlo cun a poi lo kan ti men thei. Asinan thate'n kan ruat tikah himi hi a poizetmi. Kan Bawipa Jesuh Khrih ih in zirhmi thlacamnak ah, “Vancung ih a ummi kan Pa,” (Mat. 6:9) tiin siseh, “Ka pa” (Joh. 17:1, 21, 24) hram thok daan ding tawi famkimzet in in zirh. Pa hnenah lole Pathian hnenah hminbun in thla kan cam hnuhnu a netnak ahcun Jesuh hminin thla kan cam ding hrimhrim a si. Jesuh hnenah hminbun in Jesuh hmin lala ih kan netter tikah mu le mal nei lomi thlacamnak ah a cang. Kan thlacammi hi ca ah ngan in siar sal sehla ziang a bang pei?

Veitampi thla kan cam tikah Pastor khal siseh, hruaitu upa le mipi pawlih kan palh theumi pakhat lala cu kan thlacam netnak ah a si. Bawi Jesuh in, “Ka hmin in nan dilmi pohpoh cu ka tuah ding a si,” a ti (Joh. 14:14). Asinain thlacam kan net tikah “*Jesuh hminin thla kan cam*” timi tongfang kan sal theu nawn lo. Kan duhmi hmuahhmuah kan sim, kan rel ta theh hnuah netnak tongkam “*Jesuh hminin thla kan cam*”, “*In runtun kan Bawipa Jesuh hminin thla kan cam*,” lole “*Kan sual in tuntu in rundamtu le kan Bawipa Jesuh Khrih hmin in thla kan cam a si*,” tivek in net ter ding a mawi. Asinain mi hrekthok “Pa le Fapa le Thlarau Thianghlim hminin thla kan cam a si”

tiah net tertu khal kan um. Hi khal hi thate'n kan ruat asile sullam a nei lo. Kan dilnak hmun cu A nung Pathian hnenah a si. Asinan kan netter tikah Pa le Fapa le Thlarau Thianghlim hminin tiah kan netter lala. Pehzomnak a um lo ih sullam a nei lo lawlaw a si. Ruah ding tha tampi a um a si, tiin ka ruat.

3. Kan nolh tamtuk theu maw?

Mi hrekkhat cu thla kan cam tikah thu thate'n ruat lem loin thla kan cam theu. Kanmah le mah cu kan thei aw lo men ding. Kan thlacammi pawl hi ca in ngan in siar sal sehla sullam neilo kan salmi tongfang tampi a um theu, ti kan hmu cio ko ding.. Tahthimnak ah “Bawipa, Maw Bawipa, Ka pa, Ka Pathian, Ka Bawipa, timi tongfang pawl hi a notnot in kan sal theu. Tong ding dang thei lo ruangih kan nolh rero a bang. Cuih kan nolh reromi tongfang pawl ca thawn ngan in siar sal hnik sehla sullam um cuca lomi tongfang tampi kan hmang theu ti kan hmu sal ko ding. Kan Bawipa Jesuh Khrih khal in Matthai 7:21-22 sungah “Bawipa, Bawipa tiih i ko tu hmuahhmuah in Vancung Uknak an thleng thluh lo ding; vancung ih a ummi ka Pa ih duhnak a tuahtu lawnglawng an thleng ding a si” a ti. Culawng si loin Farasi pawl bangin sullam nei lo mi tongfang tampi hmangmi a duh lozia khal kan hmu thei (Mat. 6:7-8). Curuangah sullam nei lo tongfang tampi hmangin thla kan cammi hnakin sullam neimi tongfang tawite kamhnik khat thawn thinlungtak in thla kan cammi cu Pathian in a cohlang tengteng ding tihi Ca Thianghlim sungih kan hmu theimi a si.

(*Manna Magazine*, Vol. 1, No. 1, June, 2007)

(33)

MANNA: “ZIANGSO A SI?”

Manna ih a tican “Ziangso a si” timi hnak in leilung tlun minung pawl hrangah thupimi sullam dang tampi a um. Manna hi hlanlai ahcun Israel mi pawl thlaler ramdai ah kum (40) sung an eimi rawl a si. Nehhnu ahcun an zumnak, ruahsannak thawn then theih lomi ah a cang. Cuvek thotho in kannih Khristian pawl hrang khalah a thupizet mi pakhat a si. Hremnak le harsatnak a phunphun a rak tuartu zumtu hmaisabik pawl hrangah thuhmi Manna hi nunliam ngamnak thazaang petu a si. Thuphuan sung kan siar tikah, “Theihnak hna nan neih a si le Thlarau in Kawhhran hnenih a simmi hi ngai uh. Nehtu pawl cu thuhmi manna saang thenkhat ka pe ding. Cuih tlunah lungraang pakhat fingfing in ka pe ding ih cuih lungraang parah cun a cotu lawngih theihmi an hminthar ngan in a um fingfing ding” timi thu kan hmu thei (Thup. 2:17).

phunkhat ruangah May le June thla hrawngah a hnai phunkhat a si thei. Cumi hnai cu a bek ih a thlum. Olte in a khal thei.

3. *Tamarix* kung ihsin a ti a zuuk hmanmi *Naja Coccus Serpentinus minor* le *Tradutina Man-nipara* timi pa-ngang phun hnih a um. Cuih pa-ngang pawl cu a keuh pekmi pa-ngang pawl hrangah *Nitrogen* timi thli khawl dingin ti a zuuk theu. Thaalcaan a thlenpek tikah cuih pa-ngang pawl ih an hlonmi an ek cu Manna a si thei.

Thunetnak

Tuisun a thangsozotmi fimthiamnak cun hlanlai ih Manna hi ziangvek a si ding ti cu an hmusuak ngah khal a si thei. Asinan Baibal ih simmi Israel mipun pawl nelrawn ah kum 40 sung an ei mi Manna hi thaal caan lole May le June hrawng ih a suakmi sang a si lo. Kum 40 sung rori an ei mi a si. Zingtin an sar ih ziangvek tikcu caan khalah thlatang ee, fur caan ah ti um lo in an sar. Kumkhat sung an ei. Minung thawng zaruk (600,000) hrangah nitin khopkhamzetin an ei mi a si. Cumi cu Pathian ih mangbangza kutcak hrimhrim a si ko. Curuangah Manna a thlak ih a petu Pathian cu ruahban lomi, siar cawk lomi, mangbangza thil ziangkim a tuahtu Pathian a si (Job 5:9).

Zohphahmi ca pawl:

1. Baibal Thianghlim
2. K.A. Kitchen, "Manna", in *New Bible Dictionary*, J.D. Douglas, eds, Secunderabad: OM Book, 1995, pp. 734-735.
3. Khoi Lam Thang, "Manna' sullam 'ziangso'", in *MIT Annual Magazine (2006-2007)*, Yangon: MIT, 2006, pp. 46-49.

(*Manna Magazine*, Vol. 1, No. 3, March, 2008)

nelrawn (*Sin Wilderness*) ramthing hmun an thleng. Cuih hmun an thlen tikah an Izipt ram ihsin an rak kengmi ei-in, ti-rawl pawl a cem thluh thlang. Curuangah Izipt ram ih tirawl khopkham ih an um lai kha an ngai sal. Moses le Aaron te hnen ah a phunphun in mawh an thluk (Suah 16:3). Cuih hmun, cuih caan (Suah 16:1) ihsin thokin thukam a pelh dahlo Pathian cun Israel mipi hrangah Manna sang in a cawm hngai (Suah 16:13).

Cuih Manna sang cu Kanaan ramri a thlen hlan (Josh. 5:12) kum 40 sung (Suah. 16:15) cat loin an ei ringring (Josh. 5:10). Zingtin te'n (Bawipa ni siar lo) an colhnak thlambuk kiangah an sar ringring theu (Suah 16:22-23). Duhhamnak thawn tampi sar khalle a hlei a um cuang lo ih malte lawng sar ngah khalle a sam cuang lo, khopkhamzet in an ei ngah ringring (Suah 16:18). Cuti in an ei ngah ih tlunah Pathian ih thupek vekin san khat hnu san khat kilkhawi ringring dingah belpi sungah an than ih Pathian hmaiah an ret (Suah. 16:33-34). Thukham kuang sungah cuih Manna bel cu an ret.

c. Manna sang hi Israel san thuanthu ah a thupizet.

David siangpahrang a uklai san hi Israel thuanthu ah ziang tinkim a thangsobik caan a si ih "Sui san" ti tiangin an ko. Asinan tikcu caan reipi sung a si lo. David siangpahrang fapa Solomon siangpahrang san hnu lam ahcun ramsung thubuai a phunphun a rung suak. Rampi then hnih ah an thenthek a si. Ramdang mipun dang pawl ih uknak tangah kum tampi sung an um. Ramdang khua dang ah an kuat, hmun tinah an thekdarh thluh. An nunnak duh-um lozet mi dinhmun ihsin ni nikhat ni ah David siangpahrang san lai vekin rampi an din sal ding. Cuti ih ram dinsaktu dingah cun Messiah (hriak culhmi) a suak ding. Cuih Messiah cun thukham kuang sungah an retmi Manna sang a phorhsal dingih Israel mipun pawl a pe ding. An mipun zate in khopkham zet in an ei

dingih ram nuam an din leh ding tihi an ruahsannak tumbik a si. Thukham kuang sungih an retmi Manna sang cu Israel pawl ih ruahsannak, zumnak hrampi a siih hmailam hrang hmahruaitu a si. An ruahsanmi cu thlarau lam thil a si lo ih, hi leilung thawn a peh awmi ram thuhla le miphun thu (*politic and race*) in rampi dinsuah an tum.

d. Thukam Thar le Manna: Khrih le Manna.

Thukam thar san khalah Israel mi pawl ih nunnak ah Manna hi a thupi hrih thotho. Asinan Khrih Jesuh thawngin leitlun thil tukih a fehmi Manna sinak ihsin thlarau lam thu sawn ah thupi ah a cang. A fiakmi miphun le ram pakhat hrang lawng dinsuah tummi caan tawite hrang Manna sinak ihsin miphun hmuahhmuah hrangih kumkhua nunnak Manna ah a cang. Hlanlai ihsin san tuan an zummi le an ruahsanmi hrampi parah kumkhua nunnak thutak a din sak hngai. Hramlak nelrawn ih manna thuhla si loin van manna thuhla a sim. Kum tampi sung an ruahsanmi thukham kuang sungih manna cu vancung ihsin a rami manna thawngin a famkim ter. Lungto ihsin sang cang ter dingih hniksagnak a ton laiah, “Milai nunnak cu rawl lawngin a si lo. Pathian hmurka in a suakmi tongkam in a si sawn,” tiah manna thawn pehzommi thutak thawn a nehsuak a si (Mat. 4:1-11; Daan. 8:3). Bawipa Thlacam sungih, “Nitin nunnak rawl in pe aw” (Mat. 6:11) tiih a zirhmi hin Israel pupa pawl nelrawn ih khualtlawn thu a mang ter.

Jesuh Khrih cu vancung ihsin a rung tummi sang a sizia Kaperanaum khua ah a phuang aw. Israel mipi pawl ih an hngakhlapmi Messiah sinak vek a si lo. Saang khop ko ih an ei ngah ruangah a hawltu mipi hnenah Jesuh in, “Thungaita in ka lo sim: Moses ih a lo peekmi cu vancung saang ngaingai a si lo. Ka Pa in vancung saang ngaingai cu a lo peek a si. Ziangah tile Pathian ih a peekmi saang cu vancung ihsin a

rungtum ih leilung mi nunnak a petu pa hi a si,” a ti (Joh. 6:32). Cuihtlunah hitin a sim hrih: “Vancung ihsin a rungmi saang timi cu himi hi a si; nan pu le nan pa pawl cun saang an ei ih malte a hung rei cun an thi thotho; vancung ihsin a rungmi saang cu cuvek a si lo. Hi saang a eitu ih piang cu kumkhua in an nung ding,” a ti (Joh. 6:58). Jesuh in hramlak nelrawn ih peekmi **lei manna** sang si loin kumkhua nunnak thawn a peh awmi **van manna** sawn a zem hngai a si.

Curuangah Israel mi pawl hrangah sal ihsin an luatnak hngilh lonak ih “Lantaak puai” an buah laiah, “Himi hi nan hrangih ka peekmi ka taksa a si. Keimah in theih ringring dingah run buah uh,” a ti. Cuvek thotho in kkuat hai khal a lak ih, “Hi hai cu nan hrangah ka thletmi ka thiisen thawn nemhnggetmi Pathian thukam thar a si, lak uhla in uh,” tiah amai’ nunnak thawn peh awmi thudik a sim hngai (Luk. 22:19-22). Cuticun Israel pawl thukham kuang sungih retmi lei manna cu Jesuh peekmi van manna a simi thukam thar in a ai-rol ih in thlengsak. Cuih nunnak saang (van manna) cu zumtu pawl hrangah ruahsannak, zumnak a dinsuah ter ih hmailam ah in hruai vivo.

e. Tuisan mifim pawl le Manna

Mifim thuhla zingzoitu tampi in Baibal ih simmi “Manna” timi cu ziangvek a si pei, tuisan ah teh ziangtin khui ah kan tong thei pei, tiah an zingzoi tikah a tanglam vekin an hmumi a um:

1. Sainai nelrawl ah *Tamarix Mannifera* timi thingkung phunkhat a um. A sanlam 2.5 metre tiang a sang thei. A hnah a fate ih a teek a tam. Cuih kung ihsin khuaitizu vek a ti phunkhat a suak. Cumi cu cuih hmun ih ummi pawl in “Mann” tiah an ko. Cumi ti phunkhat cu Israel pawl ih kawhmi Manna timi a si thei.
2. *Tamarix* kung ihsin *Coccus Manniparus* timi pa-ngang

hawlnak cu a Fapa neihsun Jesuh Khrih ah a langter. Pathian ih duhdawtnak cu amah zumtu pawl hrang lawng a si lo. Leilung tlun mi hmuahhmuah hrangah a si: “*Ziangah tile Pathian in leilung hi a duhdawt zet ruangah a Fapa neihsun a peek ih amah a zumtu hmuahhmuah cu thi loin kumkhua nunnak an nei ding. Ziangah tile leilung tlunah Pathian in a Fapa a run thlah tikah leilung thuthentu dingah a thlah lo, leilung Ruuntu dingah a thlah a si*” (Joh. 3:16-17). Hih Baibal caang in in simfiangmi cu *Pathian in leilung hi a duhdawt* ti hi a si. Zumtu pawl lawng a duhdawt a ti lo sersiammi minung hmuahhmuah a duhdawt tinak a si. Asinan leilung tlun minung hmuahhmuah in kumkhua nunnak kan ngah theh ding tinak a si lo. *Jesuh a zumtu lawng kumkhua nunnak ngah ding* kha a si sawn.

Curuangah **Jesuh Krih cu I ruundamtu le ka Bawipa** a si, tiin kan nun ah kan cohlang ngah lawngah kumkhua nunnak ro sunglawi cotu kan si. Lei taksa pum ih nungmi kan si ruangah minung kan sinak cun thi ding hrimhrim a siko. Hmanseh la kumkhua a nungmi cu kan thlarau sawn hi a si. Kan taksa pum hi leivut ih tuahmi a siih kan nunnak ngaingai a simi kan thlarau cu Pathian hnen ihsin a ra mi a si. Thusimtu cabu ngantu in, “*Kan ruangpi cu leivut ah a kir sal dingih kan thlarau cu in petu Pathian hnenah a kir sal ding*” (Thus. 12:7) a ti. Cuti a si ruangah leilung tlun ih a tlanglengtu minung kan zate hi ***thi dingih suak*** kan si theh ti cu a fiang. Cuih thihnak cu zumtu siseh, zumlotu siseh, minung zate hrangah a siih kan lei taksa pum thihnak hi a si.

B. Nung dingih thi

Asile ***nung dingih thi*** timi thu thawn peh aw in zoh hrih hnik uh si. Minung zovek khal thihnak ihsin a luat theitu zohman kan um lo ih nikhat khat ahcun kan thisal theh cio.

(34)

THI DINGIH SUAK, NUNG DINGIH THI

Hi leitlun kan nunnak caan tawite sung hi thate'n kan ruatsal asile kan suah ihsin kan thi tiang a hmunmi zianghman a um lo ti kan hmu thei. Kan nu'i pum sungih minung sinak pianzia kan nei vete'n thihnak thawn a buan aw reromi kan si. Nu pumsung ihsin kansuah tik khalah suah vete'n thi leh dingmi kan rak si lala. Kan nunnak hi thate'n vun ruatsal tikah minung kan sinak ih a duhsanbikmi hi ziang a si pei? Pathian in minung a sersiam tikah thi leh ding maimai in maw in sersiam? Ziangruangah leitlun kan nunnak caan tawite ah harsazet le buaizetin kan rak nun rero? Hiti kan rak nun rero hi Pathian ih tumtah mi hrimhrim a si tiah kan ti thei pei maw? Ti thei hlah ee! Ziangah tile Pathian in minung a sersiam laiah tluksia sal dingin a sersiam hrimhrim lo pi. Amai' hmuihmel vekin in rak sersiam ih ***Amah Pathian thawn a nungmi pawlkomnak a***

kumkhua ih kan nei dingah in sersiam sawnmi kan si (Seem. 1:27-28).

A. Thi dingih suak

Asile, ziangruangah minung hi kan suak ih kan thi sal? Pathian thawn a nungmi pawlkomnak a kumkhua ih nei dingah in sersiam kan ti fawn si. Pathian in Amai' thusuah vekin a tuah lo a si pei maw? Si hlah ee! Minung in Pathian thupeek vekih kan nunlo ruangah sawn a si. Pathian in minung hi a hleice in tuanvo tumpi a rak peek. Cuih tuanvo cu a sersiammi hmuahhmuah thate ih kilkhawi ding a si. Pathian cu ziangtinkim sersiamtu a si tihi zumtu hmuahhmuah in fiang tein kan zummi a si. Pathian sersiammi hmuahhmuah sungin Eden hmuan laifang ih nunnak thingkung siarlo hmuan sungih thingrah hmuahhmuah hi minung ih ei dingah retsakmi an rak si. Pathian ih thupeek cu hitin a si: "... asinan hmuan laifangih a um mi thingrah cu nan ei lo pei; a tham khal nan tham lo pei, nan ei asile nan thi ding a si" ti a si (Seem. 3:3). Asinan minung in Pathian thu ngaiduh loin *rulpi* ih thu kha an ngaisawn ih "*Pathian in ei hlah a ti mi hmuan laifang ih thingrah kha an rak ei*". Cuti ih thu ngai duhlo ruangah cuih ni ihsin thokin minung hi kan nunsung hmuahhmuah ah thihnak thawn buan aw in kan rak um ta a si cu!

Cuti cun minung kan si vete'n thihnak thawn buan awmi kan si zo. Cuih thihnak ihsin kanmahte'n kan luat awter thei lo. Mi tampi cun thihnak ihsin luat thei dingah a phunphun in an zuam, an hawl ciamco. Sihman sehla zovek minung khal thihnak in an luat thei cuang lo. Kan hmailam thilcang ding zianghman kan thei cia lo, kan simcia thei lo, kan duhthusam vekin kan nung thei lo. Ziangah tile minung in tuahtheimi huham cahnak zianghman kan nei lo; Pathian ih sersiam copmi kan si. Kan

tuah thei suncu kan nunsung caan tawite sungah retheizet le zonzazet in, zing ihsin zaan tiang thih hlan lo pumcawmnak hawl hi a si. Cuti ih pumcawmnak kan hawl khalah kanmah te ti theimi zianghman a um cuang lo. Kan damnak, cahnak le thil ti theinak thazang pawl hi Pathian ih in peekmi lawng an si. Ziangkim a tawlrel ciami tlun ah a feh rero menmi kan si.

Leitlun pumcawm hawlnak ah nitin zonzai zetin hna kan tuan rero nan ni nikhat ahcun kan thi thotho ding. Ziangah tile thihnak ihsin a luat theituding sersiammi lakah zohman kan um lo ruangah a si. Minung siseh, rannung le thingkung siseh, ziang tinkim hin anmah le caan an nei cio. Pathian ih tawlrel ciami caan sungah a nungmi kan si theh. Curuangah Thusimtu khalin, "*Ziang hmuahhmuah in caan an nei ih Leilung tlun thil tinkim hrangah tikcu remcaang a um. Suah caan a um ih thih caan a um, Phum caan a um ih phawi caan a um;...tah caan a um ih hnih caan a um, Riahsiat caan a um ih laam caan a um;...*" (Thusimtu 3:1ff.), tiin tikcu caan ih umdaan a simfiang. Asile cuih thihnak cu ziangruangah a suak? Pathian thupeek vekih nun duh loin mai' duhhril sualnak ruangah thihnak tiang a suahpi a si. Cuih thu umdaan a hmufiangtu Paul in, "*Kan zate'n misual kan si theh ih Pathian ih sunloihnak kan co ban lo*" (Rom 3:23). "*Ziangah tile sualnak ih hlawhman cu thihnak a si; sikhalsehla Pathian ih laksawng cu kan Bawipa Jesuh Khrih thawn kan pehzom awknak thawngin kumkhua nunnak a si*" (Rom 6:23).

Curuangah hi thihnak ihsin kanmahte'n kan luat thei loih luattertu um a tul ti a fiang. Thihnak ihsin kumkhua nunnak in thlen tertu cu kanmai tuahnak le tuannak ruangah si loin **Pathian ih laksawng hrimhrim** a si. Ziangah tile Pathian in *Amai' hmuihmel kengin a tuahmi minung a duhdawt ruangah* a si. Curuangah thih lanta in siang loih in rak hawl sal. Cumi in

ziantinkim in tawrel sak thluh zo. Jesuh Khrih ih rundamnak hi na rak cohlang duh lo a si ahcun a poi na ti leh ding. Kan hrangah Jesuh Khrih ih tuarnak pawl hi man nei lo ah na ret pang ding. Jesuh Khrih in, “*Kei cu thawhsalnak le nunnak ka si. Zokhal keimah i zumtu cu thi hmansehla a nung ding. Zokhal keimah sungah a nungmi le i zumtu cu an thi nawn lo ding.*” (Johan 11:25-26) tiah kan zawh dingmi lamzin fiangzetin in hmuh sak zo. Unau nang ziangti'n na ruat? Caan na nei lai fangah hrilsual pang lo dingih thlacamnak thawn a lo ruuntu Jesuh Khrih hnen zamrang in rak pan thlang aw. Jesuh Khrih in nemte'n in ko rero lai a si. Sawmnak thu a cem hnu cun rak pan duh hman awla “maw van law” na ti leh ding so khaw. Jesuh Khrih hnenah atu zamrang in rak pan thlang aw.

(*Vankau Arsi Magazine,*
Vol. 10, No.2, October 2007)

Asinan, kan lei taksa nunnak a thih vete'n nunnak dang pakhat a rak thok lohli. Cuih nunnak cu a thi theinawn lomi nunnak a si. Kawl biaknak khalin thih vete'n kan thlarau a thi lo ih a dang nunnak pakhat hram a thok, ti'n an zum. Leitlun a nun lai ah thatnak a tuah asile minung a cangsal ih, minung a si laiah thatnak a tuah famkim deuh lo asile rannung pakhat khat ah a cang lawk hmaisai. Cuih hnu ah thatnak a tuahsal asile minung ah a cangsal, ti a si. Zumtu pawlcun kan thi vete'n kan thlarau cu a neitu Pa Pathian hnenah a kirsal zo, kan ti. Asinan thuthennak kan co hmaisai dingih cuih hnuah kumkhua kan umnak ding hmun ah hruai kan si leh ding tihi Baibal ih in zirhmi a si. Kan nun lai ih rundamnak a co ngahtu cu vancung mi pawl thawn a kumkhua catbang loin Pathian thangthatnak hla sa in kan um ding. Cucu kumkhua nunnak kan ti. Kumkhua nunnak hi mi zovek khalih kan co thehmi a si. Zumtu siseh, zum lotu khal siseh, kan rak co theh.

Hinah hin ***kumkhua nunnak*** timi thuthawn peh aw in ruah ding a tlak zetmi thu pa hnih tarlang ka duh. Cucu ***Anung Pathian Uknak vanramnuam ih kumkhua nunnak*** le ***Satan uknak hremhmun ih kumkhua nunnak*** tiin a si. An pahnih in kumkhua nunnak ram veve an si ko. Asinan mi zovek khalin satan uknak hremhmun ih kumkhua va nung ding cu kan duh cio lo mi a rak si. Pathian khal in in siang hrimhrim lo. Curuangah a si, Jesuh Khrih leitlun ih a ratnak cu. Leitlun minung hmuahhmuah hremhmun thleng loin ruunsuak theh dingah nang le kei misual in rak hawl a si kha. Zokhal hremhmun ih taanta ding cu in siang hrimhrim lo. Curuangah kan nun ah Jesuh a neitu taktak kan si ding hi a thupi zetmi a si. Milai sinak cu a nung hrih ruangah thihnak hi minung tisa lamcun kan tih ko ding. Asinan phanding zianghman a um nawn

lo. Ziangah tile kan nunnak taktak cu Pathian ih thinlung sungah Khrih thawn thup in a um zo ruangah a si. Curuangah Paul in, *“Nannah cu Khrih thawn nunnak ah thawhter nan si zo ruangah nan thinlung vancung ah bun uh;...Ziangah tile nan thi zo ih nan nunnak taktak cu Khrih thawn Pathian sungah thuh in a um a si. Cuih nan nunnak taktak cu Khrih kha a si ih amah a lang tikah nannah tla amah thawn nan langlang dingih a sunlawinak nan tawm aw ding a si,”* a ti (Kol. 3:1-4).

Kan nunnak taktak a neitu Pathian cun hloral ih um ding in siang hrimhrim lo ticu kan thei cio. Ruundam cia zomi ka si ti in kanmah le kanmah kan ti aw theu. Asinan Pathian hnenih kumkhua nunnak ca-uk sungih kan hmin ngan cia in a um maw, um lo tihi thei fel a tul. Pathian Ruundam cia zomi nunnak ca-uk sungih hmin ngan a si lomi cu tilipi vek meisa (Hell ram ih kumkhua nunnak) sungah hlon an si ding (Thuphuan 20:15). Mi zovek khalin cuih hmun ih kumkhua nun ding cu kan duhmi a si hrimhrim lo. Pathian ih duhmi khal a si lo. Cuih hmun cu Pathian duhdawt zaangfahnak le rundamnak thei na cingih a cohlang duh hrimhrim lotu satan lam tangtu pawl hrangah a si. Cuih hmun ahcun thihnak hawl rero hman sehla zokhal an thi thei nawn lo dingih kumkhua ai-hram ih umnak hmun a si.

Zumtu pawlcu Jesuh Khrih thiisen in tlencia zomi kan si ruangah Pathian hnenih ta kumkhua nunnak a cotu ding kan si. Asinan Ruundamnak lamzin (thinglamtah lamzin) cu ol-ai zetih zawh theimi a si lo. Lei taksa ih nun kan si hrih ruangah harsatnak le mangbang buainak a phunphun tuar hrih dingmi kan si. Ruundam zomi kan si ruangah hnangamzet in um huahhi thei dingmi kan si cuang hrih lo. Harsatnak khal kan tong ko ding, buainak a phunphun khal kan tong ko ding. Ruundam

cia mi tampi cun hi thu an theifiang lo ruangah “zumnak thu” ah hin Kawhhran sungah siseh, innsungsang nun ah siseh, midang thawn pawlkom awnak ah siseh, buainak a suah pi theu. A si, ruundam cia zo mi kan si hnu cun vancung nun neitu kan si; Leimi sinak le vanmi sinak nun pahnih kop in a co ngahtu kan si. Asinan lei taksa ih nung hrih kan si, vanmi sinak ih a thleng-aw hrih lo mi kan si ti kha hngilh lo sehla a tha. Jesuh Khrih khal in ruundam cia zo sihman sehla harnak kan ton ding mi a hmu cia ih hitin a sim: *“Keimah thawn kom aw hratin hnangamnak nan ngah theinak dingah hi thu hi ka lo sim. Leilung in harsat tuarnak a lo pe ding. Sikhalsehla nan ral tha uh! Leilung cu ka neh zo”* a ti (Johan 16:33). Jesuh ih a rak simcia vekin cuih harnak kan tonmi pawl hi tuar theinak dingah thazang in pek. Ziangah tile amah rori in a rak tuar zo ih nehnak thawn a tho sal zo. Jesuh Khrih in leimi sinak taksa kha a thihpi ih thlarau sinak tuam thawn a tho sal. Cuvek thotho in kannih rundam cia pawl khal kan lei taksa a thih tikah leimi sinak kha a thi, asinan Pathian hnenah thlarau sinak tuam thawn kan tho sal. Curuangah minung kan thihnak hi nungsal dingih thi kan si. Cucu “Nungding ih thi” tiah ka simfiang duhsanmi a si. Kan lei taksa cu kumkhua ih nung thei dingmi a si lo ruangah a thi, asinan kan nunnak taktak a si mi kan thlarau kha a nung ringring, tihi Baibal ih in simfiangmi le in zirhmi a si.

Curuangah leitlun minung hmuahhmuah hi “Thi dingih suak” kan si theh ih “Nung dingih thi” kan rak si theh fawn. Asinan “nung dingih thih” ahhin na netnak hmun hi khui tawk a si tihi kan theihfel a tul. Thih hnu ahcun kumkhua a nungmi ah thleng aw cio mi kan si thluh nan “Pathian hnenih kumkhua nung” maw, a si lo le “Satan kut sungih kumkhua nung” sawn, tihi kanmah le nunnak ciar ah zohfel awk kan tul ngaingai a si. Pathian hnenih kumkhua nung ding ahcun Jesuh Khrih in

Baibal ih hmadaan:

Thukam Hlun sungah “thutak” timi tongfang hi vei 126 lai hman a rak si. A sawh duh bikmi cu rintlak lole a hngetmi ti a si. Judah Baibal zirhtu Rabbi pawl ih zirhdaan ahcun thutak timi cu Pathian ah a um. Ziangah tile Pathian ih sinak rori cu thutak a si, ti a si. Pathian cu a takih rintlak a si (2 San. 13:3; Saam 31:5); taknak in a lian ih rinsantlak a si (Suah. 34:6); a dikmi a tuah (Neh. 9:33) ih a thukam a kimter (Saam 146:6). A tongmi cu a tak a siih (2 Sam. 7:28), a daan pekmi pawl cu a dik (Neh. 9:13).

Thukam Thar sungah Grik tong in *aletheia* timi tongfang hmangin vei 109 lai hman a si. A sullam cu “thuh lomi” ti a siih hmuhmi, simfiangmi, fiantermi, a sinak vek rori ih langtermi tican khalih hman a si theu. Paul le Johan ih canganmi sungah vei tambik hman a si. Cuih *aletheia* cu 'logos' timi thu thawn pehkai in an hman tikah taknak, a dikmi simhmangtu sinak khi a sawh. Grik tongin *aletheia* hi Hebru baibal ihsin lehmi a si ahcun Hebru tongih *emet* timi kha an letmi a si. A sullam cu rintlaknak ti a si. Cutikah Grik tong ih thuh lomi, a sinak vek rori ih langtermi timi sullam pawl hi phundang deuh in a thleng-aw ti kan hmu thei.

Curuagah 'Thutak' timi cu duhnak (2 Thess. 2:10), thulung (Gal. 5:7), nun ih langternak (2 Kor. 4:2), duhdawtnak thu rel (Efe. 4:15), luatnak (Joh. 8:32), duhdwtnak nun sungih langter (1 Joh. 3:19) le Jesuh Khrih ih thlahmi Thlarau Thianghlim laksawng (Joh. 13-15) tla an si. Cuih thutak timi ah a tlangpi thu in kan zoh tikah “thuthangtha” kha a sim duh. Pathian thu ngai duh loin leitlun tisa duhnak le sualnak lamih a fehtu pawl cu thutak ihsin a pialtu pawl an si (Gal. 6:1). Hi thu pawl kan zoh tikah thutak

(35)

TULAI ZUMNAK THU AH BAIBAL SIRHSAN IN THLIRNAK

Kan Laimi Khristian kan sinak hi kum 100 kan lan pah rero thlang. Pathian zaangfahnak a si. Pathian thluasuah tampi kan co. Hi hlan kum 100 lai ahcun kan pi, kan pu pawl cu a nung Pathian biak loin thing le lung biak in rawithawinak a phunphun nei in an nunkhua an sa ti hi kan theih ciomi a si. Asinan Pathian ih khawkhan lairel cia veki nitlaknak ram lam ihsin kan miphun zianghman kan si lo laiah in seherh ih a nung Pathian ih thuthangtha in sim. An nunnak cem tiangin kan Laimi hrangah an lu khal an phum. Pathian thu ruangah anmah vek minungpi zianghman a si lomi kannih Laimi pawl hrangah seherhnak an nei. Cuticun kanmah le Laimi thluak le fimthiamnak kan bantawk in Pathian kan zum. Khuahlan kan pi, kan pu pawl cu fimthiamnak lam khalah zirnak sangpipi le degree khal

zianghman an nei lo. Missionary pawlin thuthangtha an simmi le an zirhmi Baibal thuhla an theihsun te parah hngetkhohzet in an zum, an nunpi. An zumnak a fekzet ti kan hmu thei.

Atu kannih kan san hi fimthiamnak sangzet san ah kan um. Kan leilungpi cu khuate pakhat vekih canternak (*globalization*) in cakzetin a fehpi ro laifang caan a si. Kannih Laimi pawl khal cuh globalization in kan hrial, kan luat thei ve cuang lo. Hlanlai missionary pawl ih zirhmi pawl hi khuahlan zumtu hmaisaw pawl hrangah buainak a thleng dah lo. Zumnak pakhat ah hmunkhat in an feh thei. Asinan atu kan san ahcun kan fimthiamnak a sang sinsin. Zirnak lam khalah kan sang zetzet thlang. Zir a tullo ti pawl khalin zirnaklam an pan sal ro zo. Hmun tampi ah kan zir ro. Kan theihdaan a bang aw lo, kan hmuhdaan a dang cio. Kan zirnak hmun khal a dangdang a si. Zirh awknak a phunphun a rung thleng. Kan Laimi dinhmun thawn a kaih aw lomi khal tampi an um thlang. Cuih zirhnak tampi cun Laimi zumtu tampi hrangah buainak a suahpi phahphah ih thenhkeknak tiang a thlenpi.

Himi thu pawl kan ruat tikah thu tampi a um. A hrekkhat cu pupa tong ih “*mai' thu thaw, mai' hla thaw*” ti bangin kanmah kan pommi hi a dikbik ti feh duhnak a um ruangah a si. Kapkhat lam lawng uar tukih kan fehpi tikah thil hi a dik thluh thei theu lo ti hi kan ruat lo a bang. Kan zirnak hmun khal in tampi in siatsuah phahphah. Zumdaan a phunphun a ummi ramdang le hmundang ahcun anmah le sinak thawn a kaih awmi a si ko dingnan kannih Laimi sinak thawn a kaih aw thei lomi zirhnak pawl a hung thleng. Cutik ahcun Laimi zumtu pawl lakah thenhkeknak tampi a suahpi. Buainak nasazet in a suak ti kan

hmu thei. Buainak in suahpi mi thu tampi ummi sungah “Minung in kan zum thei, zum thei lo” timi thu hi tu hlan kum thum, li hrawng ihsin a larzetmi zirhnak pakhat a si. Thutak pawl ti khal in an ko.

Thutak (Truth)

Kan theih phahphah mi cu thudik hi milai lam ihsin a ra suakmi a si ih thutak lawng hi Pathian hnen ihsin a rami a si. Pathian in a tak a timi thei ngah lotu cun milai ih dik timi lawngah taan a si ti hi a si. Thutak timi thuhla a thoktu le a fehpitubik in hitin a simfiang: Pathian thu hi thutak a si, Baibal hi a sim duhmi a si lo. Cuih thutak timi cu Baibal ngan hlanpi ihsin a umzo mi a si. Baibal in thutak tihi a simmi cu Jesuh ih um, Jesuh nun, leilung seemsuah hlanpi ih um zomi kha a si. Baibal cun Pathian hi thutak a ti. Cutin ti tikah Jesuh ih nun phuang kha si mai loin, van a kaisal hnu ih a Nun, milai sungril ih rung leeng khi a si. Cumi cun kan sualnak lawng ai-awh loin, kan sungril lamah milai ai-awh in hna a tuannak hi a si. Cuih thu Baibal ih nganmi cu an lungawipi ih thutak a si ruangah Khrih a neitu pawl ih rawl thawbik cu Baibal thutak hi a si. Thutak nun neitu cun a suahpi mizia ah thil taktak a um lozia a theifiang. Khrih ih taknak cu Nuntak a sizia a kai fiang ngah fawn. Baibal in zumnak thu, duhdawtnak thu, Thlarau ih khahnak thu ti pawl in forhmi pohpoh hi amah ih um Khrih ah a si thluh ti hi Thlarau Thianghlim hnatuannak in an “*pop ngah, var pawh*”. Thutak timi cu Pa, Fapa le Thlarau Thianghlim cencilhnak fiangzetih co hi a sibik ti a si (*Hi thu zawn te hi Rev. Dr. Luai Hre nganmi “Ralrin tulmi tulai pomdaan thlihrang thenkhat”, Oct. 3-5, 05 sunga ka lak*).

thazang hmuahhmuah cem ko in a heu ter rero.
A thla zapmi aw hi zaangfahza zetin a ring deuhdeuh. Zuam,
a cang thei hrih lo ahcun hihnak in zuam sinsin timi lamzin a
feh rero.

Asinan atu laifang thothe ih dinhmun ahcun himi lamzin hi
a hrangah zianghman a cang thei lomi thil a si.

Ziangtluk thazaang cemin a zuam rero khal le a hrangah
luatnak lamzin a suak cuang lo. A nunnak hrangah a thatnem
cuang lo. Thungaite kan ti asile thu a ruat thei lo ruangah
cuih thang sungah a awk aw rero cu a si. Ziangtluk a zuam
rero khal le cuih thlang lengah a suak theinak ding lamzin a
um hrimhrim lo.

Ziang a va si khalle cuih thothe hrangahcun a tumtahmi a
thlen lai hlanlo ka thih khal le thi ko ning ti lungput thawn
cuih thlang ihsin suah theinak ding a zuam rero cu a si ko
hmang.

Riahsiatza pakhat cu cuih thothe ih a netnak ding hi hmuh
cia a si. Cumi thothe cu sangka (tukvirh) ihsin a tla dingih a
thi tengteng ding ti a fiang ko.

Thungaite in vun ruat hnik sehla, khami tukvirh thlang ihsin
kal hra tluk hlatnak hmunah sangka pakhat a ongmi a um.
Second thum tluk a va zam sehla a lenglam ah a thlang lohli
ding nan si khawh. Khaih hmun lawng hi suahnak lamzin a

timi hi bum-awknak, thuhmi, a sinak vek rori ih langtermi, thil
ziang khal a sinak dik kha sim duhmi a si bik ti a lang. Midang ih
hmuh banlo, mah lawng in hmu le thei ih ruah, theih-awk, mah
lawng *pop ngah* le nei in ruah awkmi thuthup phun a si lo. Cuvek
a si ahcun *Gnostic* zirhnak vek a si dingih zirhsual tiah kawh
theih ding a si.

Thunetnak:

Thutak timi hin Pathian lamih a tuahmi pawl minung hnenah a
simfiang vekin minung in khal cuih Pathian tuahmi pawl
zumtheinak thazang kan nei. Minung in kan zum thei lo tihi
zirhsual a si kan ti le a palh lo ding. Rundamnak thu ahcun
minung in kan tuah thei lo. Pathian pekmi laksawng a si. Asinan
cuih rundamnak laksawng cu zumnak in kan co-ngah mi a si
fawn tikah minung in kan zumthei ti a fiang (Joh. 3:16; Rom
10:8-17). Thutak zirhnak ah minung in duhhrilnak kan nei lo
an ti. Asinain Baibal sungah a sia le a tha hi ret cia a siih (Gen.
2:15ff) cumi cu minung in mai' duhhrilnak in a duhnak zawn
ah kan nunpi thei ti a fiang. Curuangah minung in kan zum thei
lo, duhhrilnak kan nei lo an ti rero nan Baibal cun kan zumthei,
kan duhmi hril thei dingih in zirh sawn ticu Baibal ca thate'n
kan siar le kan hmu thei. Baibal hi kapkhat lam lawng lakin
luar tukih simfiang ding a si lo. Jesuh Khrih zumtu taktak le
Thlarau Thianghlim a cotu cun thutak cu theih a si zo (1 Joh.
2:20, 27). Pathian le minung pehzom awknak thu ih Pathian
lam lawng uar tuk luar in minung lam thlak thluh timi hi thutak
a si bik cuang lo. Pathian taktak cu Jesuh Khrih sungah a phuang
awbik. Cumi cu Thlarau Thianghlim in in fiangter bet. Jesuh
Khrih cu Pathian taktak le minung taktak sinak a famkim in
neikopmi a si (Fil. 2:5ff). Curuangah amah thawn kan
pehzomaw lawngah Pathian taktak thei in kumkhua nunnak

kan ngahcih ih hlei ah kan sinak taktak khal kan hmufiang aw ding. Kan sinak ding taktak ah khal kan feh thei ding. Amah ah a phuang-awtu Pathian diktak theih le amah thawn pehzomawk ringring ding hi kan nundan ding taktak cu a si. Pathian in theihfiang theinak dingin thluasuah hmuifu lo burh cio hram seh. Amen!

Zohthimmi ca pawl:

1. Baibal Thianghlim (Falam Tong)
2. New Bible Dictionary (2nd Edition), edited by J.D. Douglas, Secunderabad: OM Books, 1995.
3. Rev. Dr. B. Luai Hre zirhmi "Ralrin tulmi tulai pomdaan thlihrang thenkhat", Oct, 3-5, 2005, LBA Deacons' Training, Hmuntha)

(*Muvanlai Magazine*, No. 1, 2007)

(36)

PHUNDANG DEUH IN ZUAM AW

Hotel pakhat sungih a khaante pakhat sungah keimahte lawng ka to. Ei le in ding ka cahmi pawl ka hgak phah rero. Kiangkap cu dai thepthep in a um. Rawl ei ding ka tumnak Hotel hi khua lenglam ah a ummi a siih thinnuam zet le thawmvang thei lo ih umtheinak hmun a si ruangah ka hrilmi a si. Farthingkung karlak ah ummi hotel hmun nuam zet a si.

Cutin ka to rero laifangah ka tonak kiang pi 3 hrawng ihsin thih le nun hrangah harsazetih tang rero thawmvang ka thei. Ziang a si pei tiah ka zoh tikah Thothe te pakhat sangka thlalang lenglam suah duhah a talbui rero kha a si. A thazang le a sinak in cuih thlalang cu a pahtlang thei lo ding ticu a fiangzetmi a si. Asinain thil cang thei lomi hrangah a neihmi

saya pakhat khat thawn an tong-aw dah ruangah a si thei men. Asilole amah rengreng khal ka thluak mi ka bang thei lo, zianghman thathnemnak ka nei lo aw, tiah a ruat aw ruangah cabu pipi pawl hi kei hrangah phurhrit men a si tiih a ruat aw ruangah khal a si thei men. Cuticun ca siar ngam nawn lo mi tampi an um thei a si.

Cubang mi pawl hi mal te tal taimak suah deuh in, ca lam a duhzettu rualpi nei in, upa cathiam pawl ih kaihhruai somdolnak co ta bang sehla hitluk casiar nuam hi tuan deuh ah ka rak tepsuak ngah lo tiah an sir aw tengteng ko ding.

Thuanthu ngai hi nauhak zate in an duhzetmi a si, ti cu kan thei cio mi a si ko. Ca namnak cet pawl an ser thiam hlan ah siseh, cabu timi cu tampi an suah hlan ah siseh upa zo pawl khal hi an nauhak laiah thuanthu simmi pawl ngainuam an ti cio dah ko ding. Hlan deuh ahcun thuhla a phunphun, thuanthu a phunphun hi simthiam relthiam pawlin an sim, an rel tikah a ngaitu pawl cun ngainuam an ti zet theu. Rawl-ei ding le itthat ding tiang hman hngilh koin ngai an caak zet theu. Cuih san lai ahcun thuanthu simtu pawlin an sim tik lawngah midang in ngai ngah a rak si.

Asinain atu kan san ahcun kaa ih simmi thuanthu le thuhla ngainuam pawl lawng si nawn loin kan thei duhmi, kan ngaicakmi thuanthu, thuhla pawl cu cabu sungah ngankhum a rak si. Cabu kan ti ruangah simmi thawn a pehzom awk nawn lo kan ti thei cuang lo. Biazai, bikom, thuanthu le cabu a phunphun kan siar tikah cangantu in casiartu hnenah thu a sim rero kha a si. Casiartu hrangah a lunglut thei dingin zuam tonto in a nganmi a si. Casiartu in ziangvek thuhla a uar, siar a paih deuh timi pawl khalhi cabu sungah a um thluh.

Ca kan siar tikah kan duhmi a kim thei ding. Pathian thu kan duh le Baibal ca sungah kimte'n a um. Leilun thuhla a

ruah ruangah a thi ta men. Kiangkap zohhlich thiam ta bang sehla amah le amah a kam awmi thang ihsin a luat tengteng ding kha a va si. Thlalang va boh ding cu a ol lo nain luatnak lamzin cu a kiangnaite ah a um ko. A theitu ih hrangah cun a ol zetmi a si.

A taimazetmi cuih thothe hin ziang ruangah suahnak lamzin dang a hawl thiam lo a si pei? A hrilmi lamzin pakhat te lawng hi hnget zetin ka thlun ahcun hlawhtlinnak ka ngah ding tiah ziangruangah a ruat a si pei? Ka thih khal le thih tiah cuih lamzin pakhat lawng thlun hi ziangbang ruahnak a si pei?

Thothe hrangah cun a zawhmi lamzin hi a ruah ban tawk cun rem a ti bikmi lamzin cu a si ko ding. Asinan riahsiatza a simi cu thihnak ah a cemnet ti ding a si ko.

Zuam ding, hlawhtlin hlan lo zuam sinsin ding timi hi a dik ringring lo men ding. Zawhmi zin pakhat lawng hmuitin in kan nun ah ka hlawhtling tengteng ding tiah rin a theih lo. Kap khat zin lawng zawh ruangah thubuui tampi kan tonnak a si thei theu.

Kan zawhmi lamzin, kan fehkel a si tiah thlun ringring in a thasawn, a remcang sawnmi va ton khalle thlun le thleng tum cuang lo. Cuih ka zawhmi lamzin ah ka hlawhtlin lai hlanlo ka feh vivo ko ding tiah ruahnak kan nei pang ahcun kanmah le kanmah kan siatsuah aw pang khal a si thei men. Thil hrekkhat cu ngah lai hlanlo tuah dingmi a um ko ding. Asinan

theih a tulmi pakhat cu cuih kan zawhmi lamzin hi hlawntlinnak lamzin a si ringring lo thei ti hi hngilh lo ding khal a thupi ngaingai. Cutik caan ah phundang deuh lamzin kha hawl in zuam ding a thupi ngaingai.

Duhdawtmi casiartu u le nau, zuam rero cingn tlang ko ih hlawntlinnak na ton lo tinte'n thothe kha mang sal ringring aw.

(Price Pritchett ih "*Try Something Different*" timi a remcang zawngih lehmi a si)

(*BTS Awkhawk*, Vol. 13, No. 3,
January, 2008)

(37)

CASIAR HI A NUAM TUK NAAN SO KHAW!

Sankhat hnu san khat leitlun miphun zate ih anmah le miphun cio zirh awknak thu thathha siseh, mi hmuahhmuah ngai nuam an ti theumi thuanthu, thuhla a phunphun siseh, ca sungah ngankhum a rak si. Cuvek pawl hi cabu hmailam kawm le dunglam phaw sungih thil mankhungzet hlawnthil pawl tla an si. Cumi pawl sungah ziangvek hlawnthil hi khui mi sungah a um ti thei dingah le kan hrangah ziangtin thathnem santlai dingin kan hmang thiam ding timi hi a thupizet.

A hmaisabik ka sim duhmi cu casiar ih thawtnak a si. Ca ih a thawtnak hi mikip in an tep ngah thei lo men ding. Cabu thazet siar laifang ah thinlung sungih a lutmi nomnak a co ngah dah lo mi vansia tampi hi leitlun ah an um ko ding. Mi hrek cu ca hrimhrim siar duh lo bembem khal an um ko ding. Cubang pawl hi an sentet lai ah ca hi tih ding ko ih a zirhtu

hnipuan bangtuk in an tet thluh ding; Hnipuan vekin na thleng hai ding ih an hloral theh ding. Sikhalsehla nang cu nangmah keel thotho na si; Na nunnak cu cem ti a nei lo” tiah Pathian ih sinak kha fel zetin a hmufiang thei (Saam 102:25-27).

Cuih tlunah kan Bawipa Jesuh Khrih khalin, “Lei le van a cemral ding na in ka tongkam cu a cem dah lo ding,” tiah in sim (Mat. 24:35).

1. Thleng awknak timi cu a um ringringmi a si.

Ni le thla, caan pawl hi a herliam vivo. Nithla siarnak khal nikhat hnu nikhat thleng vivo a tul. Kan leilungpi hi cawl men loin a her rero ih a sungum thil ziangkim khal a thleng awk rero. Kan nunnak khal nikhat hnu nikhat, thlakhat hnu thlakhat, kumkhat hnu kumkhat a thleng awk vivo vekin kan kum khal a tar vivo. Leilungpi a seemsuah ihsin thleng awknak timi hi a um ringring. Cuti ih thleng awknak a um ruangah thansonak tampi a suahpi ih minung le leilung ih a ummi zate hrangah thathnemnak tampi a um. Asinan khatlam ah thansonak a um vekin siatralnak lam in thlenter theitu thil khal tampi an um ve. Kan duh khalah siseh, duh lo khalah siseh, a thleng awk rero cu a si tamai. Thleng awknak a um lo ahcun thnungza rapthlakza tampi a suak thei men. Thleng awknak a um lo ahcun kan nun khal hi kan ningzet men ding. Amah kel ringring timi cu kan duh ding ka zum lo. Thleng awknak timi cu minung kan thatnak hrangah a si. In thanlen ter ih pitling nun ah in fehpi.

Kumpi kumkhat sung kan nunnak sungah thleng awknak tampi kan tong. A hrekkhat cu kan duhmi tampi a um ko ding. Asinan kan duh lomi thil tampi khal cu duh lo cing khalin kan tong thotho mi a si. Cumi pawl khal cu Pathian ih remruat a siih kan el theimi a si fawn lo.

phunphun thei kan duh asile cabu a phunphun sungah a um thluh. Kan uarzetmi, kan upatzetmi mi hminthang pawl hi anmah rori kan va hmu, kan va tong thei lo men ding. Asinan cubang pawl ih thuhla pawl hi cabu sungah cangantu pawlin thiamzet in an ngan ih kan siar thei. Cabu kan siar tikah rualpi thar tampi kan ngah. Kiangkap umdaan thar sungah kan thleng. Tongfang thar tampi kan karhzai. Cabu sungih kan rualpi pawl cun mi hmuhsuam an hman lo. Nang cuvek men na si, kei cu kha vek ka si, tiin puarthaunak, uar awknak pawl khal a um lo.

Casiar timi hi thinlung hrangah nomnak pakhat a si. Leknak thawn a bangnak hmun tampi a um. Leknak ahcun taimak suah a tulzet vekin casiar khalah thinlung cakzet in casiar duhnak neih a tul. Kan siar deuhdeuh cun ca ih a thawtnak kan tep thei ding. Cutikah midang ih sim rero vekmen a si nawn lo. Mah rori tep ngahmi cu a thawtnak a thei ngah rori tinak a si. Leknak ah thazaang napi'n suah le tangzet ih kan lek tikah nuam kan tizet vekin ca kan siar tik khalah kan thluak lole kan thinlung sungah napi'n tangin kan siar tikah casiar ih nomnak kan co ngah ding a si.

Ca kan siar tikah thinlung takin kan siar tikah cangantu ih sim duhmi le a ruahnak kan jawmpi ngah dingih cuti cun kan thinlung ruahnak khal kaupi a thleng thei. Cangantu ih ruahnak le casiartu ih ruahnak a kom aw tikah hmuhtonak tam sinsin a suahpi thei.

Cabu timi cu minung kan nunnak ih kan hmuhtonmi harsatnak, thubuai, Pathian thu, leitlun thu tiin a phunphun a um. Thuhla a bang aw mi tampi hi cangantu tampi in anmah le hmuhdaan, ruahdaan cio in an ngan. San khal a dang aw dingih hmuhdaan khal a phunphun in a um ko ding. Cupawl cu zohthim tlang in siar a theih.

Ca kan siar tikah caan tampi kan pe thei lo khalle caan kan neih sunte ah malte sung lunglut takin kan siar lohli khal le thathnemnak tampi in pe thei thocho. Khual tlawng phah khalin tikcu caan heunak ah ca tampi kan siar thei. Tuah ding thei cuca loin kan to men caan khalah ca kan siar lohli thei. Cuti in kan siar tikah kan thinlunglutzet ko in kan siar ahcun thathnemnak kan co tengteng ko ding. Cutikah casiar timi hi a nuamtuk ko ual, tiah kan ti thei ding. Casiar nuam kan ti thei theu lonak hi lunglut lemlo in kan siar a tam ruangah a si. Baibal ca khal cu thocho, lunglut lemlo in kan siar theu ruangah Baibal hi theh ko in kan siar thei dah lonak a si.

Casiartu tampi in ruahnak an pe theumi cu hitin a si: “Cabu pakhat lak awla siar aw. Asinan na siar paih zawng a si lo ahcun siar bet nawn hlah aw. Ret men awla a dang cabu pakhat kha siar tum sal hnik aw. Cuti cun na duhzawng cabu na ton cun duhzet in siar aw. Cutikah ca na siar laifang na hmanmi na tikcu caan khal na diriam zawng caanthea a si tengteng ding”.

Atu ah kan Laica ih suahmi cabu tampi siar ding a um rero zo. Hlan deuh ahcun casiar ding a um lo tiah kan ai, kan hram rero theu. Siar ding tampi a um tikah teh lei ding a tam tuk kan ti lala pei maw? Kan Laica thansonak dingah napi’n kan zuampi cio a tul ko hi. Ca timi cu cangantu pawl in thathnemnak um dingin ngan cio a siih ca ka siar ruangah ka tumsuk deuhdeuh ti cu a um dah kel lo ding. Casiar ruangah thansonak le hlawhtlinnak tampi in pe sawn ding.

Casiar daan thate’n kan thei ih kan siarmi ca hi lunglutzet le duhzet in kan siar ringring ahcun ziangvek ca kan siar khalle casiar hi hitluk mawsi a nuam! tiah na ti thei tengteng ding.

(Thuphurtu Magazine, February, 2008)

(38)

A THLENG AW RERO MI SAN IH NUNG DAAN DING

Kum a cem zawngah a liamciami caan pawl kan zohkir sal tikah kan san hi zamrangzet in a thleng aw rero ti kan hmu thei. Nidang laiahcun rocket san, computer san kan tiih san hi a hercak zet ah kan ruat. Atu cu *Information Technology* timi IT san kan thleng thlang. Leitlun khuazakip ih ummi pawl khal pakhat le pakhat hmel rori hmu awk ih biak-aw theimi web camera timi khal a suak thlang. Kan tikcu caan hi a thlangcak zet ih a thangso ngaingai ti kan hmu thei a si.

Hiti ih a thleng awmi pawl sungah hin kan duh lozetmi thil tampi a um ding nan kan duh zetmi thil khal tampi a um ko ding. Lungawi thathozet ih kan cohlang ih kan hmang rero mi thil khal tampi a um ding.

Cuti ih a thleng aw rero mi kan san hi Saam cangantu cun, “Khuahlan laipi ah leilung hi na rak seemsuah; Na kutzung in van pawl hi na tuah. An zate in an hloral theh ding. Asinain nang cu kumkhua in na hmun ding; An zate in

pa Isaak hnen ihsin thluasuah laksawng khal bum in a lak hrih. Khua dang, ram dang va feh in nupi le thilri tampi a va hawl. Thilri tampi thawn a pai' inn a kirsal tikah a u Esau in mi 400 thawn a ra pan tikah a thin a phang nan laksawng thawn a lem ngah thei. Cuihnu ah vancungmi thawn zanvar an buan aw mi thu kan hmu.

Jacob ih nupi pahnihnak, Rachel cu facing a si laiah a u nu Leah cun fapa pathum a nei zo. Rachel cun amah le mah zaangfah aw loin Pathian hnenah cat bang loin thla a cam ringring. Rachel in a pi Sarah in a salnu Hagar parih a buah bangin a salnu Bilhah cu Jacob ih nupi dingah a hman ter. Bilhah in Jacob hrangah fapa pahni a hring. A pahnihnak fapa Naftali a nei tikah Rachel in, "Ka u neh dingah nasa zetin ka zuam ih ka nehsuak a si," tiah a ti. Pathian in Rachel cu a hngilh lo ih neta ahcun amai' sungsuak fapa Josef le Benjamin a nei sal. Pathian in Rachel ih thlacamnak a thei ih a ngai, ti kan hmu thei. Rachel le Jacob te vekin Pathian hnenin thluasuah tampi kan co theinak dingah taimak suahin thlacamnak thawn tanlak a tulzia kan hmu thei.

Hi kan leitlun ahhin nazetin tanlak le zuamnak neih ruangah hlawhtlinnak a ngahmi tampi kan hmu thei. Ziang thil khal hi ol-ai zetih ngah theimi a um lo. Zuam-awknak nasazetmi tuisan ahcun napi'n zuam a tul. Rachel le Jacob tei' thuhla in Pathian thluasuah co theinak dingah minunglam in nasazet in tan kan la ve a tul ti kan hmu thei.

2. Asinain kan "Bawipa cu ziangtik hmanah a thleng awk dah lo".

Saam cangantu in Pathian parah ziangtluk a rinsan timi thu hi hngetzetin a sim. A dinnak hmun hrampi cu Pathian ah a ret. Baibal in "thihnak a um lo," a ti lo. Asinan "thihnak horkuam sung zawh hman ningla maw Bawipa ka tih lo ding," a ti sawn. "Ral do awknak a um lo," a ti lo ih "midang in in siatsuah dingin an rat khal le Bawipa lawng ka rinsan ding" tiah a ti. Leitlun thil ziang hmuahhmuah cu a herliam vivo ih a thleng awk rero ko hman sehla kan biakmi Pathian cu kumkhua in a hmun ringring a si.

Curuangah a liamcia zomi kan nunnak kan zoh kir sal tikah thleng awknak tampi kan tong, kan liampi zo ti kan hmuthei. Taanta ding thil tampi kan nei vekin pehzom ih nei vivo lai dingmi thil tampi a um ko ding.

Thukam timi hi a thupizet. Zianghman ka buah nawn lo ding tiah thukam kan buah theu nan kan pelhsal ringring theu. Kumtinte'n kumcem'zaan ah Pathian hnenah thukamnak tampi kan nei theu. 'Bawipa, tui kumthar sungah cun thatlonak hmuahhmuah ka tansan dingih na duhnak vekin ka buah, ka nung thlang ding tiah kan ti theu. Asinan a reihlan ah kan pelhsal ringring theu cu teh. Thukam pelh hman cu zohman in kan zum ngam dah lo si khawh. Cuvek in Pathian hnen ih thu kan kammi kan pelh ringring ahcun Pathian in teh in zum ngam thei pei maw? tihi ruah ding a um.

Mi relsiatnak, iksiknak, mi huatnak, khawm paih lonak ti pawl hi a tha lomi pawl an si ti kan thei. Cuvek pawl cu a liamcia caan sungah taanta ding pawl an si. Santhar ah kan luhpi loding a thupizet. Zu in, kuakfawp, khaini hmawm, kuanza ei tivek ritthei thil ziangkim hman rero pawl hin kan taksa kan siatsuah awk rero ti kan thei a tul. A tu ah in siatsuah hrih lo nan a hman ringringtu pawl cu a reihlan ah an taksa ruangpum ah natnak pakhat khat a suahpi. Kan hrangah

thathnemnak zianghman a um lomi pawl an si. Cubang pawl hi a thleng rero mi san sungah hmang nawnlo a tha. Isaiah 55:1-2 sung kan zoh a si le, “Bawipa in, ‘Ra uh, ti a haal mi hmuahhmuah ra uh, hinah tidai a um. Ra uh paisa a neilo mi pawl rawl ra lei uhla ei uh. Ra uh, sabit le cawhnawi ra lei uh; man loin nan ngah ding. Ziangahso rawl a si lo mi hrangah paisa nan hman? Ziangahso pum puarter lomi thil hrangah nihlawh nan pek? I ngai uhla ka simmi vekin tuah uh; Rawl lakih a thabik mi nan ei dingih nan nun a nuam ding,” timi thu kan hmu thei. Curuangah kan nunnak hrangah thathnemnak zianghman a um lomi thil pawl cu kan hrial thei a si le kan hrangah a thazet ding. Cubang thil pawl cu kan hrangah thathnemnak a um lo, siatsuahnak lawng an si ti kan thei ringring ah a tha. Curuangah Jesuh Khrih sungah thleng-awknak taktak kan neih a tul.

Kan sim zovekin kan san hi a hercak tuk. Kan tikcu caan hi a herliam rero. Kan nun hi in tlentü Khrih Jesuh thawn pehzom in kan um ringring lawngah san a man ringringmi kan si ding. Ziangah tile a thleng awk rero mi hi kan leilungpi ah a nung rerotu kan si konan kan biakmi Pathian cu a thleng awk dah lo, kumkhua in a hmun a si (Heb. 13:8). Saam cangantu in, “Sikhalsehla maw Bawipa, Nang cu kumkhua in siangpahrang na si. Sankhat hnu sankhat nang cu an lo thei ringring ding,” a ti (Saam 102:12). Curuangah a thleng awk rero mi san ih kan nun daan ding a thupi bik cu kan nunnak a neitu Bawipa thei in a sungah um ringring hi a si (2 Kor. 5:17-21). Kan thilrit le kan zonzainak hmuahhmuah cu kan Bawipa Jesuh Khrih hnen ah thum cio uhsi (Mat. 11:28-30). Cumi cu a thleng aw rero mi san sungih kan nun daan ding a thupibik miangmo cu a si.

(*Lairawn Magazine*, March, 2008)

(39)

PATHIAN THLUASUAH CO TIMI...

Seemtirnak 32:26-29 sungah Jacob le vancungmi an buan awknak thuhla kan hmu. Himi thu kan siar tikah Jacob cu a netnak ah thluasuah a co, ti'n kan hmu thei. A hmin khal hi Jacob si nawn loin “Israel” timi hminthar a ngah. Israel timi Hebru tong in “Pathian thawn an buan aw” ti thawn a aw suah a bang aw. Kum 97 a simi Jacob hi ziangtluk a cak hrih timi kan hmu thei. Anih hi leknak lam ah taima mi a si maw, a si lo ti cu a fiang lo. Asinain vancungmi thawn zaanvar an buan aw. Ziangah tile pupa san ih Pathian thukamcia kimnak a si. Jacob in ziangti'n ro a co timi zohhnik sehla:

A nauhak deuh lai ihsin Jacob in a upa Esau hnen ihsin fatir sinak covu cu pehang thawn a thleng ngah. Culawng si loin a

Atu ah Falam Baptist Church khalin kum 75 sung Pathian lamhruainak in thluasuah tampi a co zo. Cumi lakah a hnen ah a um ringring mi a si ko nain a co ngah lo mi khal tampi a um ko ding. Pathian thluasuah tampi in pe mi hi ziang ruangah kan co ngah thei lo? Cuih kan co mi thluasuah teh ziang ruangah kan fingshaw thei lo? Falam Baptist Church in Pathian thluasuah tampi dong sin in, midang hrangah thluasuah a țawmpitu si thei ringring nak dingah thlaza cam phah in...

*(Falam Baptist Church Diamond Jubilee Magazine,
February, 2008)*

Ralrin a țulmi pakhat cu Pathian ziang siarlo um pang lo ding hi a thupi ngaingai. Pathian thluasuah co kan duh asile kan țanlak daan khal a dik a țul. Țhimnak ah thlarau lam thuhla hnakin leitlun thuhla ah thupi sawnih kan ret ahcun Pathian thluasuah dik kan co ngaingai thei pei maw? Thlarau thu tel lo, leitlun thilri lawnglawng nasazet in kan hawl a si ahcun tawkfang cu kan nei dingnan Pathian thluasuah a si lo thei men. Cuti ih kan hawlnak ihsin kan ngahmi kha mi hrekkhat in vanțhatnak ah kan ruat țheu. Thungaiten kan sim asile a ahami le a famkimmi laksawng hmuahhmuah cu Pathian hnen ihsin a rami an si (Jeim 1:17). Cuih thluasuah cu kanmai' hrang ding hrimhrim a si. Pathian pekmi a si. Ziangah tile thluasuah timi cu simfiang dingah a harzetmi a siih a kauzet fawn. Leilung seemtir ihsin a umzo ih tuini tiang thlusuah co ding hi a thupi tho.

Pathian faate kan si hnuhnu cun Pathian ih thilri hmuahhmuah co thluhtu ding kan si. Pa ih neihmi thilri hmuahhmuah hi a faate in a co lo ah zo in so a co ding? Midang in co an tum ahcun mi țha lo an si ko ding. Pathian in kan zate hrangah co ding thluasuah tampi in retsak, in pek ringring ko. Asinan a cohlang thiamtu si ding khal a thupi ngaingai. Ngah ding rori kan si ko nan a co ngah lo mi tampi kan um ko ding.

1568 kum May thla (16) ni ah Scotland ram siangbahrang bawinu Mary (*Queen of Scotland*) cu a lalnak tansan in siangpahrang inn ihsin a tlan. Cutikah amah thawn a kencih mi

thil pakhat cu siangpahrang inn ih man a neizetmi *paledum* thi (*black pearl necklace*) a si. Kum rei nawn tikah Siangpahrang bawinu Mary cu an kai ngah salih a hngawng an tan. Asinan a tlan lai ih a kenmi thi mankhung cu an tong nawn lo. Siangpahrang bawinu Elizabeth khal in cuih a hlo mi *paledum* thi a hawl rero nan a tong thei lo. Kum 350 sung a hlo ta riai.

Kum 350 a rei hnu nikhat ni ah America ram Connecticut ihsin leitlun heel in khual a tlawngmi (*tourist*) Lavenia le Lucy timi nunau pahnih cu England ram ah an va tlawng. An thlennak New Heaven khua ih khuahlan thilri zuarnak dawr ah an feh. An tumtahmi cu khuahlan thil mankhung pakhat tal laksawng ah tlunpi sehla ti hi a si. Cumi dawr sung pharpar ih an retmi a baalzetmi thidum pakhat an hmu. Mawi an ti tuk ih a man an thumter hnu ah man olzet in an lei ngah. Dawr neitu Martin Larenvie in cuih thidum cu an ram paisa shilling pakhat in a zuarh hgnai (Shilling pakhat timi cu England paisa pound khat ih thenkul thenkhat a si. Thimnak ah Mirang paisa pound pakhat cu Kawlram paisa Ks. 500 thawn a bang aw kan ti asile shilling pakhat cu Ks. 25 tluk lawng a si). Cuih man olzet ih an leimi cu sui sernak dawr ah kholhfai dingin an apta. Nihnih hnu ah lakir leh dingin an tiamkam awk veki an lakir ni ahcun an mang a bang rori.

Ziangah tile Siangpahrang bawinu inn ih raalkap pawl in cuih sui sernak dawr cu an kulh thepthep kha an hmu. An leimi thidum hi thi menmen si loin siangpahrang inn ih thil mankhung

a siih kum 350 tluk an hawl rero mi a si. Curuangah Siangpahrang inn ah ap sal dingah an sim tikah Lucy le Lavenia te pahnih cu an mang a bang ngaingai. Cuticun an ap sal ih US dollar in 25000 an ngah.

Siangpahrang bawinu Mary ih *paledum* thi hi kum reipi sung thilri hlun zuarnak ah balzet in a um ringring. Dawr neitu Martin Larenvie khal in man a neihzia a thei lo ruangah kum tampi sung farah zonzai zet in a nung. Culawng si loin \$ 25000 hnakh tam manmi thilri kha shilling pakhat lawngin a zuar hrih. Ziangtluk thinnatzia a si ding.

Pathian thluasuah timi khal cuvek thotho in a si. Inntin ah Pathian thluasuah a um ko. Mitin hrangah thluasuah a um ko. Tikcu caan tinah thluasuah a um ko. Kan hmu thiam lo, kan lak thiam lo, kan theithiam lo ruangah harsazet in kan nung rero theu a si. Martin Larenvie vek mi tampi kan um ko ding. Tusan lawngah si loin Baibal san lai khalah a um thotho mi a rak si.

A dawr khan sungah nitin a hmu, a kiang ah thluasuah a um ringring ko nan Martin cun a co ngah lo. Cuvekin kan Baibal sung khalah thluasuah ziang a siarlolu Esau thu kan hmu. Ziang a siar lo ih fatir covo kha pehang thawn a thleng men. Kawl tongthim an sim theu mi “ro timi cu kan phu lawngah kan co ngah” (tarGukd pHXkdufrS &wmyg) an ti veki co phu kan si ko nan ziang kan siar lo ruangah sunnak tampi kan tong ko ding.

thluh a si ruangah buainak a um lo men thei. Asinan Hebru Baibal ahcun a hmanmi tongfang pawl an bang aw lo). Curuangah AD 1876-77 hrawng ihsin German Baibal thiam Julius Welhausen timi pa in cangantu pakhat lawng si loin cangantu tampi ih nganmi a si (Multiple-authorship or Documentary Hypothesis) tiah a ruahdaan ca a ngan. Cumi cu J,E,D,P tiah kawh a si.³

2. A si thei dingmi simfiangnak pawl

Thlanglam Judah ram le Saklam Israel ram pawlih canganmi ah danglammi tampi a um. Pathian hmin le sinak an hmandaan a bang awklo ruangah cangantu tampi a um ti cu a fiang. Thlanglam Judah cangantu pawl (J) in Pathian cu kumkhua Pathian (Yahweh) tiah an ko ih Saklam Israel cangantu pawl (E) cu Pathian (Elohim) tiah an hmang. Tahthimnak ah Saam 14 le 53 kan zoh asile cuih Saam pahnih hi an bangawk cekci nan Pathian timi tongfang an hmandaan a bang aw lo. Cucu ziangruangah a si tile Saam 14 hi thlanglam Judah pawl ih khawlkhawmmi a siih Saam 53 hi saklam Israel pawlih khawlkhawmmi a si ruangah a si.

Curuangah atu hi thuhla umdaan pawl thawn peh par aw in sak thlanglam le saklam pawlih an ruahdaan pawl zohkhawm in zingzoi ding a tul a si.

A. Thlanglam Judah ram.

Thlanglam ah Moses ih pu cu Kenite a si ti lawngin an thei

(40)

MOSES IH PU CU ZO A SI?

Baibal Ca Thianghlim kan siar tikah hruaitu tha tampi thuhla thawn peh aw in nganmi tampi kan hmu thei. Asinan hmun hrekkhat hmin an cuangtermi hi a bang aw theu lo. Mi pakhat lawng vek a si nan hmin dangdang ih a tarlang theu caan khal a um pah. Israel miphun hruaitu hminthang Moses thuhla kan zoh tikah zohfel ding a tulmi tampi a um. Hi cahram sungah ruahtlang ding ka duhmi thu pawl cu:

1. Moses ih pu cu zo a si? Suah 2:18 ah Moses ih pu hmin cu Reuel, Suah. 3:1 ah Jethro, Mipum 10:29 ah Reuel ih fapa Hobab tiah nganmi a um. Curuangah Moses ih pu hi zo a si? Reuel maw a si? lole Jethro maw a si? lole Hobab so a si? timi pawl ruah ding a um.

2. Suahlannak 2:16, 3:1, 18:1 le Mipum 10:29 sung kan siar tikah Moses ih pu cu Midian puithiam (midianite) ti ah ngan a siih Thuḥentu 1:16 le 4:11 sungah Moses ih puzon Ken miphun ih tefasin tiah ngan a si. Curuangah Moses ih pu hi ziang miphun so a si? Midian miphun maw, lole Kenite miphun deuh so a si? timi thu hi ruah ding a um.

3. Suah 2:16, 3:1, 18:1 ah Moses ih pu cu Midian puithiam tiah a ti ko nan ziangruangah a fanu pa sarih pawlih tuu le me pawl kha a dang tuukhal in an dawisak a si pei (Suah. 2:16-17).

Hi tivekih a cangmi thuhla pawl kha Baibal thiam pawlin Baibal dunglam thuhla umdaan thawn an simfiangnak vekin ḥaten kan zoh a sile kan theifiang thei ko ding tiah ruahsannak a um.

1. Dunglam thuhla

2 Timote 3:16 kan siar asile Thukam hlun hi Pathian thlarau ih thawtkhummi Baibal a si. Thukam Hlun cabu hi Hebru ṭong in mi 40 lenglo ih ngankhawmmi a si. Thukam Hlun cabu sungah a bang aw lomi thu tampi a um vekin a bang awmi thu tampi khal a tel ve. Ziangruangah hitin a um thei a si pei?

Israel thuanthu kan zingzoi tikah Pupa pawlcun tesinfa pawl kha an dunglam thuanthu le thuhla, Pathian thu le an thuanthu sungah ziangtin Pathian a caangvai timi pawl ca thawn ngan in ngankhum a um hrih lo ruangah kaa in simsawng awk vivo a rak si. Israel rampi hi Solomon siangpahrang a thih hnu a fapa

Rahoboam san ah saklam Israel le thlanglam Israel tiah ḥenhnih ah a ḥen. Cutikah mifim thuthei deuh pawl in kan thuanthu pawl a hlo thluh ngaingai pang ding, curuangah ca nganin ngankhum a ṭul a si tiah an theifiang ih ca ngan thei ding in a phunphun in an zuampi.

Ca ngandaan hmaisabik hi 300 BC hrawngah khuahlan Izip le Mesopotamia ah hmanthok a rak si. Atu vekih ca ngan a si hrih lo ih “*Pictogram*” timi zuk pawl thawn hmingsin ca ngandaan a si. Cuih hnu ah ruahdaan thawn an komkhawm aw vivo ih *Ideogram* timi cazual, cahnah parah ngan an thok.¹ A hlun bik le a hmaisabik Hebru Thukam Hlun sungah Hebru cafang alphabet 22 hman in a um. AD 500 hrawngah Judah baibal thiam Masoreties pawl in vowel an telh sal ih cuticun Masoretic Text timi cangandaan cabu pawl a suak.²

Hlanlai Hebru, Samaria le Khristian hmaisabik pawl in Thukam Hlun cabu sungah a hmaisabik 5 (mirang in Pentateuch an ti) cu Moses pakhat lawngih nganmi a si tiah kum reipi sung an zum. Asinan neta lamah Baibal thuhla zingzoi pawl hrangah suh ding tampi a suak. Moses pakhat lawng in a ngan a si ahcun ziangruangah sersiamnak thuhla ah phun hnih in a um (Seem. 1:1-24 le Seem. 2:4-25). Culawng si loin Pathian hmin a hmanmi hi hmunkhat ahcun kumkhua Pathian (Yahweh) tiin a hman ih a dang hmunkhat ah Pathian (Elohim) tiin hman a si lala ih a dang hmunkhat ahcun Huham nei Pathian (El-Shaddai) tiah hman a si (Falam Baibal sungah cun a zate in Pathian tiah hman

hruaitu pakhat (lole) puithiam pakhat sinak in an thei ih upat peknak ah mi sunglawi, upat tihzahtlak a sinak “Jethro” tiah an ko. Neta lam ahcun cuih a sinak kha hmin pakhat ah an ruat ih an hmang vivo tikah Moses ih pu hmin in a bang aw lonak a si.

Baibal sungah Moses ih pu hi puithiam pakhat a siih miphun sungah hruaitu pakhat a sizia kan hmu thei. Kan zingzoinak vekin Moses ih pu cu midian miphun a siih a pumcawmnak cu soser le puithiam a si.

Endnotes:

¹ Andrew E. Hill & John H. Walton, *A Survey of the Old Testament*, Grand Rapids: Zondervan Publishing House, 1991, p. 12.

² William Sarford lasor, *Old Testament Survey*, Grand Rapids: Eerdmans Publishing, 1982, p. 28.

³ Hill, *A Survey of the Old Testament*, p. 77.

⁴ Andrew Chiu, “Who is Moses’ Father-in-law”, in *East Asia Journal of Theology*, vol. 4, no. 1, April 1986, pp. 62-67.

(*BTS Awkhawk*, Vol. 14. No. 1, June-2008)

(Thuṭhentu 1:16, 4:11). Thlanglammi pawlih daan an neihmi ah Moses ih pu cu Midian miphun a si lo timi simfiangnak thuhla tampi an nei.

(i) J cangantu pawlih nganmi ahcun Moses hi Izip siangpahrang Faro hnen ihsin a tlan ih Midian ram ah a um ti a si (Suah. 2:15). Moses thawn a um tlangtu pa hi Midian Puithiam a si ahcun ziangruangah Puithiam fanu pawl ih tuu le me pawl midang tuukhal pawlin an daw sak? Himi fala pawl ih pa hi Kenite Puithiam pakhat a siih Moses a thlen zawngah anih khal Midian ram ah rak ben in a um ve mi a si ruangah midang in ziang an siar lo khal a si thei. B.D. Eerdman timi pa in “The Religion of Israel” timi cabu sungah “Midian mi pawl hi Kenite miphun pawl thawn an rem aw lo, an huat awk ngaingai a si. Khuasung tikhur pawl ah Midian mi pawl ih tuu le me pawl thi an inter hnu lawngah miphun dang pawl ih tuu le me pawl ti in ter ding tiah daan an nei. Curuangah Kenite Puithiam fanu pawl ih tuu le me pawl an dawisaknak a si”, tiah a ngan.

(ii) Grik Baibal ahcun hitin a ngan: Thuṭhentu 1:16 sungah “Moses ih pu le a tefa pawl a simi Ken miphun pawl” tiah nganmi a um. Curuangah Grik Baibal hi a hnakih hmaisai ah a ummi Hebru Baibal sungah a lak a si ahcun Moses ih pu cu Ken miphun puithiam pakhat a si ding.

(iii) Kenite timi ṭongfang ihsin Cain timi ṭongfang a suak ih cumi cu soser tiah sullam a nei. Khuahlan lungto par canganmi

pawl ah Ken miphun pawl hi Midian le Amalek miphun thawn an bang aw lo tiah a um. 'Ken' timi cu miphun hmin ah lak loin pumcawm hnaṭuannak deuh a sawh a si tiah kan lak a si ahcun Moses ih pu hi Midian miphun a si thei ih a hnaṭuan cu puithiam lawng si loin soser hnaṭuan a si ruangah Kenite tiah an kawhmi khal a si thei.

(iv) Thlanglam ah Moses pu ih hmin cu Reuel le Hobab tiah kawh a si. Cuih hmin pawl umdaan kan zingzoi sal tikah Thlanglam Judah ram ah a sullam a bang awmi a si. Hebru hmin sakdaan ah 'Reuel' timi hi 'Reu' le 'el' timi cafang pahnih kom khawmmi a si. 'Reu' timi cu rualpi tiah sullam a neih 'el' timi cu Pathian hmin a si. Curuangah 'Reuel' timi cu 'Pathian ih rualpi' tiah a cang. Hobab timi sullam khal cu duhdawtmi tinak a si (Thuṭhen. 33:3).

B. Saklam Israel

(a) Saklam Israel mi pawlih zumdaan ahcun Moses ih pu hi Suahlannak 3:1 le 18:1 sungih nganmi vekin Midian miphun a si tiah an ruat. Kaa ih simsin awk san laiah saklam Israel mi pawl lakih simsin tu pawlin an theihmi thu le hla, thilcangmi pawl ih a hmun khal an sim cih ṭheu. Tahṭhimnak ah, “hramlak” (wilderness) timi ṭongfang kan zoh asile Palestine ram sungah hramlak tampi a um tikah khui hmun bik a sim duh ti fiangte'n sim a ṭul. Cutik lawngah cuih hramlak kiangkap ah ziangvek miphun pawl an um ti simfiang theih a si. Moses pu ih thuhla khalah Midian miphun a telve theinak hi Midian miphun pawl

hi mi ih theih tammi an si. Cuih miphun pawl hi miphun dang hnakin hleicetnak an nei deuh ruangah a si tiah an zum. Cuti ih an hleicetnak cu thilri, tuu, caw, mee tampi an neih Kalauk thawn hmun tinkim an thleng ṭheu ruangah miphun dang pawlin mi hleice deuh pawl tiah an tinak cu a si (Thuṭhentu 6:1,5).

(b) Moses ih pu hi mi hruaitu pakhat a si. Cuih tlunah puithiam pakhat khal a si fawn ruangah tuu le caw tampi a nei. Khuahlan Israel mi pawl hin Innsang ih fatir (lole) Pa ih duhdawtmi pawl in hruaitu lawng si loin biaknak hotu (puithiam) an cang cih tiah an thuanthu ah an nei. An tuaḥdaan kel hi thupizet ah an hmang ṭheu. Cuih tlun ah lennak (Is. 15:7), neihnak (Jer. 48:36) pawl khal hi mi hleicet sinak sullam a nei (Seem. 49:3-40). Curuangah Masoraties cabu in 'yether' pungsan an lakih Suahlannak 4:18 sungah nganmi vekin Moses ih pu cu “Jethro” tiah an hmang a si thei. “Jethro” ih sullam cu lianngannak ti a siih caan a rei vivo tikah saklam pawl ih canganmi (E) ah cuih ṭongfang cu hmin ah a cang cih ih Moses ih pu cu Jethro tiah an ko a si thei.⁴

Thunetnak

A tlun ih kan zingzoi mi vekin Israel pawl ih thuanthu ah Moses ih pu hi a thupizetnak hmun ah a tel ti kan hmu (Suah. 18:1-27). Asinan cangantu pawl in a hmin dik an simfel ngah ta lo.

Thlanglam mi pawlin Pathian ih rualpi “Reuel” tiah siseh, duhdawt tlakmi “Hobab” tiin siseh an ko. Saklam mi pawl cun

Thinsaunak ih Huham

Rev. Dr. CJ. Hrang Hmung

Copyright © 2008

Falam Baptist Pawlkom

Tahan, Kalaymyo.

Vei khatnak

Copies 500

March 2009

**THINSAUNAK IH
HUHAM**
(The Power of Patient)

**THINSAUNAK IH
HUHAM**
(The Power of Patient)

a ngantu

Rev. Dr. CJ. Hrang Hmung

**Falam Baptist Pawlkom
Kalaymyo
2009**

Restricted Circulation